

71554

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Eğitimi Ana Bilim Dalı**

**ATATÜRK DÖNEMİ ÖĞRENCİ OLAYLARI
(1918-1938)**

(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mesut AYDIN

**Hazırlayan: Tahsin ŞENSOY
(ST 9553)**

MALATYA 1998

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	VI
KISALTMALAR.....	VIII
KAYNAK TENKİDİ.....	IX
GİRİŞ.....	1

I.BÖLÜM

TÜRKİYEDE YÜKSEKÖĞRETİMİN TARİHİ GELİŞİMİ

A.BAŞLANGIÇTAN 1918'E KADAR.....	13
B.1918-1938 ARASI.....	17

II.BÖLÜM

MÜTAREKE VE MİLLİ MÜCADELE DEVRİ ÖĞRENCİ OLAYLARI

A.MİLLİ DUYGU MİTINGLERİ.....	20
1.Fatih Mitingi.....	21
2.Doğancılar ve Kadıköy Mitingi.....	22
3.1.sultanahmet Mitingi.....	22
4.2.sultanahmet Mitingi.....	23
B.ÖĞRENCİLERİN CEMİYETLER İÇİNDEKİ FAALİYETLERİ.....	23
C.DARÜLFÜNUN GREVİ.....	24

III.BÖLÜM

1923-1938 ARASI ÖĞRENCİ OLAYLARI

A.PROTESTO AMAÇLI ÖĞRENCİ OLAYLARI.....	27
1.İstanbul Tramvay Mitingi(15 Kasım 1924).....	27
2.Hronika gazetesi İdaresine Baskın(2 Mart 1929).....	46
3.Putları Kırma Savaşı.....	50
4.Vagon-li Mitingi(25 Şubat 1933).....	53
5.Razgart Mitingi(21 Nisan 1933).....	62

6.Yerli Malı Mitingi(28 Aralık 1933).....	74
7.Hatay Mitingi(21 Kasım 1936).....	77
B.KAMPANYA VE ANMA AMAÇLI ÖĞRENCİ OLAYLARI.....	83
1.Yerli Malı Mitingi(4 Nisan 1929).....	83
2.Türkçe Mitingi(23 Mart 1933).....	85
4.Çanakkale Şehitlerine Abide Kampanyası.....	88
5.Mehmet Akif Ersoy'un Cenaze Merasimi(28 Aralık 1936).....	91
6.Atatürk'ün ardından Gençliğin Teessür Mitingleri.....	92
C.KOMÜNİZİM FAALİYETLERİ İÇİNDE ÖĞRENCİLER(1918-1938).....	94

IV.BÖLÜM

ATATÜRK DÖNEMİNİN EN ETKİN ÖĞRENCİ DERNEĞİ OLARAK

MİLLİ TÜRK TALEBE BİRLİĞİ

A.KURULUŞU.....	102
B.AMACI.....	104
C.TEŞEKKÜLÜ VE ORGANLARI.....	105
1.Umumi Heyet(Genel Kurul).....	106
2.İdare Heyeti(Yönetim Kurulu).....	106
3.Teftiş Heyeti.....	107
D.KURUCULARI VE 1938'E KADAR İDARECİLERİ.....	108
E.FAALİYETLERİ.....	11
1	

1.Protesto ve mücadeleler.....	111
a."Türkçe Konuş"mücadelesi.....	111
b.Cenap Şahabettin'i Protesto.....	112
c."Kadro"ile Mücadele.....	113
d.Yabancı Okullarla Mücadele.....	116
e.Tramvay Şirketi İle Mücadele.....	118
f.Fransız Başvekilini Protesto.....	120
2.Milletlerarası Faaliyetler.....	121
3.Neşriyat.....	124
4.Kooperatifçilik.....	128
5.Birlik Amlemi ve Kasketi.....	129
6.İstiklal Marşı Öğretme Faaliyetleri.....	130

7.Köycülük Kampanyası.....	131
8.Diğer Faaliyetler.....	131
F.MTTB'NİN KAPATILMASI.....	132

V.BÖLÜM

ÖĞRENCİ OLAYLARI KARŞISINDA İDARENİN TUTUMU

A.ANKARANIN TUTUMU.....	139
1.Atatürkün Tutumu.....	139
2.CHP'nin Tutumu.....	143
3.Hükümetin Tutumu.....	144
B.İSTANBUL VALİLİĞİ VE POLİSİN TUTUMU.....	149
C.ÜNİVERSİTENİN TUTUMU.....	153
SONUÇ.....	156
BİBLİYOGRAFYA.....	164
İNDEKS.....	171
EKLER.....	174

ÖNSÖZ

Bu araştırma, 1960'lı yıllardan itibaren dünyada ve ülkemizde önem kazanmaya başlayan ve günümüzde de önemini artırarak devam eden "üniversite öğrenci olayları"nın sadece günümüze ait bir konu olmadığını tesbit etmeyi ve tarihi köklerini ortaya çıkararak günümüz gençliğine ve idarecilerine ışık tutmayı hedeflemektedir.

Araştırmamız öğrenci olaylarının Atatürk dönemine(1918-1938) ait yirmi yıllık bir bölümünü ele almaktadır. Bu tarihleri tesbit etmemizin nedeni, yaptığımız ön araştırmada öğrenci olayları açısından 1918 ve 1938'in önemli kırılma noktaları olduğunu farketmemiz olmuştur. Osmanlı'nın, özellikle son yarım yüzyıllık tarihinde önemli öğrenci olaylarına rastlanmıştır. Ancak 1912'de Balkan Harbine bağlı olarak ilan edilen sıkıyönetim, öğrenci olaylarının kesintiye uğramamasına neden olmuştur. I.Dünya savaşının da araya girmesiyle savaş sonuna kadar geçen dönem içinde kayda değer öğrenci olayı görülmemiştir. Mondros Mütarekesinden sonra başlayan işgallerle birlikte öğrenci olaylarının da canlanmaya başladığına şahit oluyoruz. Atatürk'ün ölümünden itibaren de yine dünya savaşının araya girmesiyle, 1944'lere kadar öğrenci olayları kesintiye uğramıştır. Atatürk Döneminin, öğrencilerin daha önceki meşrutiyet dönemi ile daha sonraki çok partili dönemin aksine politize olmadığı bir dönem olarak ayrı bir özelliğine daha şahit olunmuştur. Gerçekten de dönemin öğrenci olaylarında samimiyetin ön planda olduğu görülmektedir ki, araştırmanın sınırlarını belirlememizde ba husus da etkili olmuştur.

Çalışmayı, giriş bölümünde dönemin başlangıcına kadar meydana gelen öğrenci olaylarını özetledikten sonra dört bölüme ayırmayı uygun bulduk. Birinci bölümde araştırma dönemi içinde Türkiye'de yükseköğretimin durumunu, ikinci bölümde ise 1918-1938 arasında meydana gelen olayları bir tasnife tabi tutarak ele almaya çalıştık. Asayiş etkileyen ve polisi birinci derecede ilgilendiren olayları "protesto amaçlı olaylar" olarak ayrı bir başlık altında, diğer olayları ve hareketleri ise ayrı bir başlık altında toplamaya gayret ettik. Üçüncü bölümde de dönemin öğrenci olaylarının lokomotif durumunda bulunan Milli Türk Talebe Birliği'ni ele almaya çalıştık.

Dördüncü bölümde ise, idarenin öğrenci olayları karşısındaki tutumunu aktarmayı düşündük.

Daha çok dönemin süreli yayınlarına dayandırmayı düşündüğümüz çalışmamızla ilgili olarak Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi'nden de önemli oranda belge temin ettik. Cumhuriyet Arşivi ve TBMM Arşivinden de sınırlı da olsa konumuzla ilgili belge temin etme imkanı bulduk. Diğer basılı eserlerden çalışmamızda en fazla yararlandığımız kaynak Muammer Taylak'ın "Öğrenci Hareketleri" adlı eseri oldu. Günümüz ölçülerinde akademik bir çalışma olarak değerlendirilmesi güç olsa da bu eser özellikle diğer kaynaklara ulaşmakta çok yol gösterici olmuştur.

Daha önce ulaşılmamış birçok orjinal kaynağa ulaşmaya muvaffak olduğumuz bu çalışma sırasında Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivlerinden istifade etmeme yardımcı olan Emniyet Genel Müdürlüğü Terör ve Arşiv Daireleri çalışanlarına; TBMM Kütüphanesinden ve Mikrofilm bölümünden istifademe yardımcı olan TBMM Kütüphanesi Müdürü Tuncer Yılmaz ve mikrofilm bölümü çalışanlarına; bilgisayara giriş aşamasında yardımcı olan Polis Memurları Nurtaç Munglay, Ramazan Şahin, Mevlüt Kaya, Ahmet Garip ve Yahya Ateş'e bu vesileyle şükranlarımı sunar; araştırma esnasında her türlü desteği sağlayarak yol gösterici olan ve yoğun mesailerine rağmen yardımlarını esirgemeyen değerli hocalarım Bölüm Başkanımız Prof.Dr.Salim ÇÖHCE ile Tez Danışmanım Yrd.Doç Dr.Mesut AYDIN'a teşekkürü bir borç bilirim.

MALATYA 1998

Tahsin ŞENSOY

(ST 9553)

KISALTMALAR

age.	:Adı Geçen Eser.
agm.	:Adı Geçen Makale.
AN	:Arşiv Numarası.
BCA.	:Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi.
Birlik	:Milli Türk Talebe Birliği.
CHF	:Cumhuriyet Halk Fırkası.
CHP	:Cumhuriyet Halk Partisi.
DN	:Dosya Numarası.
EGMA	:Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi.
KGBT	:Komünist Gençler Birliği Teşkilatı.
MTTB	:Milli Türk Talebe Birliği.
Nşr.	:Neşreden.
s.	:Sayfa.
S.	:Sayı.
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi.
TKP	:Türkiye Komünist Partisi.
vd.	:Ve devamı, Ve diğerleri.

KAYNAK TENKİDİ

Araştırma konumuzla ilgili olarak ulaşabildiğimiz kaynakları; arşiv belgelere, süreli yayınlar, hatıra ve tetkik eserler olarak tasnif etmek mümkündür. Konuyla ilgili araştırma eserlerinin azlığı nedeniyle araştırmamız ağırlıklı olarak arşiv belgelerine ve süreli yayınlara dayandırılmış, süreli yayınlar ve arşiv belgeleri ile doldurulamayan boşluklar için diğer kaynaklardan istifade edilmiştir.

1.Arşiv Belgeleri

a.Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi

Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivleri henüz araştırmacıların istifadesine sunulmuş bir arşiv değildir. Oldukça sınırlı sayıda araştırmacının girebildiği arşivin zaten araştırmaya yönelik bir yapılanması da yoktur. Arşiv, Ankara Dikmen'deki Emniyet Genel Müdürlüğü binası altında, İçişleri Bakanlığı altında, Emniyet Genel Müdürlüğü eski binası (Bakanlıklar) altında ve Necatibey Caddesi, Çankaya Emniyet Müdürlüğü altında olmak üzere dört ayrı yerde toplam 6 mahzene dağılmıştır.

Belgeler için, isme, kuruma ve olaylara göre fişler tanzim edilmektedir. Bu fişlerin büyük çoğunluğu bilgisayarlara aktarılmış durumdadır ve yeni belgeler doğrudan bilgisayara girilmektedir. Fişler üzerinde belgelerin kısaca konusu ve hangi dosyada bulunduğu belirtilmektedir. Fişlerin haricinde katalog yada fihrist bulunmamaktadır. Dosya aidiyet numaralarını gösteren bir fihrist bulunmakla birlikte bu çok geneldir. Alt başlıklar ve numaralar gösterilmemiştir.

Araştırmacının bir belgeye ulaşabilmesi için, belgenin hangi dosyada olduğunu bilmesi gerekmektedir. Hangi belgenin hangi dosyada olduğunu, fiş tetkik bilgisayarından isim, konu, kurum adı verilerek bulmak mümkün ise de henüz tüm fişler bilgisayar ortamına geçirilmemiştir 1940'lı yıllardan önceki belgelere ait fiş de bulunmamaktadır. Söz konusu tarihlere ait belgelere, ancak daha önceki tarihlerde üretilen belgelerle ilgili olması durumunda tesadüfen ulaşılabilir.

Belgeler dosya aidiyet numarasına göre arşivlenmektedir. Fişler yardımıyla aranan bir belgenin bulunduğu dosyaya ulaşmak mümkündür. Ancak bu noktada yeni bir sorunla karşılaşmaktadır ki o da bir dosya içinde yüzlerce belge bulunmasıdır. Fiş üzerinde ve belge üzerinde dosya içinde belgenin hangi sırada olduğunu gösteren bir numara bulunmadığı için aranan belgeye tüm dosyayı tarayarak ulaşılabilir. Ancak belgelerin genelde tarih sırasına konmuş olması kolaylık sağlamaktadır. Bu nedenle araştırmamız içinde dipnotlarda belge tarihleri de kullanılmıştır.

Arşiv mahzenlerinde yada arşiv şubesinin her hangibir yerinde araştırmacılara ayrılmış bir mekan bulunmamaktadır. Araştırmacı yaptığı araştırma konusu hangi daire başkanlığını ilgilendiriyor ise müracaatını ilgili daire aracılığı ile yapmakta, uygun görülmesi halinde ilgili daire tarafından tayin edilen bir gözetmen nezaretinde, daire içinde gösterilen bir odada dosyalar inceleyebilmektedir. Mahzenden dosyayı ancak atanan gözetmen çıkarabilmektedir. Ayrıca belgelerin fotokopisinin alınmasına da müsaade edilmektedir. Teknik olumsuzlukların yanısıra araştırmayı zorlaştıran bu gibi engeller, belgelerin bir çoğunun gizlilik derecesi taşımasından kaynaklanmaktadır.

Birkaç teşebbüsten sonra girmeye muvaffak olduğumuz Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivinden konumuzla ilgili önemli sayıda belge elde etmemize rağmen, yukarıda açıkladığımız imkansızlıklar nedeniyle araştırma dönemimizin tamamı belgelendirilememiştir.

b.Cumhuriyet Arşivi

Sadece Bakanlar kurulu kararlarının araştırmacıların istifadesine sunulduğu Cumhuriyet arşivinde sistem araştırmaya yönelik olarak oluşturulduğundan, belgeye ulaşma güçlüğü çekilmemektedir. Katologar yardımıyla belgelere rahatca ulaşılmaktadır. Fotokopi alınmasına da müsaade edildiğinden Cumhuriyet arşivi araştırmacıya bir hayli kolaylık sağlamaktadır. Konumuzla ilgili olarak Dahiliye, Maarif ve Nafia vekaleti katalogları taranmış; çok fazla olmamakla birlikte Cumhuriyet Arşivinden de belge elde edilmiştir.

c.TBMM Zabıt Cerideleri

TBMM zabıt ceridelerinin araştırma dönemimiz içindeki bölümü taranmış ancak, Tramvay olayı ile ilgili bir soru ile Darülfünunun kapatılıp, üniversitenin açılması ile ilgili görüşme tutanakları dışında belgeye rastlanmamıştır.

2) Süreli Yayınlar

Araştırmamız, ağırlıklı olarak süreli yayınlara dayanmaktadır. Harf inkılabından önceki gazetelerden de istifade edilmiştir. Süreli yayınlar taraması milli kütüphane ve TBMM kütüphanesinde yapılabilmektedir. Milli kütüphanede gazetesinin kendisi araştırmacıya verilirken TBMM kütüphanesinde doğrudan mikrofilm üzerinden inceleme yapılabilmekte ve talep edene fotokopi de verilmektedir. Sağladığı kolaylık nedeniyle süreli yayın taramasında TBMM kütüphanesi tercih edilmiştir. TBMM kütüphanesi süreli yayınlar kataloğundan araştırma dönemimiz içinde yayınlanmış gazetelerin büyük çoğunluğu taranmıştır.

Cumhuriyet'in ilanından sonra yeni başkent Ankara olmasına rağmen İstanbul basın merkezi olmaya devam etmiştir. İstanbulda yayınlanan gazetelerden bazıları Cumhuriyetin ilanından sonra bir müddet muhalif yayınlar yapmışlarsa da 1925 Takrîr-i Sükun Kanunu'ndan sonra muhalif ses çıkmaz olmuştur. Araştırmamızda kullandığımız bazı gazeteler şunlardır.

Tanin: Hüseyin Cahit(Yalçın), Tevfik Fikret ve Hüseyin Kâzım Kadri tarafından 2 Ağustos 1908 de çıkarılmaya başlamıştır. Tevfik Fikret ve Hüseyin Kâzım bir süre sonra ayrılmıştır. İttihat Terakkî Fırkasından İstanbul mebusu olan ve gazetesinde bu partiyi destekleyen Hüseyin Cahit bunun üzerine Falih Rıfkı (Atay), Aka Gündüz, Fazıl Ahmet(Aykaç), gibi genç isimlerden yeni bir kadro oluşturmuştur. 31 Martta gazete saldırıya uğramış, ancak ayaklanmanın bastırılmasıyla yayınına devam etmiştir. Taninin imtiyazı, 1914 de İttihat Terakki Fırkasına devredilmiştir. Hüseyin Cahit, İstanbul'un işgali üzerine sürgüne gönderildiği Malta'dan döndükten sonra, gazeteyi tekrar yayınlamaya başlamıştır(27 Ekim 1922). 1925 yılında Takrir-i Sükun Kanunu'na

dayanılarak Tanin kapatılmış ve Hüseyin Cahit Çorumda ömür boyu sürgüne mahkum edilmiş, ancak daha sonra Atatür tarafından affedilmiştir. Hüseyin Cahit 1943-1947 arasında gazeteyi tekrar yayınlamış ve II.dünya savaşı sırasında Tanin, müttefiklerden, özellikle İngiltereden yana bir yayın politikası takip etmiştir.

Tevhid-i Efkar: Velit Ebuzziya tarafından Tasfir-i Efkar gazetesinin yerine yayınlanmıştır(15 haziran 1921). Kurtuluş Savaşını desteklemiş ve 35 bine varan tirajıyla bu dönemde İstanbulda en etkili gazetelerden biri olmuştur. Gazetenin yönetim yeri Anadolu'ya silah ve cephane sevk eden MM gurubunun gizli merkezi olarak kullanılmıştır. Velit Ebuzziya yayınladığı yazılar nedeniyle 1922 ve 1925 yıllarında İstiklal Mahkemesinde yargılanmıştır. Takrir-i Sükun kanunuyla 6 mart 1925 yılında kapatılan gazetenin bir süre sonra yayınına izin verilmişse de Velit Ebuzziya yayını sürdürememiştir.

Cumhuriyet; Ankarada çıkarmakta olduğu "Yeni Gün" gazetesini kapatarak İstanbula giden Yunus Nadi'nin 8 Mayıs 1924 te yayınlamaya başladığı "Cumhuriyet" gazetesi, Yeni Cumhuriyeti en fazla destekleyen gazete olmuştur.Yunus Nadinin başyazarlığında yeni rejimle oldukça uyumlu olarak yayın yapan Cumhuriyet birkaç kez el değiştirse de günümüze kadar yayınlanmaya devam etmiştir.

Milliyet ; 1928'de yapılan harf inkılabından sonra birçok gazetenin okursuzluk yüzünden kapanması üzerine, hükümet üç yıl süreyle gazete ve dergilere pirim vererek, okurun yeni harflere alışmasına katkıda bulunmuştur. Milliyet, bu dönemde Siirt Mebusu Mahmut Soydan ve Ali Naci Karacan tarafından kurulmuştur.Başyazarlığını Mahmut Soydan yapmıştır.

Akşam ; 1918 yılında Necmettin Sadak, Falih Rıfkı Atay, Ali Naci Karacan ve Kazım Şinasi Dersan tarafından çıkarılmıştır. Kurtuluş Savaşı yıllarında Ankara Hükümeti'ni destekleyen yayınlar yapan gazete daha sonra Necmettin Sadak yönemisinde çıkmaya devam etmiştir. Başyazarlığını ise yine aynı yazar yapmıştır. Gazete 1950'li yıllara kadar yayınına sürdürmüş bilahere ismi "Sabah Gazetesi" ne dönüştürülerek yayın hayatına devam etmiştir.

Son Posta ; Bu gazeteyi Selim Ragıp Emeç, Ekrem Uşaklıgil ve Halil Lütfü Dördüncü ile Zekeriya Sertel 1930'lu yıllarda çıkarmaya başlamıştır. Gazete ilk çıktığında daha çok Serbest Cumhuriyet Fırkası yanlısı bir yayın yapmıştır. Fakat daha sonra CHP'nin basına sert eleştiriler yöneltmesi ve 1931'de çıkarılan ilk basın yasası üzerine yayınına çeki düzen vererek, yeni rejime oldukça uyumlu bir organ haline gelmiştir. İncelenen dönemde başyazarlığını Selim Ragıp Emeç yapmaktadır.

3) Hatıra ve Araştırmalar

Araştırmamız sırasında öğrenci olayları üzerine yazılmış ve Atatürk dönemini de içine alan yegane eserin Muammer Taylak tarafından hazırlanan "Saltanat, II.Meşrutiyet ve I. Cumhuriyette "Öğrenci Hareketleri" adlı eseri olduğu görülmüştür. Söz konusu eser akademik bir çalışma olmamakla birlikte, araştırmamıza oldukça ışık tutmuştur. Araştırma dönemimiz Taylak'ın eserinde daha çok Cumhuriyet gazetesine dayandırılarak verilmiştir. Bunun dışında araştırma dönemimiz öncesi öğrenci olayları için Yücel Aktar'ın "İkinci Meşrutiyet Dönemi Öğrenci olayları" adlı eserinden istifade edilmiştir.

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğunda öğrenci olayları olarak kabul edilebilecek ilk olaylar, XIV.yüzyılda medrese öğrencilerinden kaynaklanan ve celali isyanlarıyla iç içe girerek devleti yarım yüzyıl uğraştıran “sûhte isyanları” olmuştur.¹

XVI.yüzyılda başlayan ekonomik bunalım, nüfus artışı ve vergi sisteminin ağırlığı tımar sistemini yozlaştırmış ve reaya “çiftbozan” durumuna düşerek kentlere göç etmeye başlamıştır. Kentlere göç eden işsiz ve topraksız halk, uzun vadede sağladığı ikbal imkanlarından yararlanmak, kısa vadede ise sağladığı yatacak yer, yemek ve ücret nedeniyle çocuklarını medreselere yazdırmıştır. Bu durum medreseleri işlemez duruma getirdiği gibi, medrese kademelerinde ilerlemeyi de zorlaştırmıştır. Sonuçta medrese disiplini bozulmuş, yeterli eğitimi alamamış ve yükselme imkanından da yoksun olan öğrenciler arasında zorba davranışlar başgöstermiştir.² Toplu yaşamın doğurduğu birbirine arka çıkma düşüncesi ile öğrenciler, hızla örgütlenerek silahlı çeteler meydana getirmiştir.³

Halk arasında “Sûhte” olarak adlandırılan medrese öğrencilerinin öğrenci psikolojisinden kaynaklanan disiplinsiz davranışlarına daha eski tarihlerde de raslanmakla birlikte ,toplum asayişini tehdit eder boyutta eylemler XVI. yüzyıl ortalarına doğru görülmeye başlamıştır. Küçük gruplar halinde örgütlenen öğrenciler, yağma ve soygun türü eylemlere girişmiştir. Olaylar medreselerin yoğun olduğu kentlerde yarım yüzyıl devam etmiş; Celali isyanlarının yoğunluk kazanmasıyla birlikte duraklayarak önemini yitirmiştir. Sûhte isyanları Kanuni ve II.Selim döneminde reform programı uygulanmaksızın zorla bastırılmaya çalışılmış, ancak III.Murat döneminden başlayarak medrese ve imaretlerde bazı ıslahatlar yapma gereği duyulmuştur. Hatta öğrenci temsilcileri İstanbul’a çağrılarak sorunlarına müzakere yoluyla çözüm arama yoluna gidilmiştir.⁴

¹ Yücel Aktar, 2.Meşrutiyet Dönemi Öğrenci Olayları(1908-1918), İstanbul 1990, s.49

² Yerasimos Stafenos, Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye I, (Nşr.Babür Kuzucu), İstanbul 1986, s.427,428

³ Mustafa Akdağ, Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası, İstanbul 1995, s.155

⁴ Aktar, age., s.51

Sühte isyanlarından sonra öğrencilerin 1859 yılında meydana gelen “Kuleli Vak’ası”na kadar ciddi bir karışıklık içinde aktif rol oynadıkları pek görülmez.⁵

1859 yılında Süleymaniyeli Şeyh Abdülmecit’in ön ayak olduğu ve amacı Sultan Abdülmecit’i tahttan indirerek Abdülaziz’i geçirmek olan “Fedailer Cemiyeti” adında gizli bir cemiyet, içlerinden birinin ihbarıyla deşifre olmuştur.⁶ Olayın sanıkları Kuleli Kışlasında yargılandığı için olay tarihe “Kuleli Vak’ası” olarak geçmiştir.⁷ Fedailer Cemiyetinin ileri bir hareket olmaktan ziyade Hıristiyanlar lehine yapılan ıslahatlar ile Abdülmecid’in israfından rahatsız olanların kurduğu ve Abdülmecid’in şahsını hedef alan bir cemiyet olduğu anlaşılmaktadır.⁸ Olayın öğrencilerle ilgisi, yakalananlar arasında bazı medrese öğrencilerinin de yer almasıdır.⁹ Yapılan yargılama sonunda sanıkların beşi idama, diğerleri de, muhtelif cezalara çarptırılmıştır.¹⁰

I. Meşrutiyet öncesinde de medrese öğrencilerinin birtakım olaylara karıştığı görülmektedir. “Talebe-i Ulum Hareketleri” adı verilen bu olayların odak noktasında Sadrazam Mahmut Nedim Paşa yer almaktadır. Mahmut Nedim Paşa, yaptıkları ile birçok kesimin tepkisini çekmiş bir sadrazamdır. Göreve gelişinden sonra memur maaşlarında indirim yapması, haksız şahsi kazanç sağladığına dair iddialar ve Rus Sefiri İgnatıyef ile samimiyeti Mahmut Nedim Paşa’nın antipati toplamasının başlıca nedenleri olmuştur.¹¹ Rusya, Avusturya-Macaristan ve Prusya’nın vermiş olduğu “Andarşi Layihası” adlı bir notanın, Rus elçisi İgnatıyef’in etkisiyle kabinede kabul edilmesi Mahmut Nedim Paşa’ya duyulan tepkiyi daha da arttırmıştır. 31 Ocak 1876 tarihli Andarşi Layihası na göre Osmanlı Devleti’nin Hıristiyan teba lehine yapacağı ıslahatlar, önce batılı devletlerin onayından geçecek sonra da onların denetimi altında uygulanacaktır.¹² Notayı takip eden günlerde Rusların kışkırtmasıyla isyan eden Bulgarların Türk halkı üzerinde giriştiği baskı ve zulüm sonucu birçok Türk göç etmek zorunda kalmıştır. Ancak Avrupa basını olayları çarpıtarak “Türkler Hıristiyanları

⁵ Aktar, age., s.52

⁶ Tarık Zafer Tunaya , *Türkiye’de Siyasî Partiler (1859-1952)* , İstanbul 1995, s. 89,90

⁷ Muammer Taylak, *Öğrenci Hareketleri*, Ankara, 1969, s.1

⁸ Uluğ İğdemir , *Kuleli Vak’ası Hakkında Bir Araştırma*, Ankara1937,s.38

⁹ Aktar , age., s.53

¹⁰ Taylak, age., s.2

¹¹ Aktar, age., s.2

¹² Ebuzziya Tevfik, *Yeni Osmanlılar Tarihi III*,(Nşr. Ziyad Ebuzziya),İstanbul 1974, s.265

Boğazlıyör" şeklinde yayınlar yapmışMahmut Nedim Paşa da Avrupa kamuoyunu yatıştırmak için suçsuz yere yöredeki memurları cezalandırmıştır. Bu gelişmeler, zaten göçmenlerin perişan halinden rahatsız olan "Talebe-i Ulum"u (medrese öğrencilerini) sokağa dökmüştür.¹³

Gösteriler 11 Mayıs 1876 da başlamıştır. Fatih ve Bayezıt meydanlarında toplanan öğrenciler "*Devlet ve memleketin hukuk ve istiklâli peymal-i ada olduğu bir zamanda derslerle iştilal muvafık-ı hamiyet ve diyanet değildir. Her tarafta ehli ıslah hıristiyanların eyadi tahkir ve ezalarından zebun oluyor. Buna sebep olan ekabiri ortadan kaldırmak şer'an cümlemize vazife-i zimmettir.*" Sözleriyle olaylardan sorumlu tuttıkları Sadrazam ve Şeyhülislamı ortadan kaldırmayı kendilerine vazife olarak gördeklarini ortaya koymuşlardır.¹⁴

Mahmut Nedim Paşa kamuoyunu olayların dışında tutmak için basına sansür koymuştur. Sansür ve baskı heyecanı dindirmemiş, öğrenciler 12 Mayıs 1876 da dersleri tatil edip topluca Bab-ı Ali'ye hücum ederek Sadrazamı öldürmek istemişlerse de Sadrazam arka kapıdan kaçarak canını kurtarmayı başarmıştır.¹⁵ Olay neticesinde Sadrazamlığa Mütercim Rüştü Paşa atanmış, şeyhülislam değişmiş, sansür kalkmış ve öğrenciler de günlük yaşamlarına geri dönmüştür.¹⁶

Talebe-i Ulum tarafından organize edilen ve Abdülaziz'in hal' sürecini hızlandıran bu olaylarla ilgili birçok iddia ileri sürülmüştür. Öğrencileri, Mithat Paşa'yı Sadrazam yapmak isteyen Yeni Osmanlıların kışkırttığı; Mithat ve Hüseyin Avni Paşaların Mahmut Nedim Paşayı düşürmek için öğrencileri örgütlediği; İngiltere'nin Rus elçisi İgnatiyef'in İstanbul'daki nüfuzunu kırmak için Mahmut Nedim Paşayı düşürmek amacıyla öğrencileri para ile kışkırttığı; hatta şehzade Murat'ın tahta geçebilmek için sarraf Hristaki'den faizle para alarak öğrencileri kışkırttığı¹⁷ ve Mithat

¹³ Aktar, age., s.54

¹⁴ Abdurrahman Şeref Efendi, *Tarih Musahabeleri*, (Nşr.Enver Koray), Ankara 1985, s.152

¹⁵ Cevdet Paşa, *Tezahir*, (Nşr. Cavit Baysun), Ankara 1991, s.153

¹⁶ Aktar, age., s.55

¹⁷ Aktar, age., s.55

Paşa'nın şehzade Murat Efendi'den aldığı parayı medrese öğrencilerine dağıttığı;¹⁸ Bu iddialardan bazılarıdır.

Öğrenciler Abdülaziz'in hal'inde de aktif rol oynamışlardır. Hal'e Serasker Hüseyin Avni Paşa, Askeri mektepler Nazırı Süleyman Paşa, Şura-yı Devlet reisi Redif Paşa, Mithat Paşa ve Şeyhülislam Hayrullah Efendi karar vermiş ve uygulamaya sokmuştur. Bunlardan Süleyman Paşa , hal fetvası alındıktan sonra Harb Okuluna gelerek önce subayları ikna etmiş, ardından öğrenciyi kaldırarak silahlandırmıştır.¹⁹ Silahlandırılan Harbiye öğrencileri diğer bir miktar askerle birlikte Redif Paşa komutasında Dolmabahçe sarayının kuşatılmasında kullanılmıştır.²⁰

Hal'e devlet ricali karar vermiş ve olaylar bütünüyle öğrencinin dışında gelişmiş olmasına rağmen, toplum psikolojisinin etkisiyle Harbiye öğrencisi planın uygulanmasında heyecan ve zevkle görev yapmıştır²¹

I.Meşrutiyetin ilanı günlerinde de öğrencilerin bazı olaylara katıldıkları görülür. Mithat Paşa'nın azli üzerine Dolmabahçe Sarayı önüne toplanan bazı medrese ve Harbiye öğrencileri, Mithat Paşa'nın iadesi, Mahmut Celalettin ve Redif Paşa'ların azli gibi isteklerde bulunmuşlarsa da olay günü bazı vaatlerle dağıtmışlar, ertesi günde bir kısmı memleketlerine gönderilirken , bir kısmı da Akka kalesine sürgün edilmişlerdir.²²

Abdülhamit'i hal ederek yerine V.Murat'ı geçirme gayesiyle kurulan "Kleanti Skalyeri (İstanbul'da Prodros Mason locası üstad-ı Azamı) ve Aziz Bey (Evkaf Nezareti Senedat odası muhasebecisi) Komitesi" içinde de bazı öğrencilerin yer aldıkları bilinmektedir.²³

II.Meşrutiyetin ilanına kadar gelen dönemde öğrenci olayları, Yeni Osmanlılar ve Jöntürk hareketlerine bağlı olarak gelişmiş ve bu hareketlerden soyutlanamaz niteliktedir. Bu dönemde öğrenciler daha çok gizli cemiyetlerin çatısı altında faaliyet

¹⁸ Yılmaz Öztuna, *Bir Darbenin Anatomisi*, İstanbul 1984, s.50

¹⁹ Öztuna, *age.*, s.58,59

²⁰ Şerif Mardin, *Jön Türklerin Siyasî Fikirleri*, Ankara 1964, s.25

²¹ Aktar, *age.*, s.59

²² Aktar, *age.*, s.59

²³ İ.Hakkı Uzunçarşılı, "V.Murad'ı Tekrar Padişah Yapmak İsteyen K.Skaliyer-Aziz Bey Komitesi", *Bellekten VIII/30* , Ankara 1944, s.245-328, Tunaya, *age* .s.101,102,103

göstermiştir. Kurulan cemiyetlerin genel amacı parlamentonun açılması ve anayasanın ilan edilmesidir.²⁴

Yüksek öğrenim kesiminde Abdülhamit'e karşı kurulan ilk cemiyet Askeri Tıbbîye kaynaklıdır. Kendisi de daha sonra bu derneğin mensubu olacak olan Karabekir derneğin amacını şöyle açıklamaktadır;“Sultan Hamit mensuplarının keyfi ve cahilane idaresi ile bitkin bir hale gelen halkın benliğini kaybederek müstemleke halkı olmaya sürüklendiklerini ve ordumuzun da aciz ellerde ve alaylı zabitler idaresinde günden güne zayıfladığını gören gençler meşruti idareyi kurmayı ve onun koruyucusu olmayı hedeflemişlerdi.”²⁵ 21 Mayıs 1889 da Askeri Tıbbîye öğrencileri; Ohrili İbrahim Temo, Arabgirli Abdullah Cevdet, Diyarbakırlı İshak Sükuti, Kafkasyalı Mehmet Reşit ve Bakülü Hasanzade Ali Bey tarafından “İttihad-ı Osmani” adıyla kurulan cemiyet daha sonra “İttihat ve Terakki” adını alacaktır. Kısa sürede tıbbîye ve harbiye ye de el atan cemiyet Jöntürklerin Paris’teki lideri Ahmet Rıza Bey’le de ilişki kurmuştur. Cemiyete mensup öğrencilerin mektep ve cami duvarlarına istibdat rejimini protesto niteliğinde yazılar yazıp bildiri yapıştırdığı, okullarda gizli gazete çıkardığı görülmüştür.²⁶ Hızla gelişen cemiyet kısa zamanda bir öğrenci derneği olmaktan çıkmıştır.

Bu dönemde başka öğrenci derneklerine de rastlanmaktadır. İstanbul’da askeri okullarda, “İhtilalci Askerler Cemiyeti”, “Harbiye Yüksek Mektepleri İttihadi”²⁷ Sivil okullarda ise “Cemiyet-i İnkılabiye”, (Merkan idadisinde kurulmuş, Hukuk Harbiye ve tıbbîye mekteplerine yayılmıştır), “Selamet-i Umumiye Kulübü” (1906-1907 de Hukuk mektebinde kurulmuştur.)²⁸ dönemde kurulan öğrenci derneklerinin bazılarıdır.

Öğrenciler üzerindeki baskılar gizli cemiyetlere katılımı hızlandırmıştır. 1879da Askeri mektepler nazırı Zeki Paşa’yı öldürme girişiminden tutuklanan Harbiye, Tıbbîye ve Mühendishane öğrencilerinden 78 kişilik bir grup uzun süre İstanbul’da gözaltında

²⁴ Aktar, age., s.61

²⁵ Kazım Karabekir, İttihat ve Terakki Cemiyeti, İstanbul 1993, s.28

²⁶ Aktar, age., s.61

²⁷ Ahmet Bedevi Kuran, Osmanlı İmparatorluğunda İnkılap Hareketleri ve Millî Mücadele, İstanbul 1959, s.403-407

²⁸ Kuran, age., S.62

tutulduktan sonra Trablusgarp askeri tutukevine sürülmüştür. Öğrenciler sürgüne Şeref vapuru ile yollandığından olay tarihe “Şeref Kurbanları” adıyla geçmiştir.²⁹

Dönemin öğrenci olaylarının temelinde Abdülhamit aleytarlığının yattığını söylemek fazla mübalağa olmaz. Örneğin Askeri Tıbbîyede öğrenciler akşam yoklamasında “Padişahım çok yaşa” diye bağırmadıklarından dolayı dayakla cezalandırılmışlar, buna tepki gösteren öğrenciler ayaklanmışlar ve işi İngiltere’nin yardımını temin edebilmek için okula İngiliz bayrağı çekmeye kadar vardırırmışlardır.³⁰

Öğrencilerin bu dönemdeki eylemleri Abdülhamit iktidarının politik protestosu boyutlarını aşmamıştır. Jöntürkler arasındaki fikir ayrılıklarının öğrencilere de yansısıyla örgütlenmede meydana gelen aşırı bölünmüşlük ve dağınıklık öğrenci olaylarını cılızlaştırmıştır. Dönemde öğrencilere daha çok heyecan hakimdir. Öğrenci liderleri temel sorunlara eğilecek kültür birikiminden yoksun olduğundan sorunların üst yapı nitelikleriyle uğraşmıştır.³¹

Meşrutiyetin ikinci kez ilanını izleyen özellikle bir haftalık sürede, İstanbul halkı yüksekokul öğrencileri de dahil adeta bir gösteri ve sevinç hipnozuna tutulmuştur. Gösterilerde öğrenci-halk iç içe bulunmuş ise de başta Tıbbîyeliler olmak üzere bu gösterilerde öğrenciler genellikle ön planda görülmektedir.³² Öğrencilerin 17 Aralık 1908 tarihinde Osmanlı Meclis-i Mebusan’ının açılışında da heyecanlı tezahüratlarda bulunduğu görülmüştür.³³

Gazetelerdeki Meşrutiyet ilanını Abdülhamit’in bir oyunu olarak değerlendiren Rıza Nur, görev yaptığı Askeri Tıbbîye’ye giderek toplayabildiği öğrencilerle birlikte hürriyet istemek için yola çıkmış.(25 Temmuz 1998), önce Üsküdar’a oradan da vapurla Sirkeciye geçmiş ve Galata yoluyla Beyoğlu’ndaki İngiliz Büyükelçiliğine gitmiştir.

²⁹ Aktar, *age.*, s.61; Taylak, *age.*, s.24-28 ; A. B. Kuran, *İnkılap Tarihi ve Jön Türkler*, İstanbul 1945, s.37

³⁰ Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım I*, İstanbul 1967, s.110

³¹ Aktar, *age.*, s.62

³² Kazım Karabekir, *age.*, s.339-340 ;Aktar, *age.*, s.66 ;

³³ Hüseyin Cahit Yalçın, *Siyasal Anılar*, (Nşr.Rauf Mutluay), İstanbul 1976, s.56

Amacı İngiltere'den Türk milletine yardım istemek olan Rıza Nur sonradan yayınladığı hatıralarında bu hareketin yanlışlığını kabul edecek ve kendini eleştirecektir.³⁴

Meşrutiyetin ilanını takip eden günlerde öğrenciler arasında bazı görüş ayrılıkları da izlenmektedir. 26 Temmuz 1908 günü Mülkiye, Tıbbiye ve Baytar Mektebi öğrencilerinden bir grup "padişahım çok yaşa" naralarıyla HaydarPaşa'dan vapurla köprüye oradan da maarif ve Harbiye nezaretine yürümüştür. Bir grup Tıbbiye öğrencisi ise Yıldız sarayı bahçesine toplanarak padişahın kendilerine görünmesi için hayli tezahüratta bulunmuştur.³⁵ Öğrencilerin saray bahçesindeki "padişahım çok yaşa" tezahüratları 27 Temmuzda da devam etmiştir.³⁶ Bu saygı ve bağlılık gösterilerinin yanı sıra aynı gün bir grup Harbiye ve Tıbbiye talebesi Bab-ı Ali'ye gelerek arz odası önünde gösteriler yapmış ve o sırada toplantıda bulunan "Meclis-i Vükela'yı oldukça telaşlandırmıştır.³⁷

Başlangıçta şenlik ve kutlama havasında geçen öğrenci gösterileri, II.Abdülhamit'in Zaptiye Nezareti'ne güvenilir adamlarından ve hafiye olarak bilinen Beyoğlu mutasarrıfı Hamdi Bey'i getirmesi³⁸ üzerine ve İttihatçıların da kışkırtmasıyla değişik bir görünüm almıştır.³⁹ Hafiyelerden ve jurnalcilerden yılmış olan öğrenciler Bab-ı Ali'yi gösteri bombardımanına tutup yıldırılmışlar ve Padişah namına Şeyhülislam Cemalettin Efendi kalabalığa, padişahın "Kanun-u Esasiyeye" sadakat yemini etmiş olduğunu ilan etmek zorunda kalmış, zaptiye Nazırı da görevden alınmıştır.⁴⁰

Bu arada siyasi tutukluların serbest bırakılması için sadece Rumeli cezaevlerine telgraf çekilip Anadolu ve Trablusgarp'a gönderilmemesi yeni olaylara neden olmuştur. Bab-ı Ali önüne yığılan ateşli öğrenciler sadrazamı kapı önüne çıkarmayı başarmıştır. Sadrazam ve Dahiliye Nazırı'nın diğer bölgelere de telgraf çekileceğini vadetmelerine rağmen öğrenci dağılmamış, servet-i Fünun gazetesi önüne gelerek gazete sahibi Ahmet

³⁴ R.Nur, *age.*, s.234-238

³⁵ Şeyhülislam Cemalettin Efendi, *Siyasî Hatıralar (1908/1913)*, (nşr.Ziyaeddin ENGİN), İstanbul 1978, s.33 ; Ayşe Osmanoğlu, *Babam Abdülhamit*, İstanbul 1960, s119

³⁶ Hasan Amca, *Doğmayan Hürriyet*, İstanbul 1958, s.14

³⁷ Ali Fuat Türkgeldi, *Görüp İştiklerim*, Ankara 1949, s.3

³⁸ Ahmet İhsan, *Matbuat Hatıralarım II*, İstanbul 1931, s.9; Mehmet Zeki Pakalın, *Son Sadrazamlar ve Başvekiller V*, İstanbul 1948, s.157

³⁹ Aktar, *age.*, s.68

⁴⁰ Aktar, *age.*, s.69

İhsan Bey'den sadarete gidip kendileri adına bu konuda söz almasını istemiştir. Öğrenciler ancak Ali İhsan Bey'in sadarete gidip çıkışta arzularının gerçekleştiğini söylemesiyle dağılmıştır.⁴¹

Meşrutiyetin ilk günlerinde meydana gelen padişah'a teşekkür gösterilerinde Harbiyelilerin pek yer almadığı görülür. Öğrencilerin katılmak istediği ancak yönetimin engellediği yolunda haberler çıksa da Harb okulunda Abdülhamit'in fazla seveni olmadığı da bilinmektedir.⁴²

Kurban Bayramında yıldız sarayındaki selamlığa çağrılan Harb okulu öğrencileri ikram edilen çayı içmemiş, olay Abdülhamit'e intikal edince mektep komutanını yanına çağırarak çayların içilmesini emretmişse de öğrenci tebliğ edilen bu emre de uymamıştır. Abdülhamit iki saat sonra okula paketler içinde bazı hediyeler göndermiş, ancak öğrenciler bunları da kabul etmemiştir.⁴³ Bu protestoyu kendisinin organize ettiğini iddia eden Ahmet Bedevi Kuran olayın nedenini şöyle açıklamıştır.⁴⁴

“Lakin, biz Harbiye talebeleri, Yıldız'a Sultan Hamid'i selamlamaya gitmeyi bir türlü hazmedemiyorduk. Sultan Hamid'i el'an meşru hükümdar olarak kabul etmek ve onu hürmetle selamlamak nefsimize giran geliyordu “

Meşrutiyetin ikinci yılı da öğrenci olayları açısından hareketli geçmiştir. Ancak olaylar yılın ilk üçbuçuk aylık bölümüne sıkışmıştır. 31 Mart olayından sonra 25 Nisan 1909 da başlayan sıkıyönetim çerçevesinde toplantı ve gösteriler yasaklanmıştır.. Dönemde meydana gelen olaylardan bazıları şunlardır.

On kadar Harbiye öğrencisi “Umum Harbiye-i Osmani Şakirdanı namına” sorunlarını üstlerine anlatmalarına rağmen cevap alamadıklarından bahisle sorunlarının çözülmesi için birkaç öğrencinin Nezaret'e kabulünü arz mahiyetinde bir telgraf çekmişler (16 Ocak 1909), ancak Nezarete çağrılan öğrenciler tutuklanmıştır.⁴⁵

⁴¹ Aktar, age., s.69

⁴² Aktar, age., s.70

⁴³ Kuran, *İnkılap Tarihi ve Jöntürkler*, s.273,274

⁴⁴ A. B. Kuran, *Harbiye Mektebinde Hürriyet Mücadelesi*, İstanbul 1945, s.126-131

⁴⁵ Aktar, age., s.74

Serbesti gazetesi başyazarı Hasan Fehmi Bey'in 6/7 Nisan 1909 günü Galata köprüsü üzerinde öldürülmesi ile bir dizi öğrenci olayı başlamış ve 31 Mart'a kadar devam etmiştir.⁴⁶

Olayların ilk perdesini mülkiye siyasî tarih öğretmeni Ali Kemal Bey (Aynı zamanda İkdâm Gazetesi başyazarı) mülkiyedeki dersini "Bugün ders veremeyeceğim çünkü son derece müteessirim..." diyerek sınıfı terketmesiyle açmıştır. Bu davranış öğrenciyi sokağa dökmeye yetmiştir. Mülkiyeden çıkan öğrenciler diğer yüksekokul öğrencileriyle birleşerek halkın da katılımıyla Bab-ı Ali'ye, sonra da Meclis-i Mebusana giderek, Hasan Fehmi'nin ölümünü protesto etmiştir. Öğrenciler Sadrazamdan Zabıta Nezaretine katillerin yakalanması için emir vermesini; beceremezse Zabıta Nazırını azletmesini talep etmiştir.⁴⁷

8 Nisan 1909 da Hasan Fehmi'nin cenaze töreni adeta gövde gösterisine dönüşmüştür. Cenaze törenine medrese ve yüksek okul öğrencileri de katılmıştır.⁴⁸ 25 Nisan 1909 günü ilan edilen sıkıyönetim ve kurulan Divan-ı Harpler aracılığı ile ülkede geçici bir sükunet sağlanmıştır.⁴⁹

Sıkıyönetim dolayısıyla 1910, 1911 ve 1912 yıllarında birkaç küçük olay dışında pek öğrenci olayına rastlanmaz. Tıbbiyenin HaydarPaşa'dan İstanbul'a taşınmasını isteyen bazı öğretim görevlilerinin kışkırtmasıyla öğrencilerin Mart 1911 de bazı nümayişler yaptıkları görülmüştür.⁵⁰ 24 Temmuz 1912 de sıkıyönetimin kaldırılmasıyla olaylar tekrar artış göstermiş ve sıkışan hükümet, 7 Ekim 1912 de sıkıyönetimi tekrar ilan etmiştir. Sıkıyönetimden önceki hafta içinde ikisi bizzat öğrenci tarafından düzenlenen üç gösteri yapılmıştır. Balkan savaşı öncesine rastlayan bu gösteriler hep savaş yandaşlığı üzerinedir.⁵¹

Darülfünun öğrencileri 2 Ekim 1912 gecesini öğrenci derneğinin aldığı bir kararla 3 Ekim 1912 günü Darülfünun konferans salonunda toplanmıştır. Bazı konuşmalar

⁴⁶ Aktar, age., s.75 Hikmet Bayur, Türkiye İnkılap Tarihi I, İstanbul 1940, s. 295

⁴⁷ Aktar, age., s.79

⁴⁸ Aktar, age., s.80

⁴⁹ Aktar, age., s.83

⁵⁰ Cemil Paşa, Hatıralar, İstanbul 1945, s. 56

⁵¹ Aktar, age.. s.84

yapıldıktan sonra önde Darülfünun'a ait bayrak ve her şubenin müstakil bayrağı olduğu halde Darülfünundan çıkıp doğruca Harbiye Nezaretine gidilmiştir. Öğrencileri Harbiye Nazırı bizzat karşılamış ve öğrenciler Nazıra, artık şan ve şerefle yaşama zamanı geldiğini söyleyerek “harbin ilanını isteriz” diye slogan atmıştır. Nazırdan olumlu cevap alan öğrenciler “Yaşasın harp” sloganlarıyla Maarif Nezaretine ardından da Bab-ı Ali'ye gitmişler, Sadrazamı bulamamışlar, ancak orada bulunan bir yetkiliye aynı taleplerini tekrar etmişlerdir. Daha sonra padişahı görmek için Yıldız sarayına giden öğrenci topluluğu, saray bahçesine ulaştığında on bini aşmıştır. Sultan Reşat'ın penceresinden görünmesiyle bir öğrenci vatani kurtarmak için canlarını feda etmeye hazır olduklarını haykırmış Sultan Reşat'ta; “*Evlad-ı Vatanın böyle hamaset ibraz etmelerinden mütehassisim. Osmanlı Padişahı olmakla müftehirim.*” şeklinde mukabele etmiş ve öğrencilerden iki mümessili huzuruna kabul etmiştir. Daha sonra Yıldız'dan ayrılan öğrenci Beyoğlu'na çıkarak İngiliz sefaretı önünde “Yaşasın İngiltere, Yaşasın Romanya, kahrolsun Bulgaristan, kahrolsun nankör Yunanistan” diye sloganlar atmıştır. Göstericiler gazeteleri ziyaret ettikten sonra dağılmıştır.⁵²

İttihat Terakki tarafından organize edilen “müzaheret mitingi!” ise müstakil bir öğrenci hareketi sayılmaz. 4 Ekim 1912 öğleden sonra saat 14 de Sultanahmet meydanında yapılan ve önemli sayıda öğrenci topluluğunun iştirak ettiği bu miting hükümete muzaheret (arka çıkma) olarak duyurulmuştur.⁵³ Miting sırasında öğrencilerin İttihatçılardan daha heyecanlı olduğu, konuşmaları sık sık keserek; “FiliBeye hücum!..Sofyaya hücum!..” naraları attıkları görülmüştür.⁵⁴

Bab-ı Ali önünde cereyan eden ve Darülfünun öğrencileri ile daha çok İttihat Terakki yanlısı basın mensuplarının yönlendirdiği “Bab-ı Ali Nümayişi” gelişim ve sonuçları açısından diğerlerinden biraz farklı olmuştur. Olayda yetkililer açıkça suçlanmış eleştiri ölçüsü hakaret boyutlarına ulaşmıştır. Olay sonunda katılımcılardan birçoğu tutuklanarak Divanı Harpte yargılanmıştır.⁵⁵

⁵² Aktar, age., s.86

⁵³ Aktar, age., s.86

⁵⁴ Cemil Paşa, age., s.75,76

⁵⁵ Aktar, age., s.89

Gazeteler aracılığı ile yapılan çağırı sonucu öğrenciler 7 Ekim günü Bayezıt Zeynep Hanım konağındaki Darülfünun konferans salonunda toplanmıştır. Maarif Nezaretinin toplantıya gönderdiği temsilci Salih Zeki Bey, öğrencilerle konuşurken biraz incitici davranmış ve öğrenciler de bu konuyla ilgili Bab-ı Ali'ye gitmek üzere yola çıkmıştır. Topluluk ulaştığında kabine toplantı yapmaktadır. Öğrenciler “Yaşasın harp” naralarıyla sadrazamı dışarı çağırmışlar. Nazırlardan biri Sadrazamın meşgul olduğunu belirtip, seçilecek üç öğrencinin içeri gönderilmesini istemişse de öğrenci “çıkılmazsa girer çıkarırız” diye kararlılığını göstermiştir. Bu arada bazı basın mensupları öğrenciyi içeri girmeye tahrik etmişse de öğrenci buna itibar etmemiştir.⁵⁶

Kabine üyeleri olayın tamamen İttihat Terakkinin tezgahı olduğunu düşünmüştür. Dr. Esat Paşa ve Şeref Bey'lerin Öğrencinin hissiyatından İttihat Terakki adına faydalanmak için bizzat Darülfünunna giderek öğrencileri tahrik ettikleri de ileri sürülmüştür.⁵⁷ Gösterici bazı öğrenciler ise mitingde başta samimi bir öğrenci gösterisi iken kısa zamanda renk değiştirerek Fırka rengine büründüğünü söylemiştir. Ancak bu olayda öğrenciler arasında birlik olmadığı da su yüzüne çıkmıştır. Olaydan sonra gazetelere verilen öğrenci ilanların da birbirini yalanlamalar vardır. Darülfünun Talebe Cemiyeti olayın öğrenciye mal edilemeyeceğini katılımcıların çoğunun öğrenci olmadığı iddia etmiştir ediliyordu. “Osmanlı Darülfünunu Miting Heyeti” ise “Darülfünun Talebe Cemiyetinin” görev süresinin dolduğunu ve öğrenci adına açıklama yapamayacağını belirterek mitinge sahip çıkmıştır. Miting öncesinde öğrenci adına gazetelere verilen ilanlardan da öğrencinin bir kısmının bu mitingde aktif rol oynadığı anlaşılmaktadır. Öğrencinin kısmen politize olduğu da ortaya çıkan neticeler arasındadır. Nümayişin siyasi sonuçlarına gelince, Rumelinde Islahat yapma kararı almış olan kabinenin bu kararından vazgeçmesinde ve ülkeyi Balkan savaşına götüren sürecin hızlanmasında etkili olmuştur.⁵⁸

Bab-ı Ali nümayişi ikinci meşrutiyet dönemi öğrenci olaylarının sonuncusu olmuştur. Çünkü Nümayiş günü ilan edilip tüm savaş süresince devam eden sıkı yönetim, her türlü toplantı ve gösteriyi yasaklarken 1912 de başlayan Balkan savaşı da

⁵⁶ Aktar, age., s.90

⁵⁷ A. B. Kuran, *İnkılap Tarihimiz ve İttihat ve Terakki*, İstanbul 1948, s.279

⁵⁸ Aktar. age.. s.91.vd.

dikkatleri başka yöne çevirmiştir.⁵⁹ Balkan savaşını izleyen suikast darbe ve karışıklık dönemi ile İttihatTerakkinin tek parti olarak iktidarı elde bulundurduğu I. Dünya Savaşı öncesi ve savaş süresince cılız ve örgütsüz kalan öğrenci kesimi, eyleme dönük davranışlara imkan bulamamıştır. Zaten genç kuşaklar cepheden cepheye koşmaktan miting ve nümayiş bir tarafa okumaya bile fırsat bulamamıştır. Bu nedenle bizim araştırmamıza başlangıç olarak belirlediğimiz Mondros mütarekesine kadar kaynaklarda kayda değer öğrenci olaylarına rastlanmamıştır.

⁵⁹ Aktar, age., s.96

I. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE YÜKSEK ÖĞRETİMİN TARİHİ GELİŞİMİ

Araştırma dönemimiz içinde yer alan öğrenci olaylarının hemen tamamının üniversite ve yüksekokul öğrencilerinden kaynaklanan olaylar olduğu görülmüştür. Yüksek öğrenim gençliği tarafından organize edilen bazı olaylar içinde lise öğrencilerin de yer aldığı görülmektedir. Ancak bazı liselerde meydana gelen komünist örgütlenmeler dışında lise öğrencilerinin dönem içinde öğrenci olaylarında aktif rol oynadıklarına şahit olunmamıştır. Olayların daha sağlıklı tahlil edilebilmesi için Türkiye'de yüksek öğrenimin tarihi gelişimine kısaca değinildikten sonra dönem içindeki durumu incelenecektir.

A.BAŞLANGIÇTAN 1918'E KADAR

Türk eğitim tarihinde yüksek tahsil bugünkü hale gelinceye kadar birçok değişikliğe uğramıştır. Bu değişiklikleri üç kısımda incelemek mümkündür. Doğu tipi yüksek öğrenim kurumları diye adlandırılabilir medreseler, yüz yıllar boyunca hem batı dünyasına hemde islam dünyasına ışık tutmuş ilk üniversite örnekleridir. Medreselerin bozulmasıyla özellikle Tanzimattan itibaren sayıları artan yüksek okullar ve Darülfünun yükseköğretim tarihimizin ikinci aşamasını oluşturur. Darülfünun'un 1933 yılında kapatılıp üniversiteye dönüştürülmesiyle üçüncü devreye geçilmiştir.¹

İslam aleminde ilk medreseler X.yüzyılın sonlarına doğru görülmeye başlar. Taberan ve Bağdat'ta açılan medreseleri, Selçukluların kültür merkezi Nişabur takip etmiştir. Medreseler ayrı bir bina olarak kurulmayıp, külliye denilen cami medrese imaret, darüşşifa, hamam, matbah, han, ahır gibi tesislerle birlikte bir kompleksin içinde yer alıyordu.²

Selçuklu veziri Nizamülmülk'ün kurduduğu "Nizamiye" medreseleri dini ilimlerin yanı sıra pozitif bilimlerinde okutulduğu devrinin en modern üniversiteleri

¹ Azmi Süslü, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin 50 yıllık Tarihi, Ankara 1986, s.1

² Süslü, age., s.1

olarak nam yapmıştır. Bazı araştırmacılar Nizamiye medreselerini eğitim tarihimizin ilk medreseleri olarak kabul etmektedir.³ Osmanlının ilk zamanlarında İznik, Bursa, ve Edirne’de kurulan medreseler devrin ilim merkezleri haline gelmiş, birçok ilim adamı yetiştirmiştir.⁴

Fatih Sultan Mehmet tarafından açılan “Sahn-ı Seman” medreseleri ise ilk osmanlı Darülfünunu olarak kabul edilebilecek nitelikte yüksek okullardı. Bu medreseler günümüz lise öğrenimine denk gelecek “Musile-i Sahn”(Sahn-ı Seman’a götüren) veya”Tetimme” adı verilen orta derece öğretim kurumlarıyla birlikte inşa edilerek yüksek okulun altyapı problemi de halledilmiştir.⁵

XVI .Yüzyılda Kanuni tarafından yaptırılan Süleymaniye medreselerinin hem batıya hem de İslam dünyasına ışık tutan kurumlar olarak müstesna bir yeri vardır.Sadece İstanbul’da bu medreselerden 49 tane bulunduğu dikkate alınırsa Kanuni döneminde ülke genelinde yüzlerce medrese olduğu söylenebilir.⁶

Medreseler, daha çok devletin ileri gelenleri veya zenginleri tarafından vakıf şeklinde kurulur;. bu nedenle buralarda parasız öğretim yapılır; öğrencinin yiyecek, yatacak masrafı vakıflar tarafından karşılanır.Ayrıca kendilerine harçlık (burs) da verilirdi.⁷

Osmanlı İmparatorluğunun yükseliş dönemlerinde gerçekten bilim kurumu niteliğini taşıyan medreselerde yürütülen eğitim öğretim imparatorluğun duraklayış ve düşüşü ile paralel olarak gerilemiş, talebelik, softalık ve yobazlık anlamına gelir olmuştur.⁸

Daha XVI. yüzyıl sonlarında medrese teşkilat ve eğitiminde kendini gösteren bozukluklar, XVII.ve XVI. yüzyıllarda girişilen islahat teşebbüslerine rağmen ortadan

³ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1988’e)*, Ankara 1989, s.53,54

⁴ Süslü, *age.*, s.2

⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi IV*, Ankara 1949, s.576

⁶ Süslü, *age.*, s.3

⁷ Aydoğan Ataünal, *Cumhuriyet Döneminde Yüksek Öğretimdeki Gelişmeler*, Ankara 1993, s.28

⁸ Cemil Bilsel, *İstanbul Üniversitesi Tarihi*, İstanbul 1943

kaldırılmamıştır.⁹ Medreselerin ihtiyacı karşılayamaz hale geldiğini fark eden devlet bir taraftan medreseleri, ıslah çalışmalarına girişirken diğer taraftan da mühendishane, tıbbiye ve harbiye gibi batı tarzı yüksekokullar açma yoluna gitmiştir. Tanzimattan sonra yeni bir döneme giren ıslahat hareketleri ile birlikte eğitim alanında da bir takım yenilikler yapılmış, kurulan meclis-i muvakkut İstanbul'da bir Darülfünun açılmasını teklif etmiş ve Divan-ı Ahkam-ı Adliye de bu teklifi kabul edince,¹⁰ faaliyete sürdüremekte olan medreselerin yanı sıra kurulacak olan üniversite (Darülfünun) un temeli Ayasofya Camii civarında atılmıştır.¹¹ Ancak Darülfünun inşaatı tam ondokuz sene sürecektir.¹² Aslında binanın yapımı çabuk bitmiş olsaydı bile gerçek manada bir Darülfünun için yapılacak daha çok şey vardı. Henüz İmparatorluk bünyesinde yüksek öğretimin öğrenci kaynağını oluşturacak ortaöğretim kurumları oluşturulmamıştı.¹³

Bu arada Darülfünun binasının açılmasının zaman alacağı düşünülerek, resmen açılışına kadar bazı derslerin halka açık konferans tarzında yapılması kararlaştırılmış ve inşaatı devam eden binanın bazı odaları dersane şekline sokularak 13 Ocak 1863'te derslere başlanmıştır. Bu teşebbüs Osmanlı İmparatorluğunda ilk üniversite girişimi olarak kabul edilmiştir. Darülfünun binasının inşaatı 1865 yılında tamamlanmış ancak bina Maliye Nezaretine devredilmiştir. Ancak yıl sonuna doğru çıkan bir yangında ders araçları ve kitaplarının yanmasıyla da ilk Darülfünun girişimi düzenli derslere bile geçilemeden sona ermiştir.¹⁴

İlk başarısızlıktan sonra 1869 Eylülünde "Darülfünun-u Osmani" adıyla bir üniversite daha açılmıştır. Hikmet ve Edebiyat, İlm-i Hukuk, Ulum-ı Tabiiye ve Riyaziyye şubelerini ihtiva eden ve Türkçe eğitim düzenleninceye kadar Fransızca olarak ders veren bu üniversitenin de ömrü uzun olmamış ve medrese çevrelerinin menfi faaliyetleri sonunda 1871 yılında kapatılmıştır.¹⁵

⁹ Heyet, İstanbul Üniversitesi 1(1453-1981), İstanbul 1983, s.13

¹⁰ Süslü, age., s.4

¹¹ Hasan Ali Koçer, Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu Ve Gelişimi, İstanbul 1991, s.71

¹² Cengiz Orhonlu, "Edebiyat Fakültesinin Kuruluşu ve Gelişmesi (1901-1933) Hakkında Bazı Düşünceler," Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan, İstanbul 1973, s.55

¹³ Osman Ergin, Türkiye Maarif Tarihi/IV, İstanbul 1942, s.1184

¹⁴ Ekmelettin İhsanoğlu, "Darülfünun Tarihçesine Giriş I", Belleten LIV/210, Ankara 1990, s.705-706

¹⁵ Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi/VIII, Ankara 1962, s206; Süslü, age., s.4

Bu defa 1874 yılında Mekteb-i Sultani (Galatasaray Lisesi) bünyesinde üniversite tekrar faaliyete sokulmuş ve “Darülfünun-u Sultani” adını almıştır. Mülkiye, Mühendis ve Hukuk mekteplerinin yanısıra daha sonra açılan Edebiyat Mektebinden oluşan Darülfünun-u Sultani önceki teşebbüslerden uzun olmakla birlikte oda sürekli olamamış ve 1881 yılında aynı akibete uğrayarak kapatılmıştır.¹⁶

1 Eylül 1900 tarihinde Darülfünun bu defa “Darülfünun-u Şahane” adıyla tekrar açılmıştır.Ulum-u Riyaziye ve Edebiyat şubelerinden oluşan “Darülfünun-u Şahane” bilahere Hukuk ve Mülkiye mekteplerini de bünyesinde toplamıştır.¹⁷ Darülfünun 1908 den sonra “Darülfünun-u Osmani” adını almış ve ayrı olarak bulunan Mekteb-i Tıbbîye-i Mülkiye, “Tıp Fakültesi” adını alarak Darülfünun topluluğuna katılmıştır. 1912 yılında Darülfünunda yapılan ıslahat neticesi Darülfünun beş şubeye ayrılmıştır.Ulum-u Şer’iye şubesi, ilm-i hukuk şubesi,Ulum-u tabiiye şubesi, Fünun şubesi,Ulum-u edebiye şubesi.¹⁸

Yüksek öğrenimde önemli bir reform olarak 1914 yılı sonlarında ilk defa kızlara özgü olmak üzere bir “ İnas Darülfünunu” açılmıştır. 1917 yılında ilk mezunlarını veren bu kurum 1920’de kaldırılıp Darülfünun’a bağlanmıştır.¹⁹

1914 yılında Darülfünun’a bağlı Ulum-u Şeriye Fakültesi lağvedilerek bu bölümün öğrencileri medreselere nakledilmiş ve böylece Darülfünun’daki fakülte sayısı dörde düşmüştür.²⁰

1913 den itibaren Darülfünunda bazı reformlar yapmak için bir takım fikirler ortaya atılmaya başlanmıştır. Bu fikirlerden en önemlisi Darülfünunun özerk yapıya kavuşturulması gerektiğidir. Bu düşünce 1916 yılında fiiliyata geçirilmeye başlanmış ve Edebiyat Fakültesi muallimler meclisi bu yönde bir mazbata hazırlayarak Darülfünun yönetimine göndermiştir.Bu mazbatadada bir Darülfünun divanının kurulması, Darülfünun reisinin divan tarafından seçilmesi ve Darülfünunun iç işlerinde müstakil

¹⁶ Ekmelettin İhsanoğlu, “Darülfünun Tarihçesine Giriş II, Üçüncü Teşebbüs: Darülfünun-ı Sultani”, *Belleten LVII/218*, Ankara 1993, s.202-209

¹⁷ Ataüinal, *age.*, s.34: Bayram Kodaman, *Abdülhamit Dönemi Eğitim Sistemi*, Ankara 1980, s.49

¹⁸ Orhonlu, *agm.*, s.70

¹⁹ Ataüinal, *age.*, s.34

olması gibi konular yer almaktaydı. Ancak 1919 yılına kadar bu konuda somut bir netice alınamamıştır.²¹

Birinci Dünya savaşı yıllarında Darülfünun'a 20 Alman öğretim üyesi getirilmiş bunlar 1918 yılına kadar Darülfünun da görev yapmıştır.²² Bu öğretim görevlilerinden önce öğrenecek derslerini Türkçe vermeleri istemiş ancak bu hususta fazla başarı sağlanamamıştır.²³

B.1918-1938 ARASI

II.Meşrutiyet döneminde başlayan Darülfünun'a şekil verme çalışmaları 1919 yılı sonlarına doğru somut sonuçlara ulaşmaya başlamıştır. 24 Ekim 1919'da yürürlüğe giren nizamnameye göre; Darülfünunun resmi adı "Darülfünun-u Osmani " olmuştur, Darülfünun, Hukuk, Tıp, Edebiyat ve Fünun medreselerinden oluşmuş ve bu nizamname ile Türkiye de ilk defa Darülfünun'a ilmi muhtariyet verilmiştir.²⁴

1922 yılında beş hocanın millî mücadele aleyhine tavırları Darülfünun öğrencilerini harekete geçirmiş, öğrenciler dersleri boykot etmiştir. Maarif Nezareti, olayların büyüme ihtimaline binaen tedbir olarak 25 Nisan 1922 tarihinde geçici olarak Darülfünun'un kapatılmasına karar verilmiştir. Bu beş hocanın görevine son verilmesiyle boykot sona ermiş ve Darülfünun 2 Haziran 1922 tarihinde tekrar açılmıştır.²⁵

Cumhuriyet kurulduktan sonra kısa bir süre Darülfünun-u Osmani adını taşıyan üniversite 1924 yılında bir kanun ile " İstanbul Darülfünunu" adını almıştır. Darülfünun bünyesinde Tıp, Hukuk, Edebiyat, Fen ve İlahiyat Fakülteleri bulunmakta ve kanunda tüzel kişiliğe sahip katma bütçe ile idare edilmesi öngörülmektedir.²⁶ Bu arada Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile medreseler kapatılmıştır.

²⁰ Arslan, age., s.64

²¹ Arslan, age., s.64-66

²² Mete Tunçay-Haldun Özen, "1933 Tasviyesinden Önce Darülfünun", *Yapıt*, S.7, Ekim/Kasım 1984, s.11

²³ Arslan, age., s.67

²⁴ Arslan, age., s.70 .

²⁵ Tunçay-Özen, agm., s.17-19

²⁶ Hüseyin Korkut, "Üniversiteler", *Cumhuriyet Döneminde Eğitim*, MEB Yay:91, İstanbul

7 Ekim 1925 tarihli talimatname ile İstanbul Darülfünunu bilimsel ve idari özerkliğe kavuşturulmuştur.²⁷ Varlığını 1933 yılına kadar devam ettiren İstanbul Darülfünunu, İnkılapların yerleşmesi için gayret göstermediği, hatta karşı çıktığı, bazende pasif direnmeye geçtiği ve bilimsel çalışmalara yer verilmediği yolunda eleştirilere maruz kalmıştır.²⁸

Bu düşünceler 31 Mayıs 1933 tarihinde “İstanbul Darülfünü’nun ilgası ve Yerine Maarif Vekaletince Yeni Bir Üniversite Kurulması Hususundaki” 2552 sayılı Kanunla İstanbul Darülfünü’nun kapatılmasında önemli rol oynamıştır.²⁹ “İstanbul Üniversitesi” adıyla kurulan yeni üniversite, Tıp, Hukuk, Fen, Edebiyat ve İlahiyat Fakültelerinden ve Türk İnkılabı, Millî İktisat ve içtimaiyat, Türkiyat, Coğrafya, Morfoloji, Kimya ve Elektromekanik Enstitülerinden oluşmuştur.³⁰

İstanbul Üniversitesi ikinci dünya savaşı sonlarına kadar Cumhuriyetin tek üniversitesi olarak kalmıştır. İlk defa 1773 yılında kurulmuş olan “ Mühendishane-i Bahr-i Hümayun” önce “Hendese-i Mülkiye” sonra da “Mühendis Mektebi” ve daha sonra Yüksek Mühendis Mektebi isimlerini alarak varlığını devam ettirmiştir. Sonunda bu kurum 1944 yılında “İstanbul Teknik Üniversitesi’ne dönüştürülerek Türkiye’nin ikinci üniversitesi olacaktır.³¹

Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara’da kurulan bazı yüksekokullar da 1945 yılında bir çatı altında toplanarak Ankara Üniversitesi oluşturulacak ve Türkiye üçüncü üniversitesine böylece kavuşmuş olacaktır. Bu okullar Hukuk Mektebi (1925) Ziraat Enstitüsü (1930). Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi (1935) Fen Fakültesi (1940) dır.³²

Cumhuriyetin başlarında resmi yada özel liselerden mezun olan öğrenciler üniversitelere sınavsız girebiliyordu. İlahiyat Fakültesine girebilmek için ayrıca sınav

1983, s.315.

²⁷ Atâınal, age., s.34

²⁸ Korkut, agm., s.316

²⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre.IV, İçtima Senesi.2./, s. 465-467

³⁰ Süslü, age., s.5

³¹ Korkut, agm. s.319

³² Korkut, agm., s.319

yapılırdı. Tıp Fakültesine girebilmek için Fen Fakültesi'nin fizik, kimya ve tabiiye sınıfından mezun olmak gerekiyordu.³³

Darülfünun öğrencileri dernek kurarak örgütlenebiliyorlardı. Bu örgütlenme safhasında öğrenciler Darülfünun'a tabi değillerdi. Kurulan öğrenci dernekleri sadece genel hükümlere tabi idi. Darülfünun yönetimi öğrenci derneklerini kontrol hakkına sahip değildi. Öğrenciler kendi kurdukları derneklerin haricinde başka derneklere de üye olup görev alabiliyorlardı. Darülfünun dahilinde kulüp ve cemiyet kurma, miting konferans düzenleme işlemleri ise ancak Darülfünun idaresinin müsadesiyle mümkün olabiliyordu.³⁴

Her fakültenin öğrenci derneği bulunuyordu. (Edebiyat Fakültesi Talebe Cemiyeti, Tıp Fakültesi Talebe Cemiyeti) gibi. Bunun yanında her öğrenci derneğinden temsilciler gönderilerek oluşturulan Darülfünun/üniversite genelinde bir dernek daha bulunuyordu ki öğrenci faaliyetlerini asıl yönlendiren bu dernekti. İlk defa 1912 de kurulduğu anlaşılan bu dernek sırasıyla "Darülfünun Talebe Cemiyeti" "Darülfünun Talebe Birliği" ve " Millî Türk Talebe Birliği" adlarıyla faaliyet göstermiştir. Millî Türk Talebe Birliği araştırma dönemimiz öğrenci olaylarının merkezinde yer alan dernek olarak ileride daha geniş incelenecektir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Darülfünun'a kayıtlı öğrenci sayısı ise fazla kabarık değildi. Örneğin 1924-1925 sezonunda İstanbul Darülfünunu bünyesinde 2.176 erkek 286 kız öğrenci olmak üzere toplam 2.462 öğrenci öğrenim görmekteydi. Bu sayı 1932-1933 döneminde 3.548 olarak karşımıza çıkmaktadır. Aradan geçen zamana rağmen öğrenci sayısında fazla artış olmadığı dikkat çekicidir.³⁵

³³ Arslan, *age.*, s.127 .

³⁴ Arslan, *age.*, s.160

³⁵ Arslan, *age.*, s.110

II.BÖLÜM

MÜTAREKE VE MİLLİ MÜCADELE DEVRİ ÖĞRENCİ OLAYLARI

Balkan harbinden başlayarak dünya savaşı dönemini de içine alan devrede duraklama dönemine giren öğrenci olayları, mütarekeyle birlikte yeniden canlılık kazanmaya başlamıştır. Ancak bu dönemde meydana gelen olaylar, müstakil öğrenci eylemi olmaktan ziyade işgallere duyulan millî tepki içinde öğrencilerin de yer alması şeklinde görülmelidir. Öğrenci ile birlikte terhis edilen ihtiyat zabıtları ve münevverlerin öncülüğünde Darülfünun konferans salonunda toplantılar gerçekleştirilmiş ve Fatih ve Sultanahmet meydanlarında işgali protesto mitingleri düzenlenmesi kararlaştırılmıştır.

Yüksek Tahsil gençliğinin organize ettiği bu mitinglere devrin bilimadamları ve münevverleri de çağırılarak halka hitab etmesi sağlanmıştır. Bu dönemde öğrenci girişimlerinin başında Hasan Ali Yücel, Hikmet Uzun, Hamdi Gürpınar, Reşat Galip Necati gibi genç isimlere rastlanmaktadır.¹

Mondros mütarekesinden cumhuriyetin ilanına kadar geçen dönemde meydana gelen öğrenci olayları şu başlıklar altında toplanabilir.

A.MİLLİ DUYGU MİTINGLERİ

İzmir'in işgalini izleyen günlerde İstanbul yoğun protesto gösterilerine şahit olmuştur. Eğlence yerleri okullar ve ticarethaneler üç gün kapanmıştır. 17 Mayıs'ta Darülfünun öğrencileri ile yüksek okul öğrencileri İzmir'in işgalini protesto etmek amacıyla derslere girmemiştir. 18 Mayıs 1919 tarihinde ise Doktor Besim Ömer Paşa'nın başkanlığında Darülfünun müderrislerinin ve öğrenci derneklerinin temsilcilerinin katılımıyla bir toplantı düzenlenmiştir.²

¹ Taylak, age., s.101

² Selahattin Tansel, Mondroston Mudanya'ya I, İstanbul 1991, s.247

Toplantının amacı; İzmir'in işgali ile başlayan işgal sürecine karşı nasıl bir hareket tarzı belirleneceğini müzakere etmektedir. Söz alan konuşmacılar böyle bir zamanda bütün millî teşkilatlardan istifade edilmesi gerektiğini ve bu teşkilatların başında memleketin dimağı ve mütefekkeri durumunda olan "Darülfünun"un geldiğini vurgulamışlardır. Gençler adına söz alan Servet Bey şu tekliflerde bulunmuştur;

"-İşgali protesto etmek,

-Vazifesinin kutsiyetini bilerek amil olacak bir kuvvet, bir talebe heyeti teşkil etmek,

-Müderris ve muallimleri pişuva görmek,

-Milletin vicdanı için hakiki seferberlik ilan ederek huduttan içeri girmişse orada mücadele etmek,

-Mektepleri reddetmek."³

Toplantı sonunda mitingler düzenlenerek uğradığımız haksız tecavüzün bütün dünyaya ilanına ve protesto edilmesine karar verilmiştir. Protesto organizasyonlarını hocaların ve öğrenci dernekleri temsilcilerinin katılımıyla kurulacak bir cemiyetin yapması kararlaştırılmıştır.⁴

1.Fatih Mitingi

Alınan karar uyarınca 19 Mayıs 1919 günü ellibin kişi Fatih Belediye binası önünde toplanmıştır. Mitingin organizesinde Darülfünun öğrencileri üstün gayretler göstermiştir. Kazım İsmail Gürkan "Darülfünunlu ağaBeylerinin liselerine gelerek kendilerini mitinge çağırdığını" yazmaktadır⁵. Mitingde Halide Edip Adivar, Selahattin Bey topluluğa hitap etmiştir. Mitingin ardından padişaha bir dilekçe götürmeye karar verilmiş ve Halide Edip ve iki öğrenci bu dilekçeyi götürmekle görevlendirilmiştir. Dilekçeyle birlikte padişahın huzuruna giden heyet padişahla görüştürülmemiş, arzularının değerlendirileceği vadiyle savuşturulmuştur. Dilekçe, Türk'ün vatanının en kıymetli parçalarından mahrum edilmek istendiği, bu durumun halkta derin acılar

³ Kemal Arıburnu, *Millî Mücadelede İstanbul Mitingleri*, Ankara 1975, s.9

⁴ Arıburnu, *age.*, s.73,74

⁵ Kazım İsmail Gürkan, *Darülfünun Grevi.*, s.9

meydana getirdiği, Türk'ün esaret altında yaşayamayacağını Avrupa tarafından bilinmesi gerektiğini vurguladıktan sonra şu cümlelerle sona eriyordu.⁶

“Sevgili ve büyük hakanımız, bizi mukaddes beşiğimizden, aziz yurdumuzdan mahrum etmek isteyenlere bir ve son defa olarak göstermek istiyoruz ki, kalblerimizde bir darbe-i hayat mahsus oldukça burada Türk elinde yaşayacağız. Biz varız ve burada kalacağız.”

Aynı gün Amerikan Reis-i cumhur'u Wilson'a da bir telgraf çekilmiş “Evet reis cenapları Türk ölecektir, fakat hiçbir zaman zelilane değil, şeref ve namusuyla ölecektir”⁷denmiştir.

2.Doğancılar Ve Kadıköy Mitingleri

20 Mayıs 1919 günü üsküdar doğancılar da bir miting düzenlenmiş, birçok hatibin konuşma yaptığı mitingde halkın teessürden ağladığı görülmüştür. Miting ve toplantılar birbirini takip etmiş, 22 Mayıs 1919 perşembe günü yoğun yağmura rağmen Kadıköy'de 20 bin kişinin katıldığı bir miting daha düzenlenmiştir.

3.1.Sultanahmet Mitingi

23 mayıs 1919 çarşamba günü sultanahmet meydanında tarihin en büyük mitinglerinden biri gerçekleştirilmiştir. Kalabalığın ikiyüzbin civarında olduğu kaydedilen mitingde Sultanahmet Camii minaresi siyah bayraklarla donatılmış, caminin önüne konan kürsü de siyah örtü ile kaplanmıştır. Nutuklardan sonra Halide Edip binlerce kimseye; “insanlık ve adalet esaslarına sadık kalacaklarına, hiçbir kuvvete boyun eğmeyeceklerine” yemin ettirmiştir. Fransız generali, Foulon'da ön sıralarda mitingi takip etmiş ve bütün Türk gençleriyle birlikte onunda gözlerinden yaşlar geldiği görülmüştür. Miting sonunda tertip heyetinin bildirisi okunmuştur. Bildiri özet olarak işgali protesto ediyor ve haksız olarak işgal olunan aksamın tahliyesine kadar feda-i hayata hazır olunacağı belirtiyordu.⁸

⁶ Halide Edip Adıvar, *Türkün Ateşten İmtahanı*, İstanbul 1962, s.36 ; Arıburnu, *age.*, s.20

⁷ Arıburnu, *age.*, s.1

⁸ Arıburnu, *age.*, s.39-51

4.2.Sultanahmet Mitingi

2.Sultanahmet Mitingi 30 mayıs 1919 günü gerçekleştirilmiştir. Öğrenciler “İzmir Türküdür Türk kalacaktır” “Hak isteriz. İki milyon Türk ikiyüz bin Ruma feda edilemez” “Hak ve adalet, osmanlı toprağı yunanistan olamaz”, ibareli pankartlar taşımışlardır. Mitingin ardından yayınlanan Beyannemede “İzmir facialarını öğren, Anadolu senin kararını bekliyor. Haksızlığa karşı feryat et....” gibi ibareler yer almıştır.⁹ Gerek Fatih gerekse Sultanahmet mitinglerinde en heyecanlı kitlenin Askeri Tıbbiye öğrencileri olduğu görülmüştür.¹⁰

Millî duygu mitinglerinin organizesinde Darülfünun talebesi aktif rol oynamışsa da günün mevzuatı müsait olmadığından konuşma yapmamıştır.¹¹

Muammer Taylak, Dr.Necmettin Artun (Sağlık Bakanlığı Eski Sağlık İşleri Genel Müdürü) den nakil ile millî duygu mitinglerinin birinin bitiminde Darülfünun öğrencisinin Rumlara ait dükkanları tahrip etmek maksadıyla karşıya geçmek istediklerini, ancak müttefik kuvvetlerin köprüyü kapatarak buna mani olduğunu, buna rağmen öğrencilerden bir kısmının Unkapanı köprüsünden bir kısmının da sandallarla karşıya geçerek rum dükkanlarını tahrip edip Türk bayrağı asmaya zorladıklarını¹² yazmakta ise de bunu diğer kaynaklardan te'yid edemedik.

B.ÖĞRENCİLERİN CEMİYETLER İÇİNDEKİ FAALİYETLERİ

İşgal altındaki İstanbul'da gerek TBMM tarafından gerekse kendiliğinden kurulmuş birçok gizli cemiyet bulunmaktaydı. Karakol Cemiyeti, Felah Grubu, MM Grubu, bu cemiyetlerden bazılarıdır. Bu teşkilatlar bir yandan Anadolu'ya silah mühimmat ve adam kaçırma işiyle uğraşırken diğer yandan da İstanbul sokaklarında halkı bilinçlendirmek için Beyanname yapıştırma ve bildiri dağıtma işi ile uğraşmıştır.¹³ Bu teşkilatlar içinde öğrencilerin de yer aldığı ve önemli faaliyetlerde bulunduğu

⁹ Arıburnu, age., s.52-60

¹⁰ Samih Nafiz Tansu, İki Devrin Perde Arkası, İstanbul 1969, s.319

¹¹ Taylak, age., s.96

¹² Taylak, age., s.97

¹³ Mesut Aydın, Millî Mücadele Dönemi'nde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbulda

görülmektedir. Öğrenciler daha çok Beyanname yapıştırma ve bildiri dağıtma işiyle uğraşmışlardır¹⁴

Öğrenciler millî mücadele tarihimizde çok önemli bir yere sahip olan Sivas kongresinde de iki üniversiteli genç delege tarafından temsil edilmiştir. 4 Eylül 1919 perşembe günü toplanan kongreye İstanbul delegesi olarak Askeri tıbbîye öğrencisi Hikmet Efendi, Aydın Denizli delegesi olarak da Hukuk öğrencisi Küçükağazade Ali Bey katılmış ve heyecanlı konuşmalar yapmışlardır.¹⁵

C.DARÜLFÜNUN GREVİ

Millî mücadele yıllarının en önemli öğrenci olayı olarak değerlendirebileceğimiz “Darülfünun Grevi”, Darülfünun öğrencilerinin milliyetçi olmadıklarına inandıkları beş öğretim görevlisinin Darülfünundan uzaklaştırılması için yaptıkları dersleri boykot eylemidir.¹⁶ Öğrencilerin atılmasını istedikleri öğretim görevlileri şunlardır;

- Avrupa ve Devlet-i Osmaniye Münasebeti müderrisi Ali Kemal,
- Mabatüttabia(Metafizik) ve Beddiyyat (Estetik) müderrisi Rıza Tevfik
- Türk Edebiyatı Tarihi müderrisi Cenab Şehabettin
- İran Tarih ve Edebiyatı müderrisi Hüseyin Danış
- İngiliz Edebiyat muallimi Barsamiyan efendi

Bunlardan ilk ikisi İttihatçı aleyhtarı eski nazırlardır. Ayrıca peyam-ı sabah ve Alemdar gibi muhalif gazetelerde millî mücadeleye karşı sürekli kötileyici yazılar yazmışlardır. Cenab Şehabettin de Yunanlıların, “memleketi bağilerden tathire(haydutlardan temizlemeye) uğraştığını” ileri sürmüştür. Hüseyin Danış bir dersinde Osmanlı hanedanının kurucusu Ertuğrul Gazi’den “Tatar yavrusu” diye söz

Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri, İstanbul 1992, s.266-276

¹⁴ Taylak, age., s.98

¹⁵ Mazhar Müfit Kansu, Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber, Ankara 1966 s.241

¹⁶ Tunçay-Özen, agm., s.17

etmiştir. Barsamiyan ise Bahbut Han Civanşir'in Ermeni katili Tarlakyan'ın İngiliz mahkemesinde avukatlığını üstlenmiştir.¹⁷

Ali Arslan, hocalara duyulan tepkinin nedenlerini biraz farklı anlatmaktadır. Hüseyin Danış, Hz.Ömer dönemi İslam ordusunu "çapulcu sürüsü" olarak vasıflandırdığı gibi Türk'leri de her türlü feyz ve kabiliyetten mahrum bir derbeder ve gelip geçici bir müstevli olarak değerlendirmiştir. Ali Kemal'in mondrostan sonra İngiliz mandası isteyenlerden olduğu yayılmıştır. Rıza Tevfik I.Murad için "şerefsiz ve kıymetsiz" ifadelerini kullanmış, bayrağı da masumların kanıyla boyanmış kanlı bir bez parçası olarak tavsif etmişti. Cenap Şahabettin, Darülfünundaki derslerinde öğrencilere Fransız egoizmini aşılama çalışmış, Türkleri medeniyete katkısı olmayan bir millet olarak göstermiştir. Barsamiyan da Millî Menfaatler aleyhine çalışmakta ve fikirler yaymaktaydı. Öyleki Barsamiyan'ın gazetelere yazdığı yazılar itilaf devletleri temsilcileri tarafından bile çok aşırı bulunarak sansür ediliyordu.¹⁸

30 Mart 1922 günü Edebiyat fakültesi talebe kongresinde bu hocaları suçlayıcı hararetli nutuklar söylenmiş ve kongre sonunda öğrenciler, adı geçen hocaların üniversiteden atılmasını aksi takdirde derslere devam etmeme kararı aldıklarını müderrisler meclisine sunulmak üzere Fakülte Dekanı İsmail Hakkı Bey'e bir bildiri ile iletmişlerdir.¹⁹ Divan işgal dönemi olması ve bu şahıslardan bazılarının hükümetin içinde yer alması dolayısıyla bu konuya ilgi göstermemiştir.²⁰ Red kararında evvelce Damat Ferit Paşa'dan nişan almayı kabul eden Köprülüzade Fuat Bey'in etkili olduğuna inanılmış ve öğrenciler Fuat Bey'i yumurta yağmuruna tutmuştur.²¹ İstekleri reddedilen öğrenciler hocalar hakkında bir "ithamname" hazırlayarak 4 Nisan günü Darülfünun divanına başvurmuştur. Bu belgeyi yazan öğrenciler arasında 1940 ların Millî Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin (Sırer) ve gelecekte Türk Edebiyatı profesörü olacak olan Necmettin Halil (Onan) da yer almaktadır.²²

¹⁷ Tunçay-Özen, agm., s.17

¹⁸ Arslan, age., s.74

¹⁹ Gürkan, age., s.17 Tunçay-Özen, agm., s.18

²⁰ Arslan, age., s.74

²¹ Tunçay-Özen, agm., s.18

²² Tunçay- Özen, agm., s.18

Olay sırasında Edebiyat Fakültesi Dekanı olan İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), hatıralarında, öğrencilerin yazılı bir karar getirerek, Türklüğe hakaret ettiklerini ileri sürdükleri beş hocanın Darülfünundan çıkarılmasını istediklerini ve kendisinin de gençlere bu konuyu müderrisler meclisine götüreceğini, beklemleri gerektiğini söylediğini yazmaktadır. Baltacıoğlu'na göre "Alakadar müderrislere düşen istifa etmektir, ancak bunu yapamamışlar ve kürsülere yapışmışlardır."²³

Öğrenciler Divana sundukları "ithamname"den de sonuç alamayınca genel bir öğrenci boykotu başlatmış. Edebiyat, Tıp, Hukuk ve Fen fakültelerinde başlayan boykota sonradan Ziraat, Baytar, Ormancı, Eczacı ve Dişçi, Ticaret-i Bahriye ve Mülkiye Mektepleri öğrencileri de katılmıştır. Olayın büyüme ihtimali karşısında Maarif-i Umumiye Nezareti, Darülfünun'u 12 Nisan 1922 tarihinde geçici olarak kapatmıştır.²⁴ Kapatma kararı üzerine Darülfünunda faaliyet gösteren öğrenci dernekleri "Darülfünun ve Mekatib-i Aliye Müdavimleri Heyet-i Müttehidesi" adı altında tek bir kuruluş halinde örgütlenerek millî vicdanda nefret uyandıran beş kişi yüzünden Darülfünun kapatılmasından dolayı üzüntü duyduklarını açıklamıştır. Bu arada TBMM Hükümeti Maarif Vekaleti 17 nisan 1922 de Darülfünun Talebe Cemiyeti'ne bir telgraf çekerek öğrencileri millî dava karşısında gösterdikleri duyarlılıktan dolayı tebrik etmiştir.²⁵ Bu olay TBMM Hükümetinin Cumhuriyetin ilanına kadar geçen sürede Darülfünun'a karşı gayet olumlu bir tutum takınmasına da etki etmiştir.²⁶

Sonunda üniversite ve İstanbul Hükümeti öğrencilerin isteklerine boyun eğmek zorunda kalmış, öğretim üyeleri hakkında disiplin cezası verme yetkisi padişah (Vahdettin) iradesiyle Divan'a devredilmiştir. Divan da beş hocaya bila müddet (süresiz) izin vermiştir. 29 Temmuzda gerekli atamalar yapılarak Darülfünun tekrar açılmış ve dört buçuk ay süren Darülfünun grevi böylelikle sona ermiştir.²⁷

²³ İ.Hakkı Baltacıoğlu, "Hayatım", Yeni Adam, 23 Ocak 1941

²⁴ Tunçay-Özen, agm., s.18

²⁵ Arslan, age., s.75

²⁶ Tunçay-Özen, agm., s.19

²⁷ Tunçay-Özen, agm., s.19; Taner Sülker Yılmaz, Türkiye'de Gençlik Hareketleri, İstanbul 1997, s.15

III. BÖLÜM

1923-1938 ARASI ÖĞRENCİ OLAYLARI

A.PROTESTO AMAÇLI ÖĞRENCİ OLAYLARI

1. İstanbul Tramvay Mitingi (15 Kasım 1924)

Cumhuriyetin ilan edileli bir yıldan fazla bir zaman geçmiş olmasına rağmen, daha önceden bazı yabancı şirketlere verilmiş olan imtiyazlar devam etmekteydi.¹ Bu çerçevede İstanbul tramvaylarının işletmesi de yabancı bir şirket elinde bulunuyordu.

Devrinin en üstün kara toplu nakil vasıtası olan tramvayın ilk örneği olan atlı tramvay, yeryüzünde ilk kez Amerika'da 1842 (New York), Avrupa'da 1854 (Paris) ve İngiltere 1860 (Londra) da görülürken İstanbul'da 3 Eylül 1869 tarihinde Tophane-Ortaköy hattının açılış töreniyle görülmüştür. Dört ayrı hattın inşaatının tamamlanmasıyla 1871 yılında çalışmaya başlayan atlı tramvay işletme imtiyazı 40 yıl süreyle Konstantin Krepano Efendinin kurduğu "Dersaadet Tramvay Şirketi" ne bırakılmıştır. 1912 Balkan Savaşı nedeniyle Savunma Bakanlığı şirketin elindeki atları alınca İstanbul bir süre tramvaysız kalmıştır. 2 Şubat 1914 tarihinde ise Karaköy-Ortaköy hattı ile ilk elektrikli tramvay hizmete sunulmuştur. Cumhuriyetin ilan edildiği tarihte 12 hattı bulunan İstanbul tramvay işletmesi 1914-1939 yılları arasında "Societe des Tramvays Gustantinopole" isimli Belçika Firması tarafından çalıştırılmış, şirket 1930-1939 yılları arasında "İstanbul Tramvay Şirketi" adını kullanmıştır. 12 Haziran 1939 tarihinde 3642 sayılı kanunla hükümete devredilen tramvay işletmesi 16 Haziran 1939 tarihinde 3645 sayılı kanun ile İETT (İstanbul Elektrik, Tramvay, Tünel İşletmeleri Genel Müdürlüğü) ye devredilmiştir.²

Tramvay Şirketinin Nafia vekaleti ile yapmış olduğu anlaşmada (1923) her nasılsa onbeş yaşından küçük öğrencilerin yarım ücretle taşınacağı hükme bağlanmıştır.

¹ Taylak, age., s.103,104

² İETT İşletmeleri Genel Müdürlüğü Tarihçesi, s.4-6

Darülfünun öğrencisi ise her ülkede olduğu gibi tramvaylardan indirimli yararlanmak istemiş, ancak öğrencinin bu taleple şirket nezdindeki girişimleri mukavele bahane edilerek hep olumsuz sonuçlanmıştır.³

Usulü dairesinde yaptığı girişimlerden olumlu sonuç alamayan öğrenciler 10 Kasım 1924 günü Darülfünun'un değişik fakültelerine mensup temsilcilerin katılımıyla HaydarPaşa Tıp Fakültesinde toplanarak yarım ücret haklarını kullanmaya karar vermiştir.⁴

Alınan karar uyarınca 11 Kasım 1924 günü bir grup Tıp öğrencisi Beyoğlundan bindikleri tramvaya yüzer para vermişler, kondüktörün beş kuruş vermeleri gerektiği yolundaki ikazına kendilerinin yarım ücretle binme haklarının olduğunu söyleyerek karşı çıkmışlardır. Bunun üzerine tramvay durmuş arkadan gelen arabaların da durmasıyla tramvay seferi iki saat engellenmiştir.⁵ Yolcuların şikayeti ve polisin müdahalesiyle tramvaylar öğrencilerden tam ücret alamadan sefere devam etmek zorunda kalmıştır.⁶

12 Kasım 1924 çarşamba günü daha kalabalık bir öğrenci topluluğu aynı hareketi tekrarlamış ve bu seferde bir saate yakın durmak zorunda kalan tramvaylar yine öğrenciden tam ücret alamadan hareket etmiştir.⁷ Gelişmeler üzerine "Darülfünun Talebe Birliği" muhtemelen aynı gün toplanarak Dünyanın her yerinde Darülfünun öğrencilerine nakil araçlarında azami kolaylık gösterildiği halde İstanbul'da bu kolaylığın gösterilmemesinin dikkat çekici olduğunu vurgulayarak, son bir defa şirket nezdinde makul ve mantıklı girişimlerde bulunulmasını kararlaştırmıştır.⁸

Darülfünun Emni (Rektörü) İsmail Hakkı (Baltacıoğlu) Bey, gelişmelerden haberdar olmuş ve Eminönüne giderek şirket memurlarından bilgi almış ve şirketten konuyu görüşmek üzere Darülfünun'a bir yetkili göndermesini istemiştir. Şirket Pertev Bey isminde bir memur göndermiş, ancak Pertev Bey, kendisinin herhangi bir taahhütte

³ Vakit Gazetesi, 16 Kasım 1924; Akşam Gazetesi, 16 Kasım 1924

⁴ Vakit, 16 Kasım 1924

⁵ Tanin Gazetesi, 17 Kasım 1924

⁶ Cumhuriyet Gazetesi, 17 Kasım 1924

⁷ Cumhuriyet, 17 Kasım 1924

⁸ Tanin, 16 Kasım 1924

bulunamayacağını sadece söylenenleri şirket yönetimine iletebileceğini söylemiştir. İsmail Hakkı Bey şirket memuruna şirketin tenzilat yaparak ilim, tahsil eden gençlere bir hizmette bulunmasının doğru bir davranış olacağını anlatarak bu konuda bundan sonra yapılacak şikayetlere muhatap olmadığını belirtmiştir.⁹ Pertev Bey ise görüşmede şirketin Nafia vekaleti ile yaptığı mukavele gereği şirket nizamnamesinin sadece onbeş yaşından küçük öğrencilerin yarım ücretle taşınmasına imkan sağladığı üzerinde durmuştur.¹⁰ İsmail Hakkı Bey'in şirket memuruyla görüşmeyi 12 Kasım 1924 günü yapmış olması gerekir.¹¹ Ancak Tanin gazetesi görüşmenin perşembe günü gerçekleştiğini yazmaktadır.¹² Bu durumda ya gazetelerden bir kısmı yanlış bilgi vermektedir, ya da İ.Hakkı Bey iki defa şirket temsilcisi ile görüşmüştür.

Bu arada Darülfünun Talebe Birliği aldığı karar doğrultusunda iki öğrenci temsilcisi seçerek şirketin Beyoğlu Metro Han daki merkezine göndermiştir. Temsilci öğrenciler şirket genel müdüründen görüşme talep etmişler, ancak müdür öğrencilere bir odacı ile haber göndererek, şirketin ancak Darülfünun yetkilileri ile görüşme yapabileceğini kendilerinin okullarına geri dönmelerini, aksi halde Darülfünuna şikayet edileceklerini tebliğ etmiştir.¹³ Şirket tarafından daha sonra gazetelere gönderilen açıklamada öğrenci temsilcilerinin görüşme girişimi ile ilgili olarak daha değişik iddialara yer verilmektedir;¹⁴

"-Ayın on üçüncü günü öğleden sonra iki murahhas birdenbire Tramvay Şirketi aklamına gelmişler ve müdür o zaman müzakerede bulunduğu cihetle müdüriyet namına Pertev Bey tarafından kabul edilmişlerdir. Murahhaslar mumaileyle adedi takriben dört bin kişiye baliğ olan talebe birliği azasının kamilen tenzilatlı tarifeye tabi tutulması talebini mutazammım bir mektup tevdi etmişler ve müdüriyet taleplerini Cumartesi sabah saat dokuzaya kadar is'af itmediği takdirde istihsal-i meram zimmında cebir istimal edeceklerini ifade eylemişlerdir. Bu tarz-i hareket karşısında Darülfünunun Emanetinin

⁹ Cumhuriyet, 17 Kasım 1924

¹⁰ Vakit, 16 Kasım 1924

¹¹ Cumhuriyet, 17 Kasım 1924

¹² Tanin, 17 Kasım 1924

¹³ Tanin, 16 Kasım 1924

¹⁴ Cumhuriyet, 17 Kasım 1924

teklifi üzerine müdüriyet Pertev Bey'i Vuku-u hali izah ve böyle hareket-i cebriyeye karşı izhar-ı hayret zımında Emanete i'zam etmiştir."

Öyle anlaşılıyor ki Talebe Birliği şirkete bir de uyarı mektubu vermiştir. Mektupta şirkete iki gün süre verildiği, bu süre zarfında öğrenci lehine bir çözüm üretilmediği takdirde haklarını almak için "icab iden hatt-ı hareketi muhaz" edeceklerini¹⁵ ve Cumartesi sabahtan itibaren tramvaylara yarım ücret ödeyeceklerini bildirmiştir.¹⁶

Şirket öğrencilerin mektubundan polisi cuma tatil olması nedeniyle ancak cumartesi günü sabah onda haberdar edebilmiştir.¹⁷ Ancak polisin öğrencilerle şirket arasındaki gerginlikten zaten haberdar olması gerekir. Çünkü 11 ve 12 Kasım'da meydana gelen tartışmalar polis tarafından yatıştırılmıştır. Ayrıca Darülfünun Emni İsmail Hakkı Bey gazetelere verdiği Beyan da çarşamba günü meydana gelen olaydan polis müdürünü haberdar ettiğini belirtmektedir.¹⁸

Gerginlikten başından beri haberdar olan polisin ve dolayısıyla vilayetin olayın büyüyeceğine pek de ihtimal vermediği görülmektedir. Olaydan iki gün önce Tanin gazetesinin polis müdürü ve Vali Vekili Hüsnü Bey den telefonla sorduğu "hükümetin gelişmelere bakış açısı ve ne gibi tedbirler alındığı" yolundaki sorusuna Hüsnü Bey "Canım efendim bana vuku bulmayan şeylerden ne diye bahis ediyorsunuz. Böyle bir hareketi me'mul itmiyoruz" diye cevap vermiştir.¹⁹ Ancak Vali Vekili öğrenciden ciddi bir hareket beklemediklerini söylemiş olsa da Cumartesi sabahtan itibaren tramvay arabalarına birer polis görevlendirdiği de bir gerçektir.²⁰

Tramvay Şirketi de kendi çapında bir takım tedbirler almayı ihmal etmemiştir. Biletçi ve kontrol memurlarına öğrencinin yarım ücret verme girişiminde bulunması halinde, bunun nizamnameye aykırı olduğunu söylemeleri; öğrencinin ısrarı halinde ise polisi olaya şahit tutmaları; fakat öğrenciyi arabadan inmeye zorlamamaları talimatını

¹⁵ Vatan Gazetesi, 16 Kasım 1924

¹⁶ Tanin, 16 Kasım 1924

¹⁷ Cumhuriyet, 17 Kasım 1924

¹⁸ Akşam, 17 Kasım 1924

¹⁹ Tanin, 16 Kasım 1924

²⁰ Tanin, 16 Kasım 1924

vermiştir.²¹ Şirketin çalışanlarına öğrenciye yarım bilet kesen kondüktörlerin önce cezalandırılacağı; sonra da ihraç edileceği yolunda tebligat yaptığı da iddia edilmiştir.²²

Öğrencilerin şirkete verdiği süre 15 Kasım 1924 sabahı dolmuştur. Talebe birliğinin çağrısı üzerine Bayezıt Darülfünun binası içinde toplanan öğrenciler, dersleri tatil ederek taramvaylara binip Harbiye meydanında toplanmaya, oradan da şirketin metro han da bulunan merkez binasına yürümeye karar vermiştir.²³ Öğrenciler saat sekiz sıralarında Darülfün'dan tramvay mevkiine doğru "yaşasın Türk gençleri" diye bağırarak yürümeye başlamış ve taramvay mevkiine gelindiğinde önceden kararlaştırıldığı üzere beşer onar gruplara ayrılarak değişik semtlere giden tramvaylara binmişlerdir. Şirketin müracaatı yada polisin bizzat aldığı tedbir çerçevesinde Fatih-Harbiye hattında çalışan tramvayların önüne birer polis memuru görevlendirildiği görülmüştür.²⁴ Aralarında Darülfünunlu kız öğrencilerin de bulunduğu otuz kişilik bir kabile Harbiyeye giden ikinci mevki bir tramvaya diğer arkadaşları da Ortaköy'e giden diğer bir arabaya binmiştir.²⁵ Biletçinin öğrencilerden bilet ücreti talep etmesi üzerine öğrenciler şirkete yaptıkları dolaylı dolaysız bütün başvuruların olumsuz neticelendiğini hatırlatarak, yarım bilet alacaklarını, yarım bilet verilmediği takdirde arabalardan inmeyeceklerini söylemişlerdir. Biletçiler ise bu şekilde bir talimat almadıklarından yarım bilet kesemeyeceklerini ve arabaları durduracaklarını açıklamışlardır.²⁶ Bunun üzerine arabalar durmuş, Bayezıt'a kadar yolda diğer tramvaylarda durmak zorunda kalmıştır. Daha önceden arabalara yerleştirilmiş olan polis memurları öğrencilere müdahale ederek ya tam bilet almalarını ya da arabalardan inmelerini söylemişlerse de öğrencilerin hep bir ağızdan inmeyeceklerini ve haklarını sonuna kadar koruyacaklarını haykırması üzerine, öğrencinin üzerine fazla gitmemiş sadece bazı öğrencilerin kimlik tesbitini yapmakla yetinmiştir.²⁷

Ortaköy'e giden öğrenciler de Fındıklı önünde müdahale ile karşılaşmış, arabalar bir saate yakın bekletildikten sonra öğrenciden tam ücret alamadan yoluna devam etmek

²¹ *Cumhuriyet*, 17 Kasım 1924

²² *Tevhid-i Efkar Gazetesi*, 16 Kasım 1924

²³ *T.Efkar*, 16 Kasım 1924

²⁴ *Vakit*, 16 Kasım 1924; *Vatan* 16 Kasım 1924

²⁵ *Tanin*, 16 Kasım 1924

²⁶ *Vakit*, 16 Kasım 1924; *Cumhuriyet* 16 Kasım 1924

²⁷ *Cumhuriyet*, 16 Kasım 1924

zorunda kalmıştır. Öğrenciler Ortaköy'e bedelsiz ulaştıktan sonra aynı araba ile Karaköy'e dönmüş ve oradan da bir Harbiye tramvayına binmiştir. Bu defa Osmanlı Bankası önünde tekrar bir engelleme söz konusu olmuş, ancak sonuçta öğrenciler Harbiye'ye ücretsiz olarak ulaşmıştır. Saat dokuz buçukta ŞehzadePaşa'dan Harbiye'ye hareket eden yüz kişilik başka bir kabile de aynı şekilde Harbiye'ye gelmiştir. Bundan başka Karaköy, Eminönü, Sultanahmet ve Aksaray'dan daha küçük gruplar halinde tramvaylara binen öğrenciler yine yarım ücret kabul edilmediğinden ücret vermeksizin Harbiye'ye gelmiştir.²⁸

İsteklerini her halükarda şirkete kabul ettirmeye kararlı görünen öğrenciler, her iki tarafta toplanan halkın alkışları arasında bir kısmı tramvayla büyük bir kısmı da yaya olarak Harbiye meydanına toplanmıştır. Saat onu çeyrek geçe toplanan öğrencilerin sayısı altıyüzü bulmuştur. Bir müddet Harbiye meydanında slogan attıktan sonra öğrencinin bir kısmı sükunet içinde dağılacak, bir kısmı da daha önceden kararlaştırıldığı üzere şirket merkezine yürüyecek, müdür ile tekrar görüşme girişiminde bulunacaktı.²⁹

Öğrenciler tam tünele doğru harekete geçtiği sırada bir polis memurunun tabancasından çıkan kurşun üç öğrencinin yaralanmasına yol açmış ve öğrenciler kontrolden çıkmıştır. Ulaştığımız kaynaklardan öğrencinin Harbiye meydanındaki gösterisi sırasında silah kullanılmasıyla ilgili çelişkili bilgiler mevcuttur. Örneğin vakit gazetesi öğrenciler Harbiye önünde gösteri yaparken takviye polis kuvveti getiren bir araba yolu kapatan öğrencinin üzerine yürümüş öğrencinin ikazına rağmen durmayarak öğrenciyi ezecek duruma gelmiştir. Tamamiyle asabileşen öğrenci arabayı zorla durdurmuş ve öğrenciyle polisler arasında bir arbede meydana gelmiştir. Öğrenci hiçbir tramvay aracını geçmeksizin hep birlikte şirket müdüriyetine gitmeye başlamış ancak daha yola çıkar çıkmaz hareket eden bir tramvaya rastlanmıştır. Öğrenciler hareket memurunun tramvayı hareket ettirmek için kullandığı demir çubuğu almak istemiştir. Bu sırada arabanın içinde bulunan ve o esnada sivil olan polis memuru Hayreddin tramvaya yol vermiş ancak çiğnenmek tehlikesi geçiren öğrencilerin saldırısı üzerine

²⁸ Tanin, 16 Kasım 1924

²⁹ Tanin, 16 Kasım 1924

araba durmuş ve öğrenciler polis memurunu sürükleyerek indirmeye çalışmıştır. Polis memuru hemen tabancasını çıkararak “yakarım” naralarıyla ateşlemiştir.³⁰

Polis memurunun ateş etme şekli aynı olmakla birlikte vatan gazetesi olayın başlangıcını daha daha değişik anlatmaktadır. Buna göre Harbiye meydanında toplanmış bulunan öğrencinin bir kısmı o sırada boş olarak gelen bir tramvaya binerek dönmek istemiştir. Biletçi yine tam ücret problemini gündeme getirmiş çıkan tartışmaya o sırada araçta bulunan sivil polis Hayrettin müdahale ederek sanki şirketin bir memuru gibi hareket etmiş ve gençlere birtakım çirkin sözler sarfetmiştir. Bunun üzerine öğrenci ile arasında tartışma çıkmış, çıkan karışıklıktan telaşlanan polis memuru hayatı tehlikeye girmiş gibi silah kullanmıştır.³¹

Tevhid-i Efkar gazetesi de olayı benzer şekilde aktarmakla birlikte ufak farklılıklar göstermektedir. Kalabalığın bir kısmı şirket merkezine gitmek için harekete geçmiş diğer bir kısmı da tramvayların hareket etmesini engellemek için arabalara çıkarak hareket anahtarlarını almak istemişler ve kendilerine engel olmak isteyen sivil polisi arabadan aşağıya indirmişlerdir. Hayrettin efendi kendisini orada bulunan bir otomobilin arkasına atarak “sokulmayın yakarım” diyerek silahını çıkarmış bir müddet tereddüt gösteren öğrenciler sonra Hayrettin Efendinin üzerine atlamış ve bu esnada silah patlamıştır.³² Cumhuriyette ise Harbiyede toplanan öğrencinin yine tramvaya yarım ücret ödemek suretiyle geri dönmek istediği, ancak polisin aldığı emir gereği buna engel olması üzerine öğrencinin arabaların hareket anahtarlarını almaya çalıştığı, Şişli tramvayında bulunan Hayreddin Efendinin bu girişim karşısında öğrencilere “Hayvanlar, namussuzlar” diye bağırması üzerine öğrencinin Hayrettin Efendiye hücum ettiğini ve Hayrettin Efendinin de bu hücumdan kurtulmak için silah kullandığı yazmaktadır.³³ Tanin’in ifadeleri de benzer niteliktedir. Geri dönmek üzere tramvaylara binmek isteyen öğrenci polisçe engellenmiş, çıkan tartışma sonucu polisin kaba sözler

³⁰ *Vakit*, 16 Kasım 1924

³¹ *Vatan*, 16 Kasım 1924

³² *T.Efkar*, 16 Kasım 1924

³³ *Cumhuriyet*, 16 Kasım 1924

sarfetmesi öğrencinin üzerine saldırmasına neden olmuş, sıkışan Hayrettin Efendi ise tabancasını çıkararak gençler üzerine ateş açmıştır.³⁴

Polis memuru üç defa ateş etmiş ya da silahı üç defa ateş almıştır. Çıkan kurşunlardan Yüksek muallim mektebi öğrencilerinden Necati Efendi, Dişçi mektebi öğrencilerinden ve aynı zamanda vatan gazetesinin fotoğrafçılığını yapan Emin Efendi,³⁵ Eczacı mektebi öğrencilerinden Nazım Bey ve o sırada olay yerinden tesadüfen geçmekte olan bir şöför de yaralanmıştır.³⁶

Olayın ertesi gün gazetelerde yaralı sayısı ve isimleri konusunda birbirini tutmayan ifadeler yer almıştır. Ancak olayın tahkikatını yürüten müstantik Tefvik Tarık Bey yaptığı açıklamayla karışıklığı ortadan kaldırmıştır. Buna göre ilk kurşun Vatan Gazetesi fotoğrafçısı ve dişçi mektebi öğrencisi Emin Bey'in koluna, ikinci kurşun yine dişçi mektebinde Necati Bey'in sağ eline, üçüncü kurşun ise belediyeye ait et nakliyat kamyonunun şöförü Rus asıllı Aleksi'nin baldırına isabet etmiştir. Eczacı mektebi öğrencisi Nazım Bey'in de yaralandığı yolunda söylentiler dolaşmakta ise de Nazım Bey'e ulaşıp bu haber doğrulanamamıştır.³⁷

Yaralı öğrencilerden Emin Bey ifadesinde; *"meydan birkaç bin Darülfünun talebesiyle doluydu. Aşağıdan gelen tramvayın ön sahanlığında bir adam talaBeyle gürültülü münakaşa ediyordu. Tramvay durdu "sen ne hakla karışıyorsun" denildiğini duydum. Bir adam aşağı inerek arkasını Harbiye duvarına verdi ve Beylik tabancasını çaktı. Bunun üzerine talebe bir an geri çekildi. Fakat sonra vaziyeti idrak ederek ileri atıldı. Silahlı adam silahını Darülfünunun yüzüne tuttu ama çekmedi. Sonra havaya bir el ateş etti. Bunun üzerine öğrenci hücum ederek bir kısmı ellerini bir kısmı bacaklarını sardı. Derken silah ikinci defa patladı ve ben mecruh olduğumu anladım. Esasen ben vakta mahalinden irakta idim. Kurşun kazaen gelip beni bulmuştur. Ben mecruh olduğumu arkadaşlarımdan öğrendim. Elimden kan akıyordu. Arkadaşlar beni alıp kristal eczanesine götürdüler. İlk tedavim burada yapıldı. Daha sonra alicenap bir şahıs beni otomobili ile hastaneye götürdü."* Demıştır. Necati Bey ise; *"Ben Bilahere*

³⁴ Tanin, 16 Kasım 1924

³⁵ T.Efkar, 16 Kasım 1924

³⁶ Vatan, 16 Kasım 1924

³⁷ T.Efkar, 17 Kasım 1924

sivil polis memuru olduğunu öğrendiğim biri tarafından yaralandım. Tramvaydan iner inmez karşıya geçti ve tabancasını çekti. Hep üzerine hücum ediyorduk. Ben bacağına sarılmıştım. Fakat birdenbire elimden kanlar aktığını gördüm. Ondan sonrasını bilmiyorum.” şeklinde ifade vermiştir.³⁸

Öğrencilerin yaralanmasına sebep olan polis memuru ise; “Efendiler bana tecavüz ettiler. Silahımı almak istediler vermemek için çabalarken silah ateş aldı. Tabancadan kazara iki kurşun çıktı. Biri Darülfünunlulara isabet etti, diğeri toprağa gömüldü. Diğerleri ben kaçarken başkaları tarafından atılan kurşunlarla yaralanmıştır.”³⁹

Polis memurunun tabancasında olaydan sonra beş kurşun kalmıştır. Silahın kapasitesi dokuz olduğundan dört el ateş edilmiş olması muhtemeldir. 4 Kişinin yaralanmış olması da bunu göstermektedir. Gerçi polis memuru şarjörü arızalı olduğu için tabanca da zaten 7 kurşun olduğunu söylemiş ise de yapılan muayene sonucu silahın bozuk olmadığı anlaşılmıştır. Tevfik Tarık Bey, Hayrettin Efendi'ye öğrencilerin tramvay memurlarına dokunmadığı halde neden kendisinin darp edildiğini sormuş ancak tatminkar bir cevap alamamıştır.⁴⁰

Hayrettin Efendi olayla ilgili Tevhid-i Efkar muharririne verdiği demeçte şunları söylemiştir:

“Vak’a günü vazifeme tramvay ile avdet idiyordum. Bir kaç yüz Darülfünun talebesi Harbiye Mektebi önünde tramvay arabalarını durdurmuşlardı. Bir kısmı bulunduğum arabaya hücum ederek ahaliyi indirmek istediler. Bana da “ sen daha ne duruyorsun, polis olacaksın insene” dediler ve birçok küfür ettiler. Ben de “niçin ineyim vazifeme gidiyorum” diyince efndilerden biri arka taraftan bana eliyle vurdu, sonra hepsi yakama sarılarak beni aşağı indirdiler .O vakit tabancamın çekildiğini hissettim. Gayri muntazam olan kılıfından silahın kolayca çıkabileceğini bildiğim için elime alarak tramvay üzerine kapandım. Üç dört yüz kişi üzerime hücum ederek tabancayı almak istiyordu. Bir kısmı kulaklarımı ısırırken nasılsa mütecavizlerin tazyiki

³⁸ Vakıt, 16 Kasım 1924

³⁹ Tanın, 17 Kasım 1924.

⁴⁰ T.Efkar, 17 Kasım 1924.

ile tabanca patlamış ve kurşun ceketimin iç cebinin kenarından geçerek diğer taraftan çıkmış ve Emin Efendi'yi yaralamıştır. İkinci kurşun ise tabancayı kılıfa koymaya teşebbüs ederken yine kazaen çıkmış ve kimseye dokunmaksızın aşağıya doğru inerek toprağa girmiştir. Osırada bir yüzbaşının, "buraya gel" diye ihbarı üzerine Harbiye Mektebine iltica ittim.Tabancayı mektep zabıtasından birine teslim ettim. Ölümünden kurtuldum. Tabancamın yalnız bir kurşunu ile iki talebe yaralanmıştır. Diğer mecruhlar ben kaçtıktan sonra atılan silahlarla yaralanmıştır.⁴¹

Hayrettin Efendi'nin kim olduğu ve hangi sıfatla böyle bir müdahalede bulunduğu ise polis üçüncü şube müdürü Hasan Reşit Bey tarafından açığa kavuşturulmuştur. Buna göre Hayrettin sivil görevli olmayıp Penyalı polis merkezinin resmi memurudur olay günü izinli olduğu için sivil elbise giymiştir. Öğrencinin kendisini tramvaydan indirmek istemesi üzerine tabancasını çıkarmak istemişse de çıkaramamış ve tabanca cebinde patlamıştır. Tabancanın kasten patlayıp patlamadığı belli değildir.⁴² Olay akşamı geç saatlerde hazırlanan polis raporunda da öğrencinin Hayrettin Efendi'yi zorla tramvaydan indirmek istemesi üzerine olayın patlak verdiği, tabancanın kazara ateş aldığı belirtilmiştir.⁴³

Netice itibariyle Harbiye meydanında kalabalık içinde patlayan silah, ve iki öğrencinin kanlar içinde kalması, heyecanı henüz yatışmış olan öğrencilerin tekrar kontrolden çıkmasına neden olmuş ve öğrenciler Harbiye meydanında beklemekte olan tramvayların cam ve çerçevelerini parça parça etmiş ve bir çok tramvayın hareket anahtarını gasbetmiştir.⁴⁴

Öğrencinin galeyanı Harbiye meydanında müthiş bir panik yaşanmasına neden olmuş, çevredeki esnaf dükkanlarını kapatmış, tramvaylarda yolcu olarak bekleyen vatandaşlarda sağa sola kaçışmaya başlamıştır. Yaralanan öğrenciler yakında bulunan bir eczanede ilk müdahaleleri yapıldıktan sonra Şişli Zekur hastanesine sevk olunmuştur.⁴⁵ Olayın ertesi günkü bazı gazetelerde şoför Aleksî'nin yarasının çok ağır

⁴¹ T.Efkar, 17 Kasım 1924.

⁴² Vakit, 17 Kasım 1924.

⁴³ Tanin, 16 Kasım 1924.

⁴⁴ Tanin, 16 Kasım 1924.

⁴⁵ T.Efkar, 16 Kasım 1924; Cumhuriyet, 16 Kasım 1924; Vatan, 16 Kasım 1924.

olduğu ⁴⁶ yazılmışsada daha sonra baldırından yaralandığı ve yarasının hafif olduğundan ayakta tedavi göjrdükten sonra evine gittiği anlaşılmıştır.⁴⁷

Polis Hayrettin olayın ardından yolda sıralanan tramvayları kendine siper ederek tabancası elinde olduğu halde Harbiye Mektebine sığınmıştır. Bir kaç öğrenci arkasından mektebe girmek istemişede asker tarafından engellenmiştir. Hayrettin Efendi'nin Harbiye Mektebine sığındığını öğrenen öğrenciler mektep önünde toplanarak "katili isteriz" diye bağırmaya başlamıştır. Okul idaresi olayın ciddiyetini kavramış olacakki hemen bir müfreze asker çıkararak kapıyı takviye etmiş ve öğrencinin mektebe girmesi önlenmiştir. Okul idarecileri, kapı önüne gelerek Hayrettin Efendi'nin yakalandığını ve polise teslim edileceğini söyleyerek mektebe girme teşebbüsünde bulunulmaması yönünde ikazda bulunmuşlar ancak bu öğrenciyi yatıştırmaya yetmemiştir.⁴⁸ Bu sırada mektebin arka kapısından girerek Hayrettin Efendi'yi kaçırmaya çalışan başka bir polis memuru öğrenci tarafından fark edilerek fena halde hırpalanmış, yetişen diğer polis memurları tarafından zor kurtarılmıştır. Hayrettin Efendi'nin kendilerine gösterilmesi için bağırmaya devam eden öğrenci, bir polis müfrezesinin gelerek Hayrettin Efendi'yi teslim alması ve bunun yüksek sesle açıklanması üzerine yatışmış ve tünele doğru harekete geçmiştir.⁴⁹

Tünele doğru heyecanlı bir şekilde ilerleyen öğrenciler yolda rasladıkları tramvay arabalarının anahtarlarına da el koymuştur. Bu arada gelişmelerden haberdar edilen Darülfünun Emmini İsmail Hakkı Bey de olay yerine gelmiş ve öğrenciler tünele doğru ilerlerken onlarla karşılaşmıştır.⁵⁰ İsmail Hakkı Bey yanında Köprülüzade Fuat Bey de olduğu halde öğrencinin "yaşa" naralarıyla karşılanmış ve "Meşru bir hakka karşı durmak istemem. Veleven beni de vurmak isteseler" diyerek öğrenci tarafından hararetli bir şekilde alkışlanmıştır.⁵¹ Bununla birlikte öğrenciye meydana gelen üzücü olaya rağmen yalnız haklarını istemelerini, taşkınlık ve taarruzda bulunmamalarını tavsiye

⁴⁶ **Vakit**, 16 Kasım 1924.

⁴⁷ **Vakit**, 17 Kasım 1924.

⁴⁸ **Tanin**, 16 Kasım 1924.

⁴⁹ **Vakit**, 16 Kasım 1924; **Vatan**, 16 Kasım 1924.

⁵⁰ **Tanin**, 16 Kasım 1924.

⁵¹ **Vakit**, 16 Kasım 1924.

etmiştir.Öğrenci bunun üzerine sükunetli tünel girişinde Metro Han önünde toplanmıştır.⁵²

Daha Harbiye önünde olaylar devam ederken önceden seçilen öğrenci temsilcileri Metro Han'a giderek şirket müdürüyle görüşmek istemişler fakat istekleri yine rededilmiştir.Temsilciler görüşmekte ısrar edince şirket komiserlerinden biri gelerek ne istediklerini sormuş, onlarda derhal şirket direktörüne haber verilmesini ve kendileriyle görüşmesinin temin edilmesini, aksi halde Metro Han'a gelmekte olan öğrenci topluluğunun üzücü olaylara neden olabileceğini anlatmışlardır. Komiser konuyu telefonla direktöre bildirmek için yukarıya çıkmış ve uzun süre bekledikten sonra aşağıya inerek öğrencinin kabul edilmeyeceğini ve cebri bir harekete kalkışılması durumunda gerekli tedbirin alınacağını söyleyerek kapıları kapattırıştır.⁵³

Bu sırada öğrencilerin tamamı Metro Han'a ulaşmıştır. Harbiye önündeki olaydan dolayı zaten heyecanı yüksek olan öğrenci, temsilcilere verilen red cevabını duyunca daha da asabileşmiştir. Han önünde güvenliği sağlamakla görevli merkez memuru Ekrem Bey'i aracı yaparak tekrar görüşme girişiminde bulunan ve yine red cevabı alan öğrenci, polis tarafından yatırılmaya çalışılmış sükuneti muhafaza ettikleri takdirde kapıların açtılacağı söylenmiştir. Bu şekilde bir süre bekleyen öğrenci oyalandığını anlayarak sonunda harekete geçmiştir.⁵⁴

Öğrenciler ilk önce demir kapıya hücum etmişler, ellerine geçirdikleri demir çubuk ve sopalarla kapıyı zorlamaya başlamışlardır. Zemin katta büyük camekan ve binanın sokağa bakan pencereleri yerle bir edilmiş, bina girişinde yer alan "Elektrik Şirketi" ve "Tramvay Şirketi" yazılı levhalar parçalanmıştır.⁵⁵ uzun uğraşlardan sonra hanın kapısını kırmaya başaran öğrencinin büyük bölümü dışarıda kalırken bir kısmı da hanın içine girmiştir.⁵⁶ Şirket müdürü ile memurlarının oturduğu beşinci ve altıncı

⁵² Tanin, 16 Kasım 1924.

⁵³ Tanin, 16 Kasım 1924.

⁵⁴ T.Efkar, 16 Kasım 1924.

⁵⁵ Tanin, 16 Kasım 1924; T.Efkar, 16 KASIM 1924.

⁵⁶ T.Efkar, 16 Kasım 1924.

katlarda bulunan odalar açılmış ve işgal edilmiştir. Bu katlarda bulunan memurlar önce alt kata inmiş ardından da binayı terketmiştir.⁵⁷

Öğrenciler şirketin katlarında dolaşırken Elektrik şirketi mühendisi Ekrem Bey'e rastlamış ve ona isteklerini anlatmışlar, ancak Ekrem Bey' "Türklük şerefini mahvettiniz." diyerek öğrencileri azarlamaya kalkınca üzerine yürüyerek biraz hırpalmışlar ve Ekrem Bey başından hafif şekilde yaralanmıştır. İkinci şube müdürü Ömer Bey'in yardımcısı Cemi Bey'le olay yerine gelmesiyle öğrenci kısmen sakinleşmiştir. Ömer Bey öğrenciyle bir saat kadar görüştüktan sonra yanına beş öğrenci temsilcisi olarak Galatasaray Polis Merkezine götürmüş, diğer öğrencilere de sükunet içinde beklemelerini söylemiştir. Galatasaray Polis Merkezinde Vali vekili ve Polis Müdürü Hüsnü Bey, öğrencilerle kısa bir görüşme yaptıktan sonra şirket direktörünü çağırarak konuyu halledeceğini söylemiştir.⁵⁸

Metro Han'a geri dönen temsilciler Vali Vekilinin teminatını öğrenciye iletmiş, ancak öğrenciler teminatın olumlu sonuç doğurmadan bir işe yaramayacağını söyleyerek şirket direktörüne bir saatlik süre tanıdıklarını ilan etmişlerdir.⁵⁹

Vali vekili Hüsnü Bey vilayete geçerek Ömer Bey'i yanına çağırarak, Tramvay Şirketi Müdürünü bulup getirmesini istemiştir. Ömer Bey şirket Direktörü Mösyö Kunderet'i evinden temin ederek getirmiştir. Darülfünun Emmini de vilayete çağırılmış ve Köprülüzade ile birlikte o da gelince, Hüsnü Bey'in başkanlığında bir toplantı yapılarak konu görüşülmeye başlanmıştır. Metro Han'da beklemekte olan öğrenci ise giderek sabırsızlanmaya başlamış, öğrenci temsilciler defalarca Hüsnü Bey'i telefonla aramışlar ve her defasında "sizin için çalışıyoruz biraz sabredin" cevabını almışlardır. Bu şekilde akşam saat dörde kadar bekleyen öğrenciler, vilayetten hala olumlu bir cevap gelmeyince bina içinde tahribata başlamıştır.⁶⁰

Metro Han'ın altıncı katı bir kaç dakikada öğrenci tarafından hurda haline getirilmiştir. Bütün camlar avizeler elektrik lambaları parçalanmış, elektrik telefon ve

⁵⁷ Tanin, 16 Kasım 1924.

⁵⁸ Cumhuriyet, 16 Kasım 1924.

⁵⁹ Tanin, 16 Kasım 1924

⁶⁰ Tanin, 16 Kasım 1924

hatta tulumba teşkilatına kadar herşey kullanılmaz hale gelmiştir. Şirketin kabul salonunda bulunan koltuk ve kanepeler de parçalanmıştır.⁶¹

Bu sırada vilayetteki görüşmeler devam etmektedir. Darülfünun Emini gençliğin bu tezahüratının anlayışla karşılanmasını istemiş Vali Vekili de onu tasdik ederek Şirket Direktörüne'den, her ne kadar öğrencinin yarım ücrete tabi olmasının yasal dayanağı olmasa da, anlaşmazlığın hal edilmesi için öğrencinin isteğinin karşılanarak hükümete yardımcı olunmasını istemiştir. Mösyö Kunderet ise anlaşmazlığın Nafia vekaleti hakemliğine havale edilmesini teklif etmiştir. Bu teklif makul karşılanarak kabul edilmiş ancak Vali Vekilinin teklifi üzerine vekaleten görüş gelene kadar on gün süreyle geçici olarak yarım ücret uygulaması kabul edilmiştir.⁶²

Bu sırada öğrencinin şirket merkezinde tahribat yaptığı haberi vilayete ulaşmış ve Hüsnü Bey hemen otomobiline binerek olay yerine gelmiştir.⁶³ Metro Han da öğrencinin tezahüratıyla karşılanan Hüsnü Bey altıncı kata çıkarak orada bulunan öğrenciye hitaben heyecan içinde;

"Efendiler maksadınız hasıl olmuştur. Şirket Müdürü ile görüştüm, yarından itibaren nısıf ücretle seyahat edebileceksiniz. On gün sonra da şirket, Nafia vekaletinin hakemliğine müracaat edecektir." demiş, öğrenciler ise hiçbir hakemliğe gerek kalmadan isteklerini o anda elde etmek istediklerini belirtmişlerdir.⁶⁴ Ancak Vali Vekilinin *"Ankaradan on güne kadar cevab-ı kat'i gelecektir, yarından itibaren tramvaylara nısıf ücretle bineceksiniz. Temin ediyorum. Artık dağılınız !"* demesi üzerine öğrenciler ısrarlarından vazgeçerek dağılmaya başlamıştır. Hüsnü Beyle öğrencilerden bazıları arasında bu sırada ilginç bir diyalog yaşanmıştır.⁶⁵

"-Bu işi bana bırakmalıydınız Ben hal iderdim.

-Şimdiye kadar size bırakmıştık birşey yaptınız mı?

-Haberim yokdu. Bana geldiniz mi?

⁶¹ Tanin, 16 Kasım 1924

⁶² Vakit, 17 Kasım 1924

⁶³ Tanin, 16 Kasım 1924

⁶⁴ Vakit, 16 Kasım 1924

-Haberiniz vardı.Tanin'e Beyanıtta bulunmuşsunuz Me'mül itmiyoruz dimişsiniz.

-Canım şimdi münakaşa etmeyelim mes'ele sizin isteğiniz şekilde hal idiliyor.

Edebiyat fakültesinden bir genç metro Han'ı terketmek üzere olan taleBeye hitaben; *"Arkadaşlar bu gün Darülfünün talebesinin hakkını bilvasıta kazandığı gündür. Bu bize ispat etmiştir ki hak verilmez alınır!"* cümleleriyle başlayan kısa bir konuşma yapmıştır. Hitabın ardından öğrenciler, "şerefe" diye bağırarak Tünelden Galatasaraya doğru ilerlemişlerdir.⁶⁶

Öğrenciler daha sonra yanlarında Hüsnü Bey olduğu halde, hastanede tedavi görmekte olan yaralı arkadaşlarını ziyarete gitmiştir.Yol boyunca Darülfünün talebesi şerefine hükümet şerefine ve Vali şerefine sloğanlar atılmıştır.⁶⁷ Hastanede yaralıların hatırını soran Hüsnü Bey Darülfünün talabesine karşı silah kullanan ve silah teşhir eden polis memurunun cezalandırılacağını Beyan etmiştir.⁶⁸ Hastanede tedavi görmekte olan Emin Efendi ve Necati Efendi adlı iki öğrencinin durumlarının iyi olduğu, ancak onbeş gün hastanede tedaviye muhtaç oldukları öğrenilmiştir.⁶⁹

Öğrencinin gerçekleştirdiği gösteriler nedeniyle akşam saat 18'e kadar tramvay seferleri büyük ölçüde aksamış bir çok istikamete tramvay işlememiştir.⁷⁰ Bazı tramvaylar üzerine "yaşasın Türk Darülfününü" şeklinde sloganlar yazıldığı görülmüştür.⁷¹

Olaylardan sonra gece geç saatlere kadar şehirde süvari polisler dolaştırılmıştır. Bu arada öğrenciler Harbiye Meydanında buldukları kovanları Pengaltı Polis Merkezine götürmüşler ve yapılan kontrol sonucu kovanların Hayrettin efendinin tabancasından çıktığı anlaşılmıştır. Hayrettin efendi hakkında ise Müstantık Tefvik Tarık Bey soruşturmaya başlamıştır.⁷²

⁶⁵ Tanin, 16 Kasım 1924

⁶⁶ T.Efkar, 16 Kasım 1924

⁶⁷ Cumhuriyet, 16 Kasım 1924

⁶⁸ Tanin, 16 Kasım 1924; Vakit, 16 Kasım 1924

⁶⁹ T.Efkar, 16 Kasım 1924

⁷⁰ T.Efkar, 16 Kasım 1924

⁷¹ Vakit, 16 Kasım 1924

⁷² Vakit, 16 Kasım 1924

Vali vekili Hüsni Bey olayın ertesi günü gazetelere olayla ilgili şu açıklamayı yapmıştır.⁷³

“Mes’ele gazetelerde yazılmış olduğu vecihle hal idilmiştir. Bu günden itibaren talebe tramvaylarda nısıf ücretle seyahat idebilecektir. Mahaza bu netice henüz kat.i suretde takarrur itdirilmiş ve tesbit olunmuş değildir. Hükümet murassahları ile kampanya murassahları arasında ceryan idecek muhabere ve müzakare neticesini intizaren muvakketten talebe nısıf biletle seyahat idecektir. Vak’a esnasında talebeden bazılarının mecruhiyeti beni çok müteessir etmiştir. Çünkü üç Türk gencinin bila sebep cerh edilmesi mucib-i teessüfdür. Polis memuru Hayreddin hakkında vilayetçe icab iden muamele ikmal idilmiş olduğundan Müdde-i Umumiliğe gönderilmiştir. Bana gelince her halde hadiseyi hasen surette hal ittiğimi zan idiyor ve bundan dolayı da memnun bulunuyorum. Eğer talebe daha önce hükümete müracaat itseydi buna da lüzum kalmazdı hiç bir mesele tahdis itmeden maksad hasıl olurdu”

Vali vekili meselenin hal idildiğini Beyan etse de şirket öğrenci lehine bir çözüme pek taraftar olmadığı gibi metro Handa yapılan tahribatı da unutacak gibi görünmemektedir. Nitekim şirket Katib-i Umumisinin Beyanatı biraz sert olduğu gibi polisi de suçlayıcı niteliktedir.⁷⁴

“Tahrib edilen eşya 1000 lira kadar bir zarar husule getirmektedir. Bununla beraber evrak dosyaları da dağıtılmıştır ki bu ziyan daha mühimdir. İhtilaf henüz halledilmiş değildir. Bu hususta İstanbul merkezi birşey yapamaz. Ücretler mukavelenamede teBeyyün etmiştir. Kuvvet ve cebir karşısında kampanyanın itaat edeceğini ummak hatadır. Biz bugün de dünkü gibi Darülfünün talebesinden tam ücret alacaktık, fakat Vali’nin ricası üzerine on gün kadar nısıf ücrete razı olduk, on gün mühlete muvafakatımızın sebeplerinden birisi de polisin bizi himaye etmemesidir. Her memlekette halk hakkını mahkemelerde arar. Kendi kendine icra-yı Adalet itmez. Cebri kanun artık dünyada cari değildir.”

Olayın ertesi gün şirket çalışanlarından Selahattin Adil Paşa şirket namına vilayete bir dilekçe vermiştir. Vali Vekili dilekçeyle ilgili açıklama yapmasa da daha

⁷³ **Vakit**, 16 Kasım 1924 ; **Cumhuriyet**, 17 Kasım 1924; **Tanın**, 17 Kasım 1924

sonradan dilmekçenin şirket binasına verilen zararın tazminiyle alakalı olduğu anlaşılmıştır.⁷⁵

Şirketin öğrenciye tanınan on günlük yarım ücret hakkını da kullanılmaz hale getirdiği görülmüştür. Tramvaylara emir verirken bu uygulamanın sadece ikinci mevki arabalara münhasır olduğunu ve Darülfünun haricinde bulunan yüksek okul talebelerinin de uygulamaya dahil olmadığını bildirmiştir. Bu nedenle 16 Kasım 1924 günü de tramvaylarda bazı ufak tartışmalar yaşanmıştır.⁷⁶

Olaydan sonra şirket tarafından gazetelere gönderilen tebliğin sonunda yer alan ve “nümayisciler arasında şirket tarafından işten atılan bazı biletçilerin de yer aldığı”⁷⁷ yolundaki iddialar hem gazetelerin hem de Talebe birliğinin tepkisiyle karşılanmıştır. Tevhid-i Efkar gazetesinin konuya ilişkin yorumu ilginçtir;

“-Tramvay Şirketinin saf gençliğin samimi nümayisine şahibeli bir nazar celb etmek için mektubuna bu tezviri ilave etmesine doğrusu hayret etmemek mümkün değil. Kampanya bu ifadesiyle öyle gülünç bir vaziyete düşüyor ki adeta zabıta ile kendisini tevhid-i mesai itmiş bir vaziyette gösteriyor. Buna şaşmamak kabil değil. Acaba zabıta memurları aldıkları malumatı kendi amirlerine vermeden Tramvay Şirketine mi veriyorlar?..

Amma işsiz amelenin talebenin arasına karıştığını farz itsek bile bunda Darülfünun gençliği için calib-i şayia olabilecek ne vardır. Şirketten haksız olarak ihraç edilen ve hakları mahkemenin kararıyla mukayyid olan amelemiz ne bolşeviktir ne anarşisttir ne de şaibeli insanlardır. Onlar da saf pak ve temiz Türk evlatlarıdır. Binaenaleyh. saika-i merakla ve hatta gençliğin nümayişi karşısında şirketin boyun eğmesini seyr etmek için talebe kafilelerinin aralarına da karışabilirler ve bu kafilelere yalnız amele değil Tramvay Şirketinden çile çeken bütün İstanbul halkı da karışsa ne olur.”

⁷⁴ Cumhuriyet, 17 Kasım 1924; T.Efkar, 17 Kasım 1924

⁷⁵ Tanin, 17 Kasım 1924

⁷⁶ Vatan, 16 Kasım 1924

⁷⁷ Vakit, 17 Kasım 1924

18 Kasım 1924 günü bir toplantı yapan Darülfünun Talebe Birliği de Tramvay Şirketinin amelenin bu işte parmağı olduğu yolundaki iddiaların tekzibine ve Darülfünun talebesinin hiçbir kimsenin tesiri altında hareket etmeyeceğinin kamuoyuna duyurulmasına karar vermiştir. Birlik ayrıca haklarını savunmak için Ankara'ya temsilci göndermeyi de kararlaştırmıştır.⁷⁸

Gazetelerin olay hakkındaki yorumlarına baktığımızda öğrencilerin hareket tarzı tamamen tasvip edilmemekle birlikte, asıl kabahatin şirket, hükümete ve Zabıtaya ait olduğu görüşünün hakim olduğunu görüyoruz. Örneğin olayın ertesi günü vatan gazetesi yaptığı yorumda şu görüşlere yer vermiştir.⁷⁹

“Bize göre Tramvay Şirketi bu hadisede lüzümsüz bir inad göstermiş ve böyle bir vaziyetin zuhuruna sebebiyet vermiştir. Filhakika hukuki bir nokta-ı nazardan Tramvay haklıdır, İstanbul tramvayları bir mukavele mucibince işletilmektedir. Bu mukavelede şirketin ancak 15 yaşına kadar olan mektep talebesine paso vereceği ve nisf ücret alacağı musarrahdır. Hükümet mukaveleyi yaparken Darülfünun talebesinin hukukunu düşünmemiştir. Bununla beraber mekteplilere yapılan tenzilatın hikmet-i vücudu düşünülecek olursa Darülfünunluları bu haktan müstefit itmek lazım geleceği mantıken tezahür eder. Diğer vesait-i nakliye şirketleri böylece hareket ittiğine göre Tramvay Şirketi de inad itmemeli miktarca küçük kıymet itibarıyla büyük bir zümrenin talebini is'af itmeliydi. Diğer taraftan Darülfünunluların paso hakkında ki taleplerini esasında pek haklı görüyoruz. Mekteplilere paso vermekten maksat tahsili teshildir. Daha yüksek senelerde bulunan talebe daha fazla yardımcı muhtaç ve layıktır. Çünkü küçük senede bulunanlara hayatta faal bir halde bulunan ebeveynleri bakar. Memleketimizde çocuklarına Darülfünun tahsili gördürebilecek aileler azdır. Darülfünun talebesi tahsilden ayrıldıkları zaman bin zahmetle maişetini tedarik mecburiyetindedir. Kendilerinden diğer vesaiti nakliye şirketlerinin yaptığı gibi nisf ücret almakla Tramvay Şirketi Türk eskar-ı umumîyesine karşı bir hürmet ve nezaket eseri göstermiş olurdu...

⁷⁸ *Vakit*, 19 Kasım 1924

⁷⁹ *Vatan*, 16 Kasım 1924

Diğer taraftan gençlerin bir haklarını istihsal hususun da kullandıkları vasıtaları kamilen tasvibe imkan yoktur. Ateşli gençliğin mevani karşısında bir maksatlarını istihsal için bazı nümayişlerde bulunması hoş görülse bile bazı hareketleri tamamen kabil-i müdafâ değildir...

Mamañih bizce en büyük kabahat hükümete ve zabıtaya aittir. Bu asabi vaziyet günlerden beri devam ettiği halde hükümet araya girerek bir taraftan asabiyeti teskine diğer taraftan talebenin mutedil ve makül bir talebini kabul itdirmeye muvaffak olamamıştır."

Tevhid-i Efkâr gazetesi de öğrencinin kendini bu derece kaptırmalarını doğru bulmamakla birlikte, Tramvay Şirketinin öteden beri halkın hukukuna lakayd davrandığından ve Belediye ile hükümetin şirkete söz dinlemediğinden bahisle öğrenciler olmasa da halkın günün birinde aynı şeyi zaten yapacağını vurgulamıştır.⁸⁰ Yine Tevhid-i Efkâr gazetesi şirketin gazetelere gönderdiği mektupta Darülfünun gençliğini saldırgan ve mütecaviz olarak nitelenmesini; "Türk sırtından geçinen ve milyonlar sahibi olan bir ecnebi şirketinin Türk gençliğine hakareti" olarak görmüş ve "Bizler kendi aramızda geçlerimize belki tarz-ı hareketlerinde ifrat mevcut olduğunu söyleyebiliriz. Fakat bir ecnebi şirketin gençliğimize hakaret etmesine ve onların muhik ve makul taleplerine karşı cürretkarane bir lisan kullanmasına asla müsaade edemeyiz" diyerek konuyu millî arenaya çekmeye çalışmıştır.⁸¹

Vakit gazetesi başyazarı Mehmet ASİM ise köşesinde 17 Kasım 1924 tarihinde yayınladığı "Darülfünunlular Hadisesi" başlıklı makalesinde, şirketin kendisine yapılan dolaylı dolaysız müracaatları nizamnamesinin yarım ücrete müsait olmadığı bahanesiyle geriye çevirmesini eleştirmektedir; "Madem nizamname yarım ücrete imkan vermemektedir şirket Vali Beyin hatırcına on gün süreyle yarım ücret uygulama yetkisini nereden almaktadır. Ayrıca şirket nizamnamenin ücretlerle ilgili maddelerinden başka maddelerini harfiyen uygulamakta mıdır? Örneğin arabalarda en fazla 25 yolcu bulunacağına dair nizamname hükmü sürekli iki üç katıyla çığnenirken şirket nerededir? Demek ki şirket nizamname konusunda pek de samimi değildir."

⁸⁰ T.Efkâr, 16 Kasım 1924

⁸¹ T.Efkâr, 17 Kasım 1924

Mehmet Asım sadeleştirerek özetlediğimiz bu görüşlerin yanı sıra olayda vilayet ve Darülfünun Emanetini, “Talebe arasına mevcut olan cereyanlara karşı kafi derecede hassasiyet göstermemekle” de itham etmektedir.⁸²

2. Hronika Gazetesi idaresine Baskın (2 mart 1929)

“Hronika” İstanbul’da Rumca yayın yapan bir akşam gazetesidir.⁸³ Gazetenin imtiyaz sahibi ve Mes’ul Müdürü resmîyette Eleni Mihailidis adında bir kadındır.⁸⁴ Ancak gazetenin asıl sahibinin Stamat Haçapulo isminde bir Rum olduğu anlaşılmaktadır.⁸⁵

Bu şahıs daha önce “Proiya” isminde bir gazete çıkarmakta iken Türklere zulüm isnad eden “Kırmızı Yumurta” başlıklı bir makale nedeniyle İstiklal Mahkemesi tarafından iki sene hapse mahkum edilmiş ve cezası bir sene önce sona ermiştir. Hapisten çıkınca Proiya gazetesini tekrar neşretmek istemişse de buna müsadde edilmemiş, başka bir gazetenin imtiyaz sahibi olma isteği de sabıkası nedeniyle reddedilmiştir. Bunun üzere Eleni K.Mihalidis isimli bir kadını imtiyaz sahibi ve Mesul Müdür olarak göstererek “Hronika” gazetesinin yayınına başlamıştır.⁸⁶ Vakit gazetesinde Hronika’nın Rum patrikhanesi sabık hukuk müşaviri Pananos Keşişoğlu tarafından çıkarıldığı⁸⁷ yazılmakta ise de diğer gazetelerde adı geçen şahıs gazetenin “başmuhariri” olarak gösterilmektedir.⁸⁸ Muhtemelen Vakit, isimleri karıştırmıştır.

Harika Gazetesi 24,25,26,27 Şubat 1929 tarihli nüshalarında Yunanistanda “Asya-yı Suğra Hezimetini Ferdasında 1922 Yunan İhtilali Nasıl Çikti ve Nasıl Mufakkak Oldu” başlığıyla yayınlanan bir yazı dizisini iktibas ederek yayınlamıştır. Bu yazı dizisinde, Yunanlıların İzmir’den nasıl kaçtıkları tasvir edilirken Türk Milleti hakkında hakaretamiz ifadeler yer almaktadır; “*Harpte biz kaçarken Asya-yı suğradan gelen*

⁸² Mehmet Asım, “Darülfünunlular Hadisesi”, *Vakit*, 17 Kasım 1924

⁸³ *Vakit*, 1 Mart 1929

⁸⁴ *Milliyet*, 4 Mart 1929; *Akşam*, 4 Mart 1929

⁸⁵ *Akşam*, 5 Mart 1929; *Cumhuriyet*, 5 Mart 1929; *İkdam*, 4 Mart 1929

⁸⁶ *Cumhuriyet*, 5 Mart 1929; *İkdam*, 4 Mart 1929

⁸⁷ *Vakit*, 1 Mart 1929

⁸⁸ *Cumhuriyet*, 4 Mart 1929; *Akşam*, 4 Mart 1929

*Türkler dört ayaklı vahşi hayvanlar gibi bizi takip ediyorlardı. İzmirin ana vatana avdet edemeyişi medeniyetin bedeviyede doğru gitmesi demektir”.*⁸⁹

Rum gazetesinin Türkiyeye hakaret eden bu neşriyatı 1 Mart 1929 tarihli vakit gazetesinde “Koynumuzdaki yılanların yeni bir kıpırdanışı”... başlığı ile kamuoyuna duyurulunca⁹⁰ bütün kesimlerde olduğu gibi Darülfünun gençliği arasında da infiale neden olmuştur.

Vakit gazetesinin haberinden bir gün sonra yani 2 Mart 1929 da bir grup Darülfünun öğrencisi Hronika gazetesinin idarehanesine giderek tahribat yapmıştır. İkdam gazetesi “Darülfünun talebesi Horanika gazetesine hücum etti” başlığı ile verdiği haberde, 100 kadar öğrencinin önce idarehanenin pencerelerini taşladıklarını, daha sonra da içeri girerek matbaanın tertip ve tahrir dairelerini alt üst ettiklerini yazmaktadır.⁹¹ Akşam gazetesi gençlerin neşriyat hakkında gazete başmuharriri Pananos Kesisoğlundan izahat almak için gazete idarehanesine gittiklerini, Kesisoğlunu bulamayınca ise bazı tezahüratlarda bulduktan sonra ayrıldıklarını belirtmektedir.⁹² Cumhuriyet gazetesi de öğrencinin idarehanede buldukları yazı dizisinin devamını yırtmaktan başka herhangi bir tahribatından bahsetmemekte sadece tezahüratta bulunulduğunu yazmakta ise de⁹³ Vakit gazetesi idarehanedeki Gazi ve İsmet Paşa rasimlerinden başta bütün tablo ve resimlerin kırıldığını mürettephanedeki harflerin dağıtıldığını belirtmekte ayrıca kalabalığın 200 kişi civarında olduğu ve gençler içeride tahribatta bulunurken civardaki halkın da gazete idaresi önünde toplandığını yazmaktadır.⁹⁴

Gazete idaresinde öğrenciler tarafından yapılan tahribatla ilgili olarak herhangi bir şikayette bulunulmamıştır.⁹⁵ Bazı gazeteler olayın faillerin zabıtaca araştırıldığını⁹⁶ yazmışlarsa da öğrencilerle ilgili herhangi bir adli takibat yapıldığına dair bir bilgiye rastlayamadık.

⁸⁹ İkdam, 6 Mart 1929; Vakit, 1 Mart 1929

⁹⁰ Vakit, 1 Mart 1929

⁹¹ İkdam, 3 Mart 1929

⁹² Akşam, 4 Mart 1929

⁹³ Cumhuriyet, 4 Mart 1929

⁹⁴ Vakit, 3 Mart 1929

⁹⁵ Vakit, 3 Mart 1929; İkdam, 4 Mart 1929

⁹⁶ İkdam, 5 Mart 1929

Bu arada Hronika gazetesi 3 Mart tarihli nüshasında gazetenin 60 kadar şahıs tarafından tecavüze uğradığını yazmış,⁹⁷ ayrıca gazete sahibi kadının olay sırasında bastonunun ve çantasının kayıp olduğu iddia etmiştir.⁹⁸ Bu iddia gazete idaresinin öğrencilerin baskınına adi bir hareket imiş gibi göstermek istemesinden kaynaklanmış olsa gerektir.

Öğrencilerin gazete idaresine yaptıkları baskından basın övgüyle söz etmiştir. "Türk Gençliğinin millî bir asabiyetle tevesül ettiği bu hareketi, içinde bir az hamiyet ve milliyet duygusu olan herkesin haklı görmemesi kabil değildir."⁹⁹ "Haysiyeti rencide edilen gençlik, pek haklı bir asabiyetle bu kara ve anut ağızı tıkamak için harekete gelmiştir."¹⁰⁰

Öğrencilerin fiili tepkisinden daha önce gazete hakkında polisçe takibat başlatıldığı anlaşılmaktadır. Netekim 3 Mart 1929 tarihinde icra vekilleri heyeti gazetenin tatilini kararlaştırmıştır. Bu durumda yayınların hemen akabinde takibata başlanmış olması gerekir. İcra vekilleri heyetinin kapatma kararı aynen şöyledir.

"Devletin emniyetini ihlal edecek surette muzır neşriyatta bulunduğu anlaşılan (Hronika) gazetesinin, Matbuat Kanununun 23 üncü maddesi mucibince tatili, icra vekilleri Heyetinin 3/3/929 tarihli içtimasında takarrur etmiştir."¹⁰¹

Kapatma Kararı aynı gün vilayete intikal etmiş olmalı ki Hronika gazetesi 3-4 Mart 1929 gecesi kapatılmıştır.¹⁰² Bu arada Müdde-i Umumilik yayınlar üzerindeki incelemesini tamamlayarak Türkiyeye ağır hakarete bulunduğu kanaatine varmış ve gazetenin imtiyaz sahibi ve mesul müdürü Elen-i Mihailadis ile baş muharriri Pananos Kesisoğlu gözaltına alınmıştır.¹⁰³

5 Mart 1929 tarihinde gazetenin imtiyaz sahibi ve mesul müdürünün yargalanmasına başlanmıştır. Müdde-i Umumilik Eleni'nin 3 seneden aşağı olmamak

⁹⁷ Vakit, 4 Mart 1929

⁹⁸ Cumhuriyet, 4 Mart 1929

⁹⁹ İkdâm, 3 Mart 1929

¹⁰⁰ Cumhuriyet, 4 Mart 1929

¹⁰¹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Kurum Kodu:030/18/01, Yer Kodu:2/16/39

¹⁰² Cumhuriyet, 5 Mart 1929; Vakit, 4 Mart 1929; Akşam 5 Mart 1929,

¹⁰³ Akşam, 5 Mart 1929; İkdâm, 5 Mart 1929

üzere hapsini istemiştir. Mahkeme yayınlanan yazının Darülfünun müderrislerinden Fadıl Nazmi Bey tarafından tercümesi için mahkemeyi ileri bir tarihe ertelemiş Eleni Mihailidis'in tutukluluğunun devamına karar vermiştir. ¹⁰⁴ Bu meseleden dolayı hakkında takibat yapılanlardan imtiyaz sahibi ve mesul müdürden başkasının mahkemeye verilmesine lüzum görülmemiş başmuharrir Keşisoğlu ifadesine müteakip Müdei umumülkçe serbest bırakılmıştır. ¹⁰⁵

Açılan dava 10 Temmuz 1929 tarihine kadar devam etmiş bu tarihte gazetelerin haberine göre Eleni Mihailidis'in üç sene ağır hapse mahkumiyeti ile neticelenmiştir. Bu arada Eleni Karardan önce yaptığı savunmasında Türk gazetelerinin gençliği tahrik ederek matbaayı basmalarını sağladığını ileri sürmüştür. ¹⁰⁶

Gazeteler Eleni'nin 3 sene ağır hapse mahkum olduğunu yazdıkları halde icra vekilleri heyetinin 5/2/1930 tarihinde aldığı bir kararda tersine Eleni'nin beraat ettiği belirtilmektedir;

“Türklük hakkında hakaretamız tabirler kullandığından dolayı kapatılmış olan (Hronika) gazetesinin mes’ul Müdürlüğü hakkında Ceza Müddeiumumiliğince yapılan Kanuni takibat neticesinde bu neşriyetin Türklüğü tahkir mahiyetinde görülmediği cihetle beraatine karar verilmiş olduğundan gazetenin neşrine izin verilmesi; Dahiliye vekaletinin 26/1 1930 tarih ve 532/24 numaralı teklifi fizane İcra Vekilleri Heyetinin 5/2/930 tarihli içtimasında tasvip ve kabul olunmuştur.(5/2/930)” ¹⁰⁷ Belgenin ekinde bulunan ve dahiliye vekaletinden Başvekalete hitaben yazılan yazıdan gazetenin mes’ul Müdürü Madam Eleni'nin İstanbul Vilayetine müracaat ederek kendisinin beraat etmiş olduğundan bahilse gazetesinin tekrar neşrini istediği anlaşılmıştır. ¹⁰⁸

Bu durumda Madam Eleni'nin mahkumiyetine dair gazete haberlerinin gerçeği yansıtmadığını ya da mahkumiyet kararının temyiz aşamasında bozularak bilahare beraat kararı verilmiş olduğunu düşünmek gerekecektir.

¹⁰⁴ Cumhuriyet, 6 Mart 1929; Akşam, 7 Mart 1929; İkdam, 6 Mart 1929

¹⁰⁵ Vakit, 6 Mart 1929

¹⁰⁶ Milliyet, 11 Temmuz 1929; Cumhuriyet, 11 Temmuz 1929

¹⁰⁷ BCA, Kurum Kodu:030/8/01, Yer Kodu:8/6/10

¹⁰⁸ BCA, Kurum Kodu:030/8/01, Yer Kodu:8/6/10

3. Putları Kırma Savaşı

Nazım Hikmet 1928 de Moskova'dan döndükten sonra Zekeriya Sertel'in çıkarmış olduğu "Resimli Ay" dergisine musahhih olarak alınmıştır. Nazımın gelişi zaten sol tandaslı olan "Resimli Ay" dergisini sol yazarların toplandığı bir dergi haline getirmiştir.¹⁰⁹

"Resimli Ay" edipler ve yazarlar arasında "eserlerinizi nasıl yazarsınız"başlıklı bir anket düzenlemiştir. Ankete gelen cevaplar arasında Abdülhak Hamit ve Halit Ziya'nın Cevapları Nazım Hikmet'i çok hiddetlendirmiştir. Nazım;

"-Bunların hangisi millî edip? kimi tek konu olarak dış alemi kimi sadece içinde yaşadığı burjuva çevresinin cürük tiplerini veriyor. Bu memlekette halk yokmu? Efendinler bu konularla hiç ilgili değiller. Gerçekleri görmek istemiyorlar bu putları kırmak lazım." cümleleriyle tepkisini dile getirmiş ve dergide eski ediplere karşı bir mücadele başlatılmasını istemiştir. Bu fikir Zekeriya Sertel tarafından da benimsenince dergide "putları yıkıyoruz" başlığı altında bir yazı dizisine başlanmıştır.¹¹⁰

"putları yıkıyoruz" sürmanşetiyle yayınlanan seri yazının ilki 29 Haziran 1929 tarihli sayıda yayınlanmıştır. AbdülhakHamit No:1 alt başlığı ile yayınlanan yazının girişinde Abdülhak Hamit'in üzerine çarpı (x) işareti konmuş bir portresi yer almaktadır. "Bu nüshamızda yeni bir mücadeleye başlıyoruz. Maksudumuz layık olmadıkları helde, kendimize put yapıp taptığımız kimseler üzerindeki mukaddes örtüyü kaldırmaktadır. Keşke Hamit bir dahi olsaydı da Beynelminel bir şahsiyet olarak tanınsa ve eserleri Şekspirin eserleri gibi bütün cihanın malı olsalardı." spotlarıyla başlayan makele şu görüşlerle devam etmiştir.¹¹¹

"Abdülhak Hamit Efendi dahi-i azam değildir. Devri için yeni kuvvetli bir osmanlı şairidir; o kadar. Bir yazar için en büyük imtihan her lisanda aşağı yukarı aynı kuvveti muhafaza edecek kadar mahalli ve Beynelmilel olmasıdır. Dahi-i Azam'ın en kuvvetli yazısını başka bir dile çevirin, bakın nasıl sırtır. Başka bir dile değil bugün

¹⁰⁹ Taylak, age., s.113.114

¹¹⁰ Taylak, age., s.114

¹¹¹ Sadri Ethem, "Putları yıkıyoruz 1", Resimli Ay, Haziran 1929

konuştuğumuz Türkçe'ye tercüme edin bakın dahinin dehası nasıl sabun köpüğü gibi dağılıveriyor."

Derginin bir sonraki sayısında ise Mehmet Emin (Yurdakul) ele alınmıştır. Kapakta "Mehmet Emin milli Türk şairimidir?" ifadesiyle başlayan karalama M.Emin Beyin makalenin ilk sayfasına konan portresinde kafasının üzerine "iptal" ibaresi yazılarak devam etmiştir. "M.Emin Beyin şairliği bile galat-ı ruyetken milli şairliği cehlin galatından başka bir şey değildir" ifadesiyle başlayan yazı, şöyle devam etmiştir.¹¹² "*Mehmet Emin Bey milli şair olmanın hiç bir vasfına sahip değildir. Evvela Türkçe yazmaz lisanı ne Türkçedir, ne Osmanlıca; Uydurma hiç bir sınıf tabaka ve ferdin konuşmadığı suni bir lisandır. Emin Bey'in cümlesi de bozuktur. Sözde Türkçe yazdığı şiirlerin içi dışı o kadar iptidai şeylerdir ki bunlar kısa bir süre için de olsa yanlış yola yürütmüştür. Lisanın kökünü canlı dilden almayan şair Türk şairi olabilir mi"*

Derginin bu putları yıkıyoruz yazısı Bab-ı Ali de çok büyük yankı uyandırmıştır. Hamdullah suphi 7 Temmuz 1929 tarihli İkdâm gazetesinde "putlar Nasıl kırılır" diye bir makele yazarak Resimli Ayın yayınına cevap vermiştir.¹¹³

"Geçen gün Abdülhak Hamit'in putunu kırmak istediler. Niçin ? Dün Mehmet Emimi iptal etmeye kalktılar. Milliyet şairinin kırmızı mürekeple damgalanmış yüzünü seyrettim. Niçin ? Türke milliyet veren bir şair olduğu için. Yakup Kadrinin hasta ciğerini satılığa çıkardılar..."

Putlar nasıl kırılır bir dinin salikleri eğer muvaffak olurlarsa diğer dinin diktiği putları parçalar ve yerine kendi putlarını dikerler. Vatan ve milliyet dininin diktiği putları yıkanlar hangi dinin putlarını dikecektir. Bilmek lazım. Bolşevik dininin putlarını mı? Karşımızdakiler kimlerdir. Bolşevik kapısının müseccel köleleri, putları kıranlar bunlardır."

Bab-ı Ali de bu tartışmalar devam ederken Darülfünun gençliği de tepkisini göstermeye başlamıştır. Öğrenciler 7 Temmuz 1929 da "Resimli" Ay dergisinin idare

¹¹² Sadri Ethem, "Putları Yıkıyoruz 2", Resimli Ay, Temmuz 1929

¹¹³ İkdâm, 7 Temmuz 1929

hanesine giderek Layık olduğu dersi verdiği yolunda haberler yer almakta ise de bu dersin ne olduğu belirtilmemiştir.¹¹⁴

Zekeriya Sertel hatıralarında 30-40 öğrencinin matbaayı bastığını ancak kendilerine yazılarının yanlışlığına inanıyorlarsa tartışma ve yayın yoluyla mukabele etmelerinin söylenmiş olduğunu ve bunun üzerine öğrencinin ses bile çıkartmadığını yazmaktadır.¹¹⁵

Gençler ayrıca bütün gazeteleri dolaşarak bu konudaki üzüntülerinin dile getirilmesini istemiştir.¹¹⁶

Ertesi gün (8 Ocak 1929) Darülfünun gençleri Türk ocağında toplanarak "Resimli Ay" dergisinin yazı dizisini şiddetli tezahüratla protesto etmiştir. 200 civarında öğrenci daha önce görüşmek isteyip de görüşemedikleri Yakup Kadri'nin ocağa geldiğini duyarak Türk ocağına gelmiştir. Garip bir rastlantı olarak şair Mehmet Emin Bey de ocağa gelmiştir. Öğrenci ocağa Emin Bey tarafından Edebiyat dünyasında zaman zaman böyle hadiseler olabileceği ve sukunet içinde olmaları gerektiği yolunda uyarılmıştır.¹¹⁷

Toplantı, Hukuk fakültesinden Halil Bey'in konuşmasıyla devam etmiştir. Tıp talebe cemiyeti başkanı Talat Bey de çok hararetli bir nutuk söylemiştir. Bundan sonra toplantı kafi görülerek bir Beyanname neşredilmiştir.¹¹⁸

"- Son zamanlarda mahut bir kurum matbuatta zahiren edebiyat münakaşası şeklinde yapılan ve hakikatte edebiyat maskesi altında saklanarak komünistliği asil Türk gençliğine aşulamaya uğraşan ve bu hareketi Türk gençliğine maleden neşriyatı protesto için biz darülfünun gençleri bugün Türk ocağında toplanarak efkar-ı umumıye ye karşı şunu tavzih etmek isteriz ki bu neşriyatın asil gençlikle katiyyen alakası yoktur..."

¹¹⁴ Milliyet, 8 Temmuz 1929

¹¹⁵ Zekeriya Sertel, Hatırladıklarım (1905-1950), İstanbul 1968, s.85

¹¹⁶ Milliyet, 8 Temmuz 1929

¹¹⁷ Milliyet, 9 Temmuz 1929

¹¹⁸ Milliyet, 9 Temmuz 1929

Şahsı menfaat ve ihtirasları için ecnebi fikirlerini utanmadan yazan bu vatansızlar bilsinler ki nazarımızda yalnız alçak şahsiyetlerdir. Bütün milletin hürmet ettiği ve muhterem tanıdığı simalara karşı çirkin bir tarzda yapılan neşriyat karşısında derin teessürlerimizi burada alenen ihzarı bir borç biliriz. Büyük şair Abdülhak Hamit ve saçlarını millî meselelere ağırtan büyük ve asil Mehmet Emin ve Nihayet memleketin san'atkar kaleminden vatani yazılarından çok istifadeler ettiği ve edeceği büyük naşirimiz Yakup Kadri, bizim onlara uzatılan borcumuzdur...

Vatansız Efendiler...

Sevgilerimize tecavüz cesaretini bir kere daha gösterecek olursanız daha müessir surette görürsünüz ki, Türk vatanın sevdiği adamlar vatansızların tecavüzünü uğrayacak gibi yalnız değildir”

İstanbulda yayınlanmakta olan “Hareket” Gazetesi Resimli Ay da çıkan yazılar üzerine A.Hamit Tarhan, Mehmet Emin ve yakup Kadri yi şimdi haharetle savunan Hamdullah suphi nin daha önceden Mehmet Emin’e “Avam şairi” dediğini, Ayrıca Yakup Kadri’nin de Mehmet Emin için “Millî şair değildir, yazıları frenganedir.”ifadelerini kullandığını iddia ederek şimdi birbirlerini methetmelerinin samimiyetsizlik olduğu üzerinde durmuştur.¹¹⁹

Resimli Ay Dergisi Ağustos ayında yakup kadri ve Hamdullah Suphi üzerine yayınladığı bölümleriyle putları kırıyoruz yazısını sona erdirmiştir.¹²⁰

4. Vagon - Li Mitingi (25 Şubat 1933)

24 Şubat 1933 Tarihli gazetelerde yer alan bir haber Türk halkı ve özellikle Darülfünün öğrencileri arasında büyük tepki meydana getirmiştir. Habere göre Uluslar arası yataklı vagonlar şirketi (Vagon li yada Vagon-lit) Beyoğlu direktörü Mösyö Jan,¹²¹

¹¹⁹ Hareket, 24 Temmuz 1929

¹²⁰ Sadri Etem, “Putlar Etrafında Kopan Gürültü”, Resimli Ay, Ağustos 1929

¹²¹ Direktörün ismi kaynakların hemeh hepsinde farklı farklı yazılmıştır. “Jannoue”, “jannoni”, yazılan isimlerden bazılarıdır. Biz Emniyet Genel müdürlüğü arşivinden aldığımız 13.11.1934 tarihli bir belgeye dayanarak direktörün ismini “Jan” olarak kabul ettik. Söz konusu belgede ismin Türkçe okunuşuna itibar edilmiş olmalıdır.

şirket çalışanlarından birine Türkçe konuştuğu için önce hakaret etmiş daha sonra da işten çıkarmıştır.¹²²

Hakarete uğrayan memur Vagon li şirketi Beyoğlu şubesinde çalışan Naci Bey adında bir memurdur. Bir müşteriye Galata şubesinden telefonla bilet ayarlamaya çalıştığı sırada müdür Jan, Naci Bey'in yanına gelerek: "Burada resmi lisan'ın Fransızca olduğunu bilmiyormusun?" diye bağırmış Naci Bey de "Burası Türkiye burada resmi lisan Türkçedir. Ben Türküm, Türkçe konuşurum." şeklinde cevap vermiştir. Bu cevap üzerine müdür Naci Bey'i 25 kuruş yevmiye kesimi cezasıyla cezalandırdığını bildirmiş ancak Naci Bey bu cezalandırmaya itiraz edince Müdür Naci Bey'e 15 gün işten el çekirmiştir.¹²³

Bazı gazetelerde Müdürün "bu adam nece anırıp duruyor" anlamında sözler sarfettiği yazılmakta ise de ¹²⁴Naci Bey olaydan sonra gazetelere yaptığı açıklamalarda, kendisi telefonla konuşurken Müdürün ne söylediğini duymadığını bu nedenle anırma tabirini kullanıp kullanmadığını bilmediğini belirtmiştir.¹²⁵

Darülfünun öğrencileri 25 Şubat sabahı aralarında toplanarak bu direktörün yaptığı hakaretin ne şekilde iade edilebileceğini tartışmışlardır. Öğrenci arasındaki kıpırdanmayı sezen Hukuk Fakültesi müderrislerinden Tahir Bey sınıflara girerek taşkınlık yapılmasının doğru olmayacağını söylese de öğrenciyi vaz geçirememiştir.¹²⁶ Olayla ilgili gazete kopyaları sınıfların kapılarına asılarak bütün öğrencilerin olaydan haberdar olması sağlanmış, ardından da yine bazı sınıfların kapılarına "saat 17.00-17.30 da Galatasarayda toplanalım" şeklinde ilanlar asılmıştır. Galatasarayda toplanma kararı öğrenci arasında süratle yayılmıştır.¹²⁷ Öğrenci organize etme işini gazeteler açıkça yazmasada Millî Türk Talebe Birliği gerçekleştirmiş olmalıdır.

Sınıf kapılarına asılan ilanlarda belirtildiği üzere saat 17'ye doğru Darülfünun öğrencileri Galatasarayda bulunan yataklı vagonlar şirketi önünde toplanmaya

¹²² Cumhuriyet, 24 Şubat 1933

¹²³ Cumhuriyet, 27 Şubat 1933

¹²⁴ Milliyet, 27 Şubat 1933; Cumhuriyet, 27 Şubat 1933

¹²⁵ Cumhuriyet, 26 Şubat 1933.

¹²⁶ Cumhuriyet, 26 Şubat 1933; Son Posta, 26 Şubat 1933.

¹²⁷ Vakit, 26 Şubat 1933

başlamıştır.¹²⁸ Yarım saat içinde öğrenci kalabalığı 1500 kişiye ulaşmıştır.¹²⁹ Şirketin Beyoğlundaki merkezi konudan daha önce haberdar olmuş olacak ki; kapılarını kapatmış ve kepenklerini indirmiştir.¹³⁰ Bazı gazeteler şirket binasının polis tarafından kapatıldığını ve kepenklerin indirildiğini ayrıca bina önüne polis barikatı kurulduğunu yazmaktadır.¹³¹ Ancak diğer gazetelerde bu yönde bilgi olmadığı gibi daha sonra meydana gelen olaylar bir polis barikatı olmadığını yada yetersiz olduğunu göstermektedir.

Öğrenciler şirket binası önünde hep bir ağızdan “Yaşasın Türkiye! Yaşasın Türkçe! Yaşasın Millî dilimiz!” diye slogan atmakta iken öğrencilerden birinin şirketin isminin yazılı olduğu levhayı taş atarak kırması ile birlikte adeta bir taş yağmuru başlamış ve binanın birinci ve ikinci katlarındaki camlar tamamen yere indirilmiştir. Kepenkler ise kullanılmaz hale gelmiştir.¹³² Bu arada Beyoğlu caddesinde taş bulunmaz düşüncesiyle bazı öğrencilerin darülfunun binası arkasından topladıkları taşları gazete kağıtlarından paket yaparak toplanma yerine hazırlıklı geldikleri görülmüştür.¹³³ Bu hareket öğrencinin şirket binasında tahribat yapmayı baştan beri kafasına koyduğunu göstermektedir.

Gösteriyi izlemeye gelen meraklı vatandaşların da katılımıyla iyice büyüyen kalabalık bir müddet tramvay ve otomobil trafiğinin durmasına da neden olmuştur. Öğrencinin bütün heyecanına rağmen, kendisini fazla kaybetmediği de bir gerçektir. Vagon li şirketiyle aynı binada bulunan “Liot Trivestino” ve “Banka Komerciyale İtalyane” levhalarına hiç zarar verilmemiştir. Öğrenciler bir müddet sonra bina içine girerek içeride de bir miktar tahribat yapmıştır. Bina içinde bulunan Gazi Mustafa Kemal Portreleri “Bu müessese bu portrelere layık değildir” diyerek alınmıştır.¹³⁴ Kırılan cam parçalarından bazı öğrencilerin hafif şekilde yaralandığı görülmüştür.¹³⁵

¹²⁸ Cumhuriyet, 26 Şubat 1933

¹²⁹ Vakit, 26 Şubat 1933

¹³⁰ Milliyet, 26 Şubat 1933

¹³¹ Son Posta, 26 Şubat 1933

¹³² Son Posta, 26 Şubat 1933.

¹³³ Vakit, 27 Şubat 1933

¹³⁴ Cumhuriyet, 26 Şubat 1933

¹³⁵ Milliyet, 26 Şubat 1933

Öğrenciler bina içinde tahribata başladıkları sırada Polis Müdürü Fehmi Bey 300 kişilik bir polis kuvvetiyle olay yerine gelerek kalabalığı dağıtmaya başlamıştır. Fehmi Bey önce bir otomobilin üstüne çıkmış ve, “Arzunuz yerine getirilecek, fakat dağılınız” diye bağırmış ancak gürültü içinde bu sözler pek de anlaşılmamıştır. Ayrıca öğrenciler zaten somut bir arzu istek ortaya koymaktan ziyade bir haddini bildirme duygusuyla hareket ediyordu. Sesini öğrenciye duyuramayan Fehmi Bey kuvvetini bina önünde konuşlandırarak maskelerini de çektiirmek suretiyle bina önüne kordon attırmıştır. Tam bu sırada olay yerine getirilen itfaiye arazözleri öğrenciler üzerine su sıkmaya başlamıştır. Ancak bu fazla uzun sürmemiş öğrencilerin hortumları bükmesiyle arazözler çalışamaz hale gelmiştir. Polis öğrenciyi dağıtmaya çalışırken direnen otuz kadar öğrenciyi yakalayıp Galatasaray merkezine götürmüştür. Arkadaşlarının karakola götürülmesi üzerine Fehmi Bey’in etrafında toplanan öğrenciler “Millî heyecana tercüman olan arkadaşlarımızın derhal serbest bırakılmasını istiyoruz” diye yalvarmışlardır. Müdde-i umumi Kenan Bey’in de otomobili ile olay yerine gelerek incelemelerde bulunduğu görülmüştür. Bazı öğrenciler olay sırasında polis “meç”leriyle(cop) hafif şekilde yaralanmıştır. Öğrenciler bina içindeki tahribatı kendilerine göre tamamlayıp dışarı çıktıklarında heyecan kısmen yatışmış ancak dağılma olmamıştır. Bu arada içeri giren öğrencilerin 4 milyon değerindeki biletlere hiç dokunmadığı görülmüştür ki bu öğrencinin heyecanına rağmen bilinçli hareket ettiğini göstermektedir.¹³⁶

Arkadaşlarının idare binasından çıkmasıyla öğrenciler ellerinde Gazi Mustafa Kemal’in portreleri olduğu halde Tünel-Yüksekkaldırım yolu ile Karaköye gelmişler ve şirketin buradaki binasında da tahribat yapmışlardır. Buradaki tahribatın ardından yine tezahüratlarla Bab-ı Ali ye yönelmişler, gazete idarelerinin önüne geldiklerinde durup bir süre tezahürat yapmışlardır. Öğrenciler Cumhuriyet gazetesi önüne geldiklerinde Peyami Safa gençlerin karşısına çıkıp “Türk Diline dil uzatanların dilleri kurusun!” diye bağırarak gençlere moral vermeye çalışmıştır.¹³⁷

Öğrenciler Milliyet, Yeni Posta ve Haber gazeteleri önünde “Yaşasın gençlik, Yaşasın Gazi” sloganlar atarak gazetelerin gençliğin heyecanına tercüman olmasını istediklerini belirtmişlerdir. Akşam gazetesi önünde de aynı istekleri

¹³⁶ Son Posta, 26 Şubat 1933

¹³⁷ Cumhuriyet, 26 Şubat 1933

tekrarlamışlardır.¹³⁸ Vakit gazetesi öğrencilerin Cumhuriyet gazetesi önüne geldiğinde “sütunlarınızı güzellik müsabakalarına tahsis ediyorsunuz. Gençliği hiç düşünmüyorsunuz” diye tezahürat yaptıklarını¹³⁹ iddia etse de Cumhuriyet gazetesinin bu olaya yeterince yer verdiği hatta 26 Şubat tarihli baş yazısını bu olaya ayırdığı görülmüştür.¹⁴⁰

Gazete idareleri önündeki tezahüratlardan sonra öğrenciler, Halkevine giderek şirket idare binasından aldıkları Gazi Mustafa Kemal portrelerini, Halkevi Müdürü Burhan Bey’e “Gazi’nin resmi buraya yakışır” diyerek takdim etmişlerdir. Daha sonra Halkevi önünde toplanarak tüm Bab-ı Ali caddesini dolduran gençler polisi yine telaşlandırmış ve Bayezıt, Eminönü ve diğer polis merkezlerinden takviye kuvvet getirilerek kalabalık kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Ancak öğrenciler bu sefer fazla ısrarcı olmamışlar Son Posta gazetesi önünde de bir süre slogan attıktan sonra dağılmaya başlamışlardır. En son Halkevi önünde kalan grubun “Yaşasın Türklük!, Yaşasın Gazi!, Türklüğü tahkir edenler, Türkçe konuşmayanlar bu memlekette yaşayamazlar!” gibi sloganlarıyla öğrencinin gösterisi son bulmuş ve tamamen dağılmışlardır.¹⁴¹ Bir ara öğrenci arasında tekrar toplanarak HaydarPaşa’ya gitme gündeme gelmiş se de daha sonra bundan vazgeçilmiştir.¹⁴²

Savcılık olayla ilgili küçük bir tahkikat yapmış, Beyoğlu Kaymakamı Sedat, Müdde-i Umumi Kenan ve Emniyet Müdürü Fehmi Beyler gece geç saatlere kadar Beyoğlu merkezinde olayın tahkikatiyle ilgilenmişlerdir.¹⁴³ Gösteriye katılan on beş öğrenci sadece ifadelerine baş vurulmak üzere gözaltına alınmıştır.¹⁴⁴

Ertesi gün Anadolu ajansı olayı şu cümlelerle özetlemiştir.¹⁴⁵

“Bu gün Darülfünun ve diğer yüksek mektepler talebesinden beş altı yüz kişilik bir kafile Beyoğlunda yataklı vagon şirketi binası önünde nümayışte bulunmuştur. Bu

¹³⁸ Milliyet, 26 Şubat 1923

¹³⁹ Vakit, 26 Şubat 1933

¹⁴⁰ Cumhuriyet, 26 Şubat 1933

¹⁴¹ Vakit, 26 Şubat 1933

¹⁴² Cumhuriyet, 26 Şubat 1933

¹⁴³ Milliyet, 26 Şubat 1933

¹⁴⁴ Cumhuriyet, 26 Şubat 1933

¹⁴⁵ Cumhuriyet, 26 Şubat 1933; Milliyet, 26 Şubat 1933; Vakit, 26 Şubat 1933

nümayişe sebeb şirket müdürünün bir memurunu Türkçe konuşmaktan men etmesi ve Türklük için tecavüz sayılacak sözlerle memuru işten çıkarmasıdır. Gençlerin tezahüratı arasında Vagon lit'in camekanları kırılmış ve içeri giren bazı nümayişçiler tarafından bazı tahribat yapılmıştır. Heyecanlı gençler, "Türk topraklarında Türkçe konuşmayı menedenlerin mevcudiyetine tahammül edemeyiz" diye bağırışlar ve hadiseyi seyir için toplanmış olan kalabalık tarafından alkışlanmışlardır. Zabita nümayişçileri dağıtmakta çok müşkülât çekmiş cadde üzerinde yarım saat kadar gelip geçmek imkansız hale gelmiştir. Nihayet itfaiyenin nümayişçileri ıslatması üzerine kalabalık dağıtılabilmektedir. Nümayişçilerden beş on kişi tevkif olmuştur. Zabita ve adliye tarafından tahkikat yapılmaktadır."

Ertesi gün olaya sebebiyet veren Beyoğlu şubesi müdürü istifasını vermiştir.¹⁴⁶ Bazı kaynaklara göre Müdür Jan şirket tarafından işten el çektirilmiştir.¹⁴⁷ Yine ertesi gün tahrip edilen Beyoğlu ve Karaköy şubelerinin kapalı olduğu görülmüştür. Galata ve Beyoğlu Sulh Hakimleri nezaretinde oluşturulan bir heyet tarafından olay yerlerinde hasar tesbitine yönelik birkeşif yapılmış ve Galata merkezinde 1000-1500 lira civarında, Beyoğlu merkezinde ise 2500 lira civarında tahribat yapıldığı tahmin edilmiştir.¹⁴⁸

Olayla ilgili adli tahkikat iki yönden ele alınmıştır. Türklük ve Türçe'nin hakarete uğradığı sabit görülürse Mösyö Jan aleyhine dava açılabileceği belirtilmiştir. Tahkikatın ikinci yönü ise "İrası hasar" davasıdır. Verilen zarardan dolayı şirketin şikayeci olması durumunda tahribat yapan öğrenci aleyhine adli tahkikat sözkonusu olacaktır. Polis tarafından yakalanarak merkeze götürülen onbeş genç ise şirket tarafından henüz şikayet intikal etmemiş olduğundan ifadeleri alındıktan sonra serbest bırakılmıştır.¹⁴⁹ Darülfünun Emaneti ise her halde idari soruşturma açmak amacıyla Fakültelere birer tezkere yazarak nümayiş hakkında talebeden izahat alınmasını istemiştir.¹⁵⁰

¹⁴⁶ Son Posta, 27 Şubat 1933

¹⁴⁷ Vakit, 27 Şubat 1933

¹⁴⁸ Milliyet, 27 Şubat 1933; Son Posta, 27 Şubat 1933

¹⁴⁹ Milliyet, 27 Şubat 1933; Son Posta, 27 Şubat 1933

¹⁵⁰ Vakit, 27 Şubat 1933; Milliyet, 27 Şubat 1933

Yataklı Vagonlar şirketi Türkiye mümessili Sadık Bey gazetecilere verdiği Beyanatta olayı mümkün olduğunca yumuşatmaya çalışmıştır. Memurun Türkçe konuştuğunu gören müdür konuşma hakkında bilgi edinmek için Fransızca izahat istemiş, aralarında Türkçe konuşma konusunda münakaşa olmuş ve müdür kendini dinlemeyen memura önce 25 kuruş para cezası, itirazı üzerine de 15 gün işten el çektirme cezası vermiştir.¹⁵¹

Görevden uzaklaştırılan Naci Bey'in gazetelerdeki haberler üzerine cezası bitmeden çağırılarak Galata acenteliğinde işe başlatıldığı anlaşılmıştır. Muhtemelen Müdür olayı büyümeden kapatmak istemiştir.¹⁵²

Mösyö Jan gazetelere olayla ilgili şu açıklamayı yapmıştır.¹⁵³

“Şirkete geleli iki ay oluyor işleri pek karışık buldum muameleye vakıf olabilmek için kendimde Türkçe bilmediğimden memurların Fransızca konuşmasını istedim. O gün büroya gelen müşteri çok telaşlı görüldüğünden konuyu merak ettim ve Naci Bey'den olay hakkında Fransızca izahat istedim. O da cevaben Türkçe konuşma hakkının olduğu, ayrıca benimde Türkçe öğrenmem gerektiğini söyledi. Bunun üzerine kendisini cezalandırdım...

Türklere ve Türkçeye düşmanlığım şaiası doğru değildir. Bilakis Türkleri çok severim. Zaten bu yüzden Türkiye'ye geldim ve Türkçe de öğreniyorum. Naci Bey'i diğer memurlara misal olmaması ve disiplini muhafazası yüzünden cezalandırdım.

Bu arada şirketin müdür hakkında öğrencinin gösterisinden önce soruşturma açıldığı anlaşılmıştır. Tahkikat neticesinde Müdürtün, (şirketin resmi dili Fransızcadır) şeklinde hüküm koymaya ve memurlara para cezası ve işten el çektirme cezası vermeye yetkili olmadığı halde bu uygulamalarda bulunarak yetkisini aştığı anlaşılmıştır. Şirket ayrıca olayın detaylı bir şekilde araştırılması için şirket merkezinden müfettiş talep etmiştir.¹⁵⁴

¹⁵¹ Cumhuriyet, 27 Şubat 1933; Milliyet, 27 Şubat 1933

¹⁵² Cumhuriyet, 27 Şubat 1933

¹⁵³ Cumhuriyet, 27 Şubat 1933

¹⁵⁴ Son Posta, 28 Şubat 1933; Akşam, 28 Şubat 1933; Cumhuriyet, 28 Şubat 1933

Resmi dil konusuna şirketin Türkiye mümessili Hüsni Sadık Bey açıklık getirmiştir. "Yataklı Vagonlar Şirketi Beynelminel bir müessese olduğu için çalıştığı yerde şu yada bu lisanın kullanılacağı şeklinde bir emir yoktur. Her memleketin resmi lisanı ne ise şirket içinde o memlekette resmi lisan odur. Şirket bu esasa her yerde riayet ettiği içindir ki teşkilatını genişletme imkanı bulmuştur. Mösyö Jan bu esasa riayet etmediği gibi yetkisini aşarak usulsüz hareket etmiştir."¹⁵⁵

Öğrenci cephesinde ise öğrencinin aleyhine bir gelişme olmamıştır. Savcılık olayı araştırmaya devam etsede resmi bir şikayet olmadığından öğrenci hakkında herhangi bir soruşturma açılmamıştır. Bu arada yurdun değişik kesimlerinden MTTB ye gösterdiği hassasiyetten dolayı tebrik telgrafları yağmıştır.¹⁵⁶

Bursa gençliği de Halkevinde toplanarak hararetli bir miting gerçekleştirmiş, miting sonunda MTTB ye ve Gazi Hazretlerine "İstanbul'da yabancı bir şirketin saygısız mümessili tarafından Türkçemize karşı yapılan tecavüze karşı Darülfunun gençliğinin gösterdiği heyecanı kutlayan" bir telgraf çekilmiştir.¹⁵⁷

Şirketin merkezden istediği müfettiş, 28 Şubat'ta İstanbul'a ulaşmıştır. Mösyö Touchele isimdeki müfettiş önce şirketin Türkiye mümessili Hüsni Sadık Bey'le daha sonrada olayın müsebbibi Mösyö Jan ile görüşmüştür. Olay hakkında izahat isteyen gazetecilere ilk bilgilere göre bir yanlış anlama olduğunu belirtmiştir. Müfettişe göre Mösyö Jan, bulunduğu memleketin hissiyatını rencide edecek terbiyesiz bir insan değildir, ancak bu işte acemilik ve basiretsizlik gösterdiği açıktır ve tahkikat neticesi ne olursa olsun Türkiye'de bırakılmayaktır.¹⁵⁸

Şirketin Beynelmilel bir şirket olduğundan resmi lisanı bulunmadığını ancak dahili işlerde ve Fransa ile muhaberede Fransızca kullanıldığını, bunun haricinde memurun istediği lisanı kullanmakta serbest olduğunu müfettiş Touchele de te'yt etmiştir.¹⁵⁹

¹⁵⁵ Akşam, 28 Şubat 1933

¹⁵⁶ Son Posta, 28 Şubat 1933

¹⁵⁷ Milliyet, 1 Mart 1933

¹⁵⁸ Vakit, 1 Mart 1933

¹⁵⁹ Akşam, 1 mart 1933

Bu olay üzerine Türkçe konusunda duyarlılığı artan Darülfünunluların, yabancı isim ve alametler taşıyan bazı iş yerleri ve sinemalara mektup göndererek Türkçe isim kullanmalarını ihtar ettiği ve bazı iş yerlerinin bunun üzerine isimleri değiştirildiği görülmüştür.¹⁶⁰

Müfettiş, şirket üst yönetiminin de Türk kamuoyunu incilten bu olaydan dolayı müteessir olduğunu ve müdürün vaziyeti idare edememek itibarıyla kusurlu görülebileceği ancak Türk dilini küçük düşürme kastıyla hareket etmediğini iddia etmiştir.¹⁶¹

Vogon li olayına basın geniş yer ayırmış, ve günlerce bu husustaki neşriyata devam etmiştir. Basının hemen tamamında öğrencinin gösterisi haklı görülmüştür. Bazı gazeteler ise fazla araştırma yapmadan yaptığı yayınlarla halkı ve öğrenciyi tahrik etmiştir. olayın ertesi günü çıkan gazetelerin büyük çoğunluğu, ilk sayfalarını olaya ayırmış devam eden günlerde ise geniş yer ayırmıştır.¹⁶² Haber “gençliğin galyanı”¹⁶³ “Türke hürmet isteriz”¹⁶⁴ “Türkiye de Türk dili hakimdir.”¹⁶⁵ manyşetleriyle duyurulmuştur. Olayın ertesi günü Cumhuriyetteki köşesinde Yunus Nadi Vagon li olayını işlemiştir. Yunus Nadi'nin makalesinin çarpıcı bölümlerini aynen aktarıyoruz.

“...Böyle hissiyatı galyana getiren hadiselerle önüne geçilemeyen az çok şiddetli hareketleri mahsurlu görmek ve asla teşvik çihetine gitmemekle beraber her şeyden evvel bunlara sebep olan ilk münasebetsizliği asıl mesele saymakta tereddüt edemeyiz. Türk memuru Naci Bey'i Türkçe konuştuğundan dolayı azarlamaya ve cezalandırmaya kalkışan müdür, yalnız memleketin mukaddesatına hürmetsizlik etmiş değil, en basit medeni muaşeret kaidelerini bilmekten bile mahrum olduğunu göstermiştir...

Dünkü münayişlerde Türk Polisi kendisine terettüb eden inzibat ve asayiş vazifesini büyük bir gayretle ve cansiperane bir surette ifa eylemiştir. Ok yayından çıktıktan sonra hükümetin belli başlı yapacağı bittabi bundan ibaret olurdu. Bu günki

¹⁶⁰ **Vakit**, 3 Mart 1933

¹⁶¹ **Milliyet**, 1 Mart 1933

¹⁶² **Cumhuriyet**, 26 Şubat 1933

¹⁶³ **Cumhuriyet**, 26 Şubat 1933

¹⁶⁴ **Son Posta**, 26 Şubat 1933

¹⁶⁵ **Akşam**, 26 Şubat 1933

harap edilmiş kabirleri önünde ağlaşmaktadır. Razgart müftüsü, cemaat reisi ve Türk halkının imzalarıyla, Bulgar Nazırlarına, parlamentodaki grupların şeflerine, Bulgar gazetelerine telgraf çekilmiştir...”

Anadolu Ajansı-Bu hadiseyi ve sebeplerini aydınlatıcı tafsilat ve izahatın geleceği tabiidir...

Anadolu ajansının bu haberi gazetelerde “200 Bulgar Türk Mezarlığını yıktılar”,¹⁶⁷ “Türlere tecavüz edildi”¹⁶⁸ gibi ifadelerde tam sayfa manşetten verilmiştir.

Anadolu Ajansı muhabirinin bir sonraki gün gönderdiği haber önceki haberi teyid eder niteliktedir. Olay “Rudna Zatika”gibi aşırı milliyetçi örgütlerin tahrik ve tertibiyle çoğunluğunu öğrencilerin oluşturduğu 200 kişilik bir kalabalık tarafından gerçekleştirilmiştir. Olay için Hz.İsa'nın ölüm gününün seçilmesi ve kalabalığın elinde kasma ve küreklerle mezarlığa gelmeleri, planlı bir eylem olduğunu göstermektedir. Türk halkı olay gecesi Kaymakamı, ertesi gün de Savcıyı arayarak şikayette bulunmak istemişse de yerlerinde bulamamıştır. Bunun üzerine resmi makamlara telgraf çekilmiştir.¹⁶⁹

Bulgar İçişleri Bakanlığı umumi katibi Anadolu Ajansı muhabirine verdiği Beyanatta, olayın doğru olduğunu kabul etmiş, Razgart kaymakamından bilgi istendiğini ve Razgart'ın bağlı bulunduğu Rusçuk mutasarrıfının ve Sofya'dan bir müfettişin konuyu incelemek üzere Razgart'a gönderildiğini söylemiştir. Katibe göre söz konusu mezarlık arazisi belediyece kamulaştırılıp Türlere mezarlık için başka arazi gösterilmiş, ancak Türlükler ölülerini eski mezarlığa gömmeye devam ediyorlarmış. Olay muhtemelen belediye kararını emrivaki yapmak isteyen bir grup tarafından gerçekleştirilmiş. Razgart Polisi olaya müdahale etmiş, ancak gec kalmış. Bu arada hükümetin resmi yayın organı “Znane”gazetesi de olayı doğrulayarak, sebep olanların şiddetle cezalandırılacağını yazmıştır.¹⁷⁰

¹⁶⁷ **Vakit**, 18 Nisan 1933

¹⁶⁸ **Son Posta**, 18 Nisan 1933

¹⁶⁹ **Cumhuriyet**, 19 Nisan 1933; **Milliyet**, 19 Nisan 1933; **Son Posta** 19 Nisan 1933

¹⁷⁰ **Cumhuriyet**, 19 Nisan 1933; **Milliyet**, 19 Nisan 1933; **Vakit**, 19 Nisan 1933; **Son Posta**, 19 Nisan 1933

Olay Ankara da da büyük üzüntü ve tepkiyle karşılanmış, Sofya elçisinin olay hakkında göndereceği bilgiler sabırsızlıkla beklenmeye başlanmıştır.¹⁷¹

Anadolu Ajansı muhabirinin ilk haberinde olayın tam olarak hangi tarihte meydana geldiği belirtilmemekte birlikte daha sonraki yayınlardan 14/15 Nisan 1933 gecesi meydana geldiği anlaşılmaktadır.

Olayın yaşındığı günlerde Ankara da bulunan Bulgar matbuatı muharrirlerinden M.Tabakoff'un, Bulgar İçişleri Bakanlığı müsteşarlığından telefonla aldığı bilgiler, Bulgar makamlarının olayı önemsiz göstermeye çalıştıklarını göstermektedir. Bulgar makamlarına göre şehir planı tekrar yapıldığından Türk mezarlığı park haline dönüştürülmüş, ancak Türkler buna karşı çıkmışlardır. Bunun üzerine mesuliyetsiz serserilerden on kişilik küçük bir grup, bekçi kulübesini yıkmış, bir kaç mezar taşını sökmüştür. Polis hemen harekete geçerek saldırganları yakalamış ve adliyeye sevk etmiştir. Mezarların açılıp kemiklerin dağıtıldığı haberi doğru değildir.¹⁷²

Bulgaristan'ın Ankara büyükelçisi M.Antonof da 19 Nisanda, gazetecilere yaptığı açıklamada benzer ifadeler kullanmış. bekçi kulübesi ve mezarlığı çevreleyen tellerin tahribinden başka hasar olmadığını, olayın Bulgaristan da yaşayan Türklere yönelik bir hareket olmayıp lokal bir taşkınlık olduğunu ileri sürmüştür.¹⁷³

Saldırı tüm Türk halkı üzerinde olduğu gibi öğrenci arasında da üzüntü ve öfkeyle karşılanmıştır. Millî Türk Talebe Birliği idare heyeti derhal bir toplantı yaparak konuyu görüşme kararı almıştır.¹⁷⁴

İdare heyetinin kararı üzerine MTTB 19 Nisanda toplanarak konuyu görüşmüştür. Milliyet Gazetesi, birliğin toplantısında miting yapılması yönünde hararetli görüşmeler olmasına rağmen öğrencilerin teessürlerini hükümete bildirerek hükümetin alacağı tedbirleri bekleme kararı alındığını¹⁷⁵ yazmaktadır. Oysa 20 Nisan günü saat 16 sularında Birlik Umumi Katibi Şükrü Kaya imzasıyla Birliğin 23 Nisan pazar günü

¹⁷¹ **Hakimiyet-i Millîye**, 18 Nisan 1919

¹⁷² **Milliyet**, 19 Nisan 1933

¹⁷³ **Milliyet**, 20 Nisan 1933; **Vakit**, 20 Nisan 1933

¹⁷⁴ **Milliyet**, 19 Nisan 1933

¹⁷⁵ **Milliyet**, 20 Nisan 1933

Maçka'da Silahhane karşısında miting yapmak istediğine dair vilayete dilekçe verilmiştir.¹⁷⁶ Bu durumda Milliyet gazetesinin birlik toplantısında miting kararı alınmadığı yolundaki haberin doğru olmadığı anlaşılmaktadır.

Vilayet birlik tarafından yapılan miting başvurusuna olumsuz cevap verdiği gibi Millî Türk Talebe Birliği idere heyeti üyeleri ile diğer bazı öğrenci dernekleri idarecilerini vilayete çağırarak, "Bu hadiseyi bizzat takip mercii munhasıran hükümet olduğu, gayri mes'ul şahıs ve teşekküllerin bu hususta hiçbir harekete selahiyetleri bulunmadığı" şeklinde ikaz etmiştir.¹⁷⁷

Valiliğin mitinge izin vermemesi ve öğrenci derneklerin ide çağırarak uyarmasına rağmen, öğrenciler 21 Nisan günü saat 17'ye doğru Maçkadaki Bulgar konsoloslugu önünde beşer onar kişilik gruplar halinde toplanmaya başlamıştır. Civarda bulunan Şişli Terakki ve Feyziye liseleri öğrencilerinin ve seyirci halkın da katılımıyla çok büyük bir kalabalık meydana gelmiştir.¹⁷⁸ Aynı gün saat 16 da dilekçe verilip reddedilmesi üzerine bir saat sonra büyük bir kitlenin miting için toplanması Mili Türk Talebe Birliği'nin iyi organize olmuş bir dernek olduğunu göstermektedir.

Kalabalığın miktarını bazı gazeteler dörtbin olarak gösterirken ¹⁷⁹ on bine kadar götüren gazeteler de olmuştur.¹⁸⁰ Her halükarda kalabalık miktarın oldukça fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Millî Türk Talebe Birliği Başkanı Tefik Celal (İleri) toplanan kalabalığı hitaben heyecanlı bir konuşma yapmıştır. Gazetelerin çoğu birlik başkanının konuşmasını tamamlayamadan polis kalabalığa müdahale ettiğini ve herhangi bir olay çıkmadan kalabalığın konsolosluk önünden uzaklaştırıldığını yazmakta ¹⁸¹ ise de Son Posta gazetesine göre kalabalık Tefik Bey'in konuşmasından sonra İstiklal Marşı da

¹⁷⁶ *Vakit*, 21 Nisan 1933; *Akşam*, 21 Nisan 1933

¹⁷⁷ *Milliyet*, 21 Nisan 1933

¹⁷⁸ *Akşam*, 21 Nisan 1933; *Cumhuriyet*, 21 Nisan 1933; *Vakit*, 21 Nisan 1933; *Son Posta*, 21 Nisan 1933

¹⁷⁹ *Son Posta*, 21 Nisan 1933

¹⁸⁰ *Birlik*, S.II, Mayıs 1934

¹⁸¹ *Milliyet*, 21 Nisan 1933; *Cumhuriyet*, 21 Nisan 1933; *Vakit*, 21 Nisan 1933; *Akşam*, 21 Nisan 1933

okunduktan sonra dağılmıştır.¹⁸² Tevfik Celal Bey sık sık alkış ve sloganlarla kesilen konuşmasında şu görüşlere yer vermiştir;¹⁸³

“-Arkadaşlar bu gün burada toplanan Türk Gençliği dünyanın en asil, en yüksek, en temiz, en mert, en alicenap gençliğidir. Uzak illerde toprak altında yatan Türklerin müdafaasız kemikleri bir kaç sefil tarafından çıkarılmıştır.Ölülere hürmet insanlığın en yüksek ve ezeli şiarlarından biridir. Onlar bizim ölülerimize kıyamete kadar kainatın tel'in edeceği bir alçaklık ettiler. Biz onlara aynı şekilde muamele etmeyi aklımıza getirmeyi bile ömrümüzün sonuna kadar yüzlerimizi kızartacak bir zül sayarız. Biz o rezillere,o alçaklara bize yakışan şekilde hareket ederiz!..

Şimdi buradan bizim kanımızı taşıyan ölülere el uzatanların kanlarını taşıyanların mezarlığına gideceğiz. Oradaki mezarların üzerine çelenklerin çiçeklerini serpererek vicdansızlara, alçaklara ölülere hürmet etmesini göstereceğiz!..

Gitmeden evvel bu alçaklaığı yapanların mensup olduğu hükümeti burada temsil edenlerin oturduğu bu taş binanın manevi şahsiyetinde Bulgar milletine hitab edeyim...(Konsolosluk binasına dönerek)

Ey Bulgar Hükümeti! Bulgar Milleti! Dostuz diyorsunuz. Siz dostuz derken içinizde sivri dişlerini kinle göstererek hayvani kinlerini toprakların altındaki mezarlarında ebedi uykuya dalmış kandaşlarımızın kemiklerine el uzatmaya kadar ileri vardırıarak gösteren mel'un lar çıkıyor. Eğer dostsak bu hainlere hükümetinizin alakası olmadığını bildirin,o başları ezin. Eğer dost değilsek hakikatleri dolambaşlı yollardan dolaşarak anlatmak alçaklığına tenezzül etmeyin, açık söyleyin.

Türk milleti dostlarına fedakarlık etmesini bildiği kadar düşmanlarına mukabele etmekte tereddüt göstermemeyi de bilir.”

Konsolosluk önünden dağıtılan öğrencilerin bir kısmı ara sokaklardan ve değişik yönlerden Bulgar mezarlığı önüne gelerek daha önceden orada toplanmış olan grupta birleşip yine büyük bir kalabalık oluşturmuştur. Öğrencilerin mezarlık içine girme

¹⁸² Son Posta, 21 Nisan 1933

¹⁸³ Son Posta, 21 Nisan 1933

isteğine polis ve jandarma kuvvetleri engel olmaya çalışmışsa da bir kısmı mezarlık içine girmeyi başarmıştır. Mezarlığa çelenk koyan öğrenciler “Bulgarlar bizden insanlık ve medeniyet dersi almalıdır. Biz ölümlere hakaret değil böylece hürmet ederiz.” tarzında konuşmalar yapmışlar ardından polis ve jandarmanın müdahalesiyle bir taşkınlığa meydan verilmeden mezarlıktan çıkarılmışlardır.¹⁸⁴

Gösterici öğrenciler mezarlıktan dağıtıldıktan sonra yine değişik sokaklardan bir araya gelerek Hamam Harbiye ve Tramvay yolu ile Taksime doğru yürüyüş yapmak istemiş, ancak Pengaltı karakolu önüne geldiklerinde takviye edilen polis kuvvetleri kafiye durdurmuş ve yaptıklarının kanunsuz olduğu, dağılmadıkları takdirde zor kullanılacağı ihtarı yapılmıştır. Öğrenciler dağılmamakta ve yürüyüşe devam etmekte ısrar edince polis, zor kullanarak öğrencileri dağıtmış, topluluğu teşvik ve tahrik edenler yakalanarak karakola getirilmiştir. Böylece saat 17 de başlayan izinsiz Razgart Mitingi 2,5 saatlik bir mücadeleden sonra saat 19.30 da sona ermiştir.¹⁸⁵

Öğrenci kafilesinin önünde bayraklarla yürütenlerin ve kafilenin büyük bir kısmının Darülfünunun ve yüksek tahsil talebisi olduğu, Talebe Birliği başkan ve yöneticilerinin topluluk arasında dolaşarak zaman zaman topluluğu tahrik ettikleri görülmüştür. Polisin vaktinde ve olayın seyirine göre aldığı derece derece tedbirler sayesinde gösteri sırasında resmi yada özel hiç bir müesseseye tecavüze meydan verilmemiştir.¹⁸⁶

Olaydan sonra gazetelerde “Selahiyatdar bir makamın” olay hakkında yaptığı bir açıklama yayınlanmıştır. Gazetelerde bu makamın neresi olduğu belirtilmemekle birlikte bizce açıklamayı vilayet yapmıştır.¹⁸⁷

“-Fenalığa fenalıkla mukabele esasen doğru değildir. Türk gençliğinin asalet ve nezahatine şüphe yoktur. Gençliğimiz ne kadar nezih ve dikkatli olursa olsun, aralarına gene bir takım yabancı emellere hizmet edebilecek ve ne oldukları belirsiz insanların karışabilmesi imkan ve ihtimalleri her zaman tevakkisi lazım gelen bir nokta olarak

¹⁸⁴ Cumhuriyet, 21 Nisan 1933; Milliyet, 21 Nisan 1933; Akşam, 21 Nisan 1933

¹⁸⁵ Milliyet, 21 Nisan 1933; Vakit, 21 Nisan 1933; Cumhuriyet, 21 Nisan 1933

¹⁸⁶ Cumhuriyet, 21 Nisan 1933; Milliyet, 21 Nisan 1933

¹⁸⁷ Vakit, 21 Nisan 1933; Cumhuriyet, 21 Nisan 1933; Milliyet, 21 Nisan 1933

bilinmelidir. Dünki hadiseyi ika edenlerin her hangi yabancı bir tahrikatla hareketlerinden şüphelenilmektedir. Bu cihet zabıtaca ehemmiyetle tahkik ve tamik edilmektedir..

Bu gibi taşkın hareketler hiç şüphesiz hükümetin siyasetine tamamiyle muhaliftir. Filhakika gençliğin bu hassasiyeti nezih bir tecelli olmakla beraber her hususta her zaman uyanık ve pek hassas olan Cumhuriyet Hükümetinin kararları haricindeki hareketler daima zararlı olur. Bunun için dünki hadiseyi teessüre değer buluruz...

Hükümetin umumi siyasetine ve memleketin sükununa muhalif ve kanuna mugayyir bu kabil taşkın hareketlere ve inzibatsızlığa asla müsamaha edilemez."

Kaynağı tam belli olmamakla birlikte vilayetten yada hükümetten gelmiş olması muhtemel bu açıklamada öğrencinin art niyetli bir takım çevreler tarafından yönlendirildiği üzerinde durulmuş ise de araştırmalarımızda bu yönde bir bilgiye ulaşamamıştır.

Gösteri sonunda aralarında Millî Türk Talebe Birliği reisi Tevfik Celal (İleri)ve genel sekreteri Şükrü Kaya'ın da bulunduğu seksentüç kişi gözaltına alınmıştır.¹⁸⁸

21 Nisan tarihli gazetelerin tamamında ; "*hükümetin men 'ine rağmen memlekette gayri mes'ul şahıs ve teşekküllerin bu şekilde hareketlerinin tekerrürüne mahal verilmemesi noktasından Talebe Birliğinin Set ve Feshi takarrur etmiştir*" şeklinde bir haber yer almışsa da ¹⁸⁹ 24 Nisanda birliğin olağanüstü kongresine izin verildiğine dair haberler ¹⁹⁰ kapanma haberlerinin asılsız olduğunu göstermektedir. Muammer Taylak da kitabında Razgart mitinginden sonra birliğin kapatıldığını yazmakta ise de onun da bu bilgiyi 21 Nisan tarihli gazetelerden aldığı anlaşılmaktadır.¹⁹¹

¹⁸⁸ **Vakit**, 21 Nisan 1933; **Cumhuriyet**, 21 Nisan 1933; **Akşam**, 21 Nisan 1933; **Milîyet**, 21 Nisan 1933

¹⁸⁹ **Millîyet**, 21 Nisan 1933; **Cumhuriyet**, 21 Nisan 1933; **Akşam**, 21 Nisan 1933; **Vakit**, 21 Nisan 1933

¹⁹⁰ **Vakit**, 25 Nisan 1933

¹⁹¹ Taylak, age., s.128

Razgart mitinginden sonra MTTB nin kapatılması söz konusu olmamakla birlikte 1934 senesinde İstanbul Valiliğinin birliğin kapatılması isteği ile vekaletle yazdığı yazıda izinsiz Razgart mitingi kapatma talebinin gerekçelerinden birini oluşturacaktır.¹⁹²

Olay hakkındaki soruşturma iki yönden yapılmıştır. Teşvik ve tahrikçiler ile olaya katılıp fiili mukavemette bulunanlar ayrı ayrı tesbit edilmeye çalışılmıştır. Gençler ilk sorgularında olayın bir tertip eseri olmadığını hatta ortada bir gösteri bile söz konusu olmayıp sadece Bulgar Mezarlığına çelenk koyarak Razgart hadisesine asilane bir şekilde karşılık vermek düşüncesiyle hareket ettiklerini söylemişlerdir.¹⁹³

Tutuklular arasında bulunan birlik başkanı Tefik Bey ile genel sekreter Şükrü Kaya ve idare heyeti üyeleri, tahrik ve teşvikçi olarak sorgulanmıştır. Gözaltındaki öğrencilerin bir çoğu ise kendilerinin olayla bir ilgilerinin olmayıp olay sırasında tesadüfen oradan geçerken yakalandıklarını iddia etmişlerdir.¹⁹⁴

İlk sorguları gece saat ikiye kadar devam eden öğrencilerden altmış'ı tutuksuz yargılanmak üzere gece saat ikide (21/22 Nisan gecesi) salıverilmiş geriye kalan 23 öğrenci ise Zabıtaya hakaret ve vazifeden men suçundan sanık sıfatıyla mevcutlu olarak Adliye'ye gönderilmek üzere gözaltında tutulmaya devam edilmiştir.¹⁹⁵

Gözaltında bulunan 23 öğrenci 22 Nisan günü Sultanahmet Sulh Ceza Mahkemesine sevk edilmiştir. Mahkemede ifadesinde Tefik Celal Bey;

"-Ben talebeyi gayri kanuni harekete teşvik etmedim. Bilakis talebiyi itidale, asayişe kanuna ve disipline riayete sevkettim. Rolüm gençliğin tüm hareketlerinde muhtemel taşkınlıkların önüne geçmek ve onları daima salim yola sevk etmek. Talebe birliği idare heyeti, böyle bir gösteri için karar vermiş değildir. Biz 23 Nisan Bayramındaki tezahürat için hazırlanıyorduk. Miting için mücadele verilmediğini hadisenin vukuundan sonra gece oniki de öğrendim" demiştir. Sulh Ceza mahkemesi 23

¹⁹² Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi, Arşiv No.4, Dosya No.34.16.046/1, 13.11.1934 Tarihli Belge. (Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi bundan böyle EGMA olarak geçecektir)

¹⁹³ Vakıf, 22 Nisan 1933

¹⁹⁴ Vakıf, 22 Nisan 1933

¹⁹⁵ Cumhuriyet, 22 Nisan 1933

öğrencinin sorgulamalarına mütaakiben haklarında tutuklama müzekkeresi keserek cezaevine göndermiştir. Tutuklananlar başkan Tefvik Celal, Umumi katip Şükra Kaya, idare heyetinden Adnan, Cahit ve Şevki ile üyelerden Hüdai, Hikmet, Adnan, Muhlis, Cemal, Şevket, Necati, Burhan, Hakkı, Abdullah, Selim İlhan, Tarık, Aziz, Ali Bekir ve Mehmet isimli öğrencilerdir.¹⁹⁶

Bu arada MTTB nin kapatılması için polis tarafından valiliğe müracaat edilmiş olduğu yolundaki haberler üzerine birlik kongre heyeti 22 Nisan'da toplanarak konuyu görüşmüştür. Toplantı Neticesinde Gazi Hazretlerin, Başvekile ve Dahiliye vekiline birer telgraf gönderilerek son gösteri ile birliğin ilgisi olmadığı anlatılması ve birliğin kapatılması durumunda, "Türk Talebe Cemiyetleri Birliği" adıyla yeni bir birlik kurulması karına varılmıştır.¹⁹⁷ Yine aynı toplantıda 25 Nisan da bir olağanüstü kongre toplanmasına karar verilmiştir. Kongre için vilayete yapılan müracaatta da olumlu cevap alınmıştır.¹⁹⁸

25 Nisan günü bir taraftan MTTB nin olağanüstü kongresi toplanırken diğer taraftan da beş gündür tutuklu bulunan gösterici öğrencilerin duruşması yapılmıştır.¹⁹⁹ Öğrencilerin savunmalarını başta İrfan Emin ve Ethem Ruhi Bey olmak üzere yirmiden fazla gönüllü avukat üstlenmiştir.²⁰⁰ Yüzlerce öğrencininde izleyici olarak katıldığı duruşma sonunda mahkeme "Beş günden beri mevkuf bulunan talebenin her birinin şeref ve haysiyet sahibi, münevver yüksek tahsil gençleri oldukları, tahkikatın uzuyarak mevkufiyet halinin devamının gençlerin mağduriyetini mucip olacağını nazarı dikkate alarak". tutuklu 23 genci tahliye etmiştir.²⁰¹

Tutuklu öğrencilerin tahliye edildiği saatlerde birliğin Halkevinde yaptığı olağanüstü kongre hararetli konuşmalarla devam etmiştir. Kongre başladığında halen tutuklu bulunan Tefvik Bey bir hürmet gösterisi olarak kongrenin gıyabi başkanı siçilmiştir. Yapılan konuşmalarda Bu gibi millî işlerde birliğin daima önde olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu arada tutuklu arkadaşlarının serbest bırakılması için

¹⁹⁶ Akşam, 23 Nisan 1933

¹⁹⁷ Vakıf, 23 Nisan 1933

¹⁹⁸ Vakıf, 25 Nisan 1933

¹⁹⁹ Cumhuriyet, 26 Nisan 1933; Son Posta, 26 Nisan 1933; Vakıf, 26 Nisan 1933

²⁰⁰ Vakıf, 25 Nisan 1933; Cumhuriyet, 25 Nisan 1933

²⁰¹ Akşam, 26 Nisan 1933; Cumhuriyet, 26 Nisan 1933

bazı makamlar nezdinde tavassut yapılması fikri rahatsızlık uyandırmış,gençliğin böyle bir çabadan uzak olacağı Türk hakim ve adliyesinin ve vicdanından şüphe duyulmadığı vurgulanmıştır.²⁰²

Millî Türk Talebe Birliği idare heyeti 27 Nisan 1933 tarihinde birlik binasında bir toplantı yaparak son gösterinin bir değerlendirmesini yapmış ve gösteriyle ilgili bir "İzahname" hazırlanarak yayınlanmasına karar verilmiştir.Toplantıda ayrıca birlik tarafından bir gazete çıkarılması fikri de benimsenmiştir.Birliğin gösteri ile izahnamesi şu şekildedir:²⁰³

"-Millî Türk Talebe Birliği son nümayiş hadiselerinin eskâr-ı umumîyeye yanlış olarak aksettiren bazı neşriyat münasebetiyle vaziyeti tavzihe luzum görmüştür.Bu Beyanname ile hakikatı tebaruz ettirmek istiyoruz. 20 Nisan Perşembe günü yapılan nümayiş katiyyen birlik tarafından tertip edilmemiştir.Birlik aynı gün saat 15'te yaptığı bir içtimada Razgart hadisesini protosto etmek için bir miting yapılmasına karar vermiş,bunun tarihini 23 Nisan olarak tesbit etmiş ve vilayete müracaat ederek resmen müsaade istemiştir.Vilayet bu mitinge müsaade etmediğini saat 24'te polis müdüriyetinde bulunan idare heyetine tebliğ etmiştir.

Aynı gün yapılan müsadesiz nümayişin birlik tarafından ihzar edildiğini tasavvur etmek, Millî Türk Talebe Birliği'nin kanuna riayetkar olmayan ve gayri mes'ul şahıslar tarafından idare edilen bir teşekkül olduğunu kabul etmek demektir ki bunda Millî Talebe birliğini tenzih ederiz...

Hadise esnasında orada bulunan ve tevkif edilen bir kısım idare heyeti azasına gelince;bu arkadaşlarımız hadise mahalinde sırf birlik tarafından ihzar edildiği şayi olan nümayişin mahiyetini anlamak için bulunmuşlar ve hatta Türk gençliğini mes'ul vaziyete düşürebilecek olan birtakım müfrit hareketlere de mani olmuşlardır.Bu noktaları bütün vesikaları ile Cumhuriyet Mahkemesinin huzurunda ispat edecekler ve Millî Türk Talebe Birliği'nin şuurlu insanlar tarafından idare edildiğini eskâr-ı umumîye anlatacaklardır...

²⁰² Akşam, 26 Nisan 1933

²⁰³ Vakit, 28 Nisan 1933

Bu son nümeyiş hadisesi münasebeti ile yüksek tahsil gençliğinin bir takım muzır fikirler bayağı teşviklerle hareket ettiğini ima eden neşriyat da yapılmıştır. Gençliği temsil eden bir teşekkül olması itibarıyla Millî Türk Talebe Birliği bu neşriyatı şiddetle reddeder...

Tam Cumhuriyetçi, koyu milliyet perver, tam kanun seven fertlerden teşekkül eden bu günkü nesle yabani bir tesirin nüfuz edebileceğini, cumhuriyetçilikten, milliyet perverlikten, kanun perestlikten aykırı bir fikrin telkin edilebileceğini kabul etmek, münevver gençliğe en ağır bir isnatta bulunmak iftira etmek demektir. Millî Türk Talebe Birliği bu kötü iftiraları reddetmeyi en büyük vazifelerden birisi sayar..”

MTTB nin izahnamesinde birlik aleyhine yapılan neşriyatların eleştirildiği görülüyor. Gerçektende Razgart mitinginin basındaki yankısı önceki öğrenci olaylarından biraz değişik olmuştur. Tramvay olayı, Hronika olayı ve Vagon-li olayında da öğrenciler izinsiz gösteriler yapmış hatta bazı müesseselerde önemli zararlar meydana getirmiş olmalarına rağmen basın tarafından fazla suçlayıcı yazılar yazılmamıştır. Razgart mitinginde ise her hangi bir zarar söz konusu olmadığı halde önceki olaylara nazaran gençliğin daha çok eleştirildiği görülmektedir.

Akşam gazetesi olaya ılımlı bir şekilde yaklaşarak “Dünkü nümeyiş usülsüz olmakla birlikte katiyyen taşkınlık eseri görülmediğini; bilakis Bulgar mezarlığına çelenk konması gibi asilane bir davranışta bulunulduğunu kaydetmek lazımdır” diye yazmıştır.²⁰⁴ Son Posta gazetesi ise öğrenciye toz kondurmadığı gibi öğrencinin davranışını adeta alkışlar nitelikte yayın yapmıştır.²⁰⁵ Ancak öğrencilere sert eleştiriler yönelten yayınlar da görülmüştür. Milliyet gazetesinden Ahmet Şükrü bunlardan biridir. Ahmet Şükrü’nün 22 Nisan 1933 tarihli “Nümeyiş hadisesi” başlıklı makalesinin bazı bölümlerini aynen aktarıyoruz.²⁰⁶

“Razgarttaki müessif hadise İstanbul da daha az müessif olmayan bir hadiseye neden oldu. Razgart hadisesinin duygulu ve faziletli Türk gençliği arasında teessür uyandırması tabii idi... Unutulmamalıdır ki, gençlik ne kadar duygulu ise hükümet de

²⁰⁴ Akşam, 21 Nisan 1933

²⁰⁵ Son Posta, 21 Nisan 1933

²⁰⁶ Ahmet Şükrü, “Nümeyiş Hadisesi”. Milliyet, 22 Nisan 1933

Millî davaları daima hassasiyetle müdafaa eden bir Cumhuriyet Hükümetidir...Hükümet bazı yüksek menfaatler namına nümâyış yapılmasını men etmiş ise bunun bir takım makul sebeblere istinat ettiğine inanmak lazımdır.Sonra ortada asayişin muhafazası mülahazası vardır.Tecrübe göstermiştir ki bazan bu nevi toplanmalar muhteris ve menfaatsız kimseler için bulanık suda balık avlamak vesilesidir.Gençliğin saf ve necip duyguları bize dost olmayan unsurlar tarafından istismar edilebilir...Kaldı ki Razgart hadisesinin Bulgar efkar-ı umumiyesi arasında uyandırdığı akislerin de derin teessürden ibaret olduğunu görüyoruz...Biz Türk Bulgar dostluğuna inanırız.Bulgarların da Türklerle dostluğu millî bir siyaset olarak kabul ettiklerine kaniyiz...Genç, ihtiyar hepimize terettüp eden vazife omuzlarında ağır bir mes'uliyet taşıyan devlet adamlarının bu yoldaki mesailerini kolaylaştırmaktır.”

Milliyet gazetesinden başka gazeteler de öğrenciler biraz fazla eleştirilmiş olacak ki olaydan bir yıl sonra MTTB'nin yayın organı birlik gazetesinde “Kara bir yıl dönümü” başlığı ile yayınlanan ilanda gazetelerin razgart mitingine karşı takındıkları tutum ağır bir dille eleştirilmiştir.²⁰⁷

“14/15 Nisan 1934 kap kara bir gündür.Geçen yıl bu gün sırtlan zihniyetli bir grup Türk atalarının şerefli ve nurlu mezarlarını kirletmeye yeltenmişlerdi.Dirilerle boy ölçüşemeyen bu mezar kahramanları Türk varlığını ogün içten yaraladılar ve acımız hala dinmemiştir.

Bu acı ile 20 Nisan da Türk çocukları bu günki vazifelerini yapmak için toplandılar.10 bin arkadaşımızın karıştığı bir topluluk Bulgar mezarlığına çiçek koydu.Topluluk büyük bir coşkunlukla millî şarkılarını söyledi.Vatan vazifeleri etrafındaki birliğini ve kinini haykırdı.Bu nümâyış grupların kendi içinden doğmuş ve bir tufan haline gelmiştir.

Fakat hadisede gazetelerin takındığı garip tavrı anlatmak çok acıdır.Ve biz bunu hakikaten Razgart meselesinden daha kara bir hatıra ile anarız. O vakit gazetemiz bulunmadığı için vak'anın iç yüzünü ekfarı umumiye ye duyuramamıştık.Sonraları hakikatı kabul ve ilana mecbur kaldıkları görüldü.Fakat ne yazık ki yabancı neşriyat

²⁰⁷ Birlik, S.11, Mayıs 1934

Türk süngüleri karşısında Türk gençlerinin resimlerini bastı.Hadiseleri bam başka anlattı.Ve yabancı siyaset adamlarına kaçamak imkanı verdi.Gazeteliri bu cereyana sevk eden gizli kuvveti kısa bir zaman sonra sezdik...

Bu gün bu acıları tazelemekle kuvvetimizi ve kinimizi tazeliyoruz.O gün söyledik ve söylüyoruz; Kara ormanlarda ok atan koç döğüştüren büyük ataların büyük hatıralarını korumak, şereflerini yükseltmek için Türk çocukları ulu yeminlerini tazelemişlerdir.Bu hadiseden dolayı hala muhakemeleri devam etmekte olan arkadaşların üzüntülerine birlikte karışır ve bir an evvel kurtulmalarını diler.Her vakit onlarla beraber olduğumuzu tekrarlarız.

Arkadaşlarımıza teselli ve yardım elini uzatan Avukat İrfan Emin ve Ethem Ruhi Beylere, yardımlarını vadeden diğer bütün avukatlarımıza teşekkürü borç biliriz..."

6. Yerli Malı Mitingi (28 Aralık 1933)

Millî Türk Talebe Birliği tarafından 1929 yılında gerçekleştirilen “yerli malı mitingi” nde 4 nisan yerli malı bayramı olarak kabul edilmesi kararlaştırılmıştı. Birliğin daha sonraki bir tarihte her senenin son perşembe gününü yerli malları günü olarak kabulü anlaşılmaktadır.²⁰⁸ 1933 senesinin son perşembesi olan 28 Aralık günü Millî Türk Talebe Birliği tarafından bir “Yerli malı mitingi” daha gerçekleştirilmiştir.Birlik mümessilleri öğrencileri mitinge bir davetiye ile çağırmışlardır.²⁰⁹

“-Kardeş!..

Yerli malın sürümü için çalışan yurttta düşkünlük olmaz.Memleketi ve birliğini seversen yerli malı mitingine gel..."

Bu davet üzerine 28 Aralık 1933 günü üniversite konferans salonunda büyük bir miting gerçekleştirilmiştir.Salon MTTB bayrakları ve “müesseseler adınız Türçe olsun”

²⁰⁸ Vakit, 29 Aralık 1933

²⁰⁹ Cumhuriyet, 29 Aralık 1933

ibareli pankartlarla doldurulmuş ve gelenlere “yerli malı ve tasarruf” adalı bir risale dağıtılmıştır.²¹⁰

Saat on dörtte İstiklal Marşıyla başlayan miting hukuk fakültesi iktisad doçenti Muhlis Ethem Bey’in konuşmasıyla devam etmiştir.²¹¹

“-Cumhuriyetten evvel Türkiye müstemleke halinde idi.Lozan sulhu iktisadi kurtuluşumuzu da temin etmiştir.Müstakil ve Millî bir iktisada doğru gidiyoruz.Bütün işlerimizi millî sermaye ile başaracağız.Hiç yememek para sarfetmemek tasarruf değildir.Yerli malları almakla tasarrufu temin etmiş oluruz.Eskiden mazlum olan Türkiye bu gün müstahsil olmuştur.Avrupa da fabrikalar kapanırken bizde bir çok fabrika açılıyor.Avrupadan yalnız imal edmediğimiz şeyleri almalıyız.Makine,kahve,çay gibi yerli malı ecnebi malı kadar iyi olmasa bile tercih etmeliyiz.Üniversite gençliği yalnız tezahüratla iktifa etmeyerek bir kooperatif vucuda getirmeli.; üniversite talebelerinin bütün ihtiyaçları bu kooperatifin açacağı lokanta satış mağzası ve talebe evi ile temin edilmelidir.Talebe kendine terettüb eden bu vaziyeti yapmakla kendi işlerini bizzat başarmış ve millî tasarruf ve iktisada hizmet etmiş olur...”

Muhlis Bey den sonra edebiyat fakültesi talebesinden Bedia Salahattin Hanım söz alarak Türk kadınlarının Avrupa malı kullanmalarını şiddetle tenkit etmiş ve bütün kadınları iktisat hareketine katılmaya davet etmiştir.Daha sonra birlik reisi Zeki Bey yerli malı kullanmak lüzumuna dair bir nutuk söylemiş ve ardından Cumhuriyet ve gençlik marşları söylenerek mitingin salon bölümü sona ermiştir.²¹²

Konferans salonundan çıkan öğrenciler bir yürüyüş alayı meydana getirerek tramvay yolunu takiben yürümeye başlamıştır.Alayın başında iki Türk Bayrağı ile MTTB bayrağı onun arkasında da öğrencilerin taşıdıkları yerli malı lehine bir çok döviz ve pankart yer almıştır.Saat onbeşe doğru Cumhuriyet ve gençlik marşlarını söyleyerek taksime doğru ilerlemeye başlayan öğrenciler Ziya Gökalp’in mezarı önünden geçerken durarak saygı duruşunda bulunmuştur. Polis tramvay güzergahında tertibat almış ise de yürüyüş nedeni ile tramvay seferleri bir süre aksamıştır.Ziya Gökalp’in mezarı önündeki

²¹⁰ Cumhuriyet, 29 Aralık 1933; Vakit, 29 Aralık 1933

²¹¹ Cumhuriyet, 29 Aralık 1933; Vakit, 19 Aralık 1933

²¹² Cumhuriyet, 29 Kasım 1924; Vakit, 29 Kasım 1924

saygı duruşundan sonra tıp fakültesinden Ahmet Zeki topluluğa hitaben “yaptığımız ne nümâyış ne miting ne gösteridir.Biz Türk gençliğinin kuracağı iktisat abidesinin temelini atmak merasimi yapıyoruz.” demiştir.Birlik binası önüne gelindiğinde yine kısa müddet durularak tezahüratlar yapılmış ardından “yerli malı çok yaşa” tezahüratlarıyla yola devam edilmiştir.²¹³

Yürüyüş alayı Bahçekapıda Sümerbank fabrikaları yerli mallar pazarı önünde durmuş ve burada Bedri Hakkı Bey Türk mallarından bir kısmını göstererek,bir çok mamülün ecnebi malların üstünde olduğunu izah etmiştir.Buradan Beyoğluna gelen öğrenciler şehir tiyatroları önüne geldiklerinde, tıp öğrencilerinden Fahri Bey oynanan piyesler ve operetler aleyhine,

“-Bu eserler Türk zevkine ve içtimai hayatına uygun değildir.Lüküs hayat gibi açık saçık operetler yerine Türk ruhuna hitap edebilecek, yerli malların propogandasını yapacak eserler istiyoruz.Operetten başka bir şey oynanmayacaksa tiyatrolar kapatılsın.”

Şeklinde bir konuşma yapmıştır.²¹⁴

“Yaşasın Gazi” sloganlarıyla İstiklal caddesine çıkan alay Galatasarayaya gelindiğinde tekrar durmuş ve burada talebeden Sadık Bey yabancı isimli müesseseler hakkında şu konuşmayı yapmıştır.²¹⁵

“Bunlarla mücadele edeceğiz bazıları gençliğin ikazına rağmen halen müesseselerinin yabancı isimlerini muhafaza ediyorlar. Hasis menfaatleri için Türk izzet-i nefsinin ayak altına aldırılmayacağız.Bu müesseselere alenen teessüf ederiz.”

Sadık Bey’in konuşmasından öğrencinin daha önceden yabancı isimli müesseseleri isimlerini değiştirmeleri için sıkıştırdığı anlaşılmaktadır.

Slogan ve tezahüratlarla yoluna devam eden öğrenci Tokatlayanda tekrar durmuş ve burada birlik başkanı Zeki Bey arkadaşları tarafından omuza alınarak şu konuşmayı yapmıştır.²¹⁶

²¹³ Cumhuriyet, 29 Aralık 1933; Vakit,29 Aralık 1933

²¹⁴ Cumhuriyet, 29 Aralık 1933

²¹⁵ Cumhuriyet, 29 Aralık 1933

“Ecnebi misafirleri severiz.Fakat bu yurttta bulunan ve hayatlarını kazanan yabancılar da Türklüğe karşı hürmet etmeye mecburlardır. Burada yalnız Türkçe hakimdir. Bazı müesseselerin isimleri yabancıdır.Bu isimler ortadan kalkacaktır...”

Zeki Bey’in konuşmasını şiddetle alkışlayan öğrenciler İstiklal Marşı söyledikten sonra yollarına devam etmişler. Beyoğlundaki Artistik sineması önünde tekrar durmuş ve sinemanın sinemanın ismini değiştirmesini istemişler sinema yöneticilerinden bu konuda söz aldıktan sonra yürümeye devam etmişlerdir.Yürüyüşe devam ederken “Moskova” “pegrograt” “Şikago” “Kivef” gibi yabancı isimli müesseseler önünde de aynı şekilde tezahüratlar yapılmıştır.²¹⁷

Polisin müdahalesini gerektirecek bir hareket yapmaksızın yürüyüş alayı taksim Abidesi önüne gelmiştir.Abide önünde birlik reisi Zeki Bey son sözleri söyleyerek Cumhuriyet gençliğinin vakurla yaptığı bu mitinge iştirak edenleri tebrik etmiş ve herkesi yerli mallar mücadelesine aynı şiddetle devamı davet etmiştir.²¹⁸

Miting, öğrencilerin İstiklal ve gençlik marşlarını söylemesiyle dağılmıştır.Miting tertip heyeti mitingten sonra yüksek makamlara telgraflar çekerek,gençliğin saygılarını bildirmiştir.²¹⁹

7. Hatay Mitingi (21 Kasım 1936)

Sancak (Hatay)Türklüğünün,bütün baskılara rağmen Suriye seçimlerine iştirak etmemek suretiyle bütün dünyaya karşı gösterdiği iştah ettiği birlik ana vatanda geniş sevgi ve heyecan ile karşılanmıştır. Millî Türk Talebe Birliği bu büyük hadiseyi kutlamak ve Türklere yapılan zulüm ve haksızlıkları protesto etmek için büyük bir miting düzenlemeye karar vermiştir 19 Kasımda bir dilekçeyle vilayetten müsaadesi istenen miting 21 Kasım 1936 günü saat 14’te Bayezit Cumhuriyet meydanında yapılacaktır.Bütün üniversite öğrencilerininin katılması planlanan miting Bayezittan

²¹⁶ **Vakit**, 29 Aralık 1933; **Cumhuriyet**, 29 Aralık 1933

²¹⁷ **Cumhuriyet**, 29 Aralık 1933; **Vakit**, 29 Aralık 1933

²¹⁸ **Cumhuriyet**, 29 Aralık 1933

²¹⁹ **Cumhuriyet**, 29 Aralık 1933; **Vakit**, 29 Aralık 1933

Divan yolu,Ankara Caddesi ,köprü, Şişhane ve İstiklal caddesi yoluyla Taksim Cumhuriyet abidesi önünde toplanılmak suretiyle ifa edilecektir.²²⁰

İstanbul valiliği miting müracaatının yapıldığı aynı gün durumu bir şifre ile Dahiliye Vekaletine bildirerek izin verilip verilmemesi konusunda görüş istemiştir.²²¹

“Dahiliye Vekaletine,

Antakya - İskenderun davasının diploması yoluyla memleketimizin lehine hal edileceğinden bütün milletle beraber emin bulunan gençliğin,bu yerlerde Türklere karşı son günlerde yapılan zulüm ve tecavüze ve hürriyet haklarına vaki tavrı Dünya müvacehesinde protesto etmediği düşünerek bu maksatla Tür milletinin karakterine uygun intizamla 21/11/1936 cumartesi günü saat 14 de Bayezit meydanında bir miting yaparak Taksim abidesine çelenk koymaya müsadde isteyen MTTB'ye tarafından vilayete muvafık olup olmayacağını bildirilmesine müsadelerinizi arz ederim.

İstanbul Valisi

Muhittin Üstündağ”

Vilayet Ankaradan görüş soracağı için MTTB'ye aynı gün cevap verememiş ,ancak birlik müsaddeyi beklemeksizin mitingle ilgili duyurular yapmıştır.Birliğin 20 Kasım 1936 tarihli gazetelerde yer alan mitinge çağrı Beyannamesi şöyledir.²²²

“Arkadaş!..

Aylardır içimizde kanayan Antakya-İskenderun millî yarasını diploması safhasını bütün milletle beraber Türk gençliği de hakkından ve gücünden emin olarak büyük bir sükun ve vakarla bekliyor.Fakat bütün zulüm, işkence,hapis,nefiy,ölüm sayısız tazyik gibi kanımıza dokunan hadiseler karşısında artık daha fazla tahammülümüz kalmamıştır.

²²⁰ Tan, 20 Kasım 1936; Cumhuriyet, 20 Kasım 1936

²²¹ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 19.11.1936 Tarihli Belge

²²² Cumhuriyet, 20 Kasım 1936

Seni öz kardeşine yapılan zulmün, insanlık önünde protestosuna çağırıyorum. Onun için kalbinin heyecanını göster ve gür sesini öz kardeşinin hak ve büyük davası için yükselt..”

MTTB nin yanı sıra gazetelerde vilayetin cevabını beklemezsizin halkı ve öğrenciyi mitinge davet edici yayınlar yapmıştır. İstanbul da yayın yapan “Açık Söz” gazetesi 20 Kasım tarihinde ilk sayfasının tamamını miting haberine ayırarak. “İstanbulcular ! Yarın Hepiniz Bayezıt’ta toplanacaksınız” şeklinde manşet atmıştır.²²³ Diğer gazeteler bu genişlikte olmamakla beraber yine de ertesi gün yapılacağını duyurdukları mitinge büyük yer ayırmışlardır.²²⁴

Miting için tüm duyurular yapılmış öğrenciler ve halk mitinge çağırılmıştır, ancak 20 Kasım da Ankara “hükümetçe her şeyin yapıldığını yapılacak bir mitingin müzakereler üzerinde menfi tesir yapacağını talebinin dersleri ile meşkul olmasının dahamünasip olacağı” görüşü ile öğrenci temsilcilerinin çağırılarak kendilerine mitinge müsaade edilmediğinin tebliğ edilerek hissiyatlarına teşekkür edilmesi istenmiştir.²²⁵

Ankara’nın talimatı üzerine birlik İdare heyeti vilayete çağırılarak kendilerine gerekli tebligat yapılmıştır. Birlik yöneticileri bu talimatı sukunetle karşılayıp teşebbüsten vazgeçtiklerini söylemişlerdir. İstanbul valisi Dahiliye Vekilini telefonla arayarak kendilerine gerekli tebliğ yapılan MTTB yöneticilerinin teşebbüsten vazgeçtiklerini ancak her ihtimale karşı gerekli tedbirlerin alındığını bildirmiştir.²²⁶ Öğrencilerin yanı sıra gazete temsilcilerinin de yine Ankara’nın talimatıyla vilayete çağırılarak halkı ve öğrenciyi mitinge davet edici yayınlar yapılmaması konusunda uyarıldığı anlaşılmaktadır. Akşam, Cumhuriyet ve Tan gazetesi temsilcilerine bu konuda el yazması bir talimat okunarak arkasına imzaları alınmıştır.²²⁷ Ayrıca hükümetin bu konu üzerine oldukça ciddi eğildiği anlaşılmaktadır. Nitekim, İstanbul’dan gelen haberleri Dahiliye Vekili bilgi notu hazırlayarak anında Başvekile iletmektedir.²²⁸

²²³ Açık Söz, 20 Kasım 1936

²²⁴ Tan, 20 Kasım 1936; Cumhuriyet, 20 Kasım 1936

²²⁵ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 20.11.1936 Tarihli Belge

²²⁶ EGMA, AN, 4, DN, 34-16-046/1, Tarihsiz bilgi notu.

²²⁷ EGMA. AN. 4, DN, 34-16-046/1. 20.11.1936 Tarihli el yazması tebligatı.

²²⁸ EGMA, AN, 4, DN, 34-16-046/1, 20.11.1936 Tarihli Bilgi notu.

Bir önce ki gün öğrencinin aldığı miting kararını alkışlar şeklinde kamu oyuna duyuran gazeteleri, kendilerine yapılan tebligat üzerine çark ederek zaten böyle bir atmosferde miting yapmanın uygun olmayacağını, Türk milletine yarayan şeyin sukun ve vakarla beklemek olduğunu belirtip mitingin yapılmayacağını duyurduğu görülmüştür.²²⁹ Bir önce ki gün “Yarın Türk gençliği Sancak Türklüğüne reva görülen zulüm ve işkence karşısında insanlığın isyan ve şahlanışını ifade edecek”²³⁰ diyerek mitinge çağrı yapan Açık Söz gazetesi 21 Kasım günü ağız değiştirerek “Gençliğin duyduğu teessür yerinde olmakla beraber, hükümetin fiilen meşguliyet sahası içinde bulunan Antakya meselesinin intacını yine ve daima hükümete bırakmanın esas” olacağını savunduğu görülmektedir.²³¹ Bu durum o tarihlerde gazetelerin Devleti özellikle dış politikada zor durumda bırakmama endişe ve dikkati içinde olduğunu ya da devrin iktidarının gazeteler üzerinde tam kontrol sağladığını göstermektedir.

Gelişmeler üzerine Millî Türk Talebe Berliği de gazetelere bir bildiri göndererek “Yapılacağı ilan edilen Bayezit mitinginin idare ve mesuliyetinin talebe birliğine verilmesi hususunda vilayete müracaat edildiği ancak müsaade alınamadığından bu teşebbüsten vaz geçildiği” ni ilan etmiştir.²³²

Mitingten vazgeçildiğine dair haber ve ilanlara rağmen öğrenciler 21 Kasım günü Bayezit meydanında toplanarak miting yapmak istemişler ve Bayezit’den Taksime kadar yürümüşlerdir. Polis tarafından alınan tedbirler sayesinde bu teşebbüs yarım kalmış ve mitingi tertip ettiği düşünülen bir kaç öğrenci gözaltına alınmıştır.²³³

Miting teşebbüsü ile ilgili olarak İstanbul valisi Muhittin Üstündağ, dahiliye vekili Şükrü Kaya’ya gönderdiği şifreli telgrafta şu bilgilere yer vermiştir.²³⁴

Saat 13 buçuğa doğru elli kadar öğrenci ellerinde bayraklarla üniversite kapısında toplanarak İstiklal Marşı söylemiş ancak dağıtılmıştır. Dağıtılan öğrenciler tatil dolayısıyla orta ve lise öğrencilerinin de katılımıyla tekrar toplanarak Beyoğluna doğru yürümeye

²²⁹ Cumhuriyet, 21 Kasım 1936

²³⁰ Açık Söz, 20 Kasım 1936

²³¹ Açık Söz, 21 Kasım 1936

²³² Son Posta, 21 Kasım 1936

²³³ Cumhuriyet, 22 Kasım 1936; Son Posta, 22 Kasım 1936; Kurun Gazetesi, 22 Kasım 1936

²³⁴ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 1.11.1936 Tarihli Şifreli Telgraf.

başlamış, yer yer dağıtılmalarına rağmen, ara sokaklardan kaçıp tekrar bir araya gelerek Taksim anıtına kadar yürümüştür. Bazı öğrencilerin heykele çıkarak nutuk söylemeye kalkıştıkları görülmüş ancak polis zamanında müdahale ederek grubu dağıtmıştır. Miting teşebbüsünde bulunanlar birlik üyeleri ile orta ve lise öğrencileridir. Bir gün önceki tebligat nedeni ile halktan katılım olmamıştır.

Fransız konsoloslukuna tecavüz ihtimaline karşı tedbir alınmış ancak böyle bir giriş olmamıştır. Galatasaraydan ayrılan bir grup Tepebaşına doğru giderken bazı dükkanlara bayrak astırmak için ihtarda bulunmuştur...

Tezahürata teşebbüs edenlerin çoğu ceza ehliyetini haiz yaşta görülmediğinden takibat imkanı olmamış yaşı müsait olanlardan polisce tesbit edilenler yakalanmıştır...

Olay sırasında itişme ve kakışma neticesi iki öğrenci ve yağmurlu havada atların kayması nedeniyle dört polis yaralanmıştır.”

Yapılan tebligata rağmen mitinge teşebbüs edilmesine hükümet Millî Türk Talebe Birliğini kapatarak cevap vermiştir.²³⁵

“İstanbul Valiliğine

1- Millî Talebe ve Muallimler Birliği, Anadolu Ajansı ile tebliğ edilen sebepler altında fesh edilmiştir. Gazete Başmuharirlerini bu hususta bu akşam bizzat tenvir buyurmanızı hassaten rica ederim.

2- Millî Talebe Birliği mes’ullerinin izinsiz tecemmudan dolayı mahkemeye verilmesinden sarfinazar edilmesi muvafik olur.

3- Anadolu Ajansının tebliği aynen açıktan verilmiştir.

Ş:Kaya

Dahiliye Vekili

²³⁵ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 1.11.936 Tarihli Belge.

Dahiliye vekilinin atıfta bulunduğu Anadolu Ajansının konu ile ilgili tebliği 22 Kasım tarihli gazetelerde de aynen yayınlanmıştır. Tebliğ metni şu şekildedir,²³⁶

“Ankara 21 (A.A) Dahiliye vekaletinden tebliğ olunmuştur.

Dün 20 Teşrini sani-1936 da İstanbul da MTTB nin siyasî birmiting daveti yapacağı öğrenilmiştir. Tahkikat neticesinde bu gün bu mitingin İstanbul idare amirlerinin resmi tazdiklerine rağmen ve kanunen lazım gelen izin alınmaksızın yapıldığı ve bu harekete MTTB nin ön ayak olduğu anlaşıldı...

T.C Hükümeti talebinin siyasî ve kendi maddi ve banevi çalışma topluluklarını dağıtacak işlere kapılmalarını hiç bir zaman hoş görmemiş, talebe ve hocalar arasında böyle birlikler yapılmasını memleketin kültürel terakkisine mani telakki etmiştir...

Son tecrübe bu kanaatin isabetini bir kat daha isbat etmiştir. Binaenaleyh hükümetce bu teşekkülleri men edecek kanuni tedbirler alınmıştır. Bu gibi teşekkülleri mevcut farz edenler hakkında yapılacak muamele kanunlarımızda sarihtir.”

İstanbul valiliği 23.11.1936 tarihli yazısında birliğin 22.11.1936 tarihinde kapatılarak mühürlendiğini belirtmektedir. Valiliğin aynı yazısından olay nedeni ile elli öğrencinin gözaltına alındığı bir kısmının mahkemece bir kısmının ise vekaletin talimatı üzerine mahkemeye sevk edilmeden serbest bırakıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca izin verilmemesine rağmen miting teşebbüsünün MTTB nin 21 Kasım sabahı yaptığı bir toplantıdan kaynaklandığına işaret edilmiştir. Buna göre birlik başkanı Hüseyin 2 nci başkan Faruk ve idare heyetinden Necdet, İbrahim, Zühtü, Karahan ve Osman sabah saat 09 da birlik binasında toplanmış ve mitingin yapılmasına müsaade edildiği yolunda sözler söylenerek öğrenci harekete geçirilmiştir.²³⁷

Millî Türk Talebe Birliğinin kapatılmasına bağlı olarak aynı binada faaliyet gösteren Tıp talebe cemiyeti ve Hukuk talebe cemiyetleri de vilayetle Bakanlık arasında

²³⁶ Kurun, 22 Kasım 1936; Cumhuriyet, 22 Kasım 1936; Son Posta, 22 Kasım 1936 ; EGMA, AN. 4, DN.34-16-046/1, 21.11.1936 Tarihli Belge Eki

²³⁷ EGMA, AN.4, DN. 34-16-046/1, 23.11.1936 tarihli şifre.

bir dizi yazışma neticesinde bu cemiyetlerin de üyelerinin izinsiz mitinge katıldığı kanaatine varılarak kapatılmıştır.²³⁸

Öğrencilerin idarenin izin vermemesine rağmen mitinge teşebbüs etmesi Basın çevrelerinde de hoş karşılanmamıştır. Tan gazetesinin Konu ile ilgili yorumu aşağıdaki şekilde olmuştur.²³⁹

“Şurasına şüphe etmiyoruz ki Türk gençliği saf ve temiz duygularla hareket etmiştir. Çoşkun duygularını izhar edebilmek gençliğin bir hakkıdır. Fakat memleketin harici münasebetlerine aittir bir meselede hükümet bir mitingi memleketin yüksek menfaatlerine muvafık bulmadıktan sonra zabıtaya rağmen miting yapmaya kalkışmak sözü ayağa düşürmek demektir. Münevver Türk gençliği memleket meselelerinde hıste değil akıl ve bilgi ile hareket etmeyi her vakit tercih etmelidir. İnkılap Türkiyesinin az bir zaman zarfında bu günkü seviyeye varabilmesi hislerin inzibat altına alınması ve akıl ve bilgi ile hareket edilmesi sayesinde olmuştur...”

Gençlerimizin çoşkun yurt severliğini takdir ederiz, fakat dünkü miting teşebbüsünü, gençliğimiz için bir olgunluk alameti diye telakki edemiyoruz.”

B. KAMPANYA VE ANMA AMAÇLI ÖĞRENCİ HAREKETLERİ

1. Yerli Malı Mitingi (4.Nisan 1929)

Yerli malı kullanımını teşvik amacıyla MTTB tarafından bir miting düzenlenmesi kararlaştırılmış ve gazeteler mitingi önceden öğrenciler ve vatandaşlara duyurmuştur.²⁴⁰ Kararlaştırıldığı üzere 04.04.1929 tarihinde Darülfünun Konferans Salonunda miting gerçekleştirilmiştir. Miting²⁴¹ saat ikiye doğru başlamıştır. Bazı gazeteler konferans salonunun tamamıyla dolduğunu ve yoğun bir kalabalık olduğunu

²³⁸ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 24.11.936, 3.12.936, 22.12.936 ve 25.12.936 Tarihli Belgeler.

²³⁹ Tan, 22 Kasım 1936

²⁴⁰ Cumhuriyet, 04.04.1929; İkdam, 4 Nisan.1929; Milliyet, 04.04.1929

²⁴¹ Günümüzde daha çok açık hava toplantıları için kullanılan “miting” tabirinin o tarihlerde kapalı yer toplantıları için de kullanıldığı anlaşılmaktadır.

yazarken²⁴² bazı gazetelerde konferans salonunun yarısının bile doldurulamadığı iddia edilmektedir.²⁴³

Toplantı MTTB reisi Ferruh (Ağan) Beyin konuşmasıyla açılmıştır.²⁴⁴ Ferruh Bey konuşmasına “harbin askeri cepheden iktisadi cepheye intikal ettiğini” vurgulayarak başlamış ve şöyle devam etmiştir.²⁴⁵

“Bu mitinge iştirak ettiğiniz için sizlere teşekkür edecek değilim,sizleri tebrik ediyorum,çünkü vatani bir vazifeye koştüğünüzü görüyorum...

Senede harice elli milyon liramız akıp gidiyor.Bu rakam mevcut paramızın üçte biri demektir.Bunun önüne geçmek hepimizin en büyük ve en kudsi bir vazifemizdir.Yapacağımız vazife belki ağır,belki korkunçtur.Fakat yılmayacağız. Hiç olmazsa yerli mallarının lüzumunu kalplere işleyeceğiz.Teşebbüsümüz belki bu gün semere vermeyecektir, .fakat yarına aşlamak millî bir mefkure olarak kabul etmek lazımdır...

Üzerimizdeki elbiseleri yırtalım demiyorum. Bunlar eskidikten sonra yenisini alalım.Sizleri ahdü peyman davet ediyorum.Ve bundan böyle her ihtiyacımızı memleket eşyası ile tatmine yemin istiyorum...”

Ferruh Beyin yemin talebine binlerce genç “yemin ederiz” diye mukabele etmiştir.Daha sonra iktisat doktoru Nizamettin Bey söz alarak şunları söylemiştir.²⁴⁶

“Türkiye bugün tarihi bir düşman karşısında bulunuyor,bu düşman askeri kisveye bürünerek karşımıza çıkmayan görünmeyen dehlizlerden aziz memleketimizin iktisadi harimine sokulan bir düşmandır,ecnebi malıdır.Bunun tesiri tıpkı bir şarapnel tesiridir.Şarapnel düşman kütlelerini nasıl payımal ederse yabancı mamulata yerli mamulata öyle mahvetmektedir...”

²⁴² Milliyet,5 Nisan .1929; Cumhuriyet, 5.Nisan 1929

²⁴³ İkdam, 5 Nisan 1929

²⁴⁴ Cumhuriyet, 5 Nisan 1929

²⁴⁵ Milliyet, 5 Nisan 1929

²⁴⁶ Milliyet, 5 Nisan 1929

Nizamettin Bey konuşmasının devamında memleketimizin bir zamanlar sanayi ve mamulâtının diğer memleketlerden çok ilerde olduğunu ve Askeri sahadan sonra iktisadi sahada da zaferin Türkün olacağını vurgulayarak konuşmasını bitirmiştir.

Nizamettin Bey'in ardından değişik fakültelere mensup öğrenciler ve öğretmenler söz alarak yerli malı üzerine görüşlerini açıklamışlar ve ardından 4 Nisan gününün yerli mallar bayramı olarak kabul edilmesini öneren yüzlerce imzalı bir tamim okunarak alkışlar arasında kabul edilmiş ve miting sona ermiştir.²⁴⁷

Bu arada miting salonunda Karamürsel ,Hereke,Feshane,Beykoz fabrikalarının şapka,ipekli kumaş,elbiselik kumaş ve bavulların sergilendiği bir teşhir bölümüdeaçılmıştır.²⁴⁸

O günlerde İstanbulu ziyaret etmekte olan Sırp Darülfünunları da bu mitinge misafir olarak katılmış ve grubun reisi bir konuşma yaparak Türk geçliğinin yerli malları etrafındaki heyecanını hürmetle selamladıklarını söylemiştir.²⁴⁹

2) Türkçe Mitingi (23 Mart L933)

Millî Türk Talebe Birliği 23 Mart 1933 tarihinde Darülfünun konferans salonunda Türk Dili tetkik cemiyeti'ne Türk gençliğinin yardım şekillerini konuşmak üzere bir miting gerçekleştirilmiştir. Bu büyük meselenin el birliği ile üzerine gidilebilmesi için Darülfünun un bütün şubelerinde yüksek mekteplerde ve liselerin ikinci devrelerinde bulunan bütün öğrenciler mitinge davet edilmiştir. Sabah erkenden dolan salonun ortasında Halk Fıkrası idare heyeti reisi Cevdet Kerim Bey ile Eminönü Kaymakamı Rifat Bey ve Darülfünun müderisleri için yerayrılmıştır.Miting Millî Türk Talebe Birliği başkanı Tefik Celal (ileri) Bey'in konuşmasıyla başlamıştır.Tefik Bey birliğin faaliyetleri hakkında bilgi verdikten sonra sözü mitingin maksadına getirerek şunları söylemiştir.²⁵⁰

²⁴⁷ Milliyet, 5 Nisan 1929

²⁴⁸ Cumhuriyet ,5 Nisan 1929 ; Milliyet, 5 Nisan 1929

²⁴⁹ İkdâm, 5 Nisan 1929 ; Milliyet, 5 Nisan 1929

²⁵⁰ Vakit, 24 Mart 1933

“Türkiye ,inkilabını yapmış ve inkilap işinden kurtulamamış bir millettir. İnkilap kolay kolay da bitecek değildir.Biz bunu ileri götüreceğimiz gibi yavrularımızda inkilabı bizim bıraktığımız yerden daha ileriye götürecektir...”

Maksadımız dil inkilabına karşı Türk gençliği'nin zaten mevcut olan alakasını bir araya toplamaktır.Böylelikle gençliğin vazifesi olan yardımı yapmış olacağız.”

Tevfik Bey'den sonra söz alan Hukuk Fakültesinden Fahriye Mustafa Hanım Türk Dilinin nasıl anlaşılır bir hale getirileceğini izah ettikten sonra konuşmasını şu cümlelerle bitirmiştir.²⁵¹

“Gençlik sen her istediğini yaparsın ... sana bu işte de düşeni yapacaksın. Bundan sonra öz dilinle konuşacak öz dilinle konuşturacaksın.”

Hukuk fakültesinden İhsan Bey ise konuşmasında dil konusunda yapılan işin ilme hakka mantığa dayanması ve Arapça atılırken yerine Fransızca değil Türkçe konulması gerektiği üzerinde durmuştur.Daha sonra Yusuf Zeki ve Muzaffer Bey adında öğrenciler söz alarak, Türkçenin ancak gençlik vasıtasıyla muzaffer olacağını belirtmişlerdir.²⁵²Tıp fakültesi öğrencilerinden Osman Nuri Bey inkilabı bir çocuğa benzeterek ,

“O çocuk şimdi büyüdü ,konuşmak istiyor ve diyor ki; ben yasefin oğlu Türküm. Bana Tanrım bir dil verdi.O da Türkçe dir.Bize emanet edilen bu Türk çocuğunun dediğini yapacağız.Her tarafta Türkçe konuşulacak ve Türkçe her yerde hakim olacaktır.²⁵³

Bir öğrenci tarafından yabancı dillerden aldığımız “Bonjur, bonsuvar, merhaba” yerine “Günaydın,Tünaydın” tabirlerinin kullanılmasına dair verilen bir teklif okunmuş ve bu teklif öğrenciler tarafından alkışlanmıştır.²⁵⁴

Bu tekliften sonra Tevfik Celal Bey tekrar kürsüye gelmiş ve,²⁵⁵

²⁵¹ Milliyet , 24 Mart 1933

²⁵² Vakit, 24 Mart 1933; Son Posta, 24 Mart 1933; Milliyet, 24 Mart 1933

²⁵³ Milliyet, 24 Mart 1933

²⁵⁴ Vakit, 24 Mart 1933; Son Posta, 24 Mart 1933; Milliyet, 24 Mart 1933

²⁵⁵ Milliyet,24 Mart 1933

“Genç demek kuvvetli demektir.Türk demek kudret demektir.Biz ise hem genç hem Türküz”sözleriyle başladığı konuşmasında sözü gayri müslüm vatandaşlara getirerek, Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşlarının hepsine ırk adını taşına şerefini verdiğini ancak bir o kadar şerefli olan Türk diline karşı bu vatandaşların yeterli hürmeti göstermemesinin üzüntü verici olduğunu vurgulamış ve bu vatandaşların da Türkçe konuşmayı bir şeref bilmesi gerektiğini vurgulayarak, Halk evlerinde bu vatandaşlar içinde kurslar düzenlenmesi teklifini getirmiştir. Tefik Bey ayrıca Vagon-li Olayından sonra Beyoğlunda bazı iş yerlerine gönderilen ve üç güne kadar isimlerini değiştirmelerini isteyen tehdit mektuplarına değinerek Türk gençliğine atfedilen bu mektupların gençlikle alakasının olamayacağını şu ifadelerle belirtmiştir.

“Türk genci merttir.Açık konuşur ve imzasını gizlemeye lüzum görmez, Türk gencinin ali işlerdeki hareketi kendi asalet ve mümtaziyetinin asla haricine çıkamaz.”

Miting sonunda dil inkılabının büyük rehberi Gazi M.Kemal'e Başvekil'e T.B.M.M.reisine ve maarif vekiline gençliğin saygılarını ve dil inkılabında beraberliğini bildiren telgraflar çekmişlerdir.²⁵⁶

Birlik tarafından çekilen telgrafa Gazi M.Kemal 27 Mart 1933 tarihinde şu cevabı vermiştir,²⁵⁷

“İstanbul Millî Türk Talebe Birliğine

Millî ülküye ulaştıran öz dil yolunda durmadan şaşmaz büyük adımlarla yürümeye verdiğiniz değerden dolayı sizi överim.Yürekte sevgiler çocuklarım.

Reisi Cumhur

G.Mustafa Kemal”

Türkçe mitinginde üzerinde durulan ve mutabık kalınan konular şunlardır²⁵⁸

-Türk Dili tetkik cemiyetine bütün gençlerin yardım etmesi,

-Konuşurken yazarken Arap ,Acem dillerinden alınan kelimelerle beraber sahte bir alafangalık edası veren firansızca kelimelerinde mecbur kalmadıkça kullanılmaması

²⁵⁶ Sod posta, 24 Mart 1933; Milliyet, 24 Mart 1933

²⁵⁷ Nimet Aslan, Atatürk'ün Tamim,Telgraf Ve Beyannameleri, s. 554

²⁵⁸ Vakit, 24 Mart 1933

-Türklük şerefi kendine bağışlanan vatandaşların Türk dili kullanma şerefine de ulaşmalarının sağlanması.

3. Çanakkale Şehitlerine Abide Kampanyası

1933 senesi Ağustos ayında MTTB tarafından oluşturulan 25 kişilik bir grup Çanakkale şehitlerini ziyaret gezisi düzenlemiştir.Savaş alanlarını gezerken göğüsleri kabaran gençler yabancı şehitliklerin bakımlı hali karşısında Türk şehitliğinde bir dikili taş bile göremeyince çok müteessir olmuşlardır.²⁵⁹ Üzüntü içinde İstanbul'a dönen gençler konuyu birliğin yayın organı durumunda bulunan "Birlik Gazetesi"nde ele alarak kamuoyuna duyurmuş ve "Çanakkale Şehitlerine Abide" kampanyası başlatmıştır.²⁶⁰

"-Seddülbahirdé ölen oğlunu ziyarete gelen bir İngiliz kadını Türk şehitlerinede bir çelenk götürmek istemiş ve sormuştur.-Seddülbahirde Türk abidesi varmıdır? Nerededir?"

Türk kafalarından ehram yapılan seddülbahir de çelenk konacak bir Türk abidesi yoktur.Abide büyük kelime bir dikili taş bile yok.

Abide istiyoruz.İstiyoruz ve haykırıyoruz efendiler.Eğerişiniz çoksa,eğer bu büyük işi başaramayacaksanız hala Çanakkale ye İngiliz ve Fransız müstemlekesi görüntüsü verdirmekte devam edeceksiniz,bildiriniz millete efendiler..."

MTTB başkanı Tevfik Celal (ileri)'nin Birlik Gazetesinde dile getirdiği bu düşünceler ile "şehitlere abide kampanyası"da başlamış oluyordu.Birlik gazetesi ayrıca Çanakkale'de şehitlerin kemiklerinin toprağın üzerinde gelişi güzel dağınmış bir şekilde durduğunu gösteren bir fotoğraf da yayınlamıştır.Fotoğrafını çektikleri kemiklerin basına "Türk tarihinin en şanlı savaşlarından birisini yaratan ölülerimize abideistiyoruz." yazılı birde levha dikmişlerdir.²⁶¹

²⁵⁹ Taylak, age., s.137

²⁶⁰ Birlik, S.3, Eylül 1933

²⁶¹ Birlik, S. 14, 4 Ağustos 1934

Birlik sadece yayın yapmakla kalmamış abide yapımı için bizzat girişimde de bulunmuştur.15 Ekim 1933 tarihinde toplanarak abide konusunu müzakere eden birlik yönetim kurulu abide masraflarının karşılanması için 50.000.liralık bir yardım toplanmasını kararlaştırmıştır. Karar uyarınca vilayete bir dilekçe ile başvurularak yardım toplamak için izin istenmiştir. Kanuni presedür tamamlandıktan sonra derhal faaliyete geçilecek ve konu bütün illere duyurulacaktır.birlik reisi Zeki Bey kampanya ile ilgili olarak bir gazeteye şu açıklamayı yapmıştır.²⁶²

“-Çanakkale de gençlik namına bir abide yaptırmak istiyoruz. Abidenin projesini genç bir Türk mimarı hazırlayacaktır. Abide inşaatı sırasında orada bir kamp kurarak işlere nezaret edeceğiz. Abidenin taşını toprağını da biz taşıyacağız. Bu teşebbüsün çok iyi bir suretle neticeleneceğine şüphe yoktur. iane edenlerin isimleri birlik mecmuasında neşredilecektir.”

Millî Türk Talebe Birliği Umimi katipliğinden gazetelere gönderilen tebliğde Birliğin şehitlerimizin şanına yaraşır bir abide yaptırmaya karar verdiği ve bunun temini için Türk gençliğinin ve bu kitleyi sevenlerin yardımına müracaat edileceği bildirilmiştir.²⁶³

Gençliğin bu teşebbüsü ve yayınları basında kısa sürede yankı bulmuş ve öğrenciler bu girişimlerinden dolayı alkışlanmışlardır. Yunus Nadi Cumhuriyet’deki başmakalesinde ölümlere, bilhassa şehitlere ve bilhassa Çanakkale şehitlerine karşı duyulması gereken şükran ve minnet ile bu zamana kadar ki ihmal ve lakayitliğin utancı üzerinde durduktan sonra makalesini şu cümlelerle noktalamıştır.²⁶⁴

“-Yüksek Türk Gençliği Çanakkale hatıralarının abidelerle tebcil teb’dirini istiyor. Binlerce aferin bu gençliğe. Çanakkalede yükselecek abidelerin en manidarı Türklüğün olmalıdır. Ebedi zamanın ortasında Çanakkale gibi bir mekana dikilerek bir eli maziyi bir eli ile istikbali ihata eden bir heykel, Türk’ün oradaki şhametini ancak ifade edebilir. Türk gençliği ile beraber işte biz de tekrar bu abideleri istiyoruz. Bu güzel ve çok yerinde anlayışı bütün millet ve o meyanda bittabi hükümet benimsemelidir.”

²⁶² Cumhuriyet, 10Ekim 1933

²⁶³ Cumhuriyet, 10 Ekim 1933

²⁶⁴ Yunus Nadi, “Türk Gençliği Doğru Yolda”, Cumhuriyet, 8 Ekim 1933

Peyami Safa'nın 8 Ekim 1933 tarihli Cumhuriyette yayınlanan makalesi ise oldukça duygu yüklüdür.²⁶⁵

“-İstiklal marşı diyor;

-Şüheda fişkıracak, toprağı sıksan şüheda.

Hayır parmaklarını yormana hacet yok, toprağı sıkmadan, şüheda kendi kendine yerden fişkırıyor.

Gençliğin çıkardığı “Birlik gazetesindeki resim. Bunu görmeyen ve unutan azdır. Kahraman kemikleri yerlerde sürünüyor. Dün senin canını kurtarmak için canını veren şu çocuğun süngü tutan kol kemiği, Beyninin ortasından şarapnel yiyen şu baş, dretnot bombardımanlarına karşı gerilen göğsün şu kaburgası, bu gün toplanmak için bir çöp arabası mı bekliyor. Neden? Düşmandan sonra denize dökülmek için mi?

Asla ! Biz kurtlara, köpeklere, kargalara, çakallara kahramanlarının kemikleriyle ziyafet çeken bir millet değiliz.

O kol ki, bugün dansetmek için kıvrak bir kadının yıldırımli belini kucaklayan kol gibi yaşıyor. Fakat silah taşıyordu, o el ki bugün şampanya tutan el kadar sağlamdı, fakat tetik çekiyordu, o baş ki bu gün ipek yastıklarda ve elmas parıltılı rüyalar içinde yüzen baş gibi nefes alıyor, fakat mermi sağanağı altında nefes alıyordu; son yatağında bile rahat değildir. Bu gün bile üstüne basan ayaklarla, fırtınalar ve vahşi hayvanlarla savaş halindedir.

Abide

Hayır ,daha evvel töğbe istiğfar. Bütün o şehitliklere diz çökelim ve şimdiye kadar kendilerini hep ince sazlı tenezzuh vapurları ile ziyaret ettiğimiz için, Çanakkale ile boğaziçi mesiresi arasındaki farkı yeni anladığımız için yere kapanalım, hatta kabilse yerin dibine girelim, on dan sonra abide.”

Öğrencilerin yardım toplamak için valiliğe yaptığı başvuru ile ilgili olarak İstanbul, Başkanlıktan görüş sormuş ve Dahiliye vekaleti de cevabi yazısında talebi uygun bulmadığını bildirmiştir.²⁶⁶

²⁶⁵ Peyami Safa, “Abideden Evvel”, Cumhuriyet, 8 Ekim 1933

²⁶⁶ EGMA, AN.4, DN.34-16.046/1, 25.11.1933 Tarihli Belge.

“...Cem’i ianat nizamnamesine göre müessesat-ı hakikiye ve hükmiye vilayete müracaatla zabitanın tahkikatı neticesi mahzur görülmemesi halinde ianat toplayabilecekse de talebe birliğinin bu teşebbüsü vilayet hududu haricinde bulunması dolayısıyla nizamname gereği yapılacak tedabir ve tahkikatın yapılması müşğül olduğundan ...”

Gençliğin yardım toplama talebi hükümetçe uygun bulunmamıştır ancak kampanyanın hükümeti de harekete geçirdiği anlaşılmaktadır. Nitekim 10 Ekim 1933 tarihli bazı gazetelerde hükümetin Çanakkale şehitleri için büyük bir abide yapılması meselesiyle ciddi şekilde meşgul olduğu bu hususta yapılan tetkik ve hazırlıkların yakında tamamlanacağı bildirilmiştir.²⁶⁷

Öğrencinin başlattığı kampanya birlik gazetesi aracılığı ile gazete kapatılana kadar devam etmiş ancak somut bir gelişme olmamıştır. Öğrenciler bu savsaklamadan duydukları rahatsızlıkları da “66 bin Türk şehidinin taşsız yattığı diyarlar ve yine aynı sözler” “Aziz şehit sen kalbimizde yaşıyorsun” gibi manşetlerle dile getirmişlerdir.²⁶⁸ Birlik Gazetesi’nin ve daha sonraki yıllarda MTTB nin kapatılması ile Abide konusu sadece devletin takip ettiği bir konu olarak kalmıştır.

4. Mehmet Akif Ersoy’un Cenaze Merasimi(28 Aralık 1936)

İstiklal marşı şairimiz Mehmet Akif ERSOY 27 Aralık 1936 günü akşam vefat etmiştir. Bir müddet önce Mısır’a giderek Ezher üniversitesinde edebiyat ve Türkçe müderrisliği yapan Akif hastalanmış ve İstanbul’a dönmüştü. Bir kaç ay Alemdağında bir köşkte istirahat eden şair kısa zaman önce Beyoğlunda mısır apartmanına taşınmıştı. Son günlerinde çok zayıf ve bitkin hale gelmiş, etrafındakiler her an vefatını bekler olmuştu. Büyük şair nihayet 27 Aralık 1936 akşamı hayata veda etmiştir.²⁶⁹

Mehmet Akif’in cenazesi 28 Aralık 1936 günü Beyoğlunda mısır apartmanından kaldırılarak Beyazıt camiine getirilmiş ve cenaze namazı burada kılındıktan sonra Edirne kapı şehitlik karşısındaki kabristanda hazırlanan özel kabrine

²⁶⁷ Cumhuriyet, 10 Ekim 1933

²⁶⁸ Birlik , S.14, 4 Ağustos 1934

²⁶⁹ Cumhuriyet, 28 Aralık 1936.

defnedilmiştir.Cenazeye merhumun dostlarından başka bir çok üniversite talebeside iştirak etmiştir.Cenaze namazından sonra cenaze otomobiline konulmak istenince talebe buna karşı çıkmış ve yüzlerce genç Beyazıddan Edirne kapıya kadar büyük şairin tabutunu elleri üzerinde taşımışlardır.Mezar başında tabut açılarak büyük şairin yüzünün alçı ile kalıbı alınmıştır.Dini merasimin ardından gençler hep bir ağızdan İstiklal Marşını söylemiştir.²⁷⁰

İstiklal Marşında sona Edebiyet Fakültesi öğrencisi Abdulkadir gençliğin şairin ölümünden duyduğu teesürü dile getiren bir konuşma yapmıştır. Fikret Adında bir kız talebe Çanakkale şiirini, başka bir talabe ise merhumun resminin altına yazdığı son şiiri okumuştur.²⁷¹

Mezar başında tıbbîyeden bir genç Mehmet Akif'in mezarının üniversite gençliği tarafından yaptırılmasını teklif etmiş ve bu teklif ittifakla kabul edilmiştir. Ayrıca bundan sonra merhumun öldüğü günün Akif günü olarak kabul edilmesi kararlaştırılmıştır.²⁷²

5. Atatürk'ün Ardından Gençliğin Teesür Mitingleri

Atatürk'ün ölümü tüm yurttaki olduğu gibi üniversite gençliği arasında da derin üzüntü meydana getirmiştir. Öğrenciler ölümünün ardından gerçekleştirdikleri iki muazzam mitingle Atatürk'ün anısına sahip çıkacaklarını bütün dünyaya göstermiştir.

Mitingin birincisi 12 Kasım 1938'de üniversite konferans salonunda yapılmış, üniversite gençliği Atatürk'ten ayrılışından duyduğu derin üzüntüyü ifade etmek için sabah saat altı dan itibaren konferans salonuna toplanmaya başlamış saat sekize geldiğinde salonu tamamen doldurmuştur. Saat 09'da rektör Cemil Bilsel siyah tüllerle çevrilmiş büyük Atatürk portresi altında yine siyah kordela ile bezenmiş kürsüye gelerek önce topluluğa saygı duruşuna davet etmiş, ardından gözyaşları içinde bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında Atatürk'ün üstün kişiliği üzerinde duran rektör ondan ayrılmanın çok zor olduğunu vurgulamıştır. Rektörün ardından; Hıfzı Veldet, Yavuz

²⁷⁰ Cumhuriyet, 29 Aralık 1936; Kurun, 29 Aralık

²⁷¹ Cumhuriyet, 29 Aralık 1936

²⁷² Kurun, 29 Aralık 1936; Cumhuriyet, 22 Aralık 1936

Abadan ve en son da Cengiz adında bir öğrenci uzun ve herkesi ağlatan bir konuşma yapmıştır.²⁷³

Konuşmalardan sonra Atatürk'ün tarihi nutkundan gençliğe hitabı okunmuş ve hep bir ağızdan and içilmiştir. Ardından hep bir ağızdan İstiklal Marşı okunarak miting sona erdirilmiştir. Gazetelere göre mitinge enazından beşbin kişi katıldığını belirtmektedir.²⁷⁴ Ulus gazetesi sayıyı 10 bin²⁷⁵ olarak vermekte ise de bu rakam salon kapasitesinin hayli üzerindedir. Ancak katılımın çok fazla olduğunu bu haberlerden anlayabiliriz. Mitingten sonra öğrenciler Cumhurreisi İsmet İnönü 'ye şu telgrafi çekmiştir.²⁷⁶

“İstikbalimizin, Cumhuriyetimizin ve inkılabımızın başında sizi görmek bahtına erişen İstanbul Üniversitesi gençliği kara haberin kara felaketi karşısında büyük ümide ve biricik tesellisine kavuşmuştur. Bütün Türk gençliğini milletin ve başınızın sağ olmasını dileyerek hürmetle ellerinizden öperler.”

Konferans salonunda yapılan bu mitingi 13 Kasım'da Taksimde Cumhuriyet meydanında yapılan muazzam miting izlemiştir. Taksim meydanına sığmayan binlerce genç önce hep bir ağızdan muhteşem bir İstiklal Marşı okuduktan sonra saygı duruşunda bulunmuş ve ardından şu andı içmiştir.²⁷⁷

“Biz Türk gençliği atasının bıraktığı mirasa, onun inkılaplarına onun kuvvetli ve kudretli rejimine daima sadık, toprağına kanımızı istiklaline canımızı vermeye şerefimiz, gençliğimiz, namusumuz ve Türklüğümüz namına yüce abidenin önünde söz verip and içiyoruz...”

And içilmesinin ardından Edebiyat Fakültesinden Abdulkadir Karahan adlı öğrenci gözyaşları arasında bir konuşma yapmıştır. Karahan'dan sonra Hukuk Fakültesinden meşerret, Yüksek Mühendis Mektebinden Jale Güven, Tıp Fakültesinden Tarık, İktisat Fakültesinden İffet Halim Oğuz, yer yer ağlamalıyla kesilen konuşmalar

²⁷³ Cumhuriyet, 13 Kasım 1938

²⁷⁴ Cumhuriyet, 13 Kasım 1938

²⁷⁵ Ulus, 13 Kasım 1938

²⁷⁶ Ulus, 13 Kasım 1938

²⁷⁷ Yılmaz, age., s.26; Nadir Nadi, “En Büyük Eser”, Cumhuriyet, 14 Aralık 1938

yapmışlar ve ardından and içilmiştir. Merasime yine hep bir ağızdan söylenen istiklal marşı ile sona ermiştir.²⁷⁸

C. KOMÜNİZM FAALİYETLERİ İÇİNDE ÖĞRENCİLER(1918-1938)

Türkiye’de sosyalist ve komünist faaliyetleri 1870’li yıllara kadar götürmek mümkündür. ²⁷⁹ 1889’da kurulan “Osmanlı Amele Cemiyeti”ni ise komünist manifestosu esasına uygun ihtilalci marksist bir teşekkül olarak Türkiye’deki ilk komünist örgütlenme olarak kabul edenler vardır.²⁸⁰ Ancak Türkiye’deki komünist örgütlenmelerin çekirdeği kabul edilen “Osmanlı Sosyalist Fırkası” ise Eylül 1910’da kurulmuştur. Mütareke yıllarında hızlı cemiyetleşme salgını sosyalist örgütlenmeyi de hızlandırmıştır. Ağustos 1920’de kurulan Amele Fırkası, Haziran 1922’de kurulan “Müstakil sosyalist Fırkası, 1920 lerde teşekkül ettiği iddia edilen Yeşil Ordu, 1920 Haziranında kurulan Gizli ve gari Kanununi komünist Fırkası, 1920 Aralık ayında kurulan Halk İştirakiyun Fırkası, mütareke dönemi komünist örgütlenmeler olarak karşımıza çıkar. Bu arada Mustafa Kemal Paşa’nın direktifiyle yakın arkadaşları tarafından Komünist faaliyetleri dengelemek maksadıyla 1920 senesi mayıs ayında “Türkiye Komünist Fırkası” adıyla bir parti kurulduğunu da görüyoruz. ²⁸¹

Cumhuriyetin ilanından itibaren çok partili hayata kadar sosyalist ve komünist faaliyetlerin illegal cemiyet ve partiler tarafından yürütüldüğü görülmektedir. 1930 senesinde “Türkiye Cumhuriyet Amale ve Çiftçi Partisi” adı altında legal bir deneme olmuşsada hükümetçe faaliyetine müsaade edilmemiştir. ²⁸² Halk iştirakiyyün Fırkasının 1921 senesinde feshinden ve Temmuz 1922 de Rauf Bey kabinesi tarafından her türlü komünist propaganda’nın men edilmesinden ²⁸³ sonra Komünist faaliyetler bir bocalama dönemine girmiştir. İstanbul da yayınlanan “Orakçekiç” ve “Aydınlık” mecmuaları etrafında toplanan küçük gruplar. 1925 yılına kadar daha çok gençler arasında komünizmi yayma faaliyetleri sürdürmüştür. Taki-i Sükun Kanunu üzerine bu dergiler

²⁷⁸ Cumhuriyet, 14 Kasım 1938; Ulus, 14 Kasım 1938; Kurun, 14 Kasım 1938

²⁷⁹ Aclan Sayılğan, Solun 94 yılı (1871-1965), Ankara 1967, s.

²⁸⁰ Sayılğan, age., s.

²⁸¹ Tarık Zafer Tunaya, Türkiye’de Siyasî Partiler(1859-1952), İstanbul 1952, s.531

²⁸² Tunaya, age., s.638

²⁸³ Tunaya, age., s.532

kapatılarak bazı komünistler İstiklal Mahkemesinde yargılanmıştır. 1925 yılında meydana gelen bu komünist takibatdan kaçarak Moskova'ya giden Doktor Şefik Hüni, Hasan Ali ve Şair Nazım Hikmet merkezi Moskova'da bulunmak ve üçüncü enternasyonele bağlı olmak üzere 1925 yılı sonlarında "Türkiye komünist Fırkası" adıyla illegal bir parti kurmuştur.²⁸⁴ Çeşitli fasılalarla varlığını uzun süre devam ettiren bu yasadışı parti Türkiye'de yürütülen komünizmin faaliyetlerinin merkezi olmuştur.

1946'da başlayan çok partili hayata kadar Türkiye'deki komünist faaliyetler daha çok Nazım Hikmet liderliğinde, edebiyat ve sanat yoluyla gençler arasında, üniversitelerde, sivil ve askeri okullarda komünizm propagandası şeklinde karşımıza çıkar.²⁸⁵

Türkiyede komünist faaliyetlerin başlangıcına kısaca göz attıktan sonra 1918-1938 tarihleri arasında meydana gelen komünist faaliyetler içinde öğrencilerin rolüne gelince; Cumhuriyetin ilk yıllarında Komünizm kökenli müstakil öğrenci okullarına rastlanmamış, Ancak gençlik bu yıllardan itibaren komünizm propagandasının en önde gelen hedeflerinden biri olmuştur." Burada inceleme alanımız içinde Komünist faaliyetler ve cemiyetler içinde yer alan öğrenciler ele alınacaktır.

1 Mayıs 1925'de yayınlandıkları bir Beyanname üzerine aralarında Aydınlık ve Orak - çekiç dergisi sahiplerinin de bulunduğu, illegal TKP ve Komünist Gençler Birliği teşkilatı mensubu 38 kişi tutuklanarak Ankara İstiklal mahkemesine gönderilmiştir. Yakalananlar arasında on beş de öğrenci vardır. 9 Ağustos da yapılan birinci duruşmada öğrencilerden bir kısmı olayla alakası görülmeyle salıverilmiştir. 12 Ağustos'da yapılan ikinci duruşmada ise öğrencilerden Nuri Haydar Yedi Yıla, Hüseyin Hikmet ve Süleyman Necati 10 yıl küreğe, Hasan Ali onbeş yıl küreğe mahkum edilmiş diğer öğrenci sanıklar beraat etmiştir.²⁸⁶

²⁸⁴ EĞMA, AN.5, DN.12423-11, 1931 Tarihli "Türk Komünistleri Faaliyetleri" Başlıklı Rapor

²⁸⁵ Fethi Teyetoğlu, *Türkiyede Sosyalist ve Komünistfaaliyetler*, Ankara 1967, s.439

²⁸⁶ Tevetoğlu, age., s.392,393

Verilen bu cezaların Türk Ceza Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra çok hafiflediği anlaşılmaktadır. 10 yıl Küreğe mahkum olan Hüseyin Hikmet ile ilgili bir kararnamede bu durum açıkça anlaşılmaktadır.²⁸⁷

“Komünist propagandasıyla İstiklal Mahkemesince mahkum idilen ve yeni ceza Kanununun mer'iyete vaz'ından, sonra müddet-i mahumiyeti bir günlük hapis cezasına tenzil olunan Tıp Fakültesi son sınıf talebesinden 68 numaralı Hikmet Hüseyin Efendi'nin emsaline bahs olunan müs'ade vechile, mektebe devamına müsaade olunması, maarif Vekaleti Celilesinin 20 Şubat 1928 tarih ve 591 numaralı tezkiesiyle vuku bulan teklifi üzerine icra vekilleri heyetinin 22 Şubat 1928 tarihli içtima'nda tasvip ve kabul olunmuştur.”

1925 yılında gerçekleştirilen bu tatbikattan sonra da TKP ve TKGBT (Türkiye Komünist Gençler Birliği Teşkilatı) faaliyetlerine devam etmiş ve 1927 yılında yeni takipler ve tutuklamalar olmuştur.²⁸⁸ Bu tahkikat sırasında ele geçirilen “TKP faaliyet Programı”nın gençlik bölümünde gençliğe yönelik komünizm propagandasının esasları ortaya konmaktadır.²⁸⁹

“madde 38

TKP amele, köylü ve münevver gençlik arasında ve özellikle yoksul sınıflara mensup tekmil genç anasır arasında hususi itina ile ve azimle faaliyette bulunur. Amele gençliğini Komünistçe yetiştirmek için bilhassa dikkat eder ve Türkiye Komünist Gençler Birliği Federasyonu'nu bilfiil sevk ve idare etmek suretiyle kuvvetlendirmeye ve inkişaf ettirmeye çalışır. Komünist-Leninist fikriyatın, emekçi gençlik üzerindeki tesirini derinleştirerek amele hareketi ne yeni taze inkılapçı mücahitler hazırlar...

madde 40

TKP'nın direktif ve rehberliği altında yürüten TKGB partinin şiarlarını yaymak ve proloterya'nın inkılapçı hareketlerine iltihak etmeleri muhtemel tekmil muhitlerde gençlik teşkilatları tahakkuk ettirmek, ve gençliğin yüreğinde emperyalizme ve

²⁸⁷ BCA, Kurum Kodu:030/18/01, Yer Kodu.027/83/4

²⁸⁸ Taylak, age., s.110

²⁸⁹ Tevetoğlu, age., s.405-412

Hukuk Fakültesi öğrencisi Reşat'dan aldığını söylemiş Reşatın sorgusundan da Beyannameleri Nizamettin Ziya adında birinin bastığı anlaşılmış ve Ziya'nın evinde yapılan aramada dağıtılmaya hazır Beyannameler, baskı makinaları ve yakında yayınlamayı düşündükleri Genç Komünistler mecmuasının tamamlanmamış klişeleri bulunmuştur.²⁹³

Bu olayda hakkında tahkikat yapılan Aziz'in İstanbul'a Ankara'dan nakil geldiği, Ankara'da bulunduğu sırada Ankara Ticaret Lisesi öğrencilerinden Füzuran Hüsrev ve Melih adında öğrencilerle birlikte komünist hücre oluşturma çalışmaları yaptıkları öğrenilmiştir. Feruzan Hüsrev'in bir sene önce Rusya'ya kaçmak isterken yakalanan öğrencilerdendir. Melih'e bağlı iki hücre ortaya çıkarılmış Füzuran Hüsrev'in ise kendisine bağlı otuz arkadaşıyla birlikte on hücre oluşturmak üzere olduğu tesbit edilmiştir.²⁹⁴ Belgelerde ismi sıklıkla zikredilen Aziz'in daha önceden "Emniyet müfettişliğine çalıştığı" da belirtilmektedir.²⁹⁵ Aziz'in hücre kurma Beyanname gönderme gibi aktif faaliyetleri gözününe alınırsa devrin siyasî polisinin gizli komünist teşekkülne sızma işinde oldukça başarılı olduğu görülür.

İstanbul'dan gelen bilgiler üzerine Ankara Emniyet Müdürlüğü Melih ve Füzuran Hüsrev'i takibe almış evlerinde yapılan aramada Haydar Rıfat, Nazım Hikmet, Kerim Sadi ve Sabahattin Ali gibi komünist tanınmış kimselerin kitapları bulunmuştur. Ankara Emniyeti aramalarda ortaya çıkanların bu öğrencilerin komünist faaliyetlerle ilgisi olduğunu gösterdiğini ancak bunun haricinde "işkilli bir çabalarının ve komünist tanınmış kimselerle temaslarının tesbit edilemediğini" bildirmiştir. Öğrenciler ifadelerinde Aziz'in kendilerine birtakım tekliflerde bulunduğunu ancak kendilerinin ona söz vermekle birlikte herhangi bir hücre faaliyetinde bulunmadıklarını Beyan etmişlerdir. Öğrenciler ifadeleri alındıktan sonra serbest bırakılmıştır.²⁹⁶

1934 senesindeki tutuklamalar üzerine boş kalan TKP Merkez Komitesi, dört yıla mahkum iken aftan yararlanarak tahliye olan "Sıdika" tarafından arkadaşı Nevzatla birlikte 1935 senesi içinde tekrar oluşturulmuştur. oluşturulan Merkez Komitesi

²⁹³ EGMA, AN.5, DN.12421-47/28645, 31.5.1935 Tarihli Belge.

²⁹⁴ EGMA, AN.5, DN.12421-47/28645, 14.6.1935 Tarihli Belge.

²⁹⁵ EGMA, AN.5, DN.12421-47/28645, 14.6.1935 Tarihli Belge

²⁹⁶ EGMA, AN.5, DN.12421-47/28645, 4.7.1935 Tarihli Belge.

Mümtaz Muharrem adında bir öğretmenle temas kurarak Genç Komünistler Federasyonu (Komsomol) nu tekrar faaliyete geçirmişler. Mümtaz Muharrem bu teşkilatın başı olmuştur. Mümtaz Muharrem Hukuk Fakültesinden Reşat, Felsefe Şubesinden Niyazi, Kimya Şubesinden İbrahim, Güzel Sanatlar Akademisinden İsmet Hüsnü ve Akşam Gazetesi muharrirlerinden Hüseyin Avni'yi etrafında toplayarak her birini buldukları okullarda Genç Komünistler Birliğini oluşturmakla görevlendirmiştir. Kendisi de 3. Enternasyonel Türkiye mümessili Şefik Hüsnü'den aldığı tahsisatla, Konya, İzmir, Eskişehir, Ankara ve bilinmeyen birkaç ile daha giderek, Komsomol teşkilatının şubelerini kurduktan sonra İstanbul'a dönmüştür. Kimyadan İbrahim arkadaşları Reşat, Cavit, Ziya ve Aziz vasıtası ile mahalli mıntika komiteleri ve hücreleri kurmuş Mümtaz'ın kendisine tanıttığı Aziz'in yardımıyla da HaydarPaşa Lisesi ve Erkek Muallim Mektebinde de hücreler kurmuştur.²⁹⁷

6 Haziran 1935 tarihinde MAH tarafından Emniyet İşleri Umum Müdürlüğüne Komünistlerin HaydarPaşa Lisesine Beyanname dağıtmaya hazırlanırken alınan tedbirler sayesinde bu girişimin engellendiği bildirilmiştir.²⁹⁸ HaydarPaşa Lisesinden 21 öğrenciye zaten daha önceden de "Komünist firması İstanbul komitesi hücre 97"imzasıyla mektupla komünist Beyanname gönderilmişti.²⁹⁹ Bu arada Türkiye Komünist Partisi 1935 yılında anlaşmazlık yüzünden dört gruba ayrılmıştır.³⁰⁰

- Nazım Hikmet Grubu
- Kerim Sadi Grubu
- Dr. Hikmet Kıvılcı Grubu
- Avukat Haydar Rıfat Grubu

Bu gruplar içinde faaliyet gösteren hatta yönetim kademesinde yer alan öğrenciler vardır. İstanbul muallim mektebi son sınıf öğrencisi Tacettin, Kerim Sadi grubunun; Ankara Hukuk Fakültesi öğrencilerinden Reşat ise Avukat Haydar Rıfat grubu'nun yönetim kademesinde yer almıştır. Bu gruplar içinde illegaliteye en yakın grup olarak bilinen Hikmet Kıvılcım grubu ise okullarda örgütlenme faaliyetlerine ağırlık vermiştir. Bu gruba mensup Şehabettin Kenan- daha önce "Yeni gidiş" adıyla bir

²⁹⁷ EGMA, AN.5, DN.12421-47/28645, 5.6.935 Tarihli Belge.

²⁹⁸ EGMA, AN.5, DN.12421-47/28645, 6.6.935 Tarihli Belge.

²⁹⁹ EGMA, AN.5, DN.12421-47/28645, Maarif Vekaletinin 11.6.935 tarihli yazısı.

³⁰⁰ EGMA, AN.5, DN.12421-47/28645, 27.11.935 Tarihli Belge.

mecmua çıkarıyordu-ile İstanbul'da bir avukat yazıhanesinde çalışan Kemal adlı şahıslar Yüksek Mühendis mektebinde teşkilat meydana getirmişlerdir. Bu teşkilatı son sınıf talebelerinden ve Millî Türk Talebe Birliği eski umumi katibi Abidin idare ediyordu.³⁰¹

İki yıl önce(1933) Millî Türk Talebe Birliği Umumi katibi olan Abidin (Nesimi) nin mühendis mektebinde kurulan gizli komünist teşkilatın lideri olarak karşımıza çıkması ilginçtir. Bu durumda Millî Türk Talebe Birliğinin o yıllarda milliyetçi fikirler ağır basmakla birlikte her düşünceden insanı bünyesinde barındıran politize olmamış bir dernek olarak değerlendirilmesi isabetli olacaktır.

Öğrencilerin Ankarada da Beyanname dağıtma içinde kullandıkları görülmektedir. 1935 yılında Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü öğrencilerinden Hasan İzzettin (Dinamo) ve Eyüp isimli öğrenciler 1 Mayıs'ta Beyanname dağıtırken yakalanmış ve bu olayın tahkikatı sonunda Gazi Terbiye Enstitüsü, Hukuk Fakültesi Musuki Muallim Mektebi, Gazi Lisesi, Yüksek Ziraat Okulu öğrencileri arasında kurulmuş Komünist hücreler ortaya çıkarılmıştır.³⁰²

Komünist faaliyetler içinde öğrencilerin 1945'lerden itibaren daha aktif ve eyleme dönük olarak yer aldıkları görülecektir.

³⁰¹ EĞMA, AN.5, DN.12421-47/28645, 27.11.1935 Tarihli Belge.

³⁰² Taylak, age., s.154

IV. BÖLÜM

ATATÜRK DÖNEMİNİN EN ETKİN ÖĞRENCİ DERNEĞİ OLARAK MİLLİ TÜRK TALEBE BİRLİĞİ

Atatürk dönemi öğrenci olaylarına damgasını vuran en önemli kuruluş hiç şüphesiz Millî Türk Talebe Birliği'dir. Dönemin kayda değer öğrenci olaylarının hemen tamamı bu derneğin organizesiyle gerçekleştirilmiştir. Çok uzun bir süre ve oldukça geniş bir faaliyet yelpazesine sahip olan birlik, başlı başına büyük bir araştırmaya konu olacak niteliktedir. Biz burada birliğin araştırma dönemimiz içinde yer alan bölümüne münhasır olmak kaydı ile kuruluşu amacı, teşekkülü, organları, Kurucuları ve 1938'e kadar idarecileri, faaliyetleri ve kapanışı hakkında kısaca bilgi vermeye çalışacağız.

A.KURULUŞU

Millî Türk Talebe Birliğinin kuruluşu ile ilgili kaynaklarda çok değişik tarihlere rastlanmıştır. İlhan Darendelioğlu'na göre birlik 1929 yılının ilk aylarında kurulmuştur.¹ Kuruluş tarihini daha sonralara götüren araştırmacılar da vardır. Tefvik Çavdar "Türkiye'nin Demokrasi Tarihi" adlı eserinde MTTB'nin 1933 tarihinde partinin(CHP) öncülüğünde kurulduğunu yazmaktadır.² Muammer Taylak ise tam tarih vermemekle birlikte 1924 yılında meydana gelen Tramvay olayından bahsederken Millî Türk Talebe Birliğinden bahsetmekte ve birliği 1924-1925 ders yılında kurulduğunu belirtmektedir.³

Birliğin kendi dökümanları ile resmi belgeler araştırmacıların ortaya koyduğu tespitlerle örtüşmemektedir. Millî Türk Talebe Birliği'nin yayın organı birlik Gazetesinin 10.Sayısında (Nisan 1934) birliğin Tramvay Şirketiyle mücadelesinden bahsederken "Millî Türk Talebe Birliğinin ilk kurulduğu tarihten beri yani takriben sekiz sene evvelinden bu işle mücadeleye başlanmış..."⁴ İfadesinden kuruluş tarihinin 1926 lara denk gelmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Yine birlik tarafından Tramvay

¹ İlhan Darendelioğlu, *Türkiye'de Milliyetçilik Hakareketleri*, 1968, s.58.

² Tefvik Çavdar, *Türkiyenin Demokrasi Tarihi*, Ankara 1995, s.322

³ Taylak, *age.*, s.103,107

⁴ Birlik, S.10, Nisan 1934.

Şirketinin yolsuzluklarını anlatmak maksadıyla milletvekillerine gönderilmiş “Umumi Katip Abidin” imzalı matbu mektubun altındaki mühürde “1926” tarihi bulunmaktadır.⁵ 1970’li yıllarda Millî Türk Talebe Birliği’ne bağlı şube açma işlemleri sırasında kullanılan matbu yetki belgesinin başlığında ise “4 Aralık 1926” tarihi yer almaktadır. İstanbul Valiliğinin 13 12 934 tarihinde “Dahiliye Vekaleti Yüksek Makamına” hitaben yazdığı bir raporun girişinde kuruluş tarihi ile alakalı şu ibareler yer almaktadır.⁶

“-İstanbul’da 20 Kanunisanı(Ocak)1927 tarihinde teşekkülünü bir Beyanname ile bildirerek Vilayet Hukuk İşleri Müdürlüğünce nizamnamesi tetkik ve tasdik edildikten sonra tescil ve yedlerine 27 Nisan 1927 tarih ve 195 numaralı ilmuhaberi verilmiş olan (Millî Türk Talebe Birliği) namı altında bir teşekkülün varlığı vekalet-ı Celilelerince de malumdur...”

Bu bilgiler ışığında Millî Türk Talebe Birliği’nin 4 Aralık 1926 tarihinde fiilen kurulduğunu, 20 Ocak 1927 tarihinde kuruluşunu bir Beyanname ile ilan ederek vilayete başvurduğunu, 27 Nisan 1927 tarihinde ise Hukuken kurularak Tüzel kişilik kazandığını söyleyebiliriz.

Diğer araştırmacıların verdikleri tarilerdeki yanlışlığa gelince, Taylakın MTTB’yi daha önce kurulmuş olan “Darülfünun Talebe Birliği”ile aynı dernek olarak görmüş olması muhtemeldir ki bu pek de yanlış sayılmaz. Söz konusu dernekler birbirinin devamı niteliğindedir. Osmanlının son döneminde yüksek öğrenim gençliği, kurulan gizli -açık birçok dernekte yer almış ve müstakil okul dernekleri de kurmuştur. Ancak tüm yüksek öğrenim gençliğini temsil edecek nitelikte ilk dernekleşme 14 Ekim 1910 günü faaliyete başlayan “Darülfünun Talebe Cemiyeti” ile gerçekleşmiştir.⁷ Daha sonraları “Darülfünun Talebe Birliği” adını alan bu cemiyetin, Balkan Savaşlarıyla başlayan savaş ve sıkıyönetim sürecinde etkinliğini yitirmekle birlikte, Millî Türk Talebe Birliği’nin kuruluşuna kadar sürekli fiilen olmasa bile, hukuken varlığını sürdürdüğünü söyleyebiliriz. Darendelioğlu 1929 tarihini verirken bir yanlışlık yapmış olmalıdır. 1929 senesi birliğin CHP ile arasında meydana gelen ihtilaf nedeniyle olağan

⁵ EGMA, AN.4, DN.34-016-046/1, 12.12.993 Tarihli Matbu Mektup.

⁶ EGMA, AN.4, DN.34-016-046/7, 11.12.994 Tarihli Belge.

⁷ Aktar, age., s.

toplantılarını yapamayıp faaliyetine fiilen ara verdiği yıldır. ⁸ 1933 senesi ise aynı sene içinde gerçekleştirilen kongre ve yeni nizamname kabulü ile karıştırılarak verilmiş olabilir.

B. AMACI

Birliğin amacı 1927 tarihli ilk nizamnamesinin 4. maddesinde şu şekilde belirtilmiştir.⁹

“Madde-4 Birliğin gayesi, Türkiye de yüksek tahsilli takviye ve tamim, talebenin ilmi, içtimai, sıhhi, ihtiyaçlarını tatmin, talebe arasındaki rabitaları tersindir bu gaye ile;

Birlik, yüksek tahsil görenlerin tam seviyede yetişmelerine, mesleklerine ve ilme merbut olmalarına çalışır. Bunun için yüksek tedrisatta, orta ve ilk tahsilde muktezi islahat hakkında talebenin ve mütehassısların fikirlerini topluyarak müdafaa, yüksek tahsilin tam devreli liseleri veya muadilini ikmal eyliyenlere hasrını temin etmeğe çalışırlar, memleket dahil ve haricinde amelî seyahatler tertip eder.

Birlik, memleketin edebiyatı, ahlakıyatı, terakkiyat ve adatı, sanayii nefisesi, iktisadiyatı, hülasa her türlü millet ve memleket işleri ile talebenin alakasını teshil eder. Bunlara mütallik mahfeller, eğelence ve sipor teşekkülleri vücuda getirir. Konserler, gezintiler tertip, tatil günlerinin talebeyi bir araya toplanmasını temin eyler.

Birlik, umuma mahsus nakliye vasıtalarından, temaşa yerlerinden, konserlerden, matbuat abonmalarından, talebenin tenzilata mazhar olmasını, kitap ve saireyi ucuz bulabilmesini temin ederek talebe için geçinmeyi ucuzlatır. Talebeyi tasarrufa teşvik edecek müesseseler teşkil eder. Fakir ve hasta talebeye yardım eyler. Talebeye mahsus sıhhi müesseseler vücuda getirir.

Birlik, talebeye gerek tahsilleri esnasında, gerek tahsilleri bitince meslekleri dahilinde iş bulur...”

⁸ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 28.12.1929 Tarihli Belge.

⁹ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, MTTB 1927 Nizamnamesi, Md.4.

Görüldüğü gibi birliğin ilk nizamnamesinde amaç oldukça ayrıntılı yazılmıştır. Bu anlayış devam eden tüzüklerde terkedilecek ve birlik amacının. genel ve yuvarlak bir cümleyle ifade edilmesi benimsenecektir.

“Birliğin gayesi Türk Yüksek okuyucularınının maddi manevi ihtiyaçlarını temin, haklarını müdafaa etmektir”.¹⁰ Amacın daha kısa ve yuvarlak kelimelerle ifade edilmesi daha geniş hareket imkanı sağlama düşüncesinden kaynaklanmış olsa gerekir. Nitekim Millî Türk Talebe Birliği'nin ön ayak olduğu öğrenci olaylarının temel nedenleri öğrencinin dar dairedeki maddi ve manevi ihtiyaçlarından çok daha genel millî ve manevi talepler olarak karşımıza çıkar. Birlik kendini vatanı ve milleti ilgilendiren her konuda faaliyet yürütmeye yetkili görmektedir.

1934 yılı Nizamnamesinde birliğin siyasetle, siyasî teşekküllerle, mensuplarının siyasî düşünce ve işleri ile alakadar olmadığı¹¹ vurgulanarak birliğe siyaset dışı ve siyaset üstü bir görünüm verilmek istenmiştir.

Birlik siyaset dışında kalma amacına Atatürk döneminde kısmen ulaşmıştır. Bunda farklı siyasî akımların dönem içinde kendisine fazla faaliyet alanı bulamamasının payı da inkar edilmemelidir. Bununla birlikte Resimli Ay ve Kadro Dergilerine karşı açılan kampanyalar gibi küçük çaplı hizipleşmelerde birliğin, kendini taraf hissettiği de bir vakiadır. Kendini politik çekişmelerin dışında tutmaya özen gösterirken millî meselelerin içinde tutmaya özen gösterdiği söylenebilir.

C. TEŞEKKÜLÜ VE ORGANLARI

Millî Türk Talebe Birliği Yüksek tahsil gençlerinin meydana getirdiği bir birliktir. Adı “MTTB” yada “ÜNİT(Union Nationate Des Etisdians Turcs) yada sadece “Birlik” olarak kullanılmıştır. Kanunen Cemiyetlere girme hakkına sahip yüksek tahsil gençlerinden giriş isteğini tek başına “Duhul Talepnamesi” adında bir belgeyi imzalamakla bildirenler birliğin asil üyelerini oluşturmaktaydı, birliğe maddi manevi

¹⁰ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, MTTB 1933 Nizamnamesi, Md.3.

¹¹ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, MTTB 1934 Nizamnamesi, Md.6.

yardımda bulunanlar kendileri istedikleri takdirde kongre kararı ile fahri üye olabilmekteydiler ¹² Nizamnameye göre birlik, üç heyetten meydana gelmektedir. ¹³

1. Umumi Heyet (Genel Kurul)

Genel Kurul her Fakülte ve yüksek okul tarafından bir sene için beşten fazla olmamak kaydıyla gönderilen vekillerden meydana gelir. Genel Kurul'un görevi birliğin bütçesini yapmak ve senelik programlarının esaslarını belirlemektir. Nizamname de Genel Kurul'un her sene Kasım Ayı ile Nisan Ayının ilk on beşinde toplanacağı hükme bağlanmışsa da birliğin bu kaideye çok riayet etmediği görülmektedir.

2. İdare Heyeti (Yönetim Kurulu)

İdare heyeti her sene Kasım ayında genel kurul tarafından seçilen on beş kişiden meydana gelir. Genel hatlarıyla birliğin gayesine ve kongrenin isteklerine göre birliği idare ve temsil etmekle görevli bulunan bu onbeş kişiden beşi merkez heyetini, beşi dahiliye bürosunu, beşi de hariciye bürosunu oluşturur. Merkez heyeti haftada bir, idare heyeti ise onbeş günde bir toplanmaktadır.

a. Merkez Heyeti

Reis, ikinci reis, umumi katip, muhasip ve veznedardan oluşur.

aa)**Reis**: Birliği temsil eder, idare heyeti toplantılarına başkanlık eder. Muhabereye ait evrakları umumî katiple, hesaplara ait evrakı da umumi katip ve muhasiple birlikte imza eder.

ab)**İkinci Reis** : Reis bulunmadığı zamanlar ona vekalet eder.

ac)**Umumi Katip** : Birliğin araştırma ve haberleşme işlerini idare eder. Reislerin bulunmadığı zaman idare heyetine başkanlık eder.

¹² EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, MTTB 1934 Nizamnamesi,1,2,8 ve 10.Maddeler.

¹³ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, MTTB 1934 Nizamnamesi,11,12,16,18,20,22.maddeler.

ad)Muhasip : Birliğin hesaplarını ve buna ait defterleri tanzim eder ve her ayın son toplantısında hesap raporunu birlik idare heyetine arz eder.

b.Hariyice Bürosu

Bir şef ve dört azadan meydana gelen hariciye bürosu uluslararası talebe birlikleri ile haberleşmeleri idare eder. Memlekete gelen yabancı öğrencilerle temas kurarak kolaylık gösterir. Ülke dışına seyahat tertip eder ve yurtdışı konferans ve spor işleri ile meşgul olur.

c. Dahiliye Bürosu

Bir şef ve dört azadan meydana gelen dahiliye bürosu da Türkiye tahilinde gençliği alakadar eden her şeyle meşgul olur. Birliğin neşriyatını idare eder. Türkiye dahilinde birliğin gayesini ve kongrenin isteklerini gerçekleştirmeye çalışır.

d. Merkez Bürosu

Merkez heyetine dahiliye ve hariciye bürosu şeflerinin de katılmasıyla meydana gelen merkez bürosunun görevleri belirtilmemiş olmakla birlikte haftada bir toplanacağı hükme bağlanmıştır.

3.Teftiş Heyeti

Genel kurul tarafından seçilen biri şef olmak üzere beş kişiden meydana gelen teftiş heyetinin görevi birliğin hesaplarını teftiş ve kontrol etmektir.

1939 yılında birlik organlarının isimlerinin “kolbaşılık” olarak değiştirildiği ve “Yayım kolbaşılığı”, “Köycülük kolbaşılığı” adı altında iki yeni organ daha oluşturulduğu görülmektedir.¹⁴

¹⁴ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 13.12.935 Tarihli Belge

D.KURUCULARI VE 1938'E KADAR İDARECİLERİ

Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivinde birliğin ilk defa kimler tarafından kurulduğuna dair maalesef belgeye ulaşılammıştır. Diğer kaynaklardaki bilgiler ise fazla sıhhatli olmayan, teyide muhtaç bilgilerdir.

Kuruluş bölümünde değinildiği gibi Muammer Taylak'a göre Millî Türk Talebe Birliği'nin 1924-1925 yılında (Ders yılı kastediliyor olmalıdır.) Tıp Fakültesi Talebe Birliği başkanı İbrahim (Öktem), Hukuk Fakültesi Talebe Birliği başkanı Tahsin BEKİR(Balta) nın teşebbüsüyle kurulmuştur. Bu teşebbüs Tahsin Bekir (Balta)'nın öncülüğünde gerçekleşmiştir. birliğin ilk kongresinde başkanlığa İbrahim (Öktem) seçilmiştir.¹⁵

Birliğin 2 Mart 1928 tarihinde yaptığı olağanüstü kongre ile ilgili gazete haberlerine baktığımızda Tahsin Bekir(Balta)dan "Eski Heyeti İdare Reisi" diye bahsedildiği görölmektedir.¹⁶ Birlik hukuken 1927 yılında kurulduğuna göre kuruluştan 1928 Martına kadar Tahsin Bekir Balta'nın birlik reisi (başkanı) bulunduğunu varsayabiliriz. Bu varsayımı M.Taylak'ın anlattıklarıyla birleştirdiğimizde ilk başkan'ın Tahsin Bekir Balta olduğu daha sonra yapılan kongrede ise İbrahim (Öktem)'in başkan seçilmiş olduğunu kabul edebiliriz.

1929 yılında birliğin Ferruh(Ağan) tarafından idare edildiği anlaşılmaktadır. Nisan 1929 da İstanbul'a gelen İtalyan ve Sırp Darülfünununa mensup talebeler MTTB reisi Ferruh (AĞAN) tarafından ağırlandıdır.¹⁷ Yine 1929 Temmuzun'da gerçekleştirilen Balkan Talebe konferansında da Ferruh Ağan'ın Millî Türk Talebe Birliği reisi sıfatıyla konuşmalar yaptığı görölmektedir.¹⁸

Birliğin 1929 sonbaharından 1932 Martına kadar faaliyetlerine ara verdiğine şahit oluyoruz. Faaliyete ara verme konusu üzerinde ileride ayrıntılı bir şekilde durulacaktır.

¹⁵ Taylak, age., s.107,108

¹⁶ Cumhuriyet, 3 Mart 1928

¹⁷ Milliyet , 7 Nisan 1933

¹⁸ Cumhuriyet, 9 Temmuz 1929; İkdam, 9 Temmuz 1929; Akşam, 10 Temmuz 1929

Verilen iki yıllık aradan sonra 11 Mart 1932 tarihinde halkevinde toplanarak ilk kongresini gerçekleştiren birlik kongrede idare heyetini oluşturamamış ¹⁹ birlik tarafından 6.4.932 tarihinde İstanbul Polis Müdürlüğüne verilen Beyannameden kongreden sonra toplanarak idare heyetinin oluşturulduğu görülmektedir. Buna göre;

- Tıp Fakültesinden Muzaffer Canbolat, Reis,
- Yüksek Muallim Mektebinden Necmi Bey, 2.reis,
- Mahir Bey, umumî katip,
- Reşat Bey, veznedar,
- Yüksek Beyler mektebinden Bahattin Bey ise spor kalemi müdürü olmuştur.²⁰

1933 senesinde yapılan kongre neticesinde birlik idare heyeti yeniden teşekkül etmiştir. Yeni idare heyeti şu şahıslardan oluşmuştur.²¹

- Yüksek Mühendis Mektebinden Tevfik Celal(İleri)Bey, reis,
- Yüksek Orman Mektebinden Ali Osman Bey, İkinci reis,
- Tıp Fakültesinden Şükrü Kaya Bey, umumî katip,
- Hüdai Bey (Ticaretle uğraşır) muhasip, ²²
- Diş Tebabeti Mektebinden Beşir Bey, veznedar,
- Adnan Cemil Bey (Okulu yazılmamış), dahiliye bürosu şefi,
- Yüksek muallim mektebinden Adnan Cahit, dahiliye bürosu azası,
- Yüksek Mühendis mektebinden Abidin (Nesimi), dahiliye bürosu azası,
- Yüksek Mühendis mektebinden Şevki İbrahim, dahiliye bürosu azası,
- Hukuk mektebinden Necmettin, dahiliye bürosu azası,
- Yüksek muallim mektebinden Hamit Kemali, hariciye bürosu şefi ,
- Edebiyat Fakültesinden Münever Hanım, hariciye bürosu azası,
- Amarikan Kız Kolejinden Lutfiye Hanım hariciye bürosu azası,
- Tıp Talebe Yurdundan Hikmet Celil Bey, hariciye bürosu azası,

Yeni idare heyetinin teşekkül ettiği bu kongrenin 10 Mart 1933 tarihinde yapıldığı anlaşılmaktadır. ²³ Bu idare heyeti 22.12.1933 tarihine kadar görevde kalmış.

¹⁹ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 3.4.932 Tarihli Belge:

²⁰ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 11.4.932 Tarihli Belge.

²¹ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 25.5.933 Tarihli Belge

²² Birlik içinde nadir olmakla birlikte öğrenci dışından şahıslarında daha çok teknik konularda olmak üzere görev aldıkları görülmektedir.

²³ Cumhuriyet, 11 Mart 1933

Bu tarihte başlayan kongre 5.1.1934 tarihinde yeni idare heyetini seçmiştir. Serilen yeni idare heyetinde şu şahıslar yer almıştır.²⁴

- Batur(Zeki Batur), başkan,
- Cihat Hikmet, İkinci başkan,
- Süfyan Rıza ,Gerel Sekreter,
- Nihat Rüştü, muhasip Üye,
- Muhittin, veznedar,
- Rüknettin Fethi, dahiliye büro şefi,
- Hasan Refik, hariciye büro şefi,
- Bahadır Dülger, Neşriyat büro şefi,
- Ekrem Celal, iktisat büro şefi,
- Fikri, Teftiş Heyeti başkanı,

1934 yılı başında göreve gelen bu idare heyetinden sonra 1935 yılı aralığına kadar idare heyetinin yenilenip yenilenmediğini bilemiyoruz. Bu yönde bir belgeye ulaşamadık. Bu nedenle 1934 yılı başında göreve gelen idare heyetini 1935 yılı sonuna kadar görevde kalmış olabileceğini tahmin ediyoruz.

9 Aralık 1935 günü yapılan kongrede seçilen yeni idare heyetinde ise şu isimler yer almaktadır.

- Hukuktan Hüseyin Remzi, başkan,
- Tiptan Faruk, Asbaşkan,
- Tiptan İsmail Hakkı, genel sekreter,
- Yüksek İhtisastan Sadi, muhasip,
- Yüksek İhtisastan Tahir Oğuz, kasadar,
- Sosyal Bilgilerden Adil, içişleri kolbaşı
- Mimarlıktan Necmi, içişleri üyesi,
- Mühendislikten Salim, içişleri üyesi,
- Tiptan Cevdet, yayım kolbaşı,
- Fenden Yılmaz, yayım kolu üyesi,
- Edebiyattan Fehmi, yayım kolu üyesi,
- Tiptan Asım, Köcülük kolbaşı,

²⁴ Taylak, age., s.150,151

- Hukuktan Vehib, köycülük kol üyesi,
- Tıptan Asım, köycülük kolbaşı,
- Hukuktan Vehib, köycülük kol üyesi,
- Tıptan Ömer, köycülük kol üyesi,
- Hukuktan muvaffak, Dış işleri kolbaşı,
- Yüksek Ticaretten Abdulkadir, dışişleri kol üyesi,
- Hukuktan Salim, Teftiş kolbaşı,
- Eczacılıktan Talha, teftiş kolu üyesi,
- Hukuktan Ekran, Teftiş kolu üyesi,

Bu idare heyetinin birliğin kapanış tarihi olan Kasım 1936'ya kadar görevde kaldığı anlaşılmaktadır.²⁵

E.FAALİYETLERİ

Araştırma dönemimiz içinde Millî Türk Talebe Birliği çok değişik alanlarda faaliyetler göstermiştir.Biz bu faaliyetleri belirli başlıklar altında toplamayı uygun bulduk.

1.Protesto ve Mücadeleler

Millî Türk Talebe Birliği'nin araştırma dönemimiz içinde faaliyette bulunduğu 1926-1936 yılları arasında pek çok protesto ve mücadele organize ettiği görülmektedir. Bunlardan büyük çaplı ve "asayişe müessir" gördüğümüz önemli bir kısmını ikinci bölümde müstakil olarak ele amıştık. Birliğin ön ayak olduğu küçük çaplı ve asayişe müessir görmediğimiz diğer bazı protesto ve mücadelelerini de burada anlatmaya çalışacağız.

a."Türkçe Konuş" mücadelesi

1928 senesinde vatandaşları Türkçe konuşmaya teşvik etmek maksadıyla birlik tarafından hazırlanan "Vatandaş Türkçe Konuş"ibareli levhalar İstanbulun muhtelif yerlerine asılmış ve ayrıca değişik vilayetlere de gönderilmiştir. İstanbulda asılan bu

²⁵ EGMA, AN.4, DN.34-016-046/1, 12.12.935 Tarihli Belge

levhaların önlerine Türkiye’de Arapça, Boşnakça, Rumca, Ermenice konuşanlar olduğu yönünde yazılar yazıldığı ve bazı levhaların ise parçalandığının görülmesi üzerine bir toplantı düzenleyen birlik öğrencileri “memleketimizde Amerikada olduğu gibi, ana dili tahkir suçunun cezasının linç cezası olmadığı; ancak bu levhaları koparanlara en azından iyi bir dayak atmak gerektiği”ni dile getirmişlerdir.²⁶

Türkçe konuş kampanyasına bağlı olarak Edirne’de de küçük bir protesto meydana gelmiştir. Lise öğrencileri tarafından gerçekleştirilmiş olması gereken bu protestonun nedeni bazı kaynaklarda “Türkçe Konuş” levhasının bizzat Vali ve Emniyet Müdürü tarafından kaldırılması olarak gösterilirken²⁷ Diğer bazı kaynaklarda ise Yahudilerin “Hamursuz Bayramı”nda fırınlarda hamursuz pişirmemeleri için baskı yapmaları üzerine bazı gençlerin tutuklanmaları olarak gösterilmiştir.²⁸ 300 kadar öğrenci karakol önünde gösteri yapmış ancak alınan tedbirlerle olay büyümeden yatıştırılmıştır.

b. Cenap Şahabettin’i Protesto

MTTB, daha sonra neşriyat bölümünde hakkında daha geniş bilgi verilecek olan birliğin yayın organı durumundaki “Birlik Gazetesi” aracılığı ile de bazı edebi mücadeleler ve protestolar ortaya koymuştur.

Daha önce millî mücadele aleyhine yazılar yazdığı iddiasıyla üniversite gençliğinin protestosuna maruz kalan ve “Darulfünun Grevi” neticesinde üniversitedeki görevinden uzaklaştırılan Cenap Şahabettin bu defa da Mayıs 1933 te Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan “İnkılap” başlıklı dizi yazısı nedeniyle öğrencilerin protestosuna maruz kalmıştır. Cenap Şahabettin “Alelade fanilerden ebediyet kadar farklı bir dahi bütün cihana gösterdi ki; her şeyi yıkılan Türk’ün yüreğinde hiç bir zaman yıkılmayacak bir iman Türkiyesi vardır.” sözleriyle başladığı bu uzun makalesinde Gazi Mustafa Kemal’i ve inkılapları oldukça edebi ifadelerle övmüştür. Özellikle Mustafa Kemal’i anlatırken Cenap Şahabettin in çok hayran ifadeler kullandığı görülmektedir.²⁹

²⁶ Taylak, *age.*, s.108,109; Cumhuriyet, 12.02.1928

²⁷ Cumhuriyet, 8 Nisan 1928

²⁸ Taylak, *age.*, s.109

²⁹ Cenap Şahabettin, “İnkılap”, Cumhuriyet, 16,17,18 Mayıs 1933

“On seneden beri memleketimizde inkişafını hayranlıkla takip ettiğimiz medeniyet safhaları Cihan harbinden çok evvel Gazi'nin ulu, işlek ve hiç bir yükseklikten yılmaz dimağında daima yeni cereyanlardan kuvvet alarak birer hülya yıldızı hayatı ile yaşamağa başlamıştı...

Tarihte yaratıcı dehalar hemen her zaman aklı şaşırtan büyük kasırgaların şimşekleri arasında yetişir. Gazi dediğimiz ebedî şanlı inkılap kartalının sesini bize yetiştiren de cihan harbinin uğultulu bulutları oldu...”

Cenap Şahabettin, buna benzer bir çok süslü ifadelerle rağmen sicilini pek parlak görmeyen üniversite gençliğine yaranmayı başaramamıştır. Millî Türk Talebe Birliği yayın organı Birlik gazetesi 'nde Cenap Şahabettin, inkılap makalesine cevap niteliğinde yayınlanan yazıda inkılabı övmeye layık görülmeyle susmaya davet edilmiştir.³⁰

“...Edebi şöretiniz ne kadar yüksek olursa olsun siz her şeyden önce bu milletin kendisini duymağa başladığı günden itibaren onun büyük hamlelerine daima muhalif ve bigane kalmış bir Cenap Şahabettinsiniz...Siz Cenap Şahabettin ,Yunanlılar topraklarımızı işgal ettiği zaman talebelerimize 'niçin mütesir oluyorsunuz efendiler, memnun olmalısınız;yunanlılar bizim menfaatimize çalışıyor memleketi yabancılardan temizlemeğe uğraşiyor' demek küstahlığını göstermişsiniz.Mazideki sefil hatanızı unutturabilmek, tashih edebilmek kaygı ve hevesi ile kaleme sarıldınız. İnkılap adlı bir makale yazdınız. Türk milleti hükmünü vermiştir.Sizi iyi tanırız; inanmadığınız bir imanın büyük eseri hakkında hüküm yürütemezsiniz. Buna hakkınız yok susunuz Cenap Bey...”

c. “Kadro” İle Mücadele

Millî Türk Talebe Birliği'nin 1932 yılında Ankara da yayına başlayan “kadro”dergisinin yayınlarından da rahatsızlık duyduğu ve bu yayınlara karşı protesto mahiyetinde yayınlara ön ayak olduğuda görülmüştür.

Kadro dergisi Şevket Süreyya (Aydemir), Vedat Nedim(Tör), Yakup Kadri(Karaosmanoğlu), İsmail Hüsrev ve Burhan Asaf'ın öncülüğünde Ocak 1932 de

³⁰ Birlik, S.2, Ağustos 1933

yayınlanmaya başlamıştır.³¹ 1934 yılında bazılarının göre tirajı düşüp okunmadığı için³² bazılarının göre sermaye çevrelerinin temsilcisi sayılan İş Bankası grubunun Mustafa Kemal'i kadro aleyhine döndürmesi sonucu³³ bazılarının göre kadro yazarlarının TKP'li geçmişlerinin bir uzantısı olarak CHP'nin üçüncü adamı Recep Peker'in girişimi sonucu³⁴ bazılarının göre derginin sahibi konumundaki Yakup Kadri'nin Tiran elçiliğine atanması sonucu³⁵ bazılarının göre ise örtülü bir komünizm propagandası yaptığı için³⁶ Atatürk ün talimatıyla kapatılmıştır.³⁷

"Türk inkılabının ideolojisini" yapma³⁸ iddiasıyla yayın hayatına başlayan Kadro dergisinin "Kemalist ideolojiyi gençliğe benimsetmek" amacıyla yazdıkları Talebe Birliğini kızdırmıştır.³⁹ *"İnkılabın bütün esaslarını, bütün gayelerini, teşkilatına(kadro kastediliyor) kafasıyla bağlanmış bir Türk gençliğine belletmek, Başbuğun dediklerini tekrarlatmak suretiyle anlatmak ve ona vazife vermek, yığın halinde vazife vermek..."*⁴⁰ Bu ifadeler MTTB yayın organı Birlik Gazetesinden "Türk gençliği papağan değildir. Türk gençliği devrimin anlamını başkalarının anlatmasını gerektirmeyecek kadar iyi ve derin anlamıştır. Gençliğin bu günkü görevleri benliğinde millet sevgisini devamlı olarak güçlendirmek, yaşatmak ve bunu en verimli şekilde yapabilmek için düşünce ve ahlak bakımından yükselmeye çalışmaktır."⁴¹

Birlikle Kadro arasındaki düello bu atışmayla sınırlı kalmamış Kadro'nun Razgart olayına atıfta bulunarak *"Bir tünelin iki ayrı ucundan girip, aradıklarını bulamayan ve birbirleriyle çarpışan iki insan gibi geçen Razgart vakasında, Türk gençliği ile Türk zabıtası biri yalın heyecan, öteki yalın inzibat karşı karşıya kalıvermişlerdir. Gençliğin bütün bu hareketi vazife ve rol almak için çırpındığını"*

³¹ Vedat Nedim TÖR, *Yıllar Böyle Geçti*, İstanbul 1976 s.125; Temuçin Faik Ertan, *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, Ankara 1994, s.61; Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi 2*, İstanbul 1971, s.1202

³² Emin Türk Elçin, *Kemalist Devrim İdeolojisi*, İstanbul 1970, s.55

³³ Yerasimos, *age.*, s.685

³⁴ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Zoraki Diplomat*, İstanbul 1984, s.45

³⁵ Karaosmanoğlu, *age.*, s.23-26

³⁶ Taylak, *age.*, s.142

³⁷ Ertan, *age.*, s.65-73

³⁸ Ertan, *age.*, s.59; Ş. Süreyya Aydemir, *İnkılap Ve Kadro*, İstanbul 1986, s.73

³⁹ Çavdar, *age.*, s.324

⁴⁰ Taylak, *age.*, s.141 (1930'lu yıllarda sol çevrelerin Atatürk için "Başbuğ" tabirini kullanıyor olması ilginçtir.)

⁴¹ Çavdar, *age.*, s.324 ; Taylak *age.*, s.141,142

gösterir.Onu teşkilat içine alarak istediğini vermekte gecikmeyelim"⁴² ifadeleriyle heyecanlı gençliğin kadro etrafında örgütlenmesi gerektiği yolunda ki yayınlarına birlikten şu cevap gelmiştir.⁴³

"Yalın heyecan değiliz, yaptığımız körebe oyunu değilki yolumuza karanlık bir tünelde saptırmış olalım. Hayır,biz güneşin altında apaçık gözlerle yürüdük.Bizi anlamıyorsunuz,anlamayacaksınız.Teşkilat yani "Kadro"mu?Eğer böyle ise size ilk ve son defa hayır diyoruz.Hayat çemberlenmez...Bilakis siz içinde sıkıştığınız ve sizi şeniyetten ayıran o dar 'kadro'yu kırın."⁴⁴

Kadro ile birlik mücadelesinin 1934 yılında da devam ettiğini görüyoruz. Birlik gazetesinin 12.sayısında Abidin(Abidin Nesimi olması gerekir)imzasıyla yayınlanan "Kadro ve Biz" adlı makalede Şevket Süreyya ile yapılan sözlü bir hasbihalden bahsedilmekte ve hasbihal sırasında Şevket Süreyya'nın ileri sürdüğü görüşler eleştirilmektedir. Bu hasbihalde Şevket Süreyya şu görüşlere yer vermiştir⁴⁵

"İnkılabın irade ve menfaati;inkılabı duyan ve yürüten azlık fakat şuurlu bir (avangard)ın azlık fakat ileri ve disiplinli bir kadronun iradesinde temsil olunur...Bu prensipleri idrak ve ihata edemeyenler diğer tarafa ayrılarak,onları kabul edenler iradeleri ile, kabul etmeyenler iradeleri haricinde bu prensiplere tabi olacaktır."

Abidin(Nesimi)Şevket Süreyya'nın Türk gençliğini de inkılabı idrak ve ihata edemediği için iradeleri dışında ona uyması gereken zümreden saymasına şiddetli tepki göstererek "Kadronun böyle bir lünpenproleter ağzı kullanmasını garip"bulmuş ve bunun yerine kadroculara daha ilmi bir lisan kullanmalarını önererek istinad noktası olarak"Misak-ı millî"ve "Teşkilat-ı Esasîye Kanunu"nu kabul etmeleri gerektiğini belirtmiştir.⁴⁶

⁴² Çavdar, age., s.324; Taylak, age., s.142

⁴³ Çavdar, age., s.324; Taylak, age., s.142

⁴⁴ Birlik, S.1, Temmuz 1933

⁴⁵ Abidin(Nesimi), "Kadro ve Biz", Birlik, S.12, Temmuz 1934, s.4

⁴⁶ Abidin, agm., s.4

d.Yabancı Okullar İle Mücadele

Birlik Gazetesi aracılığı ile Millî Türk Talebe Birliği Türkiyede eğitim veren yabancı okullar aleyhine de mücadele vermiştir.

“Türkiyede karın doymak ve rahat yaşamak evvela birinci derecede Türkün hakkıdır.”sloganıyla Birlik Gazetesinin ikinci sayısında başlattıkları bu mücadele ile sadece yabancı okullar değil çocuklarını bu okullara gönderenler de ağır dille eleştirilmektedir.⁴⁷

“Garplılaşmayı ecnebileşmek, kozmopolitleşmek manasına alan kısır düşünce ve anlayışlı fakat paralı aileler, çocuklarını,daha doğrusu çocuklarımızı bu sun’i adam fabrikalarına bırakmaktadırlar.Ecnebi mekteplerine açtığımız mücadele,bu mekteplerde bir tekTürk çocuğunun kalmayacağıgüne kadardevam edecektir...”

Türkiye’ye fena maksatlarla gelip yerleşen müesseselerle bilhassa (genç hıristiyanlar cemiyeti) ile mücadele edeceğiz.Bu kötü ruhlu müessesenin iç yüzünü açıklayacağız...”

Birlik Gazetesinin Ekim 1933 sayısında yeni öğretim döneminde yabancı okullara gidenlerin sayısında düşüş olduğuna işaret edilerek bunun sevindirici olduğu vurgulanmış ve şu düşüncelere yer verilmiştir. “...Fakta biz batakhanelerde tek bir Türk çocuğu ve bu temiz topraklar üzerinde bir tek hain maksatlı müessese bırakmayıncaya kadar mücadelemize devam edeceğiz...Duygulu Türk ailelerinin çocuklarını birer birer bu fesat ocaklarından çektiğini duydukça sevincimiz ve kuvvetimiz artıyor.Bu memleketin çocuklarını, içinde doksan dokuz dalavere çevirilen bu sefil ve küstah batakhanelere terkeden aileleri ikaz etmek için elimizden gelini yaptık... Gelecek nüshamızda çocuklarını ecnebi mekteplerinde bırakan ailelerin isimlerini neşredeceğiz. Milliyetçi, inkılapçı, Türkçü tanınan bir çok zevatın da isimlerini ihtiva edecek olan bu listeler karşısında gençlik ve efkâr-ı umumîye derin bir hayrete düşecektir.”⁴⁸

⁴⁷ Birlik, S.2, Ağustos 1933

⁴⁸ Birlik, S.4, Ekim 1933; Son Posta, 7 Ekim 1933

Birliğin çocuklarını yabancı okullara gönderenler için ağır ifadeler kullanması ve bu ailelerin isimlerini neşredeceğini duyurması yabancı okullarda okuyan gençler arasında üzüntüyle karşılanmış ve bu gençler tarafından gazetelere şu şekilde bir açıklama gönderilmiştir.⁴⁹

“-Bizim ecnebi mekteplerinde okuyuşumuz bir hatadır.Fakat bu hatanın mes’uliyeti bizlere ait değildir.Unutmayınız ki biz bu müesseselere Türk mekteplerinin senelerce evvel bu günkü terakkiye ermedikleri zaman başlamışızdır.Devam etmemizde mecburidir.Filhakika başka bir muhitte başka bir lisanla başlamış olan bir tahsili yarım bırakarak büsbütün başka bir muhitte devam etmenin güçlüğü düşününüz, hakkımızı teslim edersiniz. Şu halde en münasip hareket şekli bu ecnebi müesseselerin içinde ilerlemiş sınıflarda okuyan gençlerin, tahsillerini bitirecekleri zamana kadar faaliyetlerine müsaade etmek fakat Türk gencinin yeni baştan bu mekteplere girmelerine mani olmaktır, evet en münasip hareket şekli bu değildir.?”

Son Posta yayınladığı bu açıklamanın hangi okuldan kimler tarafından yapıldığını belirtmemiştir.Bu durumda gazetenin önceki yayınlarını da gözönüne alarak bu açıklamanın öğrenciler ağzından gazete tarafından yapılmış olması ihtimalini de düşünmek yerinde olacaktır.

İster öğrenciler tarafından yapılmış olsun, isterse gazete tarafından kendiliğinden yapılmış olsun bu açıklamanın birliğin tavrını yumuşattığını söylemek mümkündür. Sonraki sayılarında birlik Gazetesi’nin yayınlayacağını duyurduğu isim listesine rastlanılmamıştır. Ancak Gazete yabancı okullar aleyhinde yazılara devam etmiştir.⁵⁰

“Şu ecnebi mektepler Türklük için ne beladır. Biz bir Türk mektebinin dersanesinde hocamızla başbaşa verdiğimiz zaman, memleket meseleleri üzerinde içli dışlı dertleşiriz, büyük mazimizi gururla anarken, istikbalın büyük Türkiyesi ile kucaklaşırız.Göğsümüz heyecanla kabarır iner. Fakat sen ecnebi mektebine giden zavallı Türk çocuğu, sen bu güzel şeylerden mahrumsun...”

⁴⁹ Son Posta, 7 Ekim 1933

⁵⁰ Birlik, S.5, Kasım 1933

e. Tramvay Şirketi ile Mücadele

Yüksek tahsil gençliğinin Tramvay Şirketi ile mücadelesi 1924 yılında “Tramvay Olayı” ile başlamış ve şirketin kapatıldığı 1939 tarihine kadar devam etmiştir. Millî Türk Talebe Birliği bu mücadeleye 1933 yılında Birlik Gazetesinde hız kazandırmıştır. Birliğin şirketten temel talepleri şu noktalarda yoğunlaşmaktadır.⁵¹

- Öğrencilere tenzilat
- Fakir halkın istifadesi için fiatlarda indirim
- İşletmelerde temizlik ve intizam

MTTB Tramvay Şirketinin öğrenci ve halka karşı yaptığı yolsuzlukları ikinci sayısından itibaren açtığı bir kampanya ile kamuoyuna duyurmaya başlamıştır. Birlik, yayınlarında şirketin “Halk yarırına işleyen bir şirket olmadığı davranışlarıyla kapitilasyon artığı bir müessese durumunda olduğu” üzerinde durmuştur.⁵² Üç ay devam eden bu yayınlara rağmen ne şirketin davranışlarında bir düzelme olmuş ne de İstanbul Belediyesi tarafından Tramvay Şirketinin yolsuzlukları ve belediye nizamları na ayrıkı davranışlarına karşı bir çalışma yapılmıştır.⁵³

Şirketin başına buyruk hareketleri ve yetkililerin buna göz yumar tutumu, birlik mensupları arasında şirketin bir takım menfaatler karşılığı himaye edildiği yolunda fikirlerin dolaşmasına neden olmuş ve birlik, Umumi katip Abidin imzasıyla Büyük Millet Meclisi üyelerine hitaben bu konu ile ilgili bir mektup yollamıştır. Matbu halde çoğaltılan 12.12.933 tarihli mektupta şirketin yolsuzlukları dile getirdikten sonra; “Bütün yolsuzluklardan bizar olan halk, senelerden beri devam eden vaziyetin bütün neşriyat ve teşebbüslere rağmen değişmediğini görmüş ve bu şirketin şahsi bir takım menfaatlar yüzünden himaye edildiğine kanaat getirmiştir. Demokrasiyle idare edilen bir memlekette her işin hesabını açıkça, ortaya koymak, en ufak bir şüpheye bile meydan vermemek kaidedir” ifadeleriyle şirketin himaye gördüğüne dair iddialarını vekiller nezinde de dile getirmişlerdir.⁵⁴

⁵¹ Taylak, age., s.146; Arslan, age., s.438

⁵² Birlik, S.2,3,4., Ağustos, Eylül, Ekim 1933

⁵³ Taylak, age., s.146

⁵⁴ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 12.12 Tarihli Mektup.

Öğrencilerin hükümetin ve millî vekillerinin şirketin yolsuzluklarına karşı dikkatlerini çekmek amacıyla yolladıkları bu mektup dikkatlerin şirket üzerine değil MTTB üzerine yoğunlaşmasına yol açmıştır.

CHF Katip-i Umumisi Saffet Kaya mektuptaki şirketin kayıtlarına dair ifadelere dikkat çekerek dahiliye vekilinden birlik nizamnamesindeki “*Maksat maddesinin ne suretle yazıldığı ve bu tarz neşriyata imkan verip vermediğini*” bir yazı ile sormuştur.⁵⁵ Vekalet bunun üzerine İstanbul valiliğinden “birliğin resmi ya da gayri resmi müesseseleri töhmet altında bırakacak delilsiz iddialar ortaya koymasının kanuni tahkikata müstelzim görüldüğünü” belirterek Birlik idare heyeti hakkında soruşturma yapılarak neticenin bildirilmesini istemiş⁵⁶ ve vilayete soruşturma talimatı verildiği CHF Katip-i Umumiliğine bildirmiştir.⁵⁷

Vilayet soruşturmasını tamamlayarak 3.2.934 günü vekaletle bildirmiştir. Buna göre birlik idarecileri muktupta, halk arasında dolaşan bir söylentiye doğruluğunun araştırılması için dile getirdiklerini kendilerine ait bir kanaat belirtmediklerini söylemişlerdir.⁵⁸ Vilayet cevabında idare heyetinin Cumhuriyet Müdde-i umumiliğine sevk edilmeleri talimatını vermiştir.⁵⁹ Bu talimat gereği birlik yöneticileri hakkında İstanbul 3. Asliye Ceza Mahkemesinde açılan dava 21 Haziran 1934 tarihinde beraatle neticelenmiştir.⁶⁰

Birlik, Millevekillerine gönderdiği mektuptan sonra da Tramvay Şirketine karşı yayınlarını sürdürmüştür. Yayınlarda daha çok şirketin yabancı sermayeye ye ait oluşuna vurgu yapılarak halkın ve öğrencinin millî hislerinden bu konuda istifade edilmek istenmiştir;

“Tramvay Şirketi garbın şarka hulûlu muslihane siyasetini takip eden ve şimdi bu arzularına set çekilmiş olan bir müessesedir..... O müessese, Osmanlı İmparatorluğunun yıktığımız kapütülasyonlar devrinin mahut yadigarlarından biridir.

⁵⁵ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 16.12.933 Tarihli belge

⁵⁶ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 21.12.933 ve 30.12.933 Tarihli belgeler

⁵⁷ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 30.12.933 Tarihli Belge

⁵⁸ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 03.02.934 Tarihli Belge

⁵⁹ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 15.02.934 Tarihli Belge

⁶⁰ Taylak, age., s.147

O müessese kolumuzun kuvvetini ve millî servetimizi istismar ederek senede binlerce liramızın harice çıkmasına sebep olan bir ecnebi müessesedir.”⁶¹

“O bir amme müessesesi değil.... kapitülasyonlardan kalma bir istismarcıdır. Tramvay Şirketi kudreti dahilinde İstanbul halkını, bilhassa yüksek tahsil gençliğini kendi arzularına rametmektedir. Bu kapitülasyonlar yadigarı istismarcı şirkete artık tahammül etmemek millî bir izzeti nefis meselesidir. Buna karşı koymak, her kesin şahsi ve millî vazifesidir...”⁶²

MTTB, Birlik Gazetesinin kapatıldığı 14. sayısına kadar hemen her sayısında Tramvay Şirketi aleyhine açtığı kampanyayı sürdürmüşse de kayda değer bir başarı elde ettiği söylenemez.

f. Fransız Başvekilini Protesto

Fransada lunaparklarda yumruk atılarak kuvvet denemesi yapılan alete Fransızların Türkleri inatçı ve hakikatı kabul etmez olarak vasıflandırmasının bir neticesi olarak “Türk Kafası” adı verilmiş ve bu tabir zaman içinde yerleşerek tüm Fransada lunaparklarda yumruk atılan insan başı şeklindeki alet “Tete de Turc” yani “Türk Kafası” olarak anılmaya başlamıştır. Bu tabirin bizdeki “Vurun Abalıya” şeklinde bir de mecaz manası vardır.⁶³

Bu deyim Fransada bu şekilde kullanıldığı aşında Türk kamoyunda pek de bilinmiyordu. Ancak Eski Fransız Başbakanlarından Lavalin Türkiye ye de gelmekte olan “Vu” gazetesinde yayınlanan bir mülakatında bu tabiri kullanarak Türklüğe hakaret olarak değerlendirilebilecek ifadeler kullanınca özellikle yüksek tahsil gençliği tarafından tepkiyle karşılanmıştır.⁶⁴ Habere göre Lavalin rakiplerinden bahsederken “Beni Türk Kafası yapmak istiyorlar. Milliyet hususunda yanıılmışlar. Ben Türk değilim. Auvergnat’lıyım” manasına gelen fransızca şu sözleri sarfetmiştir. “On veut

⁶¹ Birlik, S.6, Aralık 1933

⁶² Birlik, S.10, Mayıs 1934

⁶³ Cumhuriyet, 4 Mart 1936; Son Posta, 2 Mart 1936

⁶⁴ Cumhuriyet, 4 Mart 1936; Son Posta, 2 Mart 1936

faire de moi une tete de Turc, on s'est trompe de nationalite je ne suis pas Turc. Je suis Aurvergnat"⁶⁵

İlk defa Posta gazetesinde yayınlanan bu haber üzerine öğrenciler harekete geçerek Türklüğe hakaret olarak değerlendirdikleri bu sözleri protesto etmek amacıyla kalabalık bir grup halinde 3 Mart 1936 tarihinde Cumhuriyet gazetesi idaresine giderek üzüntülerini belirtmişler ve hislerine tercüman olunmasını ve bu yönde yayın yapılmasını istemişlerdir.⁶⁶

Cumhuriyet Gazetesi gençlerin bu teşebbüsü üzerine 4 Mart tarihli nüshasında az da olsa konuya yer vermiştir. Tercübeli bir politikacı olan Lavalin'in bu sözleri hakaret kastı ile söylemediği, ancak pot kırmış olabileceği üzerinde durularak "Türk gençliğinin Türklüğe ait meselelerde gösterdiği yüksek hassasiyet" takdir edilmiştir.⁶⁷

Son posta gazetesi ise konuya daha detaylı yaklaşarak Fransız Başvekiline bir telgraf çekmiş ve konu hakkında açıklama istemiştir.⁶⁸

"...Türkiye'yi hala her yumruğa mütehammil bir müstemleke telakki eder görünmeniz Türk efkâr-ı umumîyesinde derin bir tesir yapmıştır. Bu sözünüzde Türk milletine bir hakaret kastı bulunmadığına eminiz. Fakat Türk efkarını tatmin için bunun tavzihini rica ederiz."

Lavalin, Son Postanın telgrafına verdiği "Asil Türk milleti hakkında sempatimi teyit için bana verdiğiniz fırsata teşekkür ederim" cümleleriyle başlayan telgrafında böyle bir Beyanat vermediğini bunun uydurma olduğunu iddia etmiştir.⁶⁹

2. Milletlerarası Faaliyetler

Cumhuriyetin ilk yıllarında öğrencilerin diğer milletlerin öğrencileri ile sıkı ilişkiler içinde olduğunu görüyoruz. Örneğin 1927'de Roma da ve 1929 da Peste'de

⁶⁵ Son Posta, 2 Mart 1936

⁶⁶ Cumhuriyet, 4 Mart 1936

⁶⁷ Cumhuriyet, 4 Mart 1936

⁶⁸ Son Posta, 3 Mart 1936

⁶⁹ Son Posta, 7 Mart 1936

milletlerarası talebe kongresi düzenlenmiş ve Türkiyeden de MTTB tarafından bu kongrelere delegeler gönderilmiştir.⁷⁰

Peste de yapılan uluslararası talebe kongresinde Türkiyeden İbrahim ve Asım Beylerin katıldığını görüyoruz.Hatta kongre sırasında Türk öğrenci temsilcilerinin Bulgar Talebe birliğinden borç aldığı ve Bulgar Talebe Birliğinin müracaatına rağmen Türk talebe birliği tarafından bu paranın henüz ödenmediği anlaşılmıştır. Nihayet konu Bulgar Hariciyesi tarafından Türk Hariciyesine bildirilmiştir.Hariciye vekaleti darülfununun konu hakkında bilgi istemiş, ancak Darülfunun Emaneti birliğin hükümetce dağıtıldığı ve parasının bankaya devredildiği cevabını vermiştir. Hariciye vekaleti bu defa konuyu Dahiliye Vekaletine yazarak *“Elyevm münfesih olsa da birliğimizin ecnebi mümasil teşekkülden aldığı sabın olan bir paranın senelerce iade olunmaması ecnebi mahfilde hoş tesir bırakmayacak bir harekettir.Kaldiki borcun akidi olan teşekkülün elyevm hali faaliyette olmayışı Bulgar Talebe Birliğine iadesi zaruri olan paranın adem-i tesviyesi için de sebeb-i mazeret olarak ileri sürülmeyeceğini”* belirterek Talebe Birliğinin bankadaki mevduatına müracaat imkanının temin buyurulmasını rica edilmiştir.⁷¹

Dahiliye Vekaleti konuyu derhal İstanbul’a sorarak bilgi istemiş,⁷² İstanbul gönderdiği cevapta 1929 senesinde Ziraat Bankasına birlik adına 1927 Türk lirası tevdi edildiğini ancak birlik faaliyette olmadığından parayı almaya yetkili bir yönetim kurulu bulunmadığı bildirilmiştir.⁷³Dahiliye vekaleti edindiği bilgiyi Hariciye Vekaletine bildirmiş ayrıca birliğin tekrar faaliyete geçmek üzere olduğu belirtilerek bu konuda İstanbul’un dikkatinin çekildiğine işaret etmiştir.⁷⁴

Birliğin tekrar faaliyete başlamasıyla birlikte İstanbul Valiliği Vekaletin talimatıyla⁷⁵ birlik idare heyeti reisi Muzaffer Canpolat’ı çağırarak konuyu kendine tebliğ etmiş.⁷⁶ 5.3.32 tarihinde Vekaletine verdiği cevapta ise borcun bir kısmının tesviye

⁷⁰ Cumhuriyet, 22 Temmuz 1929

⁷¹ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 17.02.932 Tarihli Belge

⁷² EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 28.02.932 Tarihli Belge

⁷³ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 12.03.932 Tarihli Belge

⁷⁴ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 12.04.932 Tarihli Belge

⁷⁵ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 03.05.932 Tarihli Belge

⁷⁶ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 12.06.932 Tarihli Belge

edildiğini geri kalan kısmının ise bir ay içinde ödeneceği bildirilmiştir.⁷⁷ Dahiliye Vekaletinin durumu tekrar Hariciye Vekaletine bildirmesiyle⁷⁸ konu kapanmıştır.

Talebe birliği munsuplarının aldıkları borcu ödemeyerek Türkiye yi küçük bir konudan dolayı da olsa zor durumda bırakmaları hoş karşılanacak bir şey olmamakla birlikte, kongrede yabancı bir ülke birliğinden borç alma durumunda kalmaları da düşündürücüdür.

Millî Türk Talebe Birliği yurtdışında talebe organizasyonlarına temsilci göndermenin yanında kendisi de uluslararası organizasyonlar gerçekleştirmiştir. 8-11 Temmuz 1929 tarihleri arasında İstanbulda MTTB'nin öncülüğünde bir "Balkan Talebe Kongresi" gerçekleştirilmiştir."Balkan Millîleri Talebe Birliklerinin umumi ihtiyaçlarını tesbit ve ileride yapılacak Beynelminel talebe kongrelerinde birlikte hareket etmeyi temin etmek amacıyla" düzenlenen kongreye Çekoslovak, Bulgar, Roman, Yugoslav ve Yunan Talebe birlikleri davet edilmiştir.⁷⁹

Kongre 8 Temmuz 1929 tarihinde Darülfünun konferans salonunda toplanmıştır. MTTB başkanı Ferruh Ağan'ın konuşmasıyla açılan kongrede "Kitap mübadelesi," "Talebe mübadelesi," "Balkan iltihadına mahsus uluslararası hüvviyet cüzdanı," "Talebenin vize ücretlerinin indirilmesi," "Seyhat ücretlerinin indirilmesi," "Balkan ülkelerinin birbirleri hakkında iktisadi içtimai, edebi konferanslar tertip edilmesi" gibi konuların müzakere edilmesi ve kongrenin dört gün sürmesi kararlaştırılmıştır.⁸⁰

İlk gün müzakereleri sonunda Balkan Darülfünunlarında Balkan lisanlarının tedrisi için imkan sağlanmasına çalışılması kararlaştırılmıştır. Kongreye katılan yabancı öğrenciler kongre harici zamanlarda MTTB tarafından gezdirilmiş ve kendilerine çeşitli ziyafetler verilmiştir.⁸¹

⁷⁷ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 05.09.932 Tarihli Belge

⁷⁸ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, ...09.932 Tarihli Belge

⁷⁹ Akşam, 8 Temmuz 1929; İkdâm, 7 Temmuz 1929

⁸⁰ Milliyet, 8 Temmuz 1929; Vakıf, 9 Temmuz 1929; Cumhuriyet, 9 Temmuz 1929; İkdâm, 9 Temmuz 1929

⁸¹ Cumhuriyet, 11 Temmuz 1929

“Balkan Talebe Kongre”si 11 Temmuz 1929 tarihinde öğleden sonra sona ermiş, misafir talebelerin bir kısmı uçakla bir kısmı da vapurla Türkiyeden ayrılmıştır.⁸² MTTB 1932 de Riga da toplanan milletlerarası Talebe Kongresi’ne maddi imkansızlık yüzünden katılamamış ancak uçak ile kongre ye bir rapor göndermiştir.⁸³

Birlik iyi ilişkilerin yanı sıra millî meselelerde uluslararası öğrenci birliklerine teessürlerini bildirmekten de geri durmamıştır. 27 Nisan 1933 tarihinde toplanan MTTB idare heyeti Razgart hadisesi dolayısıyla Bulgar Talebe Birliği ve tüm Dünya Talebe Birliklerine Türk gençliğinin teessürlerini bildiren telgraflar çekmeyi kararlaştırmıştır.⁸⁴

3. Neşriyat

MTTB nin en önemli faaliyetlerinden biri 1933 Haziranında çıkarmaya başladığı “Birlik Gazetesi” dir. Birlik, faaliyetlerinin en yoğun olduğu 1933, 1934 senelerinde bir çok kampanya ve mücadelesini “Birlik Gazetesi” aracılığı ile yürütmüştür.

Millî Türk Talebe Birliğinin yayın organı olan “Birlik Gazetesi, 1 Haziran 1933 tarihli Beyannamede şu şekilde tarif edilmiştir;⁸⁵

Sahibi : MTTB

Umumi Müdürü : Muzaffer Bey

Yazı İşleri Müdürü : Adem Cahit Bey

Matbaa : Türkiye matbaası

Siyasî Olup olmadığı : Değildir.

Vakti : Darülfünun’un tatil aylarında ayda bir. Ders zamanında 15 günde bir.⁸⁶

25 Haziran 1933 tarihinde bir dilekçe ile Neşriyat Müdürlüğünü Muzaffer Bey’in yerine Dr. Şükrü Kaya Bey’in yürüteceği bildirilmiş; 28 Ağustosta ise Neşriyat müdürü bir dilekçe ile tekrar değiştirilerek Dr. Sadat Bey olarak gösterilmiştir.⁸⁷

⁸² İkdâm, 12 Temmuz 1929

⁸³ Arslan, age., s..171

⁸⁴ Son Posta, 28 Nisan 1933

⁸⁵ EGMA, AN.6, DN. 91112-80, 1 Haziran 1933 Tarihli Beyanname

⁸⁶ Beyannamesinde ders zamanında onbeş günde bir çıkacağı belirtilmiş olsa da gazete yayını hayatı boyunca devamlı aylık olarak çıkmıştır.

⁸⁷ EGMA, AN.6, DN. 91112-80, 25 Haziran 1933 ve 28 Ağustos 1933 Tarihli Dilekçeler.

Gazete Talebe Birliği yayın organı olduğu halde öğrenci olmayan şahıslara da yönetimde yer verildiği görölmektedir.

Bu arada ilk sayısının Temmuz 1933 de çıktığı anlaşılan birlik Gazetesinin umum müdürü ve yazı işleri müdürü hakkında tahkikatın gazete çıktıktan sonra yapıldığı görölmektedir ki enteresandır.Muzaffer Bey ve Adnan Cahit Bey'in "Matbuat kanunu mucubince aranılan evsaf ve şeraiti haiz buldukları" Emniyet Müdürlüğünce Vilayete Ağustos ayının ikisinde bildirilmiştir.⁸⁸

Çıktığı kısa dönem içinde Bab-ı Ali gündemini bir hayli etkileyen Birlik Gazetesi MTTB faaliyetlerine büyük ivme kazandırmıştır. MTTB Birlik Gazetesi Aracılığı ile Yerli Malı, Çanakkale şehitlerine abide, köycülük, Türk büyüklerini anma, gibi bir çok kampanyalar organize etmiş.yabancı mektepler, yabancı sermaye aleyhine yayınlar yapmış,kadro dergisi ve bazı yazarlarla edebi polemiklere girmiştir.

Gazetenin 5. sayısında yer alan "Düşüncelerimiz" başlıklı yazının bazı bölümlerini gazetesinin ve MTTB nin dünya görüşünü yansıtmaları bakımından aynen aktarıyoruz.⁸⁹

"Düşüncelerimiz"

Milliyetçiyiz: Bunu tarihi bir zaruret olarak kabul ediyoruz.Tarih gösteriyor ki, milletler ancak kendilerine has olan millî seciye şartları içinde yükselebilir.Millî seciyelerini kaybeden milletler başkalarına yem olurlar.Biz yemlik bir millet değiliz, yemlik olamayız ve olmayacağız.

Koyu milliyetçiyiz: Bazı gafillerin sandığı gibi bu bir şovenizm değildir.Bilakis sınırlarımızın dışındaki şovenice yaygaralara karşı en kuvvetli bir müdafaa silahıdır...

Bize göre millet : Kanı bir, kültürü bir, ülküsü bir insanlar topluluğu, Bizim için milliyet sınır tanımaz. Bu düşünce özünü tarih inkılabımızdan alıyor.Kazan Türkü, Kırım, Kaşgar,Semerkant ve Bak Türkü sınırlarımızın içinde yaşamayan fakat bizden olanlardır...

⁸⁸ EGMA, AN.6. DN. 91112-80, 02.09.933 Tarihli Belge

⁸⁹ Birlik, S.5, Kasım 1933

Bize göre millî seciye : Türk milletini her milletten ve millî misakla sınırlanmış Türk toprağını her topraktan üstün tutan ruh.Tarihin Türk milletine verdiği vazifeyi kavrayan ve büyük neslin, çocuklarına bu vazifenin ifasını kolaylaştıracak manevi gücü aşılamaı ülkü edinen ruh.Türk mazisine, Türk ananesine,Türk büyüklerine kıymet veren,onları saygılayan ve bu düşüncçeye bağlı olarak maziyi inkar eden bir zihniyetle,kozmopolitlikle ve nankörlükle mücadele eden bidr ruh. Türk Yurdunu dünyanın en mamur ve medeni memleketi seviyesine çıkarmak ve Türk kültürünü muassır medeniyet seviyesinin üstüne,yükseltmek,ülküsünün icaplarını kavrayan ve kan,kafa,bilek kudretini bu yolda seferber eden ruh.Millî birliğin kudsiyetine inanan ve bu birliğı kuvvetlendirmeyi ülkü bilen ruh.Fert ve zümre menfaatlerini millet menfaatlerinde gören,ihtiras çirkefine bulaşmaktan çekinen,Türk milleti ve Türk yurdu için fedakar olımayı vazife bilen, ülkü için hayatı istihkar eden yüksek ruh...

Mücadele ediyoruz ; Yer yüzünde muhayyel cennet vadeden Beynelminelci fikirle, Kara düşmanla.Bu, kiliseden bozma,günlük kokulu yaban mektebidir.Muallim kılığına girmiş papaz ve misyonerdir.Bir de yerli kara düşman var.Onlarla mücadele ediyoruz. Bu zehalettir, taassuptur, mürteci zihniyettir.Sinsi düşmanla. Bu fena niyetli yaban sermayesidir.Bu yaldızlı teşriki mesai formülünün mümessilidir. Bu müslihane hulül ile içimize sokulmak, bizi kemirmek ister.Biz yaban şirketlerinin başka diyarlarda ne gibi işler görmüş olduklarını çok iyi biliriz.Yaban şirketi Türk toprakları üstünde bir Türk şirketinin sahip olduğu haklardan fazlasını istiyemez."Ticaret Bayrağını siyasî bayrak takip eder." Bu yaban sözünü unutmadık unutmayacağız...

Konuşuyoruz : Fakat politikalaşmış kalemlerle ve politika için değil. Düşüncelerimiz memleketleşmiş ve kafalarımız ülküleşmiştir.İnkılap karşısındaki vazifelerimizi yapmaya çalışıyoruz.Millet ve Memleket düşüncçesiyle yürüyen kalemlerle ve yalnız ülkü için konuşuyoruz.

Sanat Ülkü içindir : Bundan şunu anlıyoruz; sanat bir gaye olarak değil,fakat ülkünün tahakkuku için bir vasıta olarak kullanılmalıdır.Hele Türkiye gibi bir inkılap memleketinde bu mutlaka böyle olmalıdır. Yalnız sanat değil her şey ülkü için.Bütün çalışmalar inkılap yolunda seferber edilmelidir.Kurulduğumuz günden beri bu davayı güdüyoruz... İnkılap prensipleri diyor ve üzerine titriyoruz. Her rejim, muhakkak bir

takım prensiplere dayanmak mecburiyetindedir. Türk inkılabının prensipleri falan kitaptan veya filan felsefeden doğmuş değildir. Onlar, Türk tarihinin seyrinden doğdu. Onlar hayat zaruriyetinin mahsulüdür. Türk milleti bu prensiplerin zıddını asırlara tecrübe etmiştir. Neticeyi hepimiz biliyoruz bu kısaca “Sevr” le ifade idilebilir.

Şimdiki Devir ; Lozanla aşılan, zaferlerle başlayan zaferlere doğru giden yeni devir. Biz bu devirde, tarih zaruretlerinden doğmuş prensiplere asıl hayata, öz hayata doğru koşuyoruz...”

Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi Birlik Gazetesi öğrencilerin yayın organı olduğu halde sayfalarını öğrenci sorunlarına ayırmakla birlikte daha çok millî ve genel meseleler üzerinde durmuştur. Bu durumun birlik mensupları arasında zaman zaman tartışmalara neden olduğu da görülmüştür. 22 Aralık 1933 tarihinde yapılan MTTB kongresinde idare heyetinde görevli iken istifa eden Şevki Bey “Birlik mecmuasının talebe ve talebe işleriyle, talebeyi yükseltme gayeleri ile uğraşması lazım iken bazı mevzularla vakit geçirdiğini” söyleyerek mecmuanın programsız olduğunu savunmuş ancak yapılan münakaşalar sonunda gazetenin yayınlarının doğru yolda olduğu fikri ağır basmıştır.⁹⁰

Birlik Gazetesinin yayın hayatı fazla uzun sürmemiş. Beyannamesinde gayri siyasî olduğunu belirttiği halde siyasî yazılar neşrettiği gerekçesiyle 13 Ağustos 1934 tarihinde 14. sayısında İstanbul Valiliğince kapatılmıştır.⁹¹ İstanbul Gazeteyi Vekaletin talimatı üzerine kapıtmıştır,⁹²

“İstanbul Vilayetine

İstanbulda MTTB'nin naşîr-i efkârı olarak çıkmakta olan Birlik Gazetesinin 14. sayısı da intişar etmiştir. Bu gazetenin beyannamesi gayri siyasî neşriyât maksadıyla alındığı halde epeyi zamandır siyasî neşriyatta bulunmakta ve bu neşriyat devletin harici ve dahili politikasını rencide edecek mahiyette bulunmaktadır...

⁹⁰ Cumhuriyet, 23 Aralık 1933

⁹¹ EGMA, AN.6, DN. 91112-80, 27.09.934 Tarihli Belge

⁹² EGMA, AN.6, DN. 91112-80, 05.08.954 Tarihli Belge

Birlik gazetesinin 14. sayısında 9. sahifesinde Azerbaycan Türkleri adlı makale Türkiye'nin harici politikasının tam zıddına ve Türkiye de yabancı devletler hesabına faaliyette bulunmak isteyen müsavat fırkasının propogandasını hararetle yapmaktadır.

Yine aynı gazetenin üçüncü sahifesindeki "içim taşıyor çocuklar" adlı yazı da harici politikadan şiarımız olan "Yurtta sulh cihanda sulh" prensibinin tam zıttı ve devlet harici politikası aleyhinde tahrikatı ihtiva etmektedir.

Beyannamede siyasî neşriyat yapacağı kayıtlı bile olsa matbuat kanununun 50. maddesi mucibince seddi zaruri olan bu gazetenin neşrettirilmemesi matbuat kanununun 18. maddesi mucibince sahahtiyetinizde bulunmaktadır.

Verdiği Beyanname hilafına neşriyata devam eden bu gazetenin hala çıkmakta olması hayretle görülmektedir.

Mezkur gazetenini derhal kapatılmasının temini rica olunur efendim...

Dahiliye Vekili"

Valilik gazeteyi kapatmakla kalmamış gazete mesulleri hakkında kamu davası açılması için savcılığa müracaatda da bulunmuştur.⁹³ Daha sonraki yazışmalardan gazete idarecilerinden iki öğrencinin mahkum edildiği ancak kararın temyiz mahkemesince bozulması üzerine yapılan ikinci duruşmada beraat ettiklerini öğreniyoruz.⁹⁴

4. Kooperatificilik

MTTB ilk defa 1929 yılında Yerli malı kampanyası çerçevesinde öğrencilerin yerli mallarına rahatça ulaşmalarını temin amacıyla 5000 TL sermayeli bir kooperatif kurmuştur. Bu kooperatif her hangi bir depo yada dükkan açmaksızın yerli malı üreten

⁹³ EGMA, AN.6, DN. 91112-80, 13.09.934 Tarihli Belge

⁹⁴ EGMA, AN.6, DN. 91112-80, 14.01.935 Tarihli Belge

fabrikalardan sipariş üzerine ihtiyaç duyulan mamülleri öğrencilere ulaştırmak amacıyla kurulmuştu.⁹⁵

Birliğin 1934 yılında bir kooperatif daha kurduğunu görüyoruz. “Yüksek Tahsil Talebesi Birlik Kooperatif Şirketi” namıyla kurulan bu kooperatifin amacı “Ortakların gıda ihtiyacı lüzum ve talep üzerine sair istihlak eşyalarını temiz, hilesiz ve ucuz bir şekilde temine çalışmak; muhtaç ortaklara yardımda bulunmak; mahfel, pansiyon teşkil ederek ortakların nezih,intizamlı yaşamasına ve sporuna dikkat ve ihtimam eylemek ve bu beraber yaşayışta hissedilen eksiklikleri tamamlamağa gayret etmek; Türkiyede ilmi içtimai ve edebi teşebbüs ve toplantıları teşfik etmek yurdun her köşesine seyahatler tertip etmek” olarak benimsenmiştir.⁹⁶

Merkezi İstanbul olarak belirlenen bu kooperatife sadece MTTB üyeleri ortak olabiliyordu. Kooperatife hissedar olabilmek için bir Türk Lirası yatırmak yeterli oluyordu.⁹⁷

Ekrem Celal gazetede yayınlanan “Kooperatifimiz” adlı makalesinde “Esere inkılap etmeyecek söz ve tasavvur hayalden başka bir şey değildir” diyerek. Türk gençliğinde dağınıklık ve teşkilatsızlıktan kurtularak diğer memleketlerde olduğu gibi kuracağı teşkilatlarla akla gelen iyilikleri hayata geçirme gereğinden bahsedecek kurulan yeni kooperatif hakkında bilgi verdikten sonra kooperatif'in sağlayacağı faydalar üzerinde durmuştur.⁹⁸

5. Birlik Amlemi ve Kasketi

Millî Türk Talebe Birliği 1933 yılının ilk aylarında gerçekleştirdiği bir kongrede verilen bir önerge üzerine Bozkurt resmini kendine amlem olarak kabul etmiştir.⁹⁹ Ayyıldız içinde kurtlu arma o günlerde güzel sanatlar akademisinin mimari öğrencisi olan Hamit Kemal adında bir öğrenci tarafından yapılmıştır.¹⁰⁰ 10 Mart 1933 tarihinde

⁹⁵ Cumhuriyet, 19 Nisan 1929; Taylak, age., s.113

⁹⁶ Birlik, S.9, Mart 1934

⁹⁷ Birlik, S.9, Mart 1934

⁹⁸ Ekrem Celal, “Kooperatifimiz”, Birlik, S.9, Mart 1933

⁹⁹ Taylak, age., s.122

¹⁰⁰ Darendelioğlu, age., s.60

yapılan bir kongrede ise öğrenciler için yeknesak bir kasket şekli belirlenmesine karar verilmiştir.¹⁰¹ Rengi lacivert olarak bilirlenen şapkanın tasarımını da yine Güzel sanatlar Akademisi tezyinat bölümünde okuyan bir genç kız yapmıştı. Darendelioğlu MTTB birliğinin 1933 yılı Cumhuriyet bayramına, önünde kabartma madeni kurt bulunan birlik armalı lacivert şapka ile katıldığını yazmakta¹⁰² ise de bunun sadece törene katılanlara münhasır olması gerekir. Çünkü Birlik Gazetesi Mart 1934 tarihli nüshasında hala şapka ile ilgili ilanlar yayınlıyor ve Tüm yüksek tahsil gençliğinin kullanacağı şapkaların çok yakında piyasaya çıkacağını duyuruyordu.¹⁰³

6. İstiklal Marşı Öğretme Faaliyetleri

Yüksek Tahsil gençliğinin İstiklal marşı ile ilgili ilk teşebbüsü radyo dan İstiklal Marşının yayınlanmasını temin etmek olmuştur. Öğrenciler 18 Ocak 1933 tarihinde radyo şirketine bir mektup göndererek diğer memleketlerin radyolarında kendi millî marşları çalındığına işaret ederek radyodan İstiklal Marşı dinlemek istediklerini bildirmişlerdir. Ancak radyo şirketi bu talebi değerlendirmemiş olacak ki radyoda marş yayınına rastlanmamıştır. Gençler bunun üzerine Mart 1933 te tekrar bir mektup yazarak bu konuda ısrarlı olduklarını ve gerekirse daha ağır hareketlerde bulunabileceklerini ihtar etmişlerdir.¹⁰⁴ Radyo şirketi ikinci mektuptan sonra konu üzerine eğilme luzumu duymuş ve gençlerin taleplerinin karşılanmasının doğru olacağı kanatine varmıştır. 14 Mart 1933 tarihinden itibaren radyoda millî marş yayınlanmaya başlamıştır.¹⁰⁵

Birlik, radyoda millî marş çalınmasını temin ettikten sonra öğrencilere ve halka millî marş öğretme girişiminde de bulunmuştur. Konservatuvar ve Halkevi ile bağlantı kuran birlik ilk etapta bir program dahilinde yüksek mektepler, liseler ve ortaokul öğrencilerine İstiklal marşını öğretecektir. Birliğin hedefi 13 Nisan 1933 te kutlamalar sırasında 2000 öğrencinin hep bir ağızdan İstiklal marşını okur hale gelmesidir.¹⁰⁶ Birlik bu girişimini bir Beyanname ile öğrenciye duyurmuştur ve kurslara davet

¹⁰¹ Cumhuriyet, 11 Mart 1933

¹⁰² Darendelioğlu, age., s.60

¹⁰³ Birlik, S.9, Mart 1934

¹⁰⁴ Son Posta, 13 Mart 1933

¹⁰⁵ Son Posta, 14 Mart 1933

¹⁰⁶ Son Posta, 15 Nisan 1933; Vakıf, 15 Nisan 1933; Cumhuriyet, 15 Nisan 1933

etmiştir.¹⁰⁷”Darülfünunlu yüksek mektepli ve liseli arkadaşlarımızı bu çalışmalara davet ediyoruz, şimdiye kadar mütemadiyen ihmal edilen Millî Marş meselesini halletmenin zamanı gelmiştir.Artık onu göğsümüzü gere gere, bir arada söyleyemememiz için sebep kalmamıştır. Sevininiz ve sevinelim arkadaşlar.”

Kurslar sonunda 22 Nisan cumartesi günü Darülfünun konferans salonunda şehir bandosunun katılımıyla bir genel prova yapılması kararlaştırılmıştır.¹⁰⁸

7. Köycülük Kampanyası

Millî Türk Talebe Birliğinin 1934 yılı içinde bir “köycülük” kampanyası başlattığına şahit oluyoruz. “Birlik Gazetesinde” başlatılan bu kampanyanın amacı “köyün ihtiyaçlarını,yokluk ve ıstıraplarını dosdoğru anlamak” olarak özetlenebilir.¹⁰⁹

1935 tarihli birlik Nizamnamesinde bir “köycülük kolbaşılığı” kurularak köycülük faaliyetleri bu kolbaşılığa havale edilmiştir.¹¹⁰

“Baştan başa bir Anadolu...köy..koca bir varlık köylü, yurt için canını veren o. Biz ona ne verdik.Kırk bin köyde kırk bin mektep açamadık...Dört köyde bir mektep bile.... Şehit babaların çocukları tabiatın, toprağın mektebinde yetişiyor.Şehit anaları, yaşlarını silip, çocuklarını taş kollarında uyutmaya çalışıyorlar.Bir yanda acı...bir yanda sıksa çocuk, bir yandan hasta bacı, ne yaptık? Ne yapıyoruz? Ne yapacağız?” gibi ifadelerle gazetenin 12’ci sayısına kadar devam eden kampanya çerçevesinde ayrıca köy konferansları da tertip edilmiştir.¹¹¹ Bu konferanslarla köylüyü aydınlatmak hedeflenmiştir.

8. Diğer Faaliyetler

Büyük yankı uyandırmamakla birlikte birlik tarafından gerçekleştirilen bazı ufak çaplı faaliyetlere kısaca değinip geçmeyi uygun gördük.

¹⁰⁷ **Vakit**, 15 Nisan 1933; **Cumhuriyet**, 14 Nisan 1933

¹⁰⁸ **Cumhuriyet**, 14 Nisan 1933

¹⁰⁹ **Birlik**, S.11, Mayıs 1934

¹¹⁰ **EGMA**, AN.4, DN.34-16-046/1, 13.12.955 Tarihli Belge

¹¹¹ **Birlik**, S.11, Mayıs 1934

-Talebe Birliği, üyeleri, hocaları yada yabancı misafirleri şerefine halkevleri, Tokatlıyan, Perapalas, Süreyyapaşa sineması gibi yerlerde danslı çay ziyafeti ve balolar tertip ederdi.¹¹²

-Darülfünun'a yeni başlayan öğrencilerle ilgilenerek yardımcı olmak birliğin hiç aksatmadığı faaliyetlerdendi. Hatta bu amaçla birlik bünyesinde yer alan bazı Talebe Cemiyetleri "Liselerle temas kalemi" oluşturarak Anadolu'dan gelecek fakir talebeye her türlü yardımda bulup kayıtlarını yaptırıyorlardı.¹¹³

-Tetkik ve halkı irşad için birlik Öğrencileri köylere giderlerdi. 1932 yılında Darülfünun ve yüksek mektep öğrencilerinden 25 kişilik bir grup yanlarında bazı hocalar da bulunduğu halde köyleride dahil olmak üzere Bandırma, Eskişehir, Ankara, Sivas ve Çankırı ya giderek "İnkılap ve demokrasi prensipleri"ni anlatılmıştır. Halkevlerinde konferanslarında verildiği bu gezi MTTB tarafından organize edilmiştir.¹¹⁴

-Türk Büyüklerini ve Önemli günleri anma törenleri düzenlerlerdi.Örneğin 23 Mart 1934 tarihinde Türk büyükleri Ziya Gökalp ve Namık Kemal'i anma toplantıları yapılmıştır.Yine hemen her sene 16 Martta İstanbulun işgali günü Şehzadebaşında itilaf orduları tarafından şehit edilen Türk askerlerinin anısına anma toplantıları ve küçük yürüyüşler gerçekleştirilmiştir.

F. MTTB'NİN KAPATILMASI

1926 senesinde fiilen faaliyete başlamış olan MTTB'nin 1929 senisi sonlarından itibaren olağan toplantılarını gerçekleştiremediğinden faaliyetlerine ara verdiği anlaşılmaktadır.Bu faaliyet tadili durumu 11.3.932 tarihine kadar devam etmiştir.

Dahiliye Vekaleti 22,3.932 tarihinde İstanbul'a yazdığı yazıda gazetelerde yer alan "MTTB'nin heyet-i idaresinin teşekkül ettiği" ne dair haberlerin doğru olup

¹¹² Cumhuriyet, 26 Mayıs 1929, 22 Kasım 1929, 26 Kasım 1929

¹¹³ Cumhuriyet, 7 Aralık 1933

¹¹⁴ Milliyet, 8 Ağustos 1932

olmadığını sormuş¹¹⁵ İstanbul cevabında iki seneden beri faaliyetlerine ara vermiş olan birliğin, yüksek mektepler talebe cemiyetlerince gönderilen temsilciler tarafından 11.3.932 günü gerçekleştirilen kongre ile tekrar faaliyete geçtiği ve yeni nizamname hazırlanmasına karar verdiğini, idare heyetinin ise bilahere seçileceğini bildirilmiştir.¹¹⁶

Yusuf Sarımay, Türk ocaklarının kapatılışını anlatırken ocakla birlikte Türk Muallimle Birliği, Türk Matbuat cemiyeti, Türk İhtiyat Zabıtları, Türk Kadınlar Birliği, Millî Türk Talebe Birliği ve Mason Cemiyeti'nin de kapatıldığını yazmaktadır.¹¹⁷

Muammer Taylak 1929 da MTTB reisi olan Ferruh Ağan ile yaptığı mülakata dayalı olarak birlik Faaliyetlerinin CHF nin girişimiyle durdurulduğunu iddia etmiştir.Ferruh Ağan konu ile ilgili şunları söylemiştir.¹¹⁸

“Teşekküründen sonra bir kaç yıl serbest hareket eden Talebe Birliği'nin davranışları Halk Partisince endişe ile karşılanmış ve bu aksiyon gösteren teşekkülün ele alınması lüzumu hissedilmiştir.Bu maksatta Halk partisi, profesör Hakkı Şinasi Paşa'nın parti müfettişliği zamanında konuyu ele almış ancak bu çabalar sonuç sağlamamıştır.En son Cevat Kerim İnceday'ın Halk partisi İstanbul mümessili olduğu zaman, o zaman İstanbulda olan Rüknettin Nasuhoğlu'nun da yardımı ile Talebe Birliği ele geçirilmek istenmiştir.Bu maksatla bir kısım zevat fakültelere kaydolarak talebelik vasfı kazandırılmış, ancak talebe bu oyunun farkına varmıştır. İmtihanlarda bu maksatla kaydolan talebeler adım adım takip edilmiş ve hüviyetleri ortaya konarak teşhir edilmiştir. Fakat neticede partinin müdahalesi artmış ve Talebe Birliği 1930 yılında kapatılmıştır.Birlik kapanmadan önce başkanlık vazifesini Kutsi Tacer yapmıştır...”

MTTB'nin Halk fırkasıyla arasında doğan bazı ihtilaflar nedeniyle “Mutad içtimalarını akte dememekte” olduğunu Dahiliye Vekaletine yazdığı yazıda İstanbul Polis Müdürlüğü de kabul etmiştir.Ancak yazıda birliğin infisah etmediği özellikle vurgulanmış ve “Tatil-i faaliyet” in 1932¹¹⁹ martına kadar devam ettiği belirtilmiştir.

¹¹⁵ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 22.3.932 Tarihli Belge

¹¹⁶ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 03.4.932 Tarihli Belge

¹¹⁷ Yusuf Sarımay, **Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları**, İstanbul 1994, s.329

¹¹⁸ Taylak, *age.*, s.106,107

¹¹⁹ EGMA, AN.4. DN.34-16-046/1, 28 Aralık 1929 Tarihli Belge

Birlik faaliyetlerinin mevcut resmi ideoloji paralelinde olduğu ve dönemin ideolojisine Gazi Mustafa Kemal'in CHF'sinin yön verdiği düşünülürse CHF nin MTTB ye karşı tavır aldığı ve içine sızarak elde etmeye çalıştığı yolundaki bilgilere ihtiyatla yaklaşmak gerekecektir. Bununla birlikte CHF içinde bazı idareciler böyle bir tutum içine girmiş olabilir.

Birlik heyeti 6.4.932 tarihinde teşekkül ederek görevine başlamıştır.¹²⁰Böylece hukuken devam etmekle birlikte 1929 sonlarında fiilen faaliyetlerine ara vermiş olan birlik 6.4.932 tarihinde fiilen tekrar kurulmuştur.

Bu tarihten sonra birliğin adı öğrenci olaylarında en ön sıralarda yer almaya başlamıştır.Taylak 1933 yılı 20 Nisanında gerçekleştirilen Razgart mitingi dolayısıyla birliğin aynı gün hükümetce kapatıldığını yazmakta¹²¹ ise de birliğin feshine dair verdiği bilginin hemen altında 22.4.933 Tarihinde birlik daimi delegelerinin toplandığını, 25.04.933 tarihinde de birliğin olağanüstü bir kongre akdettiğini¹²² bildirmesi feshe dair bilgede bir yanlışlık olduğunu ortaya koymaktadır.

Taylak bu yanlışa 21 Nisan 933 tarihli gazetelerde yer alan "Hükümetin men'ine rağmen memlekette gayri mes'ul şahıs ve teşekküllerin bu hareketlerinin tekerrerüne mahal verilmemesi noktasında Talebe birliğinin set ve feshi takarrur etmiştir" şeklindeki haber dolayısıyla düşmüş olmalıdır.¹²³ Haberlerde bu kararın hangi makam tarafından alındığı belirtilmediği gibi devam eden günlerde kararın uygulandığına dair bir habere de rastlanmamıştır. Bilakis devam eden günlerde birliğin daimi delegelerinin toplantısı ve olağanüstü kongresine dair haberler yer almıştır. EGM Arşivinde de birliğin 933 yılında feshini doğrular belgeye rastlanmamıştır.

12.12.933 tarihinde birlik tarafından milletvekillerine postalanan bir mektup Birlik faaliyetlerinin hükümetçe mercek altına yatırılmasına neden olmuştur.Tramvay Şirketinin yolsuzluklarının anlatıldığı mektupta yer alan "*şirketin şahsi menfaatler yüzünden himaye edildiğine kanaat getirildiği*"¹²⁴yolundaki ifadeler milletvekilleri

¹²⁰ EGMA, AN.4. DN.34-16-046/1, 11.4.932 Tarihli Belge

¹²¹ Taylak, age., s.128

¹²² Taylak, age., S.128,129

¹²³ Cumhuriyet, 21.04.1933; Milliyet, 21.04.1933; Akşam, 21.04.1933; Vakit, 21.04.1933

¹²⁴ EGMA, AN.4. DN.34-16-046/1, 12.12.93 Tarihli Mektup

arasında rahatsızlık uyandırmış CHF sekreteri Dahiliye Vekaletinden konu hakkında açıklama istemiştir.¹²⁵Dahiliye Vekaleti de İstanbul dan konunun araştırılarak bilgi verilmesini istemiş,¹²⁶ vilayet yaptığı tahkikat neticesinde birlik idare heyetinin, “mektupta halkın kanaatini dile getirdiklerini” Beyan ettiklerini bildirmiş,¹²⁷ Vekalet ise idare heyeti azalarının savcılığa sevki talimatını vermiştir.¹²⁸

Millî Türk Talebe Birliği bu seferde direktan dönmüş ve kapatılmaktan kurtulmuştur. Ancak 1934 Ağustos’unda Birlik Gazetesinin yayınlanan bir yazıdan dolayı kapatılması MTTB yi tekrar zor durumda bırakmıştır.Gazetenin kapatılmasını takip eden aylarda İstanbul Valiliği MTTB nin asayişe müessir faaliyetlerini sıralayarak kapatılmasını talep etmiştir.¹²⁹ Vilayet talebinde şu görüşlere yer vermiştir;

“... Bu birliğin gayesi,dahili nizamnamesinin üçüncü maddesinde tasrih edildiği vecihle Türk yüksek okuyucularınının maddi,manevi ihtiyaçlarını temin ve haklarını kanun dairesinde müdafaadan ibaret olduğu halde, mensuplarının bütün faaliyetleri zamanlarında gayeleriyle pek az meşgul olmakla beraber zaman zaman memleketin asayiş ve siyaset-i dahiliye ve hariciyecisini alakadar eden işlerle uğraştıkları ve memleket işlerinde gençliği millî menfaatlere muzır makus neticelere sürükledikleri ve ara sıra da devlet kuvvetlerine fülen muhalefete kadar cür’eti artırdıkları görülmüştür...” Yazıda bundan sonra MTTB nin ön ayak olduğu “Vagon li” ve “Razgart”mitingleri, “ecnebi işyerlerine baskı” “TBBM’ye mektup” ve “Birlik Gazetesinin neşriyatları” hakkında özet bilgi verilmekte ve netice olarak ;

“Nizamnamesinde yazılı gayeler hilafına siyasetle iştilal ve memleketin sükun ve asayişini ihlal etmekle beraber ecnebi bir devletle siyasî münasebatımızı bozmak istidadını gösteren ahvale sebebiyet veren ve bütün hareketi ile cemiyetler kanununun 3. maddesinin sarahati hilafına gayelerinden ayrılarak siyasî bir cemiyet mahiyetini iktisab eden bu birliğin devam-ı faaliyeti memleket menafii namına caiz

¹²⁵ EGMA, AN.4. DN.34-16-046/1, 16.12.933 Tarihli Belge

¹²⁶ EGMA, AN.4. DN.34-16-046/1, 30.12.933 Tarihli Belge

¹²⁷ EGMA, AN.4. DN.34-16-046/1, 03.2.934 Tarihli Belge

¹²⁸ EGMA, AN.4. DN.34-16-046/1, 15.2.934 Tarihli Belge

¹²⁹ EGMA, AN.4. DN.34-16-046/1, 13.11.934Tarihli Belge

görülmendiğinden Cemiyetler kanununun madde-i mahsusası mucibince feshine müsaade buyurulması” arz olunmuştur.

Dahiliye Vekaleti İstanbul’un teklifinin yerinde görüldüğü görüşüyle Başvekaletten “ittihazı faydalı olacak hatt-ı hareketin irade buyrulması” nı istenmiştir.¹³⁰ Ancak öyle anlaşılıyor ki birlik bu seferde paçayı kurtarmıştır. Bu tarihlerde birliğin kapatıldığına dair her hangi bir bilgi ve belgeye ulaşılamamıştır.

İstanbul Valiliği 30.12.934 tarihinde yazdığı ayrı bir yazı ile Millî Türk Talebe Birliği’nin 28.12.934 tarihinde yaptığı kongrede yapılan konuşmaların, birliğin feshine dair daha önce yazılan yazıyı haklı çıkaracak konuşmalar olduğunu belirterek bu konudaki geçikmenin yeni olaylara neden olabileceğine dikkat çekmiştir.¹³¹

Vekalet bunun üzerine tekrar Başvekaletten bu hususta takip edilcek “Hatt-ı Hareketi” sormuştur.¹³² Başvekalete yazılan bu yazıya “Henüz tahsil çağında bulunan talebeleri derslerini takipten alıkoyan ve mevcut nizamnamesine aykırı hareket eden” MTTB’nin feshi hakkında hazırlanan bir gerekçe de eklenerek İcra Vekilleri heyetine havale edilmişse de üzerindeki nottan her hangi bir işlem görmeden geri gönderildiği anlaşılmaktadır.¹³³

İstanbul Valiliğinin birliğin kapatılması talebiyle yazdığı iki yazıya da Ankara’dan olumlu cevap gelmediği görülmektedir. Nitekim valilik 1935 yılı içinde birlik faaliyetleri ile ilgili Vekaletе değişik tarihlerde bir çok yazı göndermiştir ki bu da her hangi bir kapatma işlemi uygulanmamış olduğunu gösterir.

Bu girişimlerden sonra 1936 Kasımına kadar birliğin herhangi bir kapatma girişimine muhatap olmadığını görüyoruz. Bu tarihte İstanbul da gerçekleştirilen izinsiz Hatay mitingi bardağı taşıran son damla olmuştur.

19.12.936 tarihinde İstanbul valiliği Dahiliye Vekaletine gönderdiği şifreli telgrafta; MTTB tarafından Hatay ve İskenderun da Türklere yapılan zulüm ve

¹³⁰ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 17.11.934 Tarihli Belge

¹³¹ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 30.12.934 Tarihli Belge

¹³² EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 14.01.935 Tarihli Belge

¹³³ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 13.02.935 Tarihli Belge

tecavüzleri protesto etmek maksadıyla 21 Kasımda Bayezıt meydanında bir protesto mitingi yapmak için izin müracaatında bulunduğu belirtilerek izin verilmesinin uygun olup olmayacağı sorulmuştur.¹³⁴

Vekalet birlik sorumlularının vilayete çağrılarak hissiyatlarına teşekkür edilmesi ve kendilerine hükümetçe her şeyin yapıldığı, mitingin devam etmekte olan müzakereler üzerinde menfi tesir yapacağı, sonradan öğrenciye iş düştüğünde tezahürat yapılması gerektiğinde bildirileceği, öğrencilerin dersleri ile meşgul olmasının daha uygun olacağı hususlarının tebliğ edilmesi istenmiştir.¹³⁵

Bu talimat üzerine birlik idare heyeti çağrılarak vekaletin emri kendilerine tebliğ edilmiştir. Ancak daha öncede aktarıldığı gibi öğrenciler mitinge izin verilmemesine rağmen 20.11.936 günü miting yapma teşebbüsünde bulunmuştur.

İstanbul Valiliği ertesi gün izin verilmemesine rağmen bir kısım öğrenciler tarafından miting teşebbüsünde bulunduğu bildirilmiştir.¹³⁶ Vekaletin cevabi telgrafi gecikmemiş aynı gün gönderilen telgrafla Millî Türk Talebe birliği'nin feshedildiği bildirilmiştir;¹³⁷

“İstanbul Valiliğine

1- Millî Talebe ve Muallimler Birliği¹³⁸ Anadolu Ajansı ile tebliği edilen sebepler altında feshedilmiştir. Gazete Başmuharirlerini bu hususta bu akşamdan bizzat tenvir buyurmanızı hassaten rica ederim.

2- Millî Talebe Birliği mes'ullerinin izinsiz tecemmudan dolayı mahkemeye verilmesinden sarfinazar edilmesi muvafık olur.

3- Anadolu ajansının tebliği aynen verilmiştir.

Dahileye Vekli

CHP Genel Sekreteri

¹³⁴ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 19.11.936 Tarihli Şifre

¹³⁵ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 20.11.936 Tarihli Şifre

¹³⁶ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 21.11.936 Tarihli Şifre

¹³⁷ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 21.11.936 Tarihli Şifre

¹³⁸ Aynı telgraflakapatıldığı bildirilen “Muallimler Birliği” MTTB ile aynı organik bağ bulunmayan ayrı bir birliktir.

Ş. Kaya”

Anadolu Ajansı'nın Dahiliye Vekaletinden tebliğen verdiği mesaj aynen şöyledir.¹³⁹

“Dün 20 teşrinisani 1936 da İstanbulda MTTB'nin siyasî bir miting yapacağı öğrenilmiştir.Tahkikat neticesinde bu gün bu mitingin İstanbul idare Amirlerinin resmi tazyiklerine rağmen ve kanunen lazım gelen izin alınmaksızın yapıldığı ve bu harekete MTTB'nin ön ayak olduğu anlaşıldı.

T.C Hükümeti, talebenin siyasî ve kendi maddi ve manevi topluluklarını dağıtacak işlere kapılmalarını hiçbir zaman hoş görmemiş,talebe ve hocalar arasında böyle birlikler yapılmasını memleketin kültürel terakkisine mani telaki etmiştir.

Son tecrübe bu kanaatin isabetini bir kat daha isbat etmiştir.Binaenaleyh hükümetce bu teşekkülleri menedecek kanuni tedbirler alınmıştır.Bu gibi teşekkülleri mevcut farzedenler hakkında yapılacak muamele kanunlarımızda sarihtir.”

Talimat doğrultusunda MTTB Valilikçe 22.11.936 günü kapatılarak levhaları indirilmiş ve kapıları mühürlenmiştir.¹⁴⁰ Takip edilen günlerde İstanbul Valiliği ile Vekalet arasında yapılan bir dizi yazışma sonucunda MTTB ile aynı binada faaliyet gösteren “Tıp Talebe” ve “Hukuk Talebe” cemiyetleri de izinsiz miting girişimine katıldıkları gerekçesi ile kapatılmıştır.¹⁴¹

Netice itibarıyla 1927 yılında hukuken faaleyyete başlayan Millî Türk Talebe Birliği bazı fiili kesintilerle birlikte 1936 kasımına kadar yaklaşık 10 yıl faaleyyette bulunmuştur. Gerçi birlik daha sonraki yıllarda tekrar açılıp kapanarak ve nitelik değiştirerek varlığını uzun yıllar sürdürecektir. Ancak biz birliğin araştırma dönemimiz içinde yer alan bölümü üzerinde durduk.

¹³⁹ EGMA., AN.4, DN.34-16-046/1, 21.11.936 Tarihli A.A Tebliği

¹⁴⁰ EGMA., AN.4, DN.34-16-046/1, 23.11.936 Tarihli Belge

¹⁴¹ EGMA., AN.4, DN.34-16-046/1, 25.12.936 Tarihli Belge

V. BÖLÜM

ÖĞRENCİ OLAYLARI KARŞISINDA İDARENİN TUTUMU

A. ANKARA'NIN TUTUMU

Öğrenci olayları karşısında merkezi idarenin tutumunu üç ayrı bölümde ele almayı düşünüyoruz.Devletin ve yürütmenin başı olmak ve yeni Cumhuriyetin baş mimarı olmak hüvviyetiyle Gazi Mustafa Kemal'in tutumunu müstakilen ele almayı uygun bulduk. Hükümetle iç içe olmakla birlikte CHP'nin tutumunun da hükümetin dışında değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Hükümetin tutumu ise ayrı bir bölüm olarak ele alınacaktır.

1. Atatürk'ün Tutumu

Gazi Mustafa Kemal, ölümüne kadar tartışmasız yeni Türkiye Cumhuriyetinde değişik dünya görüşüne mensup çevreler arasında bir denge unsuru, bir ortak değer olmuştur. Tek parti iktidarı olmasına rağmen Atatürk kişiliği ile ön plana çıkarak bu anti demokratik görüntüyü ortadan kaldırıyordu. Ölümünden sonra Tek parti yönetiminin olumsuzlukları hissedilir ölçüde ön plana çıkarak Atatürk'ün döneminde ne ölçüde bir denge unsuru olduğunu ortaya koymuştur.

Araştırma dönemimiz içinde gizli komünist faaliyetler dışında dile getiriliş biçimi ve yöntemi tenkit edilse bile çıkış noktası itibarıyla Atatürk çizgisi dışında öğrenci olayına rastlanmaz. Bu noktadan hareketle öğrenci olayları karşısında Atatürk'ün pek fazla rahatsızlık duyduğu görülmemiştir.Bilakis Atatürk öğrencilerin bazı girişimlerini yakından takip etmiş ve övmüştür.

Millî Türk Talebe Birliği 23 Mart 1933 tarihinde Darülfünun konferans salonunda gerçekleştirdiği Türkçe mitingin sonunda dil inkılabının büyük rehberi Gazi Mustafa Kemal'e saygılarını ve dil inkılabında yanında olduklarını bilirten bir telgraf çekmiştir.¹

"Türk inkılabının Başbuğu Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretlerine,

¹ Son Posta, 24 Mart 1933; Milliyet, 24 Mart 1933

Bu gün Darülfünun konferans salonunda toplanan yüksek tahsil gençliği, Başbuğuluğunu yaptığınız büyük dil savaşında canla başla çalışmağa karar verdi.Size bu tel yazısı ile gençliğin sevgi ve saygılarını sunarız büyük Başbuğ.”²

Mustafa Kemal bu telgrafa cevaben gönderdiği 27 Mart 1933 tarihli telgrafta gençliğin bu teşebbüsünü övmüştür.³

“Millî Ülküye ulaştırılan öz dil yolunda durmadan şaşmaz büyük adımlarla yürümeye verdiğiniz değerden dolayı sizi överim. Yürekten sevgiler çocuklarım.

Reisicumhur

Gazi Mustafa Kemal”

Atatürk’ün bu övücü sözlerinin sonraki tarihlerdeki millî maksatlı öğrenci eylemleri üzerinde etkili olduğu şüphesizdir.Çünkü günümüzde olduğu gibi o dönemde de Atatürk en önemli meşruiyet kaynağıdır.

Razgart olayından sonra birliğin kapatılacağı yolundaki haberler üzerine 22 Nisan 1933 tarihinde toplanan birlik idare heyeti Gazi Hazretlerine, Başvekil’e ve Dahiliye Vekil’ine birer telgraf çekerek yapılangösterinin MTTB ile doğrudan bir ilgisinin olmadığını anlatılması ve kapatılmaması için ricada bulunulmasını kararlaştırmıştır.⁴ Gönderilen mektupların etkili olup olmadığını tam olarak bilememekle birlikte Razgart olayından sonra birliğin kapatılmadığı açıktır.Birlik kapatılmamıştır ancak Mustafa Kemal’in bu mektuba verdiği cevap biraz kulak bükür niteliktedir.⁵

“T.Talebe Birliği kongresi Daimi murahhaslarına,

Gençliğin hassas çalışkan ve milliyetçi yetişmesi esas dileklerimizdendir. Gençlik her türlü faaliyetlerinde Cumhuriyet Kanunlarına ve Cumhuriyet kuvvetlerinin usül ve kaidelerine riayetkar bulunmaya da dikkatli olmalıdır.Cumhuriyet Hükümetinin millî meselelerde vazifesini bilir olduğuna ve kanunların ve adli kuvvetlerin adaletine emin olunuz...”

² Taylak, age., s.124

³ Nimet Aslan, age., s....

⁴ Vakit, 23 Nisan 1933

⁵ Taylak, age., s.129

Burada bir parantez açarak bazı çevreler tarafından sık sık gündeme getirilen, Atatürk'ün "Bursa Nutku" ndan bahsetmenin faydalı olacağı kanaatindeyiz. Atatürk'ün 6 Şubat 1933 tarihinde Bursa da verdiği iddia edilen nutuk şu sözlerden oluşmaktadır.⁶

"Türk genci devriminin, rejimin sahibi ve bekçisidir. Bunların gerekliliğine, doğruluğuna herkesten çok inanmıştır. Rejimi ve devrimleri benimsemiştir. Bunları zayıf düşürecek bir kıpırtı, bir hareket duyduğu zaman bu ulusun ordusu vardır, polisi vardır, jandarması vardır, adliyesi vardır demeyecektir. Hemen müdahale edecek, elle, taşla, sopayla ve silahla, nesi varsa onunla kendi eserini koruyacaktır. Polis gelecektir. Asıl suçluları bırakıp suçlu diye onu yakalayacaktır. Genç "Polis henüz devrim ve cumhuriyetin polisi değildir" diye düşünecek ve asla yalvarmayacaktır. Mahkeme onu mahkum edecektir. Diyecek ki "ben inanç ve kanaatimin gereğini yaptım müdahale ve hareketimde haklıyım. Eğer buraya haksız olarak gelmişsem, bu haksızlığı meydana getiren nedenleri düzeltmek de benim görevimdir." İşte benim anladığım Türk genci..."

İddiaya göre Atatürk'ün bu konuşmayı yapmasının nedeni şudur. 1933 yılında Atatürk Bursa'da ezanın Türkçe okunmasını emretmiş ancak kendisi şehirden ayrıldıktan sonra 30-40 kişilik bir grup ezanın yeniden Arapça okunması için ayaklanmıştı. Bu eyleme kimsenin hele gençlerin tepki göstermemesi Atatürk'ü kızdırmış ve yeniden Bursa'ya dönerek yukarıdaki nutkunu söylemiştir.⁷

Özellikle marksist gençlerin eylemlerine meşruiyet kazandırmak amacıyla çok sık kullandıkları bu nutkun Atatürk tarafından söylenmiş olmasını biz mümkün görmüyoruz. Millî Türk Talebe Birliğine gönderdiği Telgrafta gençlere "Cumhuriyet kanunlarına ve Cumhuriyet kuvvetlerinin usul ve kaidelerine riayetkar bulunmayı" öğütleyen Atatürk'ün başka bir konuşmasında Devlet kuvvetlerine rağmen gençlere sopalı, taşlı mücadeleyi öğütlemesi ve karşılıklarına dikilen devlet kuvvetlerini Cumhuriyetin polis ve adliyesi olamamış gözüyle değerlendirmelerini istemesi pek tutarlı bir iddia olmasa gerektir. Atatürk'ün polis ve jandarma kuvvetleri için söylediği *"Herkes biliyor ve bilmelidir ki, polis ve jandarma kuvvetleri Cumhuriyetin, düşmanlarına karşı kullandığı bir kalkandır. Kanunlara karşı gelen her şeririn kafası*

⁶ Yılmaz, age., s. 22,23

⁷ Yılmaz, age., s.400

behemahal bu kalkana çarpacak ve parçalanacaktır.” Sözleri de bu görüşümüzü destekler mahiyettedir.Ayrıca yine Türk gençliği arasından seçilerek ilke ve inkılaplar doğrultusunda eğitimden geçirilen polis ve adliye personelinin Cumhuriyetin ilkelerini gençler kadar idrak edememiş olacağını düşünmek ve gençliğe gerekirse taşla sopayla bu kurumlarla mücadeleyi öğütlemek ayrı bir çelişki olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu nutkun, bulunduğu ülkenin güvenlik kuvvetleri ile silahlı mücadeleyi bir strateji olarak benimseyen marksist ideolojinin, askere polise saldırıyı Türkiye şartlarında meşru bir davranış haline getirme gayretinin bir tezahürü olarak değerlendirilmesi, daha yerinde bir davranış olacaktır kanaatindeyim.

Nitekim nutkun aslında Atatürk’e değil de Lenin’e ait olduğuna dair iddialarda vardır.Bu iddialara göre metnin aslı şöyledir.⁸

“Komsomollar (Komünist gençler) Sovyet rejminin sahibi ve bekçisidir.Bunların doğruluğuna ve lüzumuna herkesten çok inanmıştır.Komünist rejimi zayıf düşürecek en küçük bir kıpırtı duyduğunda ‘Bu memleketin milisi vardır adliyesi vardır ordusu vardır’ demeyecektir.Hemen müdahale edecek; elle, taşla,sopa ve silahla nesi varsa onunla kendi eserini koruyacaktır. Milis gelecektir asıl suçluları bırakıp onu hapse atacaktır.Kanun yolunda itirazını yapmakla beraber meclise telgraf yağdırıp haklı ve suçsuz olduğu için tahliyesini ve kayrılmasını istemeyecektir... İşte benim anladığım komünist gençliği ve komünist genci...”

Atatürkle öğrenciler arasındaki telgraflaşmalar daha sonraki yıllarda da devam etmiştir.Darülfünun’un kapatılıp yerine İstanbul Üniversitesinin açılması münasebetiyle Birlik Gazetesinde bu girişimi destekleyici yazılar yayınlanmış ve yeni üniversite Türk kültür hayatında yeni bir devrin başlangıcı olarak değerlendirilmiştir.⁹

Mustafa Kemal öğrencilerin üniversite girişimini desteklemesini de memnunlukla karşılamış ve MTTB yi bir telgrafla tebrik etmiştir.¹⁰

“Zeki Bey

Millî Türk Talebe Birliği Reisi

⁸ Yılmaz, *age.*, s.401

⁹ *Birlik*, S.3, Eylül 1933

¹⁰ Taylak, *age.*, s.149

İstanbul

İstanbul üniversitesinin açılması münasebetiyle talebin bildirilen güzel duygularından çok mütehassıs oldum.Çalışma ve bilgi sahasında yüksek mertebelere erişmenizi diler ve beklerim.

Gazi M. Kemal”

Birlik bu telgrafa cevap mahiyetinde M.Kemal’e şu karşılığı göndermiştir.¹¹

“Reisicumhur Gazi Hazretlerine,

Dehanızın sonsuz gözgüsünden doğan yeni esaslar dahilinde kurduğunuz , İstanbul Üniversitesi'nin ilk yıl açımını bu gün bütün gençlik,sonsuz heyecan ve tezahürle kutladı.

Arkadaşlarım,candan doğan minnet ve şükran hislerini ulaştırmamı ben denize verdiler.Arzederim efendim...

Millî Türk Talebe Birliği Reisi

Zeki”

Görüldüğü gibi Atatürk öğrencilerin girişimlerini yakından takip etmekte ve övmektedir.Ancak öğrencilerin devletin asayişine ve dış politikasına zarar verebilecek sapmaları karşısında çok sert olmamakla birlikte bazı uyarılarda bulunduğu da bir gerçektir.

2. CHP' Nin Tutumu

İnceleme dönemimiz içinde Cumhuriyet Halk Partisini hükümetin dışında ayrı bir teşekkül olarak ele almak oldukça zor olsa da hükümet içinde yer almayan bazı partililerin öğrenci hareketlerini parti aracılığı ile kanalize etme girişimlerinde bulunduğu bir gerçektir. Bu nedenle öğrenci olayları karşısında CHP'nin tutumu ayrıca ele alınmıştır.

Darülfünun öğrencilerinin idari olarak hükümetle münasebette bulunurken fiili olarak da Halk fırkası ile iç içe bir ilişki içinde olduğunu¹² iddia eden yazarlar var ise de bir dönem MTTB başkanlığıda yapmış olan Ferruh (Ağan)Bey, 26.5.1967 günü

¹¹ Taylak, age., s.149

¹² Arslan, age., s.173

Ankaradaki evinde Muammer Taylak'a verdiği mülakatta MTTB ile Halk Partisi ilişkilerinin pek de sıcak olmadığını iddia etmektedir.¹³

Ferruh Ağan'a göre Halk Partisi birliğin davranışlarını endişe ile karşılamış ve birliği kontrol altına alabilmek için girişimlerde bulunmuştur. Profesör Hakkı Şinasi Paşanın parti müfettişliği zamanında çok uğraşılmışsa da birliğin kontrol altına alınması pek mümkün olmamıştır. Cevdet Kerim (İncedayı)'nın Halk partisi İstanbul mümessili olmasıyla Parti, Talebe Birliğini ele geçirme faaliyetlerine hız vermiştir. Bu maksatla bazı elemanlar öğrenci olmadığı halde fakültelere kaydolarak öğrencilik vasfı kazandırılmak istenmiş ancak durumun farkına varan Talebe Birliği üyeleri bu şahısları teşhir etmek suretiyle bu girişimi engellemiştir. Ferruh Ağan, Partinin Talebe Birliğini eline geçiremeyince 1930 yılında kapatılmasını sağladığını iddia etsede birliğin bu tarihlerde kapatılmayıp sadece faaliyetlerine ara verdiğini daha önce ortaya koymuştuk.

Ferruh Ağan'ın CHP nin tutumu ile ilgili görüşlerini değerlendirirken mülakat tarihinde kendisinin siyasî eğilimi ve CHP nin durumunu hesaba katmak gerekecektir. Ancak daha sonraki yıllarda CHP idarecilerinin MTTB nin bazı girişimlerinden rahatsız olduğuna dair arşiv belgeleri de bulunmaktadır.

MTTB'nin Tramvay Şirketini Milletvekillerine şikayet etmek için gönderdiği mektup, Milletvekilleri arasında rahatsızlık uyandırmış ve CHP umumi katibi Genel sekreteri Saffet Kaya, Dahiliyevekili Şükrü Kaya'ya yazdığı yazıda birlik nizamnamesinin bu şekilde neşriyat yapmaya müsait olup olmadığının araştırılmasını istemiştir.¹⁴

Cumhuriyet Halk Partisinin dönemin tek partisi olarak diğer alanlara olduğu gibi öğrenci hareketleri ne de hakim olmaya çalıştığı söylenebilir. Ancak MTTB nin halkevleri gibi CHP nin bir yan kuruluşu olarak değerlendirilmesi pek mümkün değildir.

3. Hükümetin Tutumu

Mütareke ve Millî Mücadale döneminde Türkiyede iki hükümet olduğundan Darülfünun öğrencileri iki arada bir derede kalmıştır. Ankara Hükümeti başlangıçta

¹³ Taylak, age., s.106-107

¹⁴ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 16.12.933 Tarihli Belge.

Darülfünun'a ve öğrencilere karşı fazla ilgi duymaz iken Nisan 1922 tarihinde öğrencilerin Millî mücadele muhaliflerine karşı başlattıkları "Darülfünun grevi" TBMM Hükümetinin dikkatini çekmiştir. TBMM Hükümeti Maarif Vekaleti, 17 Nisan 1922 tarihinde Darülfünun Talebe Cemiyeti'ne telgraf çekerek tarihi ve medeni varlığımızı istihfaf etme cüretini ortaya koyanlar nefretle kınamış ve öğrencilerin gösterdikleri "ulvi heyecan"ı taktir etmiştir.¹⁵

Bu olaydan sonra Ankara Hükümeti Darülfünun'a karşı daha olumlu bir tutum takınmıştır.¹⁶ Cumhuriyetin kurulmasından sonra öğrenci derneklerinin güçlenmesi ve 1926 yılında MTTB nin kurularak tüm Üniversite camiasının bir dernek altında toplanması çalışmalarını hükümet yakından takip etmiştir. Bazı yazarlar öğrenci derneklerinin tamamen tek parti iktidarının güdümünde olduğunu ve idarenin bu dernekler aracılığıyla öğrenci hareketlerini yönlendiğini, hatta ikinci dünya savaşına kadar Türkiye'de geçliğin tek parti yönetiminin güdümünde olduğunu, iktidarın gerekli gördükçe üniversite gençliğini örgütleyerek gösteriler düzenlediğini iddia etmektedir.¹⁷

Kısmen haklılık payı olmakla birlikte bu iddialara tamamen katılmak mümkün değildir. Dönemin öğrenci olaylarının resmi politika doğrultusunda olduğu söylenebilir. Ancak olayların hükümetçe organize edildiği teyide muhtaç bir iddiadır. Ancak özellikle yabancı sermaye aleyhine gerçekleştirilen olaylarda idarenin görmezden geldiği ve sorumlu öğrencileri ciddi takibe alarak cezalandırma eğiliminde olmadığı açıktır. Örneğin Tramvay olayı sonunda şirket binasında bir hayli tahribat yapıldığı halde bu olay ile ilgili hakkında tahkibat yapılan öğrenci olduğuna dair bilgi ve belge temin edilememiştir. Bununla birlikte hükümetin tamamen öğrencinin yanında yer aldığıda söylenemez. Nitekim öğrencinin yarım ücret talebi Nafia Vekaletine ulaşmış, ancak Vekalet yaptığı tahkikat sonunda, şirket mukavelesinde onbeş yaşına kadar yarım ücretten bahsedilmekle birlikte daha fazla yaşta olanlar için herhangi bir kayıt bulunmadığından, şirketi yirmibin talebenin yarım ücretle taşınmasına zorlamanın doğru telakki edilmediği, bunu sağlayabilmek için mukaveleyi yenilemek gerektiği ve bunun

¹⁵ Arslan, *age.*, s.75

¹⁶ Tunçay-Özen, *agm.*, s.19

¹⁷ Tevfik Çavdar, "Cumhuriyet Döneminde Gençlik", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi/III*, Gençlik Maddesi, s.808

uygun olmayacağı kanaatine varmıştır.¹⁸ Zaten öğrenciler bu yarım ücret hakkına şirket işletmeyi Belediyeye devredene kadar kavuşmamıştır.

Tramvay olayı mecliste de gündeme gelmiş, Zonguldak Mebusu Tunalı Hilmi Bey önce konu hakkında Nafia Vekaletinden izahat istemişse de sonra durumun aydınlığa kavuştuğunu söyleyerek sorusunu geri almış ve “mesele kapanmıştır. Ümit ederim ki Türk gençliği bundan sonra atacağı adımı heyecanla atsın, fakat teenni ile hareket etmeyi öğrensin”.¹⁹ sözleriyle gençlerin heyecanını takdir etmekle birlikte kendilerine hakim olamamalarının hoş karşılanamayacağını vurgulamıştır.

Görüldüğü gibi hükümet ve Meclis her şeyi ile öğrenci hareketlerinin arkasında değildir. hükümetin öğrenci olayları karşısında görmezlikten gelme ve zımni destek tavrının daha sonraki tarihlerde meydana gelen Hronika gazetesine baskın ve Vagon-li mitinginde de devam ettiği görülmektedir. Öğrenciler Türklüğe hakaret eden Hronika gazetesinin idaresini basarak kısmen tahrip etmişler ancak bu olaydan dolayı haklarında adli tahkikat yapıldığına şahit olunmamıştır. Buna karşılık daha sonra tekrar açılabilir gazetenin kapatıldığı ve mesul müdürünün yargılandığı görülmüştür.

Vagon-li olayında da gençlerin aşağı yukarı aynı gerekçe ile şirketin merkezinde ve şubelerinde gerçekleştirdiği tahribat nedeniyle de her hangi bir tahkikat yapılmamıştır. Bazı öğrenciler gözaltına alınmış, ancak şirket şikayetçi olmadığından ifadeleri alındıktan sonra salıverilmiştir. hükümet olayları aslında yakından takip etmekte ama ses çıkarmayarak öğrenciye zımni bir destek sağlamaktadır. Bu desteğin öğrencilerin girişimciliğini artırdığı ve kendilerini vatani ve milleti ilgilendiren her konuda faaliyette bulunmaya yetkili görmesine neden olduğu görülmüştür. Bu hızla kampanya ve faaliyetlerine devam eden öğrenciler Razgart olayından sonra hiç beklemedikleri bir tepki ile karşılaşınca şaşkına dönmüştür.

Gerçekten de Razgart mitingi hükümetin öğrenci olayları karşısında tutumunun birden bire değiştiği bir dönüm noktası olmuştur. Hükümet tepkisinin temel nedeni olayın devletin dış ilişkilerini etkileyecek nitelikte olmasıdır. Yoksa önceden de değindiğimiz gibi Razgart mitinginde öğrencinin polise ufak çaplı mukavemetinin dışında asayişe müessir herhangi bir hareketi görülmemiştir. Daha önceki yıllarda

¹⁸ Vakıf, 19 Kasım 1924

¹⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre.II, İçtima Senesi.2, Cilt.2, s.5

meydana gelen Tramvay, Hronika , Vagon-Li mitingleri de izinsiz yapılmış gösterilerdir ve üstelik bir çok müesseseye zarar verilmiştir.

Razgart mitingi ve takip eden olaylarda hükümetin öğrencilere karşı sertleşmesini Tevfik Çavdar, hükümetin Millî Türk Talebe Birliğini bazı eylemlerde denetleyemeyecek duruma düşmesine ve derneğin kontrolden çıkmasına bağlamaktadır.²⁰ Zaten Tevfik Çavdar öğrenci-hükümet irtibatı konusunda biraz gerçekleri zorlar görünmektedir. Örneğin Kadro dergisi ile birlik Gazetesi arasındaki çekişmenin bile hükümet tarafından kadro dergisini kapatmaya zemin hazırlamak için organize edildiğini düşünmektedir.²¹

Razgart mitingini takip eden öğrenci olaylarında hükümet'in daha fazla müdahale edici bir tavır takındığı görülmektedir. Öğrencilerin çok masumane girişimlerinin bile bazan geri çevirdiği görülmüştür. Çanakkale Şehitlerine abide yapmak için yardım toplama talebinde bulunan MTTB'nin bu talebi hükümetçe "vilayet sınırı dışında bir teşebbüs olduğundan yapılması gereken araştırmaların zor olacağı" gibi sudan bir mazeretle uygun görülmemiştir.²² Bu kararın altında hükümetin çok daha önceden yapması gereken bir işin, öğrenci tarafından devletin ihmali hatırlatır şekilde, yapılmaya kalkışılmasından doğan psikolojik tepkinin rol oynadığı da düşünülebilir.

Hükümet MTTB'nin yayın organı birlik Gazetesi'nin yayınlarından da ilk başlarda fazla rahatsız olmazken, 1934 ortalarında tavrını değiştirmiştir. Hatta Ağustos 1934 sayısındaki yazılar üzerine İstanbul'a gönderilen kapatma talimatında "Beyanname hilafına neşriyatta devam eden bu gazetenin çıkmakta olması hayretle görülmektedir" ifadeleriyle valilik adeta azarlanmıştır.²³

CHP genel sekreterinin talebi üzerine olsa da Meclise gönderilen mektupla ilgili tahkikatı da Ankara'nın çok sıkı takip ettiği görülmektedir. Mektuptan dolayı MTTB idare heyeti reisi, ve umumi katibi bizzat Bakanlığın talimatıyla adliye ye sevk edilmiştir.²⁴

²⁰ Çavdar, "Cumhuriyet Döneminde Gençlik", s.809

²¹ Çavdar, *Türkiyenin Demokrasi Tarihi*, s.324

²² EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 25.11.934 Tarihli Belge

²³ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 5.8.934 Tarihli Belge

²⁴ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 15.2.934 Tarihli Belge

Hükümetin öğrenci olayları karşısındaki tutumunda Razgart olayı ile başlayan sertleşmenin 1936 Hatay mitingi ile hat safhaya ulaştığı görülmektedir. Mitingin müracaatı Dahiliye Vekaletince talebenin dersleriyle meşgul olmasının daha münasip olacağı kanaatiyle reddedilmiştir.²⁵

Hükümet mitingi öğrencinin devlet işlerine burnunu sokmaması gerektiği ikazıyla reddetmekle kalmamış, Ankara ve İstanbul Valiliklerine yazdığı yazıyla her hangi bir miting teşebbüsü halinde sert tedbirler alınmasını istemiş, ayrıca gazete temsilcilerinin çağrılarak birinci sayfalarından öğrenciler tarafından yapılacak nümayışın faydasızlığını anlatan yayınlar yapılmasını tebliğ edilmesi talimatını vermiştir.²⁶ Nitekim gazeteler bu tebliği üzerine bir önceki gün öğrencinin mitingini alkışlar mahiyetteki yayınlarının tam aksine, mitingin yanlış olacağını işleyen yayınlar yapmıştır.²⁷

Görüldüğü gibi hükümet öğrencilerin “üstüne vazife olmayan” işlerle uğraşmasından artık rahatsız olmaktadır. Hatta izin verilmemesine rağmen gerçekleştirilen miting üzerine MTTB’nin kapatıldığını bildiren tebliğde yer alan bir cümle oldukça enteresandır. *“Hükümet talebe ve hocalar arasında böyle birlikler yapılmasını memleketin kültürel terakkisine mani telakki etmiştir.”* Öğrenci ve hocaların dernek kurmasının ülkenin kültürel gelişmesine mani görülmesi, tek partinin, karşısında küçük-büyük herhangi bir baskı grubuna tahammül edemediği şeklinde yorumlanabilir.

Ankara’nın öğrencilere karşı sertleşirken fazla demokratik ve hukukî endişe taşımadığı da görülmektedir. MTTB önce kapatılmış, ardında Dahiliye Vekaleti Hukuk Müşavirliğinden kapatmanın kanuni gerekçesinin ortaya konmasını istenmiştir. Daha da enteresan olanı şudur ki; Hukuk Müşavirliği MTTB’nin kapatılmasının Cemiyetler Kanununun 14. maddesinin 1.fikrasına dayandırılabilceğini; ancak diğer “Hukuk Talebe Cemiyeti” ve “Tıp Talebe Cemiyeti” nin kapatılmasına kanuni dayanak bulunamadığını; bununla birlikte “tensip buyurulduğu taktirde Cemiyetler kanununa bu yolda müstecelen bir hüküm vaz’ı cihetine gidilebileceği” yolunda kanaat bildirmiştir.²⁸

²⁵ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 20.11.934 Tarihli Şifre

²⁶ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 20.11.936 Tarihli Belge

²⁷ Açık Söz, 21 Kasım 1936; Tan, 21 Kasım 1936

²⁸ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1,11.936 Tarihli belge

Müşüvirlikte bir iki bürokratin kanatı de olsa bu cümleler, dönemde devletin, objektif hukuk kurallarından “kanunilik” prensibine uyma konusunda fazla hassas davranmadığını göstermektedir.

Görüldüğü gibi Ankara, bazı ikazlarda bulunmakla birlikte Razgart mitingine kadar genel olarak öğrencilere ses çıkarmayarak zımni bir destek içinde olmuş, Razgart mitinginden itibaren ise özellikle dış politikayı etkiler gördüğü öğrenci olaylarına karşı artan bir sertlik göstermiştir.

B. İSTANBUL VALİLİĞİ VE POLİSİN TUTUMU

Öğrenci olayları karşısında İstanbul Valiliği ve polisin tutumu daha çok Ankara'nın eğilimi doğrultusundadır. Ancak olaylara ilk müdahaleyi yapan İstanbul polisi ve valiliği'nin kendiliğinden inisiyatif kullandığı da olmuştur.

Tramvay olayında İstanbul Vali Vekili ve polis Müdürü Hüsnü Bey'in tutumu basın tarafından bir hayli eleştirilmiştir. Günler öncesinden başlayan gerginlik basının da dikkatini çekmiş ve öğrencilerin miting yapacağına dair bilgiler de ulaşınca gazeteciler, Vali Vekili Hüsnü Beyden idarenin ne gibi tedbirler aldığını sormuş, ancak Hüsnü Bey gazetecilere kızarak “*canım efendim bana vuku bulmayan şeylerden ne bahis ediyorsunuz. Böyle bir hareketi memul itmiyoruz*” diye cevap vermiştir. Vali Vekilinin bu tutumu daha sonra basında şiddetle eleştirilmiş, üç üniversite öğrencisinin ve bir şoförün yaralanmasıyla neticelenen olayın “resmî memurların lakaydisi yüzünden” meydana geldiği iddia edilmiştir.²⁹

Ancak Hüsnü Bey her ne kadar öğrencinin her hangibir harekete kalkışacağını beklemediklerini söylemiş ise de olay sabahı tramvay arabalarına birer polis görevlendirmeyi de ihmal etmemiştir. Basın, Vali Vekili'nin bu davranışını da eleştirmiş Hüsnü Beyi iki memur yerleştirip işin yolunda girdiğini zannederek rahat rahat evinde yatmakla suçlamıştır.³⁰

Valilik Vekiline olay sonunda bazı öğrenciler de tepki göstermiştir. Öğrencilere işi kendilerine bırakmaları gerektiğini söyleyen Hüsnü Bey'e öğrenciler gazetelere daha

²⁹ Tanin, 16 Kasım 1924

³⁰ Tanin, 16 Kasım 1924

önce verdiği Beyanatı hatırlatarak neden bu zamana kadar her hangi bir girişimde bulunmadığını sormuştur.³¹

Tramvay olayında polis memuru Hayrettin efendinin silah kullanmak suretiyle bazı öğrencilerin yaralanmasına sebep olması, İstanbul polisine mal edilemeyecek bir olaydır. Bu olay meslekte yeni, üstelikte orada görevli bulunmayan bir memurun acemilik ve heyecanından kaynaklanan ferdî bir olay olarak değerlendirilmelidir. Bununla birlikte Tramvay olayında öğrencinin tansiyonunu tahrik edip kontrolden çıkmasına neden olan bu hareketin, kasti olsun olmasın toplumsal olaylarda güvenlik kuvvetlerinin ferdî ve heyecanlı hareketlerinin ne gibi neticeler doğuracağını gösteren, erken örneklerden biri olarak değerlendirilip hatırlanması faydalı olacaktır.

polis olayda Tramvay Şirketine de yaranamadığı görülmektedir. Zira şirket olay sonrası yaptığı açıklamada on gün süreyle yarım ücrete razı olmalarının nedenini polis şirketini korumaması olarak göstermiştir.³²

Gazetelerde olaydan sonra çıkan yorumlarda da olayda asıl kusurun polise ve hükümete ait olduğu iddia edilmiştir. Günlerden beri gerginlik devam ettiği halde araya girilerek gerginliğin azaltılması yönünde hiçbir çalışma yapılmadığı vurgulanmıştır.³³

polis daha sonraki yıllarda öğrenci hareketlenmelerini yakından takip ettiği görülecektir. MTTB kongrelerini ve toplantılarını takip ederek önemli toplantı ve girişimler sonunda Dahiliye Vekaletine düzenli olarak bilgi verilmiştir.

Vagon li olayına kadar polis öğrenci olayları karşısında ciddi tedbir aldığı görülmez. Vagon li mitingi önceden haber alınarak polis bina önünde tertibat aldığına dair bilgiler bulunmakta ise de şirket binasında öğrencilerin tahribat yapmaları bu bilginin fazla doğru olmadığını göstermektedir. Bir ihtimal de polis tertibat almasına rağmen öğrencinin tahribat yapmasına ses çıkarmamasıdır. Ancak bazı gazetelerde yer alan polis daha sonra 300 kişilik bir takviye ile gelerek olaya müdahale ettiği³⁴ yolundaki haberler bize göre daha doğrudur. Olay sonunda göz altına alınan öğrenciler

³¹ Tanin, 16 Kasım 1924

³² Cumhuriyet, 17 Kasım 1924; T.Efkar, 17 Kasım 1924

³³ Vatan, 16 Kasım 1924

³⁴ Son Posta, 26 Şubat 1933

de olduğuna göre ³⁵ polis, olaya müdahale etmiştir. Ancak ilk başta sayı yetersiz olduğundan öğrencinin tahribatı önlenememiştir. Takviye kuvvetin gelmesiyle kısmen polisin olaya hakim olduğu söylenebilir. Bu olayda polis önceden yeterli tedbir almamakla suçlanabilir, ancak gözünün önünde tahribat yapılmasına seyirci kalması söz konusu değildir. Öğrencilerin dağıtılması için polis itfaiye arazözünden de yararlanmıştı.³⁶ Olay sonrası ise gözaltına alınan öğrencilerin ifadelerinin alınmasına mütakip salıverilmeleri hükümetin tutumunun bir yansıması olarak, polisin olayın tahkikatı üzerine fazla düşmediğini göstermektedir.

Razgart'daki hadise üzerine öğrencilerin miting müracaatına İstanbul Valiliği olumsuz cevap vermiştir. Bu konuda Ankara'dan İstanbul'a herhangi bir talimat geldiğine dair belge bulamadık. Ancak talep reddedilirken vilayetin " bu hadiseyi bizzat takip mercii münhasıran hükümettir" gerekçesini öne sürmesi mitingi Ankaranın bilgi ve talimatı dahilinde reddettiğini göstermektedir.³⁷ Zaten daha önceki olaylarda hiç kimseyi gözaltına almayan, yada olsa bile ifadelerine mütakiben serbest bırakan polisin Razgart olayından sonra 80'den fazla öğrenciyi gözaltına alması bir politika değişikliğini açıkça ortaya koymaktadır.

Razgart mitingi sırasında polis öğrencinin miting yapmasına ve mezarlığa girmesine engel olamamıştır. Ancak alınan tedbirler herhangi bir saldırı ve tahribat olmasını önlemiştir. Bunda öğrencinin tahrip amacıyla hareket etmemiş olması da etkili olmuştur.

Önceleri öğrencilere karşı herhangi bir müeyyide uygulamak için vekaletten emir ya da müsaade bekleyen valilik 1934 yılının sonlarına doğru kendiliğinden harekete geçer olmuştur. Bunun en önemli nedeni bize göre Dahiliye Vekaletinin İstanbul Valiliğini Birlik gazetesinin kapatılması sürecinde ihmalinden dolayı tenkid etmesidir. Daha önce değinildiği üzere vekalet gazetesinin kapatılması talimatını verirken, valiliğin bu tip yayın yapan gazeteleri kapatma yetkisi olduğundan bahserek Birlik Gazetesinin hala çıkmakta olmasının hayret verici olarak nitelemiştir.³⁸ Valiliğin gazeteyi kendiliğinden kapatmaması bize göre ihmalden ziyade kendi başına iş yapmak istememesinden

³⁵ Cumhuriyet, 26 Şubat 1933

³⁶ Son Posta, 26 Şubat 1933

³⁷ Milliyet, 21 Nisan 1933

³⁸ EGMA, AN.6, DN. 91112 - 80, 5.8.934 Tarihli Belge

kaynaklanmıştır. Yediği tenkit üzerine valilik artık kendiliğinden bir takım girişimlerde bulunmaya başlamıştır. Ancak gariptir ki, valiliğin bu girişimleri Ankaradan fazla itibar görmemiştir.

Birlik Gazetisi kapatıldıktan bir kaç ay sonra İstanbul valiliği, o tarihlere ait somut bir gerekçe göstermeksizin MTTB'nin 1934 yılına kadar yer aldığı eylemleri birer birer sıralayarak bunların memleketin asayişini, dahili ve harici siyasetini ihlal eder nitelikte eylemler olduğunu iddia etmiş ve "MTTB'nin Cemiyetler kanununun madde-i mahsusası mucibince feshine" müsaade istemiştir.³⁹ Bu talebe karşı vekaletten olumlu yada olumsuz bir cevap alamayan valilik 30.12.934 tarihinde tekrar bir yazı yazarak, MTTB'nin 28.12.934 tarihinde yaptığı bir toplantıda yapılan konuşmaların daha önceki kapatma talebini haklı çıkaracak nitelikte olduğunu belirtmiş ve bu konuda "vaki olacak gecikmenin yeni vak'alar ihdasına cür'et vereceği"ni ileri sürmüştür.⁴⁰ Aslında her iki talep de işleme konmuş ancak ilki Başvekalette⁴¹ ikincisi ise İcra Vekilleri Heyetinde kalmıştır.⁴²

Taleplerine olumlu yada olumsuz bir cevap alamayan valilik birliğin daha sonraki faaliyetleri ile ilgili bilgi verirken kanaat bildirmekten çekinmiştir. Zaten 1936 Hatay mitingine kadar çok ciddi öğrenci olaylarına şahit olunmamıştır.

Hatay mitinginde polisin ciddi tedbir aldığı görülmektedir. Bunda Ankara'nın gönderdiği talimatın etkisi büyük olmuştur. İzinsiz gösteri yapmaya kalkışan öğrenciler, kısa zamanda polis tarafından etkisiz hale getirilmiştir. Bir kaç öğrencinin ve polisin yaralanmış olması tedbirlerin çok sert olduğunu göstermektedir.⁴³ Miting sırasında polisin öğrenciye sert davrandığı iddiaları, Emniyet İşleri Umum Direktörlüğüne hitaben yazılmış bir raporda da dile getirilmektedir. Muhtemelen MAH tarafından hazırlanan ve 24.12.936 tarihinde işleme konduğu anlaşılan bu raporda polis müdürünün gözaltındaki öğrencileri tokat ve tekme atmak suretiyle dövdüğü iddia edilmiş ve; "Kendisi gibi ve hatta daha ziyade millîyeçi olan ve hükümetimize karşı hiçbir hasmane harekette bulunmayan çocuklara yapılan muamele hoş görülmedi" görüşüne yer verilmiştir.⁴⁴

³⁹ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 13.11.934 Tarihli Belge

⁴⁰ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 30.12.934 Tarihli Belge

⁴¹ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 17.11.934 Tarihli Belge

⁴² EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 24.1.935 Tarihli Belge

⁴³ EGMA, AN.4, DN.34-16-046/1, 21.11.1936 Tarihli Belge

⁴⁴ EGMA, AN.4, Du.34-016-46/1, 1 arınsız rapor

ve günümüzde bile öğrenci olayları gerçek öğrenci sorunlarından kaynaklanmamıştır. Olsa olsa Harç,sınav vb. sorun ve ihtiyaçlar asıl maksada maske olarak kullanılmıştır. Ancak Atatürk dönemi öğrenci olaylarının bir farklılığını ön plana çıkarmak gerekir ki oda samimiyettir. Öğrenciler gerçek amaçları ne ise onu rahatca dile getirebilmişlerdir.

SONUÇ

Öğrenci Olayları denince hemen herkes 1960'lı yıllardan sonra dünyada ve Türkiyede meydana gelen öğrenci olaylarını hatırlama yanlışına düşmektedir. Hatta merak düşüncesi ile araştırma konumuzun ne olduğunu soranlara, “Atatürk Dönemi Öğrenci olayları” dediğimizde; “O tarihlerde de öğrenci olayları varmıymış?” şeklinde şaşkınlık ifade eden sözlerle sıklıkla karşılaştık. Halbuki belli bir toplu hayatın söz konusu olduğu her ortamda, toplum psikolojisinin ürünü olaylara her zaman rastlamak mümkün görülmelidir. Bu açıdan öğrenci olaylarının tarihini, belli bir kurum çatısı altında toplu olarak öğretim verilmesine başlanılan tarihlere kadar götürmek daha gerçekçi görünmektedir.

Bizim tarihimizde ise daha önceleri de mutlaka meydana gelmiş olduğunu farzetmekle birlikte, büyük çaplı öğrenci olaylarının XVI. yüzyılda Sûhte isyanlarıyla başladığı kabul edilmektedir. Sûhte isyanlarından sonra, Osmanlı İmparatorluğu döneminde araştırma dönemimizin başlangıcı olan Mondros mütarekesine kadar medrese öğrencilerinin ve XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren de Darülfünun (Üniversite) öğrencilerinin karıştıkları veya bizzat organize ettikleri bir dizi öğrenci olayına şahit olunmuştur.

Her öğrenci olayının özel ya da görünür sebepleri bulunmakla beraber öğrencileri, içinde yaşadıkları toplumun sosyal ekonomik ve siyasal gelişmelerinin dışında düşünemeyeceğimiz gibi öğrenci olaylarını da zamanın sosyo-politik gelişmelerinden ayırmamız zordur.

Erken zamanlarda İmparatorluğun ekonomik ve sosyal yapısındaki aksamaların bir sonucu olarak ortaya çıkan öğrenci olaylarının Tanzimattan sonra ön plana çıkan yeni Osmanlı ve Jöntürk hareketlerinden etkilendiği ve bu hareketlerin birer uzantısı haline geldiği görülmektedir. Abdulhamit döneminin genel havası olan Abdulhamit aleyhtarlığı ile Meşrutiyet ve Anayasa talepleri öğrenci hareketlerinin de genel karakteri olmuştur.

Dinamik bir kitle olan öğrencilerin siyasal ya da şahsi çıkarlara alet edilmemeleri daha önceleri de söz konusu olmakla birlikte II. Meşrutiyetten sonraki dönemde öğrencilerin daha fazla politize olduğu ve gerek İttihat Terakki gerekse muhaliflerin siyasal çıkarlarına alet edildikleri görülmüştür. Balkan ve I. Dünya savaşları daha acil ihtiyaçları ön plana çıkardığından öğrenci olayları açısından durgun bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırma dönemimizin başlangıcı olarak kabul ettiğimiz Mondros mütarekesine kadar bu şekilde devam eden öğrenci olayları bu tarihten itibaren daha değişik bir karektere bürünmüştür.

Mütarekeden sonra işgallere ve ülkeyi parçalama girişimlerine karşı uyanan millî irade içinde öğrenciler de kendilerine ait yeri almıştır. Öğrencilerin İzmir'in işgalinin hemen ardından gerçekleştirilen İstanbul mitinglerinde oldukça aktif rol oynadıkları görülmüştür. İşgale karşı gerçekleştirilen bu mitinglerde öğrencilerin halktan ve askerden ayırt edilmesi mümkün değildir. Çünkü bu mitingler tüm halkın katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle müstakil öğrenci olayları olarak değerlendirilmesi güçtür. Ancak öğrencilerin halkı mitinglere toplama ve organizasyon içinde üstün gayretleri görülmüştür.

İstanbul mitinglerinden sonra Cumhuriyet öncesi dönemde gerçekleştirilen “Darülfünun Grevi”, öğrencilerin kendine güvenini artıran, günümüzde bile ulaşılması güç bir başarı ile sona ermiştir. Millî mücadele muhalifi beş öğretim görevlisinin, öğrencilerin dersleri boykot etmesi sonucu Darülfünundan uzaklaştırılması olarak özetlenebilecek bu olayın önemini artıran asıl şey, grev sırasında İstanbul hükümetinin iş başında olması ve işgal kuvvetlerinin de henüz İstanbul'da bulunuyor olmasıdır. Darülfünun grevinin başarı ile neticelenmesi hiç şüphesiz öğrencinin daha sonraki dönemlerde meydana gelen olaylarda kendine güvenini ve cesaretini artıran bir unsur olmuştur.

Öğrenci olaylarında mütareke döneminden itibaren ağırlığını hissettiren “millî heyecanın” Cumhuriyetin ilanından sonra meydana gelen olaylarda da artan bir hassasiyetle devam ettiğini görüyoruz, Dönem içinde meydana gelen olaylarda temel

saik olarak ele alabileceğimiz millî heyecan faktörünün Atatürk'ün ölümüne kadar devam ettiği bir gerçektir. Öğrenci olayları açısından durgun geçen II. dünya savaşı dönemini de bu süreye dahil edince bu durumun 1945 lere kadar devam ettiğini söyleyebiliriz.

Bu millî heyecan faktörü öğrencilerin kendi problem ve ihtiyaçlarından çok daha genel ve millî meseleler üzerinde yoğunlaşmasına neden olmuştur. Gerçekten de araştırma dönemimiz içinde öğrencilerin kendi problemlerinin çözümü ve ihtiyaçlarının karşılanması için kayda değer bir mücadele sergilediklerine şahit olunmazken, inkılapların yerleşmesi, yabancı şirketlerin millî değerlere saygıya zorlanması, yabancı okulların kapatılması, Bulgaristandaki mezarlık saldırısının ve Hatay Türklerine yapılan zulümlerin protesto edilmesi gibi bazan doğrudan dış politikayı da ilgilendiren portesto ve mücadeleler sergilendiği görülmüştür.

Dönemin bize göre en büyük olayı olan İstanbul Tramvay olayında sebep öğrencinin yarım ücret talebi gibi görünse de aslında bir yabancı sermaye teşebbüsü olan tramvay şirketine karşı oluşan tepkinin payı daha büyüktür. Tramvay olayından sonra meydana gelen büyük çaplı olayların ise hemen hiç birinde öğrenci ihtiyaçları ve problemlerinin söz konusu bile olmadığı görülmektedir. Öğrenciler Hironika gazetesini Türklüğe hakaret ettiği için basmıştır. Vagon-Li mitinginin altında da bilindiği gibi şirket Müdürünün Türklüğe hakaret etmesi yatmaktadır. Razgart mitingi ise Bulgaristan da Türk mezarlığına yapılan saldırı karşısında tamamen millî bir tepki olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkçe ve yerli malları için yapılan gösterilerde de öğrenci ihtiyacı birinci planda yer almamıştır. Hatay sorunu da yine öğrenciyi birinci derecede ilgilendiren bir konu değildir. Ancak bütün bunlar dönemin üniversite öğrencisinin kendisini üzerinde birinci derecede söz sahibi gördüğü konulardır. Bu düşüncenin temelinde bize göre millî mücadele psikolojisinin halen devam etmesi ve Genç cumhuriyetin kendisini ıspatlama mücadelesi yatmaktadır.

Dönemin öğrenci olaylarındaki bu genel havayı biraz aşırı yorumlayanlar da olmuştur. Bu yorumlara göre üniversite öğrencisi ve öğrenci dernekleri tamamen tek parti yönetiminin kontrolündedir ve yönetim arzu ettiği konularda öğrenciyi

yönlendirerek olaylar çıkartmaktadır. Öğrenci kontrolden çıkmaya başladığı durumlarda ise sert tedbirler uygulanmıştır.

Bu düşünceleri tamamen reddetmek elbette mümkün değildir. Gerçekten de idare ilk başlarda öğrenci olaylarını karşısında öğrencinin yanında olduğunu açıkca dile getirmese bile susmak ve öğrencinin üzerine gitmemek şeklinde zımnî bir destek içinde olmuştur. Tramvay, Hironika ve Vagon-Li olayları nedeni ile bir kaç kişinin ifadesine baş vurulması dışında öğrenci aleyhine her hangi bir takibat yapılmaması bunu göstermektedir.

Dikkat edilirse bu olaylar görünür sebebi ne olursa olsun yabancı sermayeye karşı gerçekleştirilmiş olaylardır. Devletin bu olayları bir nevi görmezlikten gelmesini, yabancı sermayenin rahatsız edilmesinin, devletin işine geldiği şeklinde yorumlamak mümkündür. Ancak Tramvay şirketinin 1939'a kadar Türkiye de barındığı düşünülürse, devletin alternatif yerli sermayeyi oluşturmadan açıktan yabancı sermaye alehtarlığı yapmış olması da düşünülemez. Bu nedenle devlet belki öğrencilerin taşkınlıklarına ses çıkarmamıştır, ancak öğrencileri bizzat örgütleyerek yabancı sermaye karşısına diktiği bize göre çok doğru bir iddia değildir. Zaten araştırmamız sırasında bu iddiayı doğrulayacak belgeye rastlanmamıştır.

Razgart olayından itibaren devletin öğrenciye karşı sertleşmesi ise birinci derecede kendi faaliyet alanında gördüğü konularda inisiyatif her hangi bir baskı grubuna bırakmak istememesinden kaynaklanmaktadır ki, bu gayet doğal bir reflekstir. Öğrencilerin Çanakkale Şehitlerine abide yaptırmak için yardım toplamasına müsaade edilmemesinin altında da bu bakış açısını aramak gerekir. Devlet şehidine sahip çıkmamış ve çıkmayan bir devlet olarak görülme ihtimalinden rahatsız olmuştur.

Razgart ve Hatay mitinglerinin diğer olaylardan ayrı bir özelliği daha vardır ki o da doğrudan dış politikayla ilgili olmasıdır. Gerçekten de Razgarttaki mezarlık tahribi olayı ile devlet gerek Sofya elçisi gerekse Bulgaristan'ın Ankara elçisi aracılığı ile ilgilenmiştir. İki devlet arasında resmi görüşmeler devam ederken, öğrencinin heyecana kapılarak yeni problemler üretmesi ve görüşmeleri olumsuz etkilemesi ihtimali üzerine öğrenciye karşı sert bir tutum takınılmıştır. Aynı şekilde Hatay mitingi sırasında da

devlet, yüzüp yüzüp adeta kuyruğuna geldiği sırada öğrencinin yapacağı bir yanlış yüzünden müzakerelerde pazarlık gücünü yitireceği endişesi ile hareket etmiştir. Her iki mitingin bir diğer özelliği de öğrencilerin daha önce mitingi için müracaat etmiş ve izin alamamış olmasıdır. Daha önceki olaylar da izinsiz gösterilerdir, ancak izin isteyipte alamama söz konusu olmamıştır.

Öğrencinin önce izin isteyip ardından da izin verilmemesine rağmen asi bir tavır ortaya koyarak miting yapmaya kalkışması, devletin serleşmesinin ayrı bir nedenidir. Buyruk dinlemezliğe otorite tanımazlığa hele hele tek parti döneminde müsamaha gösterilmesi zaten düşünülemez.

Bu bilgiler ışığında Razgart ve Hatay mitinglerindeki tavrına bakarak devletin öğrencilere karşı kontrolü kaybettiğinden dolayı sertleştiğini öne sürmek bize göre isabetli sayılmaz. Bununla birlikte dönem içindeki öğrenci olaylarının genel hatlarıyla resmi ideoloji doğrultusunda olduğunu kabul etmek gerekecektir. Bunda dönem içinde iktidarın herhangi bir alternatifi bulunmamasının elbette payı büyüktür. Atatürk bir denge unsuru olarak hayatta kaldığı sürece devlet politikasındaki alternatifsizlik öğrenci olaylarında da kendisini göstermiştir. Ancak burada öğrencileri diğer toplumsal çevrelerden bir noktada ayırmak gerekecek ki o da samimiyettir. Öğrenciler gerçekten samimi duygularla resmi ideoloji doğrultusunda hareket etmiştir. Çünkü öğrenci için bu hareketleri karşısında acil bir menfaat bulunmamaktadır.

Dönem içindeki öğrenci olaylarının bir diğer özelliği de açıklıktır. Günümüzde olduğu gibi görünür amaçların asıl amaca maske yapıldığı pek görülmemiştir. Sadece tramvay olayında yarım ücret konusunun yabancı sermaye aleyhtarlığına perde yapıldığı söylenebilir. Bunun dışında öğrencilerin amaçlarını açıkca dile getirdiği görülmüştür. Zaten daha sonraki yıllarda tramvay şirketine karşı yapılan mücadelede öğrenciler niyetlerini gizleme ihtiyacı hissetmemiştir.

Dönem içinde dikkati çeken bir başka hususta öğrenci teşkilatlanmasının günümüze oranla daha duyarlı ve daha etkin olduğudur. Öğrenci ve okul sayısının düşük oluşu teşkilatlanmayı kolaylaştıran bir unsur olmuştur. Ayrıca tek parti sistemi öğrenci

dernekleşmesine de sirayet etmiş ve her okulun ayrı derneği olmakla birlikte üniversite genelinde MTTB alternatifsiz tek dernek olmuştur.

Millî Türk Talebe Birliği 1912’de kurulan Darülfünun Talebe Cemiyetinin devamı niteliğindedir. Çok partili hayata geçtikten sonra çoğalan bir çok öğrenci derneğinin de nüvesini oluşturacaktır. Araştırma dönemimiz içinde MTTB’nin her dünya görüşünden insanı bir araya getiren ve henüz politize olmamış bir dernek olduğu görülmektedir. Örneğin 1933 yılında derneğin genel sekreterliğini yapan Abidin (Nesimi), iki yıl sonra komünist bir hücrenin başkanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında birlik kongrelerinde zaman zaman önemli fikir ayrılıkları ortaya çıkmış ve hararetli tartışmalar olmuştur.

MTTB’nin “Bozkurt” u amblem olarak benimsemesini o dönemde günümüzdeki şekliyle ayırıcı bir unsur olarak görmek fazla isabetli olmaz. Çünkü otuzlu yıllarda bozkurt, nerede ise devletin sembolü durumundadır. Posta pullarına vb. basılmaktadır. Ayrıca Mustafa Kemal için “Başbuğ” tabirinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Bu kavramlarla yönetimin arası İsmet Paşa’dan sonra açılacaktır.

Dönem içindeki komünizm faaliyetlerine gelince; MTTB dışında gelişen komünist öğrenci faaliyetleri illegal TKP ve KGBT (Komünist gençler teşkilatı) tarafından organize edilmiştir. Komünizm propoganda faaliyetlerinde bazı öğrencilerinde kullanılması ve okullarda komünist örgütlenme dışında komünizme dayalı müstakil öğrenci eylemlerine rastlanmaz. Komünist faaliyetlerle ilgili en önemli tesbit devletin TBMM hükümeti zamanından beri bu faaliyetleri çok sıkı takip ettiği ve en ufak girişimleri bile ortaya çıkartarak şiddetle cezalandırdığı gerçeğidir. Bu da Mustafa Kemal Türkiye’sinin komünizme bakış açısını ortaya koyması bakımından kayda değer bir durumdur.

Öğrenci olayları ve teşkilatlanması karşısında Darülfünun ve üniversitenin müdahaleci olmadığı görülmektedir. Hatta bir çok öğrenci girişiminden üniversite yönetiminin haberdar bile olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum Cumhuriyetin ilk yıllarında üniversite yönetiminin öğrenci üzerinde fazla baskı kurmamış olduğunu göstermektedir ki, bu günümüzde bile özlenen bir durumdur. Ancak üniversite

yönetiminin öğrenci olayları karşısında habersiz ve tamamen kontrolsüz kalması da tasvip edilecek bir durum değildir.

Öğrenci olaylarına müdahalede ise polisin çok profesyonel olmadığı görülmektedir. Bunun altında o dönemde polisin sayı, teçhizat ve eğitim bakımından olaylara etkin müdahale edecek seviyeye ulaşamamış olması yatmaktadır. Ayrıca dönemde çok sık toplumsal olaya rastlanmadığı için polisin henüz toplumsal olayları önlemeye yönelik özel birimler oluşturmadığı görülmektedir. Olaylara genel zabıtayla müdahale edilmiştir. Ancak bütün imkansızlıklara rağmen özellikle Razgart ve Hatay mitinginde İstanbul polisinin başarılı bir müdahale ortaya koyduğu söylenebilir.

polisin öğrenci olaylarına müdahalesiyle ilgili olarak dikkat edilmesi gereken bir nokta da toplumsal olaylara müdahalede ferdi ve heyecanlı davranışların nedenli olumsuz sonuçlar doğurabileceğine ait erken örnekler sergilenmesidir.

Öğrenci olayları karşısında dönemin basınının özellikle ilk başlarda öğrencinin yanında yer aldığı görülmektedir. Yönetimin olaylar karşısındaki tutumunu basın zaman zaman eleştirse bile bu eleştiriler İstanbul valiliğini aşmaya cesaret edememiştir. Tek parti iktidarının basın üzerinde ciddi bir kontrol oluşturduğu görülmektedir. Daha önceleri öğrencileri pek tenkit etmeyen İstanbul basını, hükümetin tutumundaki değişikliklerle birlikte eleştirilerini artırmış ve sertleştirmiştir. Hatta hükümetin müdahalesi sonucu bir gün arayla basında çok ciddi ağız değişiklikler izlenmiştir. Hatay mitingi öncesinde öğrencinin girişimini destekleyen ve halkı mitinge çağıran gazetelerin aynı gün akşam temsilcilerinin çağırılarak uyarılmasından sonra ertesi gün öğrencilerin girişiminin yerinde olmayacağını yazdığı görülecektir.

Basının dikkat çeken bir tavırda bazı olayları takdim ederken mübalağlı ve öğrenciyi tahrik edici bir dil kullanmış olmasıdır. Razgart, Vagon-li ve Hironika olaylarında basının olay öncesi yayınları öğrenciyi tahrik edici rol oynamıştır.

Sonuç olarak diyebilirizki öğrenci unsuru var oldukça öğrenci olayları da var olmuştur. Heyecanlı ve dinamik bir kitle olarak öğrencilerin zaman zaman çıkar çatışmalarına alet edildiği de görülmüştür. Ancak Atatürk döneminde meydana gelen öğrenci olaylarının hemen tamamı samimi millî heyecandan kaynaklanmış ve dış

tesirlerden diğer dönemlere nazaran daha uzak olmuştur. Her dönemde öğrenciler kendi problem ve ihtiyaçlarından daha, çok toplum genelini ilgilendiren konularla ilgilenmiştir. Daha sonraki yıllarda da varlığını devam ettiren Millî Türk Talebe Birliği Atatürk dönemi ğrenci olaylarına damgasını vuran en önemli kuruluş olarak karşımıza çıkmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

A.ARŞİV BELGELERİ

1.Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi

- a.4 Nolu Arşiv, 34-16-046/1 Nolu Dosya, (28.12.929, 17.2.932, 28.2.932, 12.3.932, 22.3.932, 3.4.932, 11.4.932, 12.4.932, 3.5.932, 12.6.932, 5.9.932, 25.5.933, 25.11.933, 12.12.933, 16.12.933, 21.12.933, 30.12.933, 3.2.934, 15.2.934 5.8.934, 13.11.934, 17.11.934, 20.11.934, 25.11.934, 11.12.934, 30.12.934, 14.1.935, 24.1.935, 13.2.935, 15.2.935, 13.12.935, 25.12.935, 1.1.936, 19.11.936, 20.11.936, 21.11.936, 23.11.936, 24.11.936, 3.12.936, 22.12.936, Tarihli Belgeler.)**
- b.5 Nolu Arşiv, 12423-11 Nolu Dosya, (13.9.927 Tarihli Belge; 1931 Tarihli Rapor) 12421-47/28645 Nolu Dosya, (31.5.935, 5.6.935, 6.6.935, 11.6.935, 14.6.935, 4.7.935, 27.11.935, Tarihli Belgeler)**
- c.6 Nolu Arşiv, 91112-80 Nolu Dosya, (1.6.933, 25.6.933, 5.8.933, 28.8.933, 2.9.933, 27.9.933, 13.9.934, 14.1.935 Tarihli Belgeler.)**

2.Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

- a.BCA, Kurum Kodu.030-18-01, Yer Kodu.8-6-10**
- b.____, Kurum Kodu.030-18-01, Yer Kodu.027-83-4**
- c.____, Kurum Kodu.030-18-01, Yer Kodu. 02.16.39**

3. TBMM Zabıtları

- a.TBMM Zabıt Ceridesi, Devre II, İçtima Senesi II, Cilt.11.**
- b.TBMM Zabıt Ceridesi, Devre IV, İçtima Senesi 2, Cilt. 15.**

B.HATIRA VE TETKİK ESERLER

- Abdurrahman Şeref Efendi **Tarih Musahabeleri**, (Nşr.Enver Koray), Ankara 1985.
- Abidin(Nesimi), “Kadro ve Biz”, **Birlik** , S.12, Temmuz 1934,
- Adıvar, Halide Edip, **Türkün Ateşten İmtahanı**, İstanbul 1962.
- Ahmet İhsan, **Matbuat Hatıralarım II**, İstanbul 1931.
- Ahmet Şükrü, “Nümayiş Hadisesi”. **Milliyet**, 22 Nisan 1933
- Akdağ, Mustafa, **Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası**, İstanbul 1995
- Aktar, Yücel, **II.Meşrutiyet Dönemi Öğrenci Olayları(1908-1918)**, İstanbul 1990.
- Akyüz, Yahya, **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1988’e)**, Ankara 1989
- Amca; Hasan, **Doğmayan Hürriyet**, İstanbul 1958.
- Arıburnu, Kemal, **Millî Mücadelede İstanbul mitingleri**, Ankara 1975.
- Aslan, Nimet, **Atatür’ün Tamim,Telgraf Ve Beyannameleri**,
- Ataünal, Aydoğan, **Cumhuriyet Döneminde Yüksek Öğretimdeki Gelişmeler**, Ankara 1993.
- Aydemir, Ş.Süreyya, **İnkılap Ve Kadro**, İstanbul 1986,
- Aydın, Mesut, **Millî Mücadele Dönemi’nde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbulda Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri**, İstanbul 1992.
- Baltacıoğlu, İ.Hakkı, “Hayatım”, **Yeni Adam**, 23 Ocak 1941
- Banarlı, Nihat Sami, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi II**, İstanbul 1971.
- Bayur, Hikmet, **Türkiye İnkılap Tarihi I**, İstanbul 1940.
- Bilsel, Cemil, **İstanbul Üniversitesi Tarihi**, İstanbul 1943
- Çavdar, Tevfik, “Cumhuriyet Döneminde Gençlik”,**Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi III**, Gençlik Maddesi
- Çavdar, Tevfik, **Türkiyenin Demokrasi Tarihi**, Ankara 1995.
- Cemil Paşa, **Hatıralar**, İstanbul 1945.
- Cenap Şahabettin. “İnkılap”, **Cumhuriyet**, 16,17,18 Mayıs 1933

- Cevdet Paşa **Tezakir**, (Nşr.C.Baysun), Ankara 1991.
- Darendelioğlu, İlhan, **Türkiye’de Milliyetçilik Hakerekteleri**, 1968
- Ebuzziya Tevfik **Yeni Osmanlılar Tarihi III**,(Nşr.Z.Ebuzziya),İstanbul 1974
- Elçin, Emin Türk, **Kemalist Devrim İdeolojisi**, İstanbul 1970.
- Ergin, Osman, **Türkiye Maarif Tarihi IV**, İstanbul 1942.
- Ertan, Temuçin Faik, **Kadrocular ve Kadro Hareketi**, Ankara 1994.
- Etem, Sadri, “Putlar Etrafında Kopan Gürültü”, **Resimli Ay**, Ağustos 1929
- _____, “Putları Yıkıyoruz 2”, **Resimli Ay**, Temmuz 1929
- _____, “Putları yıkıyoruz 1”, **Resimli Ay**, Haziran 1929
- Gürkan, Kazım İsmail, **Darülfünun Grevi**, 1971
- Heyet, **İstanbul Üniversitesi I(1453-1981)**, İstanbul 1983.
- Heyet, **İETT İşletmeleri Genel Müdürlüğü Tarihçesi**.
- İğdemir, Uluğ , **Kuleli Vak’ası Hakkında Bir Araştırma**, Ankara1937.
- İhsanoğlu, Ekmelettin, “Darülfünun Tarihçesine Giriş I”,**Belleten LIV/210**, Ankara 1990.
- _____, “Darülfünun Tarihçesine Giriş II, Üçüncü Teşebbüs: Darülfünun-ı Sultani,” **Belleten LVII/218**, Ankara 1993.
- Kansu, Mazhar Müfit, **Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber**, Ankara 1966.
- Karabekir, Kazım, **İttihat ve Terakki Cemiyeti**, İstanbul 1993.
- Karal Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi VIII**, Ankara 1962.
- Karaosmanoğlu, Y.Kadri, **Zoraki Diplomat**, İstanbul 1984,
- Koçer, Hasan Ali, **Türkiyede Modern Eğitimin Doğuşu Ve Gelişimi**, İstanbul 1991.
- Kodaman, Bayram, **Abdülhamit Dönemi Eğitim Sistemi**, Ankara 1980,
- Korkut, Hüseyin, “Üniversiteler”, **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, İstanbul 1983.

- Kuran, Ahmet Bedevi, **Harbiye Mektebinde Hürriyet Mücadelesi**, İstanbul 1945.
- _____, **İnkılap Tarihi ve Jön Türkler**, İstanbul 1945
- _____, **İnkılap Tarihimiz ve İttihat ve Terakki**, İstanbul 1948.
- _____, **Osmanlı İmparatorluğunda İnkılap Hareketleri ve Millî Mücadele**, İstanbul 1959.
- Mardin, Şerif, **Jön Türklerin Siyasî Fikirleri**, Ankara 1964.
- Nadi, Nadir, "En Büyük Eser", **Cumhuriyet**, 14 Aralık 1938
- Nadi, Yunus, "Türk Gençliği Doğru Yolda", **Cumhuriyet**, 8 Ekim 1933
- _____, "Yataklı Vagonlar İdaresindeki Hadise", **Cumhuriyet**, 26 Şubat 1933
- Nur, Rıza, **Hayat ve Hatıratım I**, İstanbul 1967.
- Orhonlu, Cengiz, "Edebiyat Fakültesinin Kuruluşu ve Gelişmesi (1901-1933) Hakkında Bazı Düşünceler", **Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan**, İstanbul 1973.
- Osmanoğlu, Ayşe, **Babam Abüdlhamit**, İstanbul 1960.
- Öztuna, Yılmaz, **Bir Darbenin Anatomisi**, İstanbul 1984
- Pakalın, Mehmet Zeki, **Son Sadrazamlar ve Başvekiller V**, İstanbul 1948.
- Safa, Peyami, "Abideden Evvel", **Cumhuriyet**, 8 Ekim 1933
- Sarıay, Yusuf, **Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları**, İstanbul 1994,
- Sayılgan, Aclan, **Solun 94 yılı (1871-1965)**, Ankara 1967.
- Sertel, Zekeriya, **Hatırladıklarım (1905-1950)**, İstanbul 1968.
- Cemalettin Efendi, **Siyasî Hatıralar (1908/1913)**, (Nşr.Ziyaeddin Engin), İstanbul 1978.
- Stafenos, Yerasimos, **Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye I**, (Nşr.Babür Kuzucu), İstanbul 1986.
- Süslü, Azmi, **Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin 50 yıllık Tarihi**, Ankara 1986.

- Tansel, Selahattin, **Mondroston Mudanya'ya I**, İstanbul 1991.
- Tansu, Samih Nafiz, **İki Devrin Perde Arkası**, İstanbul 1969.
- Taylak, Muammer, **Öğrenci Hareketleri (Saltanat, 2. Meşrutiyet ve 1.Cumhuriyette)**, Ankara, 1969.
- Tevetoğlu, Fethi, **Türkiyede Sosyalist ve Komünist Faaliyetler**, Ankara 1967.
- Tör, Vedat Nedim, **Yıllar Böyle Geçti**, İstanbul 1976
- Tunaya, Tarık Zafer, **Türkiye'de Siyasî Partiler(1859-1952)**, İstanbul 1995.
- Tunçay, Mete-Özen Haldun, "1933 Tasviyeasinden Önce Darülfünun", **Yapıt**, S.7, Ekim/Kasım 1984.
- Türkgeldi, Ali Fuat, **Görüp İştittiklerim**, Ankara 1949.
- Uzunçarşılı, İ.Hakkı, "V.Murad'ı Tekrar Padişah Yapmak İsteyen K.Skaliyer-Aziz Bey Komitesi", **Bulleten VIII/30** Ankara 1944,
- _____, **Osmanlı Tarihi IV**, Ankara 1949.
- Yalçın, Hüseyin Cahit, **Siyasal Anılar**, (Nşr.Rauf Mutluay), İstanbul 1976.
- Yılmaz, Taner Sülker, **Türkiye'de Gençlik Hareketleri**, İstanbul 1997.

SÜRELİ YAYINLAR

- Açık Söz**, (20-21 Kasım 1936)
- Akşam**, (16-17 Kasım1924, 8-10 Temmuz 1929, 4-5-7 Mart 1929, 21-23-26 Nisan 1933, 26-27 Şubat 1933)
- Birlik Gazetesi**, S.1 Temmuz 1933, S.2 Ağustos 1933, S.3 eylül 1933, S.4 Ekim 1933, S.5 Kasım 1933, S.6 Aralık 1933, S.9 Mart 1934, S.10 Nisan 1934, S.11 Mayıs 1934, S.12 Haziran 1934, S.14 Ağustos 1934)

Cumhuriyet, (16-17 Kasım 1924, 12 Şubat 1928, 3 Mart 1928, 8 Nisan 1928, 5-6 Mart 1929, 4-5-19 Nisan 1929, 26 Mayıs 1929, 9-22 Temmuz 1929, 24-26-27-28 Şubat 1933, 11 Mart 1933, 14-15-18-19-21-22-25-26 Nisan 1933, 16-17-18 Mayıs 1933, 8-10 Ekim 1933, 7-23-29 Aralık 1933, 4 Mart 1936, 20-21-22 Kasım 1936, 22-28-29 Aralık 1936, 13-14 Kasım 1938, 14 Aralık 1938)

Hakimiyet-i Millîye, (18 Nisan 1933)

Hareket, (24 Temmuz 1929)

İkdam, (3-4-5-6 Mart 1929, 4-5 Nisan 1929, 7-9-12 Temmuz 1929)

Kurun, (22 Kasım 1936, 29 Aralık 1936, 14 Kasım 1936)

Milliyet, (4 Mart 1929, 8-9-11 Temmuz 1929, 8 Ağustos 1928, 26-27 Şubat 1933, 1-4-24 Mart 1933, 4-5-7-18-19-20-21-22 Nisan 1933)

Son Posta, (26-27-28 Şubat 1933, 13-14-24 Mart 1933, 15-18-19-21-26-28 Nisan 1933, 7 Ekim 1933, 2-3-7 Mart 1936, 22 Kasım 1936)

Resimli Ay, (Haziran 1929, Temmuz 1929; Ağustos 1923)

Tan, (21-22 Kasım 1936)

Tanin, (16-17-19-29 Kasım 1924)

Tasvir-i Efkar, (16-17 Kasım 1924)

- Vakit,** (16-17 Kasım 1924, 1-3-4-6 Mart 1929, 26-27 Şubat 1933, 1-3-24 Mart 1933, 15-18-19-20-21-22-23-25-28 Nisan 1933, 29 Aralık 1933)
- Vatan,** (16 Kasım 1924)
- Ulus,** (13-14 Kasım 1938)
- Yapıt,** S.7 Ekim/Kasım 1984

İNDEKS

—A—

Abdülaziz, 2; 4
Abdülhak Hamit, 49; 50
Abdülhamit, 5; 6; 7; 8; 16
Abdullah Cevdet, 5
Abdülmecid, 2
Abidin (Nesimi), 100; 108; 160
Açık Söz, 78; 79; 147
Ahmet İhsan Bey, 8
Ahmet Rıza Bey, 2
Ahmet Şükrü, 72
Ali Kemal, 9; 24
Andarşi Layihası, 3
Ankara, 2; 4; 5; 7; 13; 14; 15; 16; 18; 21; 23;
43; 63; 64; 77; 78; 81; 93; 94; 97; 98; 99;
100; 101; 112; 131; 135; 144; 147; 148; 150;
152; 158
Ankara Üniversitesi, 18
Antakya, 77; 79
Askeri Tıbbîye, 5; 6; 7; 22
Atatürk, 23; 91; 92; 100; 104; 113; 138; 139;
140; 141; 142; 154; 155; 157; 159; 161
atlı tramvay, 26
Avukat Haydar Rıfat, 99
Avusturya-Macaristan, 3
Aydınlık, 93; 94

—B—

Bab-ı Ali Nümayişi, 11
Balkan Talebe Kongresi, 121
Barsamiyan efendi, 24
Bedri Hakkı Bey, 75
Besim Ömer Paşa, 20; 152
Birlik Gazetesi, 87; 90; 111; 113; 114; 115;
116; 118; 123; 125; 126; 128; 130; 134; 142;
151
Bozkurt, 128; 160
Bulgar Talebe Birliği, 120; 122

—Ç—

Çanakkale, 86; 87; 88; 89; 90; 91; 123; 146;
158

—C—

Celali isyanları, 2
Cemil Bilsel, 14; 91
Cemiyet-i İnkılabîye, 6
Cenab Şehabettin, 24
Cevat Kerim İnceoay, 132

—D—

Damat Ferit Paşa, 25
Darülfünun, 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18;
19; 20; 21; 23; 24; 25; 26; 27; 28; 29; 30; 34;
35; 37; 38; 39; 44; 45; 46; 48; 53; 54; 58; 82;
84; 102; 120; 122; 123; 129; 130; 131; 138;
139; 141; 143; 144; 152; 153; 155; 156; 160
Darülfünun Emaneti, 45; 58; 120
Darülfünun Grevi, 21; 24; 152; 156
Darülfünun Talebe Birliği, 19; 28; 29
Darülfünun Talebe Cemiyeti, 12; 19; 26; 102;
144; 160
Darülfünunun Emaneti, 29
Deliormanın, 62
Dersaadet Tramvay Şirketi, 27
doğancılar, 22
Doktar Şefik Hüntü, 93
Dolmabahçe sarayı, 4
Dr. Esat Paşa, 11
Dr. Hikmet Kıvılcı, 99
Dr. Necmettin Artun, 23

—E—

Edebiyat fakültesi, 25; 40
Ekrem Celal, 109; 128
Eleni Mihailidis, 45; 48
Emanuel Kornik, 96

—F—

Fedailer Cemiyeti, 2
Felah Grubu, 23
Ferruh (Ağan, 83; 143
Foulon, 22
Füruzan Hüsrev, 98

—G—

Gazi Mustafa Kemal, 55; 56; 111; 132; 138;
139
Genç Komünistler Federasyonu, 98

—H—

Halide Edip Adıvar, 21
Halit Ziya, 49
Halk iştirakiyyün Fırkası, 93
Halkevi, 56; 129
Hamdi Gürpınar, 20
Hamdullah suphi, 50
Harb Okulu, 4
Harbiye, 4; 5; 6; 7; 9; 10; 30; 31; 32; 34; 35; 36;
37; 41; 60

Hasan Ali Yücel, 20
 Hasan Fehmi Bey, 9
 Hasan İzzettin (Dinamo), 100
 Hatay, 76; 135; 147; 152; 157; 158; 159; 161
 Haydarpaşa erkek mektebi, 97
 Hıfzı Veldet, 91
 Hronika, 45; 46; 47; 48; 71; 145; 146
 Hüseyin Avni Paşa, 4
 Hüseyin Daniş, 24
 Hüseyin Hikmet, 94
 Hüseyin Remzi, 109

—İ—

İbrahim Temo, 5
 İETT, 27
 İğnatiyef, 3; 4
 İhtilalci Askerler Cemiyeti, 6
 İnas Darülfünunu, 16
 İshak Sükuti, 5
 İsmail Hakkı Bey, 25; 28; 30; 37; 153
 İsmet Paşa, 46; 160
 İstanbul, 3; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 12; 14; 15;
 17; 18; 19; 20; 21; 22; 23; 26; 28; 42; 43; 45;
 49; 51; 59; 68; 72; 77; 78; 79; 80; 81; 86; 87;
 89; 92; 93; 96; 97; 98; 99; 101; 107; 112;
 113; 117; 118; 121; 126; 128; 131; 132; 133;
 134; 135; 136; 137; 141; 142; 143; 147; 148;
 149; 150; 151; 153; 154; 156; 157; 161
 İstanbul Darülfünunu, 17; 19
 İstanbul Teknik Üniversitesi, 18
 İstanbul Tramvay Şirketi, 27
 İstiklal Mahkemesi, 45; 93; 94
 İttihat ve Terakki, 6; 12

—J—

Jöntürk, 5; 155

—K—

Kadıköy, 22
 Kadro, 104; 112; 113; 114; 146
 Kanuni, 2; 14; 48; 87
 Karakol Cemiyeti, 23
 Kerim Sadi, 97; 98; 99
 Kleanti Skalyeri, 5
 Komsomon, 96
 Konstantin Krepano Efendi, 27
 Köprülüzade Fuat Bey, 25; 37
 köycülük, 109; 123; 130
 Kuleli, 2

—L—

Lavalin, 119; 120
 Lenin, 141

—M—

M.Tabakoff, 63
 Maçka, 64
 Mahmut Celalettin, 5
 Mahmut Nedim Paşa, 3
 Mahmut Nedim Paşa, 3; 4
 Mehmet Emin, 50; 52
 Mehmet ASİM, 44
 Mehmet Reşit, 5
 Meşrutiyet, 3; 2; 3; 7; 17; 156
 Metro Han, 29; 37; 38; 39
 Millî Türk Talebe Birliği, 19; 54; 64; 65; 67;
 70; 71; 73; 76; 80; 81; 84; 86; 88; 100; 101;
 102; 104; 106; 107; 110; 112; 114; 116; 121;
 123; 128; 130; 132; 134; 135; 137; 138; 140;
 142; 146; 160; 161
 Mithat Paşa, 4; 5
 Mondros, 12; 20; 155; 156
 Moskova, 49; 76; 93; 96
 MTTB, 59; 64; 68; 69; 71; 72; 74; 77; 78; 81;
 82; 83; 86; 87; 90; 101; 102; 104; 107; 111;
 113; 116; 117; 118; 120; 121; 122; 123; 124;
 126; 127; 128; 131; 132; 134; 135; 136; 137;
 139; 142; 143; 144; 146; 147; 148; 150; 151;
 152; 153; 154; 159; 160
 Muallimle Birliği, 132
 Mühendishane, 6
 Muhittin Üstündağ, 77; 79
 Mülkiye, 7; 9; 15; 16; 18; 25
 Mümtaz Muharrem, 98
 Müstakil sosyalist Fırkası, 93
 Mütercim Rüştü Paşa, 4
 Muzaffer Canbolat, 107

—N—

Nafia vekaleti, 27; 28; 39
 Namık Kemal, 131
 Nazım Hikmet, 49; 93; 94; 98; 99
 Nejat Ömer Bey, 153
 Nizamiye, 13

—O—

Orakçekiç, 93
 Osmanlı Amele Cemiyeti, 93
 Osmanlı Sosyalist Fırkası, 93

—P—

Pananos Kesisoğlu, 46; 48
 Peyami Safa, 56; 88
 Polis, 32; 33; 34; 36; 38; 41; 55; 57; 63; 75; 79;
 107; 132; 140

—R—

Razgart, 62; 63; 66; 68; 70; 71; 72; 73; 113;
122; 133; 134; 139; 146; 147; 148; 150; 151;
157; 158; 159; 161
Redif Paşa, 4; 5
Reşat Galip, 20
Reşat Şemsettin (Sirer), 25
Resimli Ay, 49; 50; 51; 52; 104
Rıza Nur, 6; 7
Rıza Tevfik, 24
Rüknettin Nasuhoğlu', 132
Rumeli, 8
Ruşçuk, 63
Rusya, 3; 97; 98

—S—

Sabahattin Ali, 98
Saffet Kaya, 117; 144
Sancak, 76; 79

—Ş—

Şefik Hüsnü, 99
Şeref Kurbanları, 6
Şeyh Abdülmecit, 2
Şeyhülislam Hayrullah Efendi, 4

—S—

Sırp Darülfünunları, 84
Sofya, 62; 63; 158
Stamat Haçapulo, 45
Sühte, 2; 155

—Ş—

Şükrü Kaya, 64; 67; 68; 79; 108; 123; 144

—S—

Sultan Reşat, 10
Sultanahmet, 11; 20; 22; 31; 69

—T—

Taksim abidesi, 77
Tanin, 28; 29; 30; 31; 32; 33; 36; 37; 38; 39;
40; 42; 149; 153
Tarlakyan, 24
TBMM, 18; 23; 26; 144; 145
Tepebaşına, 80
Tevfik Celal (İleri), 65; 67
Tevfik Tarık Bey, 33; 34; 41
Tıbbîye, 5; 6; 7; 16; 22
TKGBT, 95
TKP, 94; 95; 96; 98; 112; 160
Trablusgarp, 6; 8

Tramvay Şirketi, 27; 29; 30; 38; 42; 43; 44;
101; 116; 118; 133; 143; 149
Tunalı Hilmi Bey, 145
Türk İhtiyat Zabıtları, 132
Türk Kadınlar Birliği, 132
Türk Matbuat cemiyeti, 132
Türk ocağı, 51; 52
Türkiye Komünist Fırkası, 93

—Ü—

Üniversite, 18; 74; 152; 153; 155

—V—

Vagon li, 53; 54; 57; 60; 134; 150; 154
Vedat Nedim(Tör, 112
Viktör Ruzin, 96

—W—

Wilson, 21

—Y—

Yataklı Vagonlar Şirketi, 59
Yavuz Abadan, 91
Yeni Osmanlılar, 3; 4; 5
Yıldız, 7; 9; 10
Yunus Nadi, 60; 88

—Z—

Zaptiye Nezareti, 8
Zekeriya Sertel, 49; 51
Zeki Batur, 108
Ziya Gökalp, 75; 131
Zonguldak, 96; 145

E K L E R

شماره ۱۶ : ۱۶

مطبع و اداره طابری

باب عالی چاهه‌سده نومبر ۷

۱۶ - تلفرات آدرسی : استانبول-وطن

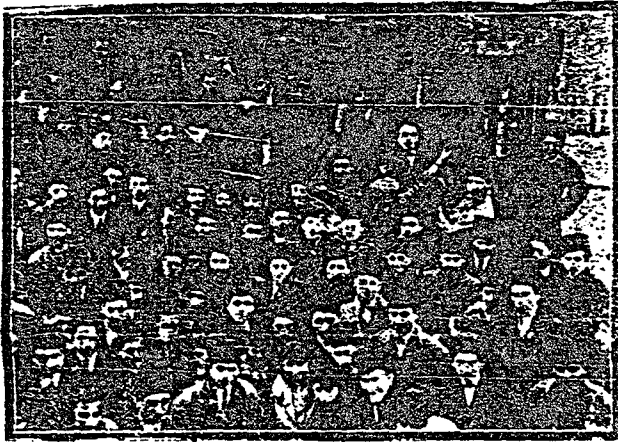
به و اداره ه خالد اوراق اداره مدیریت نامه کوندرلیتور .
اوراق ایچون آقوسل و پولی بر طرف لب ایله لیدر .

۱۸ دبیح الاخر ۱۳۴۳ • یقاز ۱۶ قش

دارالفنون طلبه‌سی ایله تراموای شرکتی آراسنده بر اختلاف تراموای شرکتی طلبه‌نک نصف اجرتنه سیامت حقنی قبول ایتدیکننده دونه بعضه ماده‌ر اولسه و شرکت تئیمده طلبه‌نک آرزوسنی قبول ایتشدر

دارالفنون طلبه‌نک حرمیه مکتبی اوتنه ایتمیش

دارالفنون قیز و ارکاک طلبه لرننده انتقال ایلملین بی تراموای

دون پولیس عمری ماموری طرفندن
جرح ایلملین نطوغرا لیمیز

امین بک

دون استانبولک هر گوشه‌سنده مناقشه
موضوعی تراموای شرکتی ایله دارالفنون کنیبری
گرمه‌سنده ظهور ایلمن عاصماتدی. بولرده توقف
ایلمن تراموای لارده قالدان و ایشلرته تیشه‌ه‌ین
بیکرجه خلق عادتاً ضروری اولان بو موضوعی
مناقشه ایتمیش و خلق خسری آراشدر برمشلردر.
خلق ایتمیشدن و کونندن قالدینسه و شرکت
حیاطنده‌کی انتظام مسکته به اوغرادینته کوره
هر حالده اهالی خلقه باشقه هر کس حسیزدر .
مسئله بو حسیز تخلفک طرز قیسیندهدر .

بزجه تراموای شرکتی بو مسئله ده لزومسز
برعتاد کوسترمنش و پولیه بروضینک ظهورنه
سیبیت و برمشدر. فی الحقیقه حقوق بر منطقه نظر دن
تراموای خلقیدر. استانبولک تراموای خطاری
برمناوله موبینجه ایله تئیمکدهدر. بو مسئله ده
شرکتک آجیق ۱۵ پاشنه قدر مکتب طلبه‌سینه
پاسور بره‌جکی نصف اجرت آلاچکی صرحددر.
حکومت و مذاولیه یاپارکن دارالفنون طلبه‌سینک
حقوقی دوشونه‌سندر. بو شکل بر ابر مکتبیلر
ایلان تزیلانک حکمت و جوددی دوشونوله‌جک
اولورسه دارالفنونلاری بو تمدن مستفید اینک
لازم کله‌جکی منطقی تظاهر ایدر. دیگر وسائل
تظیه شرکتلرینک بولجه حرکت ایتدیکنه کوره
تراموای شرکتی ده عتاد ایتمیل و مذاولیه

تعمیرات

فصلنامه هر روزه ۳ غروش • اون آلتی سه نومرو ۱۲۱۹ - ۲۲۴۷
اشتراک شمالی | ولایت ایچون سنلک ۱۱۰۰ آلتی آلتی ۶۰۰ اون آلتی ۳۲۰ بر آلتی ۱۱۰
اشتراک جنوبی | مالکات ایچون ۱۷۰۰ آلتی آلتی ۹۰۰ اون آلتی ۳۰۰ بر آلتی ۱۷۰

ساعت	روانه	ایچون	مردی	عنا	اسد	قرو
۵۸	۲۹	۲۹	۲۹	۲۹	۲۹	۲۹
غرونی	۹	۱۲	۱۲	۱۲	۱۲	۱۲

دوچ لوونیمان اوراق اطبه ایملره اعلات
مدرجاتین مشولیت قبول اولونماز

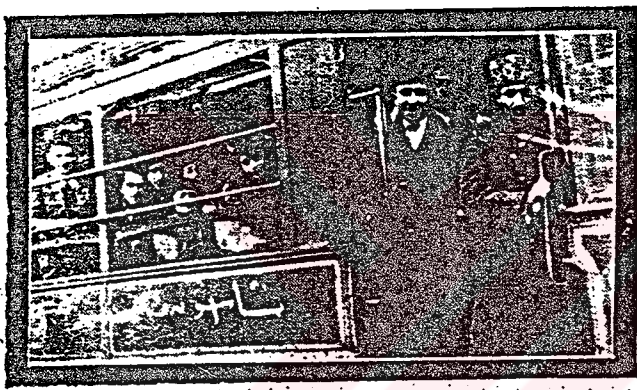
مسئل افکار غزه

اوراق و کتابچه
کوندرلیبد

اوج کنجک قاتله مال اولان برائتلاف

دوئکی نماینده دارالفنون تیلارده ایگی کیتی وورولدی

حریبه اوکنده برنجری مأموری دووه لوهرله طلبه به آتش آجیدی - طلبه قومایه نك
مرکز بناسی تخریب ابتدیلر - قومایه حادثه له سبیت وردکدن سوکرا
دارالفنونلرک مطالبی قبول اییدی

دارالفنونده طلبه و طالبانی دوئکی نماییه اتاننده تاملارده

دارالفنون تیلر دوتنه تاملاری قونایتینلرک فوندمه کی مرکزی اوکنده نماییه یایارلرکی

دارالفنون طلبه سنک نصف اجرت سیاحتی
قبول ایچی ایچون ، طلبه طرفدن قومایه به
وربان همت اولکی آقسام ختام بولشدی .
دارالفنون طلبه لری دون ختلرک قبولی تأمین
ایچون محسماً عایشلرده بولمئلردور . نمایلر
اتاننده ممالاسف برقاچ طلبه مجروح اولشدر .
بر شوغورک وفات اییدیکی شایه سی ده دوران
ایلکده ایچی .
عاشلر حاصل باشوردی ؟
دون سیاح دارالفنون بناسی دانخلنده ایتام

ایدن عموم فاکولته ز طالبات و طلبه سی درسار
درسلری تعطیل ایله تاملارله یته نك حریبه ده
تجمعه و اورادن قومایه مرکزی اولان متوتخانه
کیتیکه قرار ویره شلردور .
طلبه بو قرار اوزونده درسلی تعطیل ایشلر
وغروب غروب تاملارله یته نك حریبه متوجهاً
حرکت ایشلردور . حریبه قدر اولان سفر اتاننده
یانتیلرله یمن کوجوک منقشه لردن باشقه بروقه
حادث اولامشدر . حتی اکثری یانتیلر طلبه لردن یات
دخی سوورماشلردور . (ماده سی دوئکی صحیفه مزنده دور)

وقت

یوسیختی

بمقامی
به جنال آوغلی یوقوشنده
آبی ۷۸۵ - تتراف : استابول - وقت
اخاره بیبری قنه کونده رله لیدر . امداسی
ووبلو بر طرف تف ایدیلیدر .
نه ایله قرا لاشد بریلیر .

۱۸ ربیع الآخر ۱۳۴۳ بازار ۱۶ تشرین ثانی ۱۳۴۳

دارالفنونیلیر تراموای شرکتی باصدیلیر!

دارالفنون طلبسی نصف اجرته سیر وسفر ایتملرینی تکلیف ایتشلر و بوتک شرکتجه قبول ایدیلیمشدی . دون طلبه تک ایدیلینی نماینده چیقان مناقشه به پولیس مداخله ایتمش و دورت ایشی مجروح دوشمشدر

مجروحلرده ایشی بلك شیشی الحفال قیسه مغازمشه آندیلیمز رسمی

دون دشم برحاده جریان ایشی و شهر بوتون کون تلاش و همچان دهقلری کیدمشدر . دارالفنون طلبسی هرملکنده اولدینی کی استابول تراموایلرئده نصف اجرته سیاحت ایتمک حطری اولدینی دوشونه وک تبتانده بوتونشدر . رد حوائی آکشلردی . طلبه بوتک اوزدیت نهالته کچمشدر . دارالفنون طلبه مختلف قاکوتسته منسوب طلبه سرخصلری یکن بازار ایشی کونی حیدر باشاده طلب قاکوتسته استیاج ایدرک نصف اجرته سیاحت ایتمک حطری استعماله قرار ورمشدر . بوتک ایچون درت طلبه طلبسی تراموایلرئده نصف اجرته امضاسته کنین ایشی وایک ساده بوسورته جریان ایشی . طلبه هیئتی چهارشنبه کونی شرکت یزدتقری برکنه بویه چهارتمی کونته قدر مستقی سن سورته حل ایدیلیمک بر شکل افراع ایتملرینی طلبه دریا ایتشلردر . قضا شرکت برنی نظردهته آلمش اوله . تکک هیچ بر تخیره زوم کورمه مشدر . مع سابقه امانت ایله ایدیلینی بر استشارده نظامه مسی کون بروه کون اولن بش یاشته قدر اولان و انتیائی تمسکینه پولوتان طلبه دن نصف اجرته آلمش قیدی ایلری سورمشدر . نظامه ده دارالفنون هیچ دوشونولمش ایدی . بونسیان مع الاشف قائل حاده لره واکدرش حرکته مینیت ورمشدر .

دونکی جاده لردره به انطباع

طلبه ترمده طولانیدی

دارالفنون طلبسی دون صیاح ساعت سکر واده لرئنده یازیده ، دارالفنون طلبه اوکند طوبلانده زنی کومه کومه یازیده تراموای موشنه دوشروکیتمش وارزاده اولجه قرا لاشد بریلینی وجهه بر اوتوره شمیره آپرلاری مختلف سمتره حرکت ایدن تراموایلره یتمشدر . یازیده دن سرکه چی به دوشرو حرکت ایدن تراموایلرئده مالیک خطومه دورمش وایک حرکتده تراموایلر یازیده دن احتیوا آقسرائی و قاضیه دوشروسیرا صیران زککه باشلامشدر . تراموایلره کیردن طلبه کندیستن یکت یاراسی ایستین یکتی به دارالفنون طلبسی اولدینی وطلبه اولوق احتیوا به یواسطه و بلا واسطه ایستکری سرایته جواب مواقت ویرلمک ایچین ، ایچیک نصف اجرته ویرمه یکتی سوهلمش و کندیلمزنه یکت ویرلمک تقدیرده اولجه سرایته ایستکری قومیا یکت آراه لرئدن ایتمک صورتیه مقابله ایستکری یلدیرمشدر . بوتک اوزدیتنه آسرنیدن قلیات آلمش سوهلمش یکتی یکت کسه یکتی و آراه یی دور ورمشینی علاوه ایشی و بوتون

طلبی ایتمه یکتی و سطرینی الی الاید عاضطه چایته جطرینی ساقیرجه بر ایسلر برشی یایمشدر و ایچیک بر ایکی آراه ده ک طلبه تک آری آری آدرسلرینی آلمه اکتفا ایتملر و آراه لره طلبه یکت کسلیمکیزن حرکت ایتشدر . بر چوق دارالفنون ایشیلری آدرسلرینی ویرمشدر و کندیلمزنه شخمی هیچ رستلری اولمادین ، عموم دارالفنون طلبه تک بو حرکت اشتراک ایستیکتی و دارالفنون طلبه سنیدن باشته هیچ بر اسلری اولدینی سوهلمشدر .

منافسه بوزندن بش طرفده سیر سفره یازیم ساعت قنار توقف مارش اولش نهایت آراه لره تکرار بوقرته دوام ایتشلردر . قضا ایکتی بر بروک غروب سرکه ییدن تراموایلره یکتی سلطان اخنده ، یوقاریدن کتله آساقیدن کتله تلاق ایتشدر . بوسیراده خایله قوق و طلبی حرکتدن منع ایتمش و سلطان مایندی ایکتی صیغه سوزده در [

دوره یکتا اوقتی جاده لردره تراموایلر قوتف آسرا کونده سیر کون

۲۷/۹/۱۳

داخلیه وکالت جلیا سنه

ت. ج

م. ۱۰ خ. ۰ ر

عدد

۳۸۶۶

۲۸

/ ذاته موصوله /

۱- / Komsomol / بین الملل کتبخ قومونستار / تشکیاتی حتنده استانبول مرکززدن وارد اولان معلومات ایکنجی مادهده عین ایدلمشدر . انندم .

۲- مرکزین موسقواده بولونان / Komsomol / بین الملل کتبخ قومونستار تشکیاتنک تورکیه تشکیاتی حقا آلد معلومات بریجه زیردر :

قوم سومون تورکیهده حربریک آیری آیری برر منطقهسی اولمق اوزره نفتسندیقات مفتشلاری و یاروشاسی طرفند . ااره ایدلمکدهدر . بوتشکیات جنوب منطقهسنگ مرکزی مرسین اولوب محل مذکورده کی نفتسندیقات دیرکتوری / کورنیک / بولدان طرفندن اداره ایدلمکدهدر . مومالییک براق کونه قدر استانبوله کلهجکی خبر آلمشدر . - از یرده کی تشکیاتنک .

/ امانول / کورنیک / بولداندر .

- سواحل شرقیه قره دکز منطقهسی نفتسندیقات مفتشلرندن / ویقتور روزین / طرفندن اداره ایدلمکدهدر . ویقتور

روزین موسقوا السنه شرقیه دارالفنونده مآذون اولوب کوزل تورکیه بیلیر . مامسون و زونقولداق منطقهسی / لئونید روزین / طرفندن اداره اولونمدهدر . تشکیاتنک استانبولده کی ممثلی / V.R.S.S / تجارتخارجیه بانقهسنده چلیشان خارقونچه فاسنک سا بق اجرا مأموری / مانی بایف / در . قوم سومونک استبداک ایتدیکی غایه مختلک پروپاگاندا اوسا نطی ایله کنجاککی قومونیزمه احضار ایتمکدر .

ایله کنجاککی قومونیزمه احضار ایتمکدر .

- قوم سومون تشکیاتی ظاهرآ ، یالکز سوویت موسساتنده مستخدم کیسه لره مخور و منحصر بوتشکیات شکلنده . کوسترلمکده ایسهده حقیقت حالده بوتون فعالیتی دورغیدن دورغریبه تورک کنجاککی استبداک ایتمکدهدر . بوتشکیاتنک - قومونیزم تشکیاتی کیی اینجیلر آراسنده تحریکات یا پوبشره ولر وجوده کتیرمک ، عمله بی حکومت علیننه تحریک ایتمک کیی فعلی بر فعالیتی اولما یوب یالکز کنجاککی مکتبآرده ، جمییتلرده مختلک پروپاگاندا لرله حسا و فکرآ قومونیزمله شدیرمکی استبداک ایتمکدهدر انندم .

۳- داخلیه و خارجیه وکالت جلیا سنه ایدلمشدر .

م. ۱۰ خ. ۰ ر

۲۱ ع ۱۰

Stamp: 13.9.1927

EK.5 : Komsomol hakkında 13.9.1927 tarihli rapor

دین تاراجی ایتمک

اداره هیئت

- تصیت اداره : رئیس : محمد بیک ، کدی کلامی اداره نیاز و دره منج ۸۹ نوز و ده حقوقه طبرج
- یازمان : ارمغان قلمی بیک ، با زید و دره منج حقوقه طبرج
- کاتب عمومی : حمید بیک ، تقسیم - قرائتی مدرسی عفتی تا سوفاغی ۹۹ کیه طبرج
- کاتب معارف : حمید بیک ، اوصلین کتب معینی طبرج
- مسابقه : حاجی : بولک مسلم کتبه کیه بیک
- وزیر دار : نوری : ادبیات فاکولته منج
- فایده طلبی مدیر : لوبغلی : فقه کوی قورونوی دره اوزده جیدر جاده منج ۸۹ نوز و
- اقتصاد طلبی مدیر : جودان : فخری زرافه کتبی کیه طبرج
- تدبیر طلبی : وحیدی : مکتبه کتبی کیه طبرج
- سپاه : حمید : با زید و دره منج الیاتی فاکولته منج
- ایضا جیدان طلبی مدیر : صالح : با زید و دره منج نسوی ۸۹ نوز و
- صاحب تقسیم مدیر : سعید : مکتبه کتبی کیه طبرج
- معاون تقسیم مدیر : مصعب : مکتبه کتبی کیه طبرج
- سوی : : عثمان : مکتبه کتبی کیه طبرج

التربية الوطنية

تعمیر و ترقی وزارت

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

عدد

1925 - 1 - 1925

تاریخ

۲۶۶۱

۱- ۱۹۲۵ - تاریخ و ۱۰۰۰۹ / مودلوق قانداق تېنجه اوله اوپوزیونون ائت شینه عهده لیکیلر
 قه مانه مصلحت حصار جریه سنه دوله طرایسه اولده و فاکولته ده روح قیغه سانه چاره برکون ریغرا ایتدی
 ۱۹۲۵ / مودلوق قانداق فاکولته یه جریه یی ندریم مصلحت ایلی . مصلحت و کانت ۱۹۲۵ تاریخ و ۱۹۱۸ /
 مودلوق قانداق یی و قیغه یی مصلحت . مصلحت و کانت ۱۹۲۵ تاریخ و ۱۹۲۵ / مودلوق قانداق او شینه
 اجه و کیه مصلحت ۱۹۲۵ کانه اوله تاریخ و مصلحت مصلحت و قبول اولونسته .
 ۱۹۲۵ کانه اوله
 قانداق مصلحت کانه

بهره لیک عقیده	عهده لیک مصلحت	مصلحت لیک بجه	جریه لیک اصار برافه برکون	زنجیر لیک جلی	خانجه لیک مصلحت مصلحت لیک لایق
میکه لیک مصلحت مصلحت	مصلحت لیک مصلحت مصلحت	مصلحت لیک بجه برافه لایق	مصلحت لیک مصلحت	مصلحت لیک مصلحت	مصلحت لیک مصلحت

اصدغه بقه .

EK.7 : Komünizm Propagandasından ceza alan ve cezası indirilen Tıp Fakültesi öğrencisi Hikmet Hüseyin'in, okula devamına müsaade edilmesine dair kararname (22 şubat 928)

VAKIT

aset aleti olarak istimalinden feragati mütezammin misaka z. Bu hususta Sovyet büyük elçisi ile notalar teati edildi

Koynumuzdaki yılanların yeni bir kıpırdanışı ..

Bir Rum gazetesi İzmirin istirdadı hakkında şu satırları yazıyor :

«1929 senesi 6 Eylül Cumartesi günü bütün asırlar tarihi için en elim gündür.»

“ Biz kaçıyorduk; Türkler Asyanın derin-linklerinden en vahşiyane intikam hisleriyle geliyorlardı. „

Bu satırları Yunanistanda değil, İstanbulda intişar eden Hronik gazetesi yazıyor

Τα Ηρονικα ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΚΩΣΤΑ ΑΓΑΝΑΤΟΥ

Hronika gazetesinin başlığı ve aleyhimizdeki yazının serlevhası

Şehrimizde Rum patrikhanesi sabık hukuk müşaviri Pananos Keşişoğlu bir müddetten beri Hronika namında bir akşam gazetesi neşretmeğe başladı.

Tatavla yangın mahallini ziyaret ve tahrir edilecek maharet ettiginden dolayı Rumlugun minnet ve şükranını İngiliz sefirine arzeden bu gazete Yunan muharrirlerinden Kosta

ΠΟΣ ΕΞΕΡΡΑΘΗ ΚΑΙ ΠΟΣ ΕΠΕΒΑΘΗ ΕΝ ΒΑΛΙΑΝ
Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1922
ΤΗΣ ΛΟΓΟΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ
Ε ΕΣΤΙ ΑΠΕΧΘΕΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΑΛΗΣΗ

Atanatosun « Asyayı uğara hezimeti ferdasında 1922 uşan ihtilâli nesil çıktı ve nasıl muvaffak oldu? » unvanile Ana-

dotu Yunan hezimeti mesuliyetini Yunan Kral taratlarına yükletmek için Aina gazetelerinden birinde neşretmekte bulunduğuşu eser nakli ve iktibas ediyor.

Bu tefrika İzmirden Yunanlıların nasıl kaçğını tasvir etmekle başlıyor, Yunanlıların İzmirden kaçrdıklarıdan dolayı bin türlü teessül

ve teessürlerini anlatıyor ve bu kâfi gelmiyormuş gibi Türkler hakkında bir takım tahkiri de ihtiva ediyor İstanbulda çıkan bir Rum gazetesinin bu küstahlığını gördüğümüz zaman gözlerimize inanmak istemedik. Bu tefrikayı nakleden rum gazetesi nerede çıkıyor? Atınada mı?

İstanbulda çıkan bir gazete nasıl oluyor da Yunanlıların İzmirden denize dökülmelelerinden mütevellit ümitsizlik feryatlarına tercüman oluyor?

Küstahlığın derecesini göstermek için Hronika gazetesinin neşretmekte olduğu tefrikadan bazı parçaları karitlerimiz, makamı vilayetin ve müddel umumilligin nazarı dikkatına koyuyoruz.

« Bir an için olsun İrka ağrazınizi ununuz ve nasıl bir millet isek, mukadderatımız nası müsterek ise felâketin hicap ve zilletini ölçünüz.. »

1929 senesi 24 ağustos (6 eylül) cumartesi günü bütün asırların tarihi için en elim gün [Altıtaraf 3 üncü sayılamızdadır]

KARARNAME

070/18/01/2/16/39

CUMHURİYET ARŞIVI

Devletin emmiyetini ihlâl edecek surette müzır neşriyatta bulunduğ u anlaşılan (Hronika)Gazetesinin, Matbuat kanununun 23 üncü Maddesi mucibince tatili, İcra vekilleri Heyetinin 3/3/929 tarihli içtimarında takarrur etmiştir .

3/3/929

REİSİCÜMHUR

Gazi M. Kemal

M.M.V.

Abdülhalik

Ad.V.

Mahmut Ak

Bş.V.

İsmail

Ma.V.

E. Sarıoğlu

Ha.V.

S. Rüstü

Da.V.

E. Hüner

S.İ.M.V.

H. Refik

İk.V.

M. Habis

Na.V.

Precep

Mf.V.

H. Vankı

Kararname

070/18/01 / 816/10

DEVLET ARŞİVİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞIVI

3/3/929 tarih ve 7729 numaralı Kararnameye zeyildir :

Türklük hakkında hakaret amiz tabirler kullandığından dolayı kapatılmış olan (Hronika) gazetesinin mes'ul müdürlüğü hakkında ceza müddeiumumiliğince yapılan kanunî takibat neticesinde bu neşriyatın Türklüğü tahkir = mahiyetinde görülmediği cihetle beraetine karar verilmiş olduğundan gazetesinin neşrine izin verilmesi; Dahiliye Vekâletinin 26/1/930 tarih ve 532/24 numaralı teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 5/2/930 tarihli içtimasında tasvip ve kabul olunmuştur .

5/2/930

REİSİCÜMHUR

Gayi M. Kemal

Bş. V.

İsmail

Ad. V.

4.32/1

M. M. V.

Mehmedülhak

Da. V.

S. Kaya

Ha. V.

H. T. Kaya

Ma. V.

S. Sarıoğlu

Mf. V.

Emel

Na. V.

Ali

İk. V.

İkinci

S. I. M. V.

S. İ. M. V.

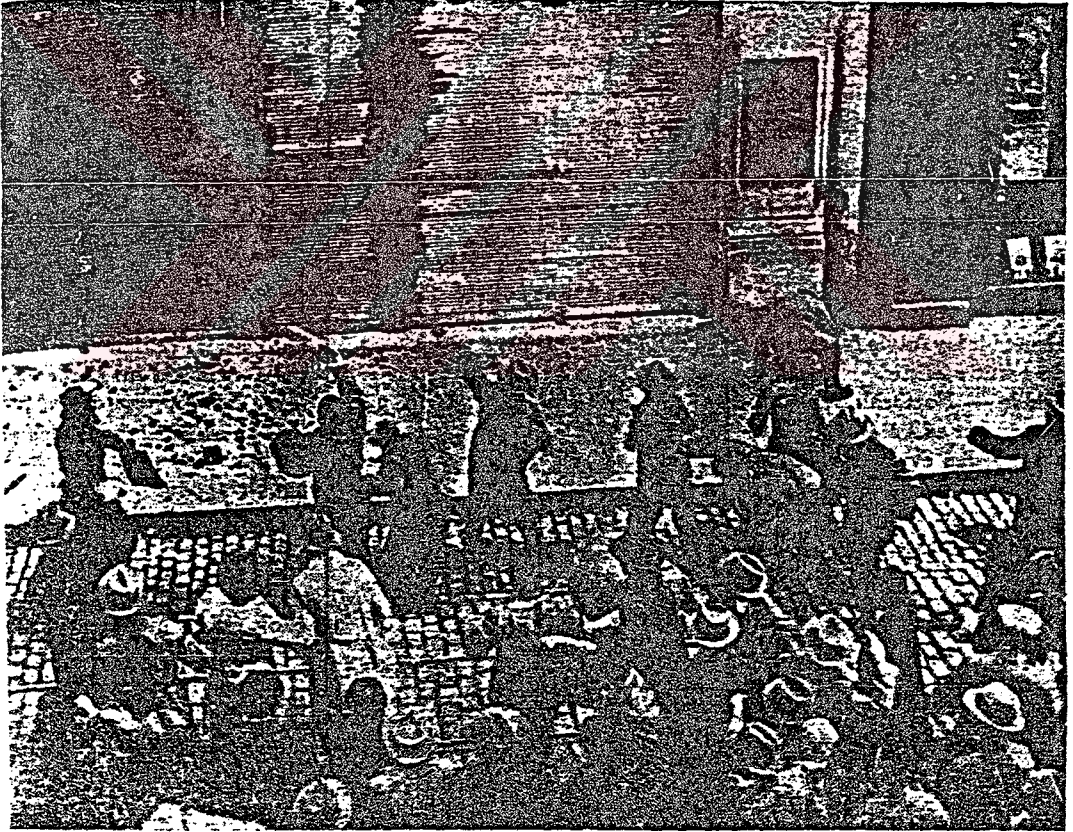
Dahilî istikrazın ilk
mertibi dört milyon lira
olacak

AKŞA

Sayfa 15 — No: 5166 — Fiyatı her yerde: 5 kuruş

PAZAR — 26 Şubat 1933

Türkiyede türk dili hâkimdir Darülfünun talebesi, direktörü Türk diline hakaret eden vagonli şirketinin binasını taşladılar

Darülfünun talebesi, vagonli şirketinin Beyoğludaki merkezini taşlarılarken

EK.11 :Akşam(26 Şubat 1933- Vagon-li olayı)

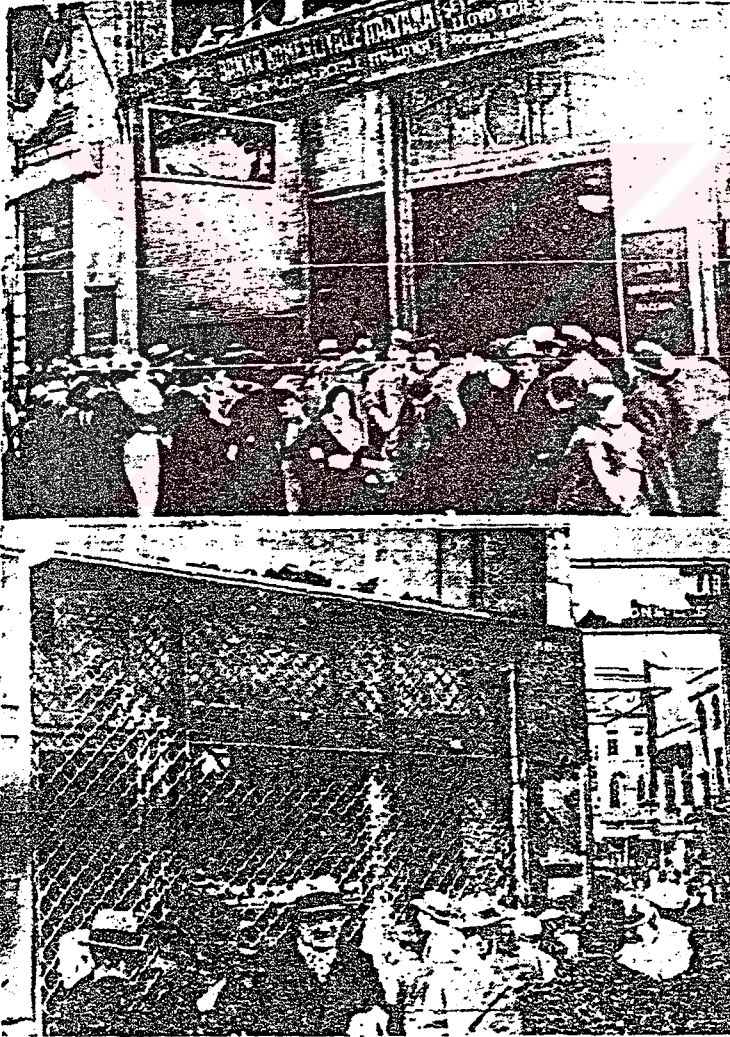
Reisicumhur Hz. dün
akşam Ankaraya hareket
ettiler

AKŞA

Sene 15 — No: 5167 — Fiyatı her yerde: 5 kuruş

PAZARTESİ — 27 Şubat 1933

Adliye tahkikat yapıyor Yataklı vagonlar müdürünün mahkemeye verilmesi muhtemeldir

Dün yataklı vagonlar şirketinin Beyoğlu ve Galata şubeleri önünde toplanan halk

Darülfünun gençlerinin yataklı vagonlar şirketi önünde yaptıkları hararetlî tezahüratın tafsiâtını | dünkü nüshamızda vermiştik. Bu tezahürat memleketin her tarafında takdirle karşılanmıştır. Bursa

gençleri dün kendiliklerinden Bursa halkevinde pek hararetlî bir toplantı yapmışlardır. Bursa gençleri halkeviden sonra kabilelerle Gazi Hz. nin heykelleri önüne gelmişler ve burada Bozkurt, İstiklâl marşlarını söylemişlerdir. Gençler Gazi hazretlerine, Türk talebe birliğine şu telgrafi göndermişlerdir:

«Uğurunda hepimizin birer nefer gibi canla, başla çalıştığımız aziz Türk inkılabına sıkılacak her yumruğu czmek için bütün Bursa halkı gençliği ve talebesi her zaman hazırdır.

İstanbulda güzel türkçemize karşı yabancı bir şirketin saygısız mümessili tarafından yapılan tecavüze karşı gençliği çok yerinde olarak gösterdiği heyecanı kutlular ve Bursa gençliğinin daima kendileriyle birlikte olduğunu bu gece halkevinde toplanan bizler heyecan ve saygılarımızla bildiririz.»

Adli tahkikat

Dün akşam geç vakte kadar yataklı vagon şirketi tarafından müddeiumumilîğe hiç bir müracaat yapılmamıştır. Müddeiumumilik iki yoldan tahkikata başlamıştır. Bunlardan birincisi dün de yazdığımız gibi yataklı vagonlar şirketi Türkiye mümessilinin türkçe konuşan bir Türk memura:

— Gene ne anıyorsun?.. diye bağırması ve kendisini 15 gün için şirketten çıkarmasıdır. Müddeiumumilik bu meseleyi Türklüğe hakaret noktasından tahkik etmektedir. Eğer yataklı vagonlar

[Devamı 2 inci sahifede]

GENÇLİĞİN GALEYANI!

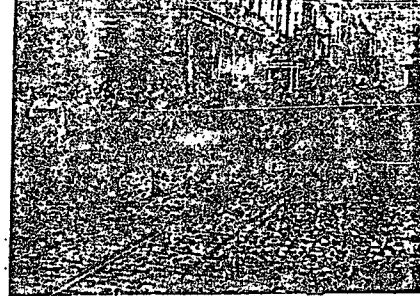
Fakülte ve yüksek mekteplere mensup yüzlerce genç dün Vagon-Li şirket önünde büyük tezahürat yaptılar, kafile halinde şehri ve gazeteleri dolaştılar

Vagon - Li'ne camileri kırıldık...

Gençler Şirket kapenklere biletim ediyorlar!

Vagon - Li'ne camileri kırılarak biletim ediyorlar...

Yataklı vagonlar İlaresindeki hâdise

Üç gün önce Yataklı Vagonlar Şirketinin Beyoğlu merkezinde vuku bulan ve evvelki günkü nüshamızda hakikaten tesvifî bir bütin tasvirî ile kaydedilmiş olan hâdise dün şehir Türk gençliğine şiddetli protesto tavrını gösteren bir hakarete sebebiyet vermiştir. Dün ortaya çıkan olaylar...
İstanbul'da dün Darülfünun ve yüksek mekteplere mensup yüzlerce genç Vagon-Li şirketinin önünde büyük tezahürat yaptılar. Gençler şirketin camilerini kırarak biletim yaptılar ve şehri kafile halinde dolaştılar. Gazeteleri de dolaştılar. Halâ izi bulunamayan Mel. Sor 21 yasında olduğunu iddia ediyormuş!

Direktörün hakaretine cevap! Gençler şirketin camilerini kırdılar ve oraya araştıramadıkları Gazi resmini alarak Halkevine götürdüler

Talebe «Türkiye'de Türk dâim hakimdir» sesleriyle sokakları dolaştılar ve İstanbul tarafında yerlerine dağıldılar

İstanbul'da dün Darülfünun ve yüksek mekteplere mensup yüzlerce genç Vagon-Li şirketinin önünde büyük tezahürat yaptılar. Gençler şirketin camilerini kırarak biletim yaptılar ve şehri kafile halinde dolaştılar. Gazeteleri de dolaştılar. Halâ izi bulunamayan Mel. Sor 21 yasında olduğunu iddia ediyormuş!

Vagon - Li'ndeki mahşerî hâdise hakkında...

Aşk kahramanları nerde? Halâ izi bulunamayan Mel. Sor 21 yasında olduğunu iddia ediyormuş!

Yunan emri M. Papa'nın Mat...
Mel. Sor 21 yasında olduğunu iddia ediyormuş!

Nerede saklandılar?

Atina 25 (Huzul) - Zabit...
Nerede saklandılar?

İhtimâlinin esası ve inşaat...
Yataklı vagonlar ilaresindeki hâdise hakkında...

Vale'nin hilâsa...
Gençler şirketin camilerini kırarak biletim yaptılar...

Reisicumhur Hz.
Dün Beyoğlu'nda bir gezinti yaptılar.

Reisicumhur Hz.
Dün Beyoğlu'nda bir gezinti yaptılar.

Subatta yaz havası

Subatta yaz havası...
Gençler şirketin camilerini kırarak biletim yaptılar...

Bugünkü sayımızda :

"Hatıralar ve Vesikalar"
efrikamızın 9uncu formasını
takdim ediyoruz

VAKIT

Yarınki sayımızda :

Sinema, Mizah
sayıfaları

16 ncı Yıl • Sayı : 5436

Tahrir Telefonu: 24379

PAZAR, 26 ŞUBAT - (3 İnci ay) - 1933

İdare Telefonu: 24370

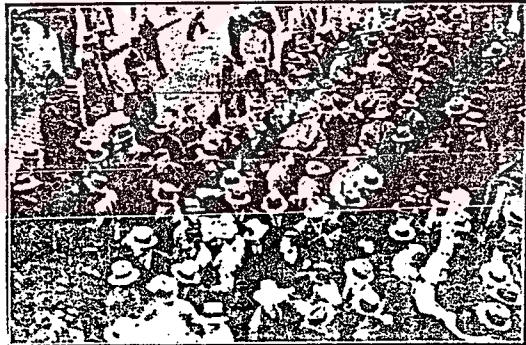
Sayısı 5 Kuruş

Türkçe Aleyhinde Bulunan Ecnebiyi Protesto İçin Darülfünunlu Gençlerin Nümayişi

Beyoğludaki Yataklı vagonlar şirketi önünde ilk hazırlıklar ve şirket kapısının hadiseden sonraki hall

Bu heyecana, nümayişe, şirket bina-
larının taşlanmasına sebep: Müdürün
Türkçe konuşmaya mani olmasıdır

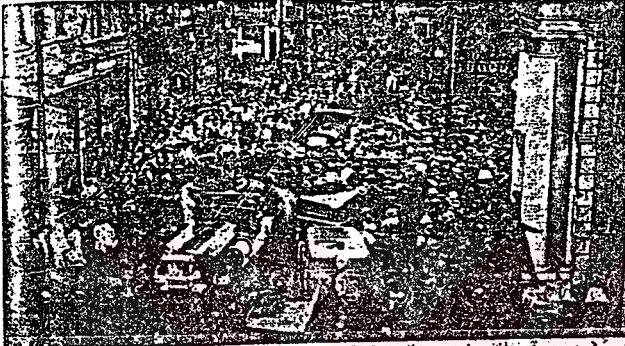

Gençlerden bir kısmı dün tramvay yolunda ..
Darülfünun gençleri, dün heyecan - sebep olan bu heyecan Türk dili -
can içinde idi. Büyük tezahürlere (Alt tarafı 2 İnci sayfamızda)

TÜRK'E HÜRMET İSTERİZ!

Darülfünun Gençliği Çok Heyecanlı Bir Nümayiş Yaptı

Yataklı Vagonlar İdaresinin Küstah Memurundan Hesap İstenildi

Nümayişle Beğenilmeyen memurların işleri mahallatı bir vagonun içi.

Ağır Yaralanan Yoktur, Birkaç Gencin Eli Kesildi

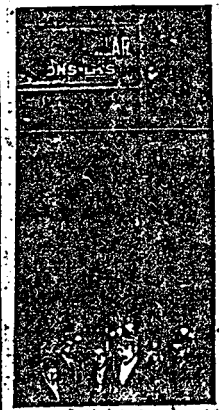
Diğer Darülfünun gençliği giderek bir nümayiş yaptı, millî bir mesele şeklini alan bir hadise karşısında çoktan bir heyecan gösterdi. Ve bu şiddetli nümayiş ile çoktan heyecan anında da bazı gençlere camlarının kırıldığı, bazı kepenklerin zorlandığı görüldü.

Vagon - L'alin Beğenilen memurların işleri mahallatı bir vagonun içi.

Birkaç gün evvel Türk vatanının orta yerinde bir Türk için hücumla, ancak kadar garip ve ahşası, aynı zamanda da o nitelikte hayret edilecek bir hadise cereyan ettirilmiştir. Bunu öğrenenler şaşkınlıkla...

Yataklı Vagonlar Şirketi Beğenilen memurların işleri mahallatı bir vagonun içi. Beğenilen memurların işleri mahallatı bir vagonun içi. Beğenilen memurların işleri mahallatı bir vagonun içi.

Karabük'te yapılan adam o'nun bir fotoğrafı. Karabük'te yapılan adam o'nun bir fotoğrafı.

Hâdisen nesi oldu? Bir arkadaşımız hâdisenin tam vakti sırasında hâdisen mahallinde idi, vak'ası ilk dakikasında son dakikasına kadar takip etti, şu saure diğer arkadaşlarımızla fotoğrafçılarımız da yetmişler ve hâdiseyi en ince taferruata kadar takip ve tesbit ettiler.

Darülfünun muhtelif fakültelerine ve yüksek mekteplerine devam eden gençler bu hâdisenin uyandırdığı tesadüfî bir nümayiş yapmaya karar vermiş ve dün sabah Darülfünun'da küçük meydanı bir de toplanış yapılmıştır. Fakülte idareleri talebenden böyle bir nümayiş yapacağını haber almışlar ve talebenden nazarı dikkatli...

Bugünün Meselelerinden

Yorucu, Yıpratıcı Ve İstirap Verici Bir Meslek

"Doktorun Kazancı Çok Değildir"

Ahmet Kahraman'ın Naci Sadıkoğlu

Şeyt an. İngiliz hastanesindeyim. İngiliz hastanesi hastaneye amma yolları iyi değil. Vakitleri yapmış ve iki gün evvel ameliyat ettiği hastalarını görmüş olan Dr. Zagardosa. Yedikule'deki "Balık", hastanesine gitmek üzere otomobile bindi.

Doktor M. Zagardosa

Doktora otomobile suallerimi sordum. Ve diğer doktorlarımızın verdikleri cevapları muhtasaran anlattım. Bu eski operatör, onları hakkı buldu ve:

Mesela dedi, Atınada her pratik doktor, sende hiç olmazsa otuz gün istirahat ve seyahat için vakti ve para bulabilir. Halbuki bizde bu mahalliyete arıgeçenler bir diktatör bulamaz, bunlar da en sıvırlı profesörlerimizdir. Çünkü bizde doktor hastaya tıbbidir, fakat orada hasta doktora müttir. Doktorun diğer mesleklerle mukayese edilmediğine bahama gelince yorgunluk, istirahat dışından bu mümkündür.

Doktorun istirahatı meyanında size başına gelen bir vak'ası da anlatabiliriz:

İsmail İsmail, bir zat, hastalığı çok ilerlemiş çocuğuna

ameliyat ettirmişti.

Kendisine vaktin çok geçtikmiş olduğunu, hastanın kurtulmasını umduğunu çok kat bulduğunu anlattı. Ve mes'uliyetini kendisine alt olacağını söyledi, bunu şahitleri de tesbit ettiren, çok ihtimamla ameliyat yaptım.

Mesela hasta öldü. Ve ben ne bu adamın evine yaptığım ziyaretim, ne ameliyatın paramı almadım.

Fakat iş bunlarla da kalmadı. (Devamı 8 inci sayfa)

Bugün Beşinci Sayfamızda!

İhtiyat Zabiti

Muharriiri: Barhan Cahit

Yakın devrin bütün heyecanlı sahnelerini bu sayfalarda bulacaksınız!

Eğer harp içinde ihtiyat zabiti olduğunuz iseniz kendinizi bu sayfalarda satır satır okuyacaksınız.

Bugün Beşinci Sayfa

Razgrat hadisesi münasebetile şehrimizde büyük zahüratta bulunuldu.

AKŞAM

Sene 15 — No: 5217 — Fiyatı her yerde: 5 kuruş

CUMA — 21 Nisan 1933

Razgrat hadisesi münasebetile dün büyük bir nümayiş yapıldı

Bulgaristandaki kaba harekete asilâne bir mukabele: Bulgar mezarlığına çelenk kondu

Müsaadesiz toplananlardan sekseni tevkif edildi

Ferikşyde bulgar mezarlığı önünde jandarma ve polis talebeyi dağıtmağa çalışırken

Bulgaristanda Razgrat şehrinde Türk mezarlığına karşı yapılan hakaret memleketin her tarafında bir galeyana uyanmıştır. Ölütlere karşı hürmet hissi beslenmesi lâzım gelirken Razgartta Türk mezarlığının belik deşik edilmesi ve kazma küreklerle cesetlerin ölü kemiklerinin mezarlardan çıkarılması bilhassa gençler arasında haklı bir asabiyet uyanmıştır.

Dün İstanbul gençleri Bulgaristan konsoloshanesi önünde bir nümayiş yapmışlardır. Nümayişe katılmanın talebesinden bir kısım ve hariçten bir çok kimseler iştirak etmişlerdir.

Dün talebe birliği umumi kâtibi Sıkkı Kaya imzasıyla pazar günü Mackaşa, Silâhane karşısında bir miting yapılacağına dair vilâyete bir istida verilmiştir. Vilâyet bu mitinge müsaade etmemiştir.

Gençler toplaniyor

Bu cevap alınca gençler dün saat dört buçuktan itibaren Mackaşa'daki Bulgar konsoloshanesi önünde gençler toplanmağa başlamışlardır. Toplantı mekteplerin bitil zamanına tesâdüf ettiği için çok talebeler konsoloshane önünde birikmişlerdir. Bu sırada her bir çok kimseler de gençlerin arasına karışmışlardır. Burada Türk talebe cemiyeti reisi Tervik bir nutuk söylemiştir.

Bu sırada zabıta nümayişçileri iştirakle meşgul olmuştur. Fakat gençlerin bir kısmı arka sokaklardan Bulgar mezarlığına

Talebenin duvarlara tırmanarak mezarlığa girmesi ve çelenk koyduktan sonra bir gençün nutku

gittimşlerdir.

Bulgar mezarlığında

Burada jandarma zabıtası ve

ofradı, polisler kendilerini mezarlığa sokmak istememişlerdir. Fakat gençler duvardan aşarak

[Devamı 2 inci sahifede].

Mezardan kafile Bulgar mezarlığı önünde

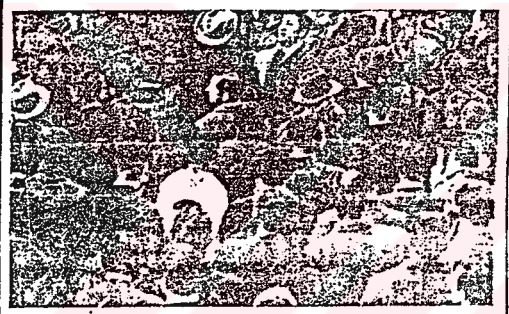
Mezarlıkta çiçekler serpidikten sonra

Bulgar konsoloshanesi karşısında...

Dört Bin Genç Dün Muazzam Bir Nümayiş Yaptı

Feriköyündeki Bulgar Mezarlığına Çiçekler Serpildi, Çelenkler Bırakıldı

Bulgaristan'da Razgrat kasabasında Türk mezarlığına karşı düzenlenen faciâ, dün İstanbul'da muazzam bir gençlik kütlesi tarafından protesto edildi. Darülfünun müdâvîmlerinin, yüksek mektepler talebelerinin, hassas beyaz gençlerin iştirakile yapılan (4000) kişilik bir kafile Feriköy'de büyük bir nümayiş yaptı, Türk mezarlığına çiçekler serpmek için ve bir Bulgar akalliyetini karşı Türk gençliğinin...

Dünkü nümayişten canlı bir intiba

Dünkü "Son Posta" da Razgrat hâdisesinden bahsederken nüfusunun gençliğinin çok hasar davandığını, Millî Talebe Birliğinin bu hâdisse karşısında müessesini tebârik ettirmek için de haber vermişlik. Filâkâ Millî Türk Talebe Birliği mesele ile meşgul oldu. Nitekim Türk gençliğinin tam bir terbiye terbiyesi olmak maksadıyla Bulgar konsoloshanesi önünde Darülfünun ve yüksek mektepler talebelerinin iştirakile büyük bir nümayiş yapıldı. Feriköy'deki mezarlığın tahrip edilmesine karar verildi. Darülfünun bu karardaki kararlığı burada zikretmek mümkün değildir. Çünkü Türk gençliği Bulgar mezarlığına çelenkler bırakarak, Türk mezarlığını tahrip etmekte pekâlâ tahrip edenlere...

Türk - Bulgar Dostluğu Her Şeyin Fevkindedir

Bütün Bulgar Gazeteleri Razgrat Hâdisesini Çıkarımları Takbih Ediyorlar

Sofya, 21 (Husus) — Bütün Bulgar matbuatı Razgrat hâdisesini ihtisâs edenleri takbih eden yazılarla doludur. Gazeteler bu hâdiseye sebep olanlara meydan çıkartıp teziye edilmeleri lâzım geldiğini ileri sürüyorlar.

Sofya, 20 (A. A.) — Sofya gazeteleri Razgrat'taki Türk mezarlığına taarruz hâdisesine büyük bir ehemmiyet vererek meşgul oluyorlar. Matbuat umumiyetle bu hâdiseyi takbih etmekte mütefakitir. Demokratlara gazetesini "ahaliyi tahrik, başlığı altında bir makale yazarak Dahiliye Nezaretinin nazarı dikkatini celbetmekte Millî Liberal gazetesi "gençlerin bir deliliği, serlevhası" bir yazı yazarak hâdisse me'ullerinin teziye edileceklerini söylemektedir.

Pladno gazetesi, Bulgaristan'da bazı vatandaşlar teşekküllerinin dahşet harası yaratıklarını, bunların Bulgaristan'daki akalliyetler arasında en saklı bir unsuru...

Dünkü nümayiş esnasında nutuk söyleyenlerden Sangar Hanım

(a) Türklerle karşı taarruzlarını şiddetlendirdiklerini, fakat bu hareketin Bulgaristan'ı felâkete sürükleyeceğini, bu hareketler karşısında Bulgar hükümeti...

M. Çaldaris İsmet Paşaya Bir Mektup Gönderdi

Yunan Nazırlarının Ankara Seyahatleri Ağustos İçinde Vukubulacak

Atina 21 (Husus) — Gazeteler Bayvekil M. Çaldarisin Türkiye hükümeti tarafından Ankara'ya davet edilmedi hâdisesinden hararetili bir İsan ile bahsediyorlar. M. Çaldaris bu daveti büyük bir memnuniyetle kabul etmiştir. Yunan Bayvekilinin Ankara ziyareti Ağustos ayında İcra edilecektir. Seyahatinin daha evvel de yapılması mümkündür. Fakat Bayvekil M. Çaldaris ile Hariciye Nazırı M. Maksimos Yunan borcunu İcra Avrupa'ya gidecekleri için Ankara seyahatinin geçikmesinde zaruret görülmüştür. Bu meydana Yunan İktisat Nazırı M. Pemasoğlu da seyahate iştirak ederek Türkiye İktisat Vekilinin Atina ziyaretini İade etmiş olacaktır.

M. Çaldaris

İsmet Paşaya kendi el yazısıyla bir mektup göndermiştir. Yunan Bayvekilinin bu mektubunda, kendisinin Ankara'ya davet edilmesini teşekkül ile karşıladığını ve bunun memnuniyetle kabul ettiğini yazdıktan sonra Türkiye'de bazı meselelerin yeni bir kanunda yalnız Türk vatandaşlarına hasredilmesi meselesini mevzu bahis etmektedir. M. Çaldaris, Türkiye'de bu meselelerde onun zamanından beri çalışmakta olan Yunanlıların menfaatlara İhtilâ etmeyecek bir hal suretili bulunmasını rica etmektedir.

Salâhiyetler mahfûza temin ettiğine göre, bu meselede her iki taraf da memnundur ancak bir hal tarzının bulunmasına dair idâmetler mevcuttur.

M. Çaldarisin Bir Mektubu
Atina, 21 (Husus) — Bayvekil M. Çaldaris Türkiye Bayvekil İsmet Paşa tarafından gösterilen teveccühlerden cesaret alarak...

Gâvur Mehmet

Eller sen evvel memleketimizde bugünkü polis teşkilâtından eser bile yoktu. O zaman asayiş işleri (Teflis) ve (Tebdil) denilen memurlar tarafından idare edilirdi. O tarihte Galata bir cinayet yatağı idi. Her sokak bir (Kabadayı) nin hüküm ve nüfuzu altında bulunuyordu. Bu sokaklarda hergün ve her saat esrarengiz cinayetler işleniyordu. Bu cinayetleri (Kara Yürük) çetesini idare ediyordu. Çetenin reisleri topal bir İtalyan asilzadesi idi. Fakat tebdiî memuru (Gâvur Mehmet) bu çetenin karşısına dikilince müthiş bir mücadele başladı ve (Kara Yürük) mağlûp oldu. Bu mücahedenin bütün heyecanlı safhalarını yeni tefrikamızda merak ve lezzetle okuyacaksınız.

Yakında Son Posta'da

Kara Bir Yıldönümü

Eski Reis Tevfik Söylüyor.

14/15. 4. 934 Kapkara bir gündür. Geçen yıl bugün sırtlan zihniyetli bir guruh Türk atalarının şerefli ve nurlu mezarlarını kirletmeye yeltenmişlerdi. Dirilerle boy ölçüşemiyen bu mezar kahramanları Türk varlığını oğün içten yaraladılar ve acımız halâ dinmemiştir....

Bu acı ile 20 Nisanda Türk çocukları bugünkü vazifelerini yapmak için toplandılar 10 bin arkadaşımızın karıştığı bir topluluk Bulgar mezarlığına çiçekler koydu. Topluluk büyük bir coşkuntukla milli şarkılarını söyledi, vatan vazifeleri etrafındaki birliğini ve kinini haykırdı. Bu numayiş gençlerin kendi içinden doğmuş ve birden bir tufan haline gelmişti.

Fakat hadisede gazetelerin takındığı garip tavrı anlatmak çok acıdır. Ve biz bunu hakikaten Razgrat meselesinden daha kara bir hatıra ile anarız.. O vakit gazetemiz bulunmadığı için vak'anın içyüzünü efkârı umumiyeye duyuramamıştık.. kaldıkları görüldü. Fakat ne yazık ki

Sonraları hakikati kabul ve ilâna mecbur yabancı neşriyat Türk süngülüleri karşısında Türk gençlerinin resmini bastı, hadiseleri bambaşka anlattı. Ve yabancı siyaset adamlarına kaçamak imkânlarını verdi. Gazeteleri bu cereyana sevk eden gizli kuvveti kısa bir zaman sonra sezdik..

Bugün bu acıları tazelemekle kuvvetimizi ve kinimizi tazeliyoruz. Oğün söyledik ve söylüyoruz : Karaormanlarda ok atan, koç döğüştüren büyük ataların büyük hatıralarını korumak şereflerini yükseltmek için Türk çocukları ulu yeminlerini tazelemişlerdir.. Bu hadiseden dolayı halâ muhakemeleri devam etmekte olan arkadaşların üzüntülerine Birlik te karışır. Ve biran evvel kurtulmalarını diler. Her vakit onlarla beraber olduğumuzu tekrarlarız.

Arkadaşlarımıza teselli ve yardım elini uzatan avukat İrfan Emin ve Etem Ruhi Beylerle yardımlarını vadeden diğer bütün avukatlarımıza teşekkürü borç biliriz.

Eski umumî kâtip Şükrü Kaya

Milli Türk Talebe Birliği

Istanbul 12-12-1933

Efendim,

Size bu mektubumuzla İstanbulun pek mühim bir derdini bildiriyor ve bu eski derde bir deva bulmanızı rica ediyoruz:

İstanbulda şehir münakalâtının yüzde seksenini temin etmek işi kendisine bırakılan bir Tramvay Şirketi vardır. Bu şirket, senelerdenberi halkı bizar etmekte, onun umumî menfaatlerini, istirahatini hiçe saymakta, İstanbul ahalisine işkence yapmaktan çekinmemektedir.

Şirketin yolsuz işlerini sıralıyalım:

Tramvay seferleri halka pek pahalıya malolmaktadır. Dünyanın hiç bir yerinde Tramvay fiatları bu kadar yüksek değildir. Şirket, hayat pahalılığının en buhranlı devrelerinde tespit ettiği bu yüksek fiatları bugün hâlâ tatbik ediyor. Şirketin elinde vakıa bir mukavele vardır. Fakat bu mukavelenin fiat cetvelini tespitte esas teşkil eden maddelerinde birçok değişiklikler olmuştur. Bugün bunların nazarı itibara alınması zaruridir.

Tramvay şirketi münakalâta âzami derecede yolsuzluk göstermekte, halkı hiçe saymaktadır. Misaller: Sabah ve akşam - halkın tramvaya en ziyade muhtaç olduğu zamanlarda - servise çıkarılan arabaların yüzde doksanı birinci mevkidir. Fakir halk zaman zaman duraklarda yarım saat, kırk dakika ikinci mevki araba bekliyor. Yine şirket az masrafla çok kazanmak için, servise hele şehrin merkezinden uzak hatlarda mümkün olduğu kadar az araba çıkartıyor ve bu yolsuz iş, 33 kişilik arabalara asgarî 50 ve zaman zaman 60 - 65 insan sokuyor. Halkın bu sıkışık ve işkenceli tramvaylarda neler çektiğini anlıyabilmek için İstanbulda bir defa tramvaya binmek kâfidir. Otobüslerde kazara bir kişi fazla bulundu diye derhal cezaî maddeyi tatbik eden İstanbul Belediyesi, Tramvay şirketinin bütün bu yolsuz işlerini derin ve manasını bir türlü tefsir edemediğimiz bir mûsamaha ile karşılamaktadır.

Tramvaylarda Belediye kontrolü sıfırdır. Halkın menfaat ve sıhhatini koruması icap eden bu resmî müessesenin şimdiye kadar tramvaylarda kontrol yaptığı da pek nadir görülmüştür. [Sarih olan vaziyet şudur: Mevcut Belediye nizamatına İstanbul Tramvay şirketi kat'iyen riayet etmemektedir. Ve Belediye, bilinmiyen sebeplerden dolayı kendi kaide ve nizamlarının çiğnenmesine tahammül edebiliyor.]

Dünyanın her tarafındaki tramvaylarda bilâtefrik her yaştaki talebeye tenzilât yapılır. Halbuki İstanbuldaki şirket bu tenzilâtı, yalnız 14 yaşına kadar olan talebe için kabul etmiştir. Bu mânasız işin düzeltilmesi için yapılan müracaatlar daima reddedilmiştir.

Şirket, şehirde lüzumu olan normal sûrati temin edemiyor. Bunun belli başlı sebebi arabalara fazla yolcu doldurabilmek için durak yerlerinin pek ziyade çoğaltılmış olmasıdır.

Tramvay arabalarında sıhhi vaziyet gayet kötüdür. Evvelâ arabalar âzami derecede pistir. Hava değiştiren tertibat, hele böyle haddi istiabisinden iki üç misli fazla yolcu taşıyan arabalar için gayri kâfidir.

Hülâsa bu kapitülasyonlar yadigâr Tramvay şirketi, İstanbulda bir müstebit gibi keyfi hareketler yapmaktan, memleketin efendisi olan halkı, halkın umumî menfaatlerini hiçe saymaktan çekinmiyor.

"Birlik," gazetesinde yaptığımız neşriyatla bütün bu yolsuzlukları teşrih etmiş, Belediyeden bu işleri niçin kontrol etmediğini sormuştuk. Fakat üç ay devam eden bu neşriyata ne Belediyeden, ne de Tramvay şirketinden bir tek satır cevap alamadık.

Her şeyi açıkça söylemeği prensip olarak kabul etmiş olduğumuz için şunu da ilâve etmeği lüzumlu ve faydalı görüyoruz:

Bütün bu yolsuzluklardan bizar olan halk, senelerdenberi devam eden vaziyetin bütün neşriyat ve teşebbüslere rağmen değişmediğini görmüş ve bu şirketin şahsî bir takım menfaatler yüzünden himaye edildiğine kanaat getirmiştir. Demokrasi ile idare edilen bir memlekette her işin hesabını açıkça ortaya koymak, en ufak bir şüpheye bile meydan vermemek kaidedir.

Bütün bu yolsuz işlerin düzeltilmesi için en son merci olarak çok saygılı Millet Meclisimize müracaat etmeği zaruri bulduk. Muhterem Meclisin bu işi kökünden halledecek tedbirleri itihaz edeceğini umar, sonsuz saygılarımızın kabulünü rica ederiz efendim.

16. 7. 1933
M. T. T. B.
T.C. YÜKSEK HUKUK MURURU Milli Türk Talebe Birliği
DOKÜMANTASYON MERKEZİ
İdare Heyeti
1928
Katipliği
A. Y. K.

T. C.
MAH

RS.
Şube B.
Sayı 6072

ANKARA

6/6/1935

Em . İş . U . Md .

Komünistlerin İstanbulda bir mayısta yapmağa kararlaştırdıkları gösteriş hareketleri alınan tedbirler yüzünden geri kalması üzerine bu gösterişleri 30/5/935 de yapmağa karar verdikleri öğrenilmiş ve Cibalide tütün ve kutu fabrikalarına ve muallim mektebine ve Beşiktaş tütün fabrikalarına dağıdılmak üzere basdırdıkları beyannamelerden ele geçirilenlerden 5 dânesi görülmek üzere bağlı olarak sunulmuştur.

Komünistler bu beyannamelerden muallim mektebine dağıtılacak olanları Turana ve Haydarpaşa lisesine dağıtılacak olanlarıda mektep kapıcısı Nazıma verecekleri öğrenilmiştir.

Karar verdikleri tarihte bir gösteriş yapmadıklarına ve bununla beraber beyannameleri bastırması olmalarına göre alınan tedbirler yüzünden muvaffak olamadıkları veyahut başka bir tarih ve fırsata bıraktıkları tahmin olunmaktadır.

M . Em . H . Rs .

Vilâyetini tahkikatın gösteriş
bundan dolayı zengin bilgi var S. A. W.
dr. 11-6

7-6-35
13767

7-6-35

acile sifone ile alakalı
vilâyetleri ihaz
100

Ek.22: Dağıtılacak komünist bildirilerle ilgili yazı

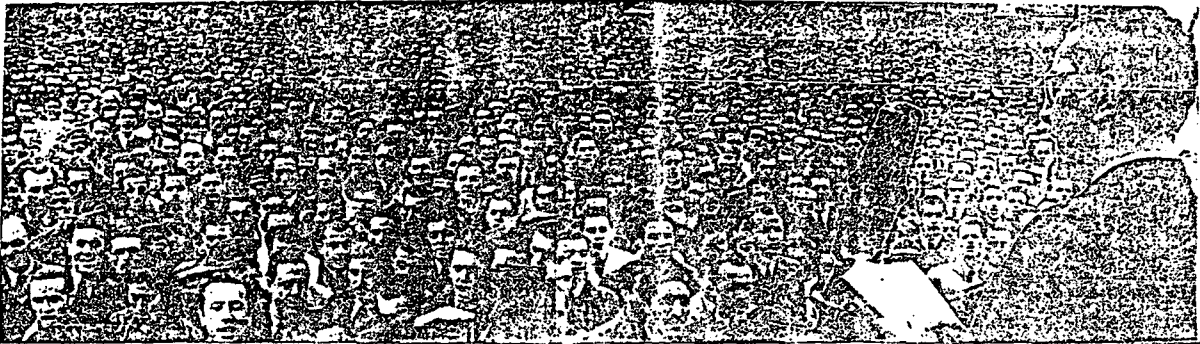
2 - 1 Blok - B. 1
20.11.26
İstambul Talebe Birliğine

Mitingten vaz geçmeleri işine
dini akşam Vakıf Tarafından
emir buyrulmuş ve kilise
tebligat yapılmış, daha
evvel Talebe Birliği Tarafından
bu miting işini halk ve
Talebe bir birliklerle donet
edilmiş olduğundan Yarm
sa, 14 E bu mitingün
Yapılman işini Tebbise
fevcesleri kuvvetle
muvahemelidir. Bu gün
Ambaraya gelen bir

mektupta da hususilerde
müsaade emrinin eadmesini
Yapılacağı bildirilmiş
İstambul fakültesi emline
Tealibleri almıştır.

Bir emirleri var mı,
Yok mu ?

D. J. Kupa

Gençlik dün andıçtı

Dünya matbuatı
Atatürk'e
Geniş sülunlar tahsis
ediyorlar

Atina, 13 (A.A.) — Bütün gazete-
ler, Atatürk'ün hayatı ve eseri hakları,
dahi onun usun neşriyatlarına devam
etmektedirler.

Gazeteler aynı zamanda Ankara ve
İstanbuldan gelen urun telgrafları da
neyrediyorlar.

Selânikte belediye meclisi hususî bir
toplantı yapmış ve Lu toplantıda Ata-
türk'ün hitâretini tasvir için bir dakika
sustulduktan sonra Büyük Ölümlü ev-
lin bulunduğu sokağa Atatürk isminin
verilmesine karar vermiştir.

Bütün gazeteler İsmet İnönü'nün
Cumhurbaşkanı İntihabını selâm-
laştıra ve Türk - Yunan dostluğu poli-
tikasını 'a Atatürk'ün mesal arıdadığı o-
lan İsmet İnönü'nün bu politikaya de-
vam edeceğini kaydetmektedirler.

Propa gazetesi yazıyor:

"Dost ve müttelik toplumumuz, yeni
Türkiyenin en yüce ve vaziyet ve şeref
mevkiine Kemal Atatürk'ten sonra en
mühim şahsiyeti çıkartarak İttifak ka-
rarı ile tebarüz etmiş bulunan o nadir
birlikte İttihak edebilir.

(Atatürk hakkındaki diğer yazılar
serisini takip ediniz.)

Suriyeliler ağlıyor

Berut, 13 (A.A.) — Büyük Ataturk-
kün ölümü haberi Ankara radyosun-
dan öğrenilmiş. Berutun bütün maha-
fillinde büyük tesellü ve hüsnü uyan-
dırılmıştır. Dün akşamdauberi başkan
solos'umuzda akin halinde gelen halk
ve emanetler temsilcilerini bildirmekte
Atatürk'ün matemi bayramımıza sa-
rılı resmi önünde eğilerek göz yaşları
dökmeaktedirler.

Cenaze merasimi
programı
hazırlandı

Ankara, 13 (Telefon-
la) — Atatürk'ün cenaze
merasimine ait program
ikmal edilmiştir. Cenaze
bu ayın 16 ncı çarşamba
günü sabah Dolmabahçe
sarayından top arabasına
honarak Sarayburnuna ge-
tirilecek buradan Yavuz
zarhlısı ile Derinceye çıkar-
ılacak, hazırlanan hususi
trenle Ankaraya getirile-
cektir. Cenaze Çankaya
köşkü yanında veya Anka-
ra kalesi üzerinde mutena
bir mevkiye yapılacak
âbideye honacaktır. Abide
inşa edilinceye kadar ce-
naze etnoğrafya müzesine
de bulundurulacaktır.

Ankara, 13 — Anadolu
Ajansının haber aldığına
göre Büyük Önder Ata-
türk, Ankaraya getirildik-
ten ve cenaze merasimi ya-
nıddıktan sonra muvakkat-
en etnoğrafya müzesinde
askeri ihtiramla muha-
faza edilecek, ve ebedi Şe-
lin şanile mütenasip bir a-
nıt yapıldıktan sonra ora-
va honulacaktır. (A. A.)

Taksimde
Çok heyecanlı bir top-
lantı yapıldı
Nutuklar söylendi

İstanbul dün de büyük bir matem
günü yaşadı. Sokağa çıkan halk sağ-
da, solda ve rastladığı yerde Atatürk
kürsülerini gördüğü, İsmetli duy-
duğu zaman göz yaşlarını zaptedeme-
di.

Gençlik Atatürk sevgisinin yük-
sek heyecanı ile, dinames göz yaşlarla
bir kere daha andı.

Gençlik Atatürk reşimine ve Türk-
ye cumhuriyetine, onun eserlerine bağ-
lı kalacağına dair yemin etmek için,
re. dün sabah saat on birde Taksim
anıtı önünde büyük bir and İcme me-
rasimi yaptı. Merasim yerine sabahın
daha pek erken saatinden İttihak
yıldızca halk geldi. Saat on birde de-
ru koca Taksim meydanına İğne anı-
sa yere düşmeyecek kalabalık oldu.
Gençler, evvelâ hep bir ağızdan İstik-
lâl marşını söylediler ve büyük Ölü-
mlü hatırasını anmak maksadıyla bir
dakika sükûttan sonra göz yaşları a-
rasında söylediler verdiler, ağladılar.
İçimide yükselen sesler İstiklâl naz-
anlatıcağız?

İlk olarak Edebiyat fakültesinden
Abdülkadir Karahan kürsüye geldi ve
çok İcten gelen bir tesellüle sözlerine
başladı:

— Atatürk evlatları, şu tunc-
âbidenin buhurunda onun yüce
sahibi millî kahraman Atatürk'ün
yarattığı büyük İnkılapların şan-
tini ifade için toplandırdık. Ne
yazık ki, şu meydan ve İsvet ka-
raman, bir gün ölmünden duy-
ğumuz acımın, hasretin içimide bir
şimşek gibi alevlenen yakıcı hisleri
duyacaktır.

Atam,

(Demavi 9 uncu)

EK.24: Atatürke taziye Mitingi